

การวิเคราะห์ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร

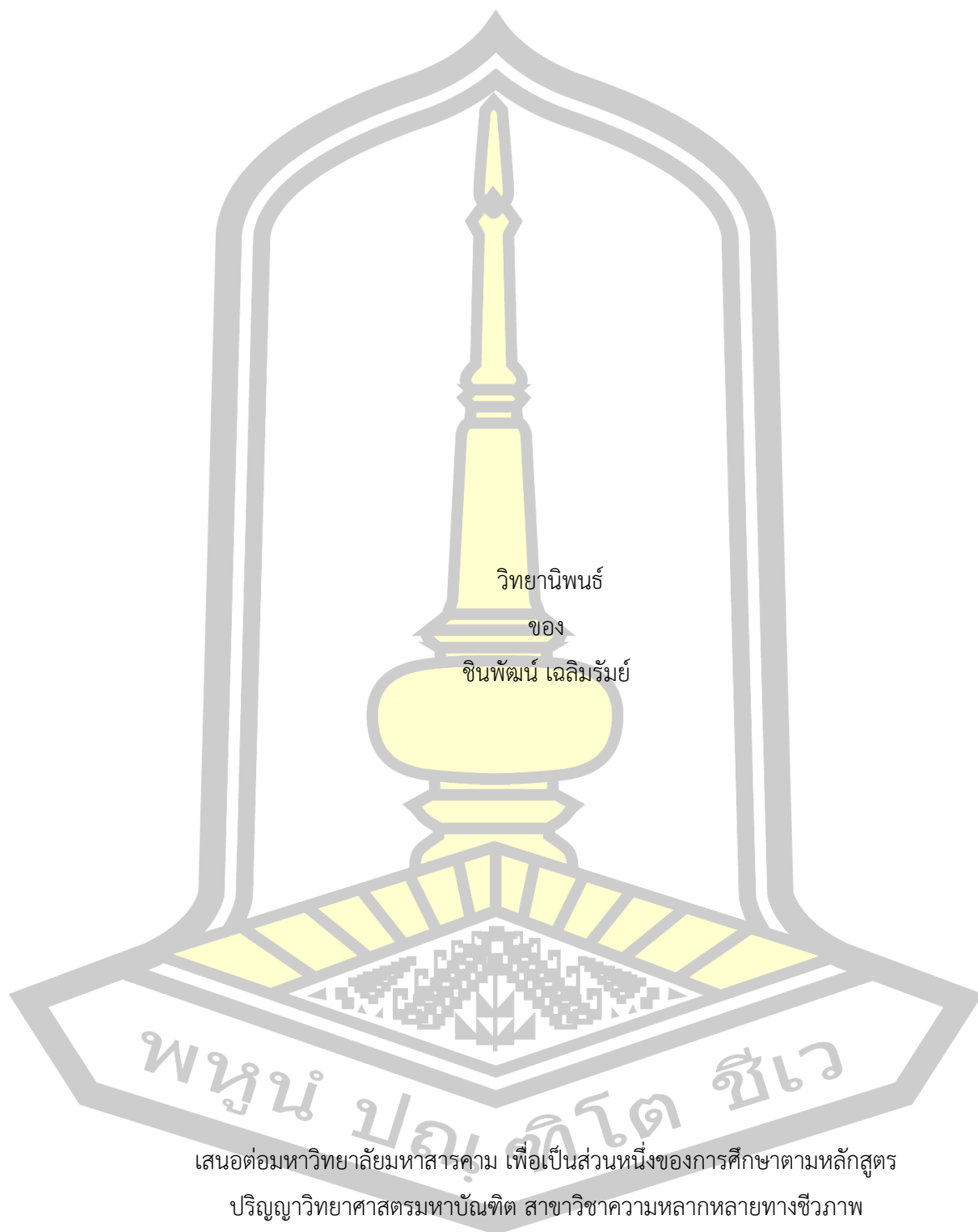
วิทยานิพนธ์
ของ
ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความหลากหลายทางชีวภาพ

กรกฎาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การวิเคราะห์ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร

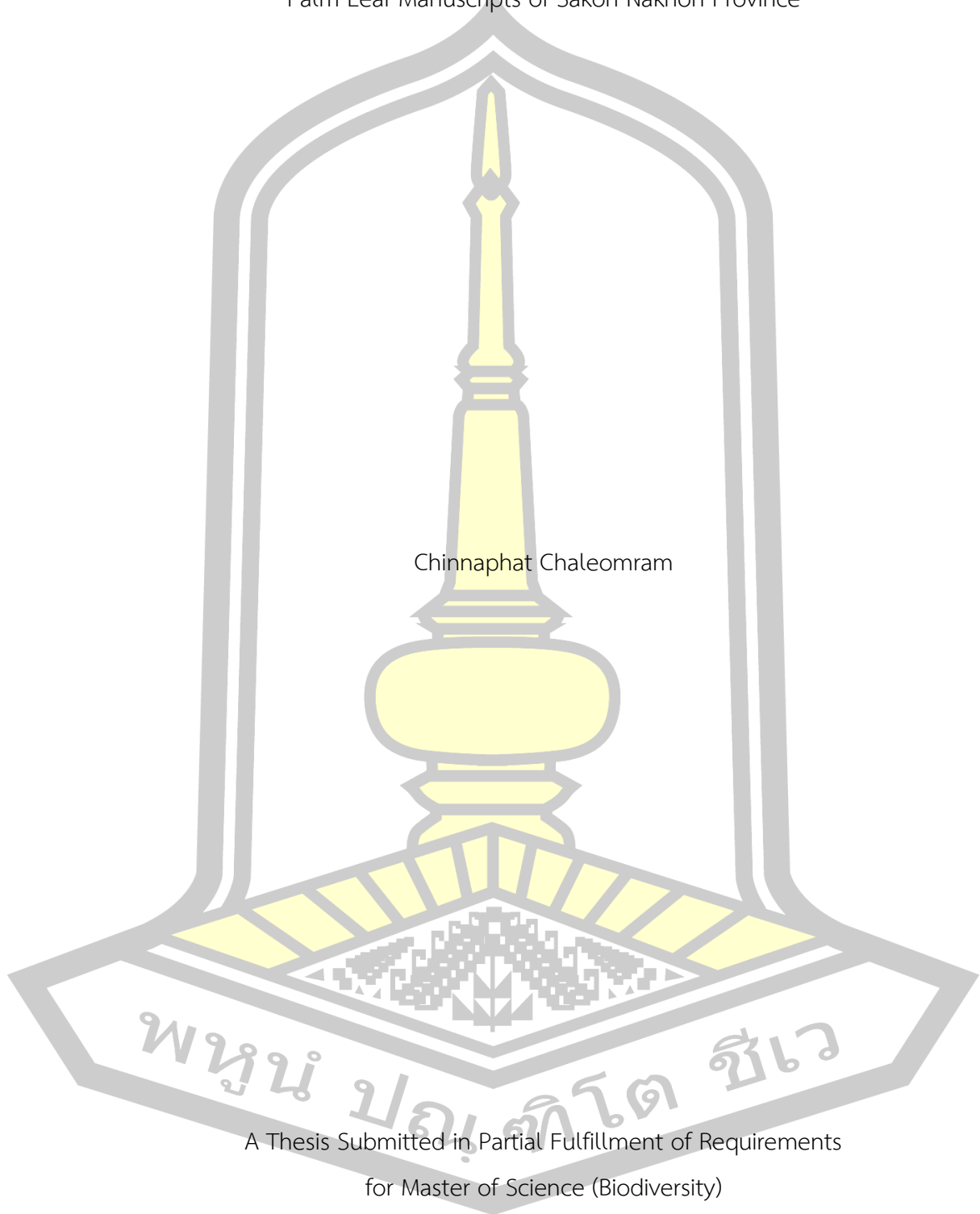
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความหลากหลายทางชีวภาพ

กรกฎาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

An Analysis of Medicinal Plants Formulas used to treat skin disorders recorded in
Palm Leaf Manuscripts of Sakon Nakhon Province

Chinnaphat Chaleomram

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Science (Biodiversity)

July 2020

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความหลากหลายทางชีวภาพ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. วนิตา ไทรชมพู)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ดร. สุทธิรา เซตลัก)

กรรมการ

(รศ. ดร. สุรพล แสนสุข)

กรรมการ

(รศ. ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. เอี่ยมพร จันทร์สองดวง)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความหลากหลายทางชีวภาพ ของมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม

(รศ. ดร. วีระชัย สายจันทา)

คณบดีสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การวิเคราะห์ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร		
ผู้วิจัย	ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร. สุทธิรา เซตลัค		
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ความหลากหลายทางชีวภาพ
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2563

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ตำรับยารักษาโรคผิวหนัง ในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร โดยการรวบรวม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนครที่ผ่านการปริวรรตกรรม จำนวน 33 ผูก ร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกข้อมูลการสนทนาในผู้ให้ข้อมูลหลัก ผลการศึกษาสามารถจำแนกกลุ่มโรคได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ และกลุ่มไข่ออกผื่น รวม 22 โรค รวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 415 ตำรับ โรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ ผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 63 ตำรับ รวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งสิ้น 454 ชนิด แบ่งเป็น พืชวัตถุ 389 ชนิด (พืช 385 ชนิด และเห็ด 4 ชนิด) สัตว์วัตถุ 48 ชนิด และธาตุวัตถุ 17 ชนิด พืชวัตถุสามารถระบุชนิดได้ 361 ชนิด รวมพืชทั้งสิ้น 96 วงศ์ โดยวงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ถั่ว (Fabaceae) จำนวน 43 ชนิด ชนิดพืชที่มีค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) สูงสุด คือ ข้าว (*Oryza sativa* L.) (FR=9.25) กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) สูงสุด คือ ไข้ดำอีดแดง (Scarlet Fever) (FCR=1.70) ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ราก (50.12%) โดยรสขมเป็นรสยาของพืชสมุนไพรที่มีการใช้มากที่สุด (31.44%) น้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน วิธีการเตรียมยาที่นิยมใช้มากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน (48.30%) และการกินเป็นวิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด (57.18%) จากการทบทวนเอกสารพบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยามีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและมีกลไกการออกฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ต้านการอักเสบ ลดอาการปวด ต้านการแพ้ สมานแผล ปรับภูมิคุ้มกัน และต้านอนุมูลอิสระ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการรักษาโรคผิวหนัง

คำสำคัญ : ตำรับยาสมุนไพร, พืชสมุนไพร, โรคผิวหนัง, เอกสารโบราณ, จังหวัดสกลนคร

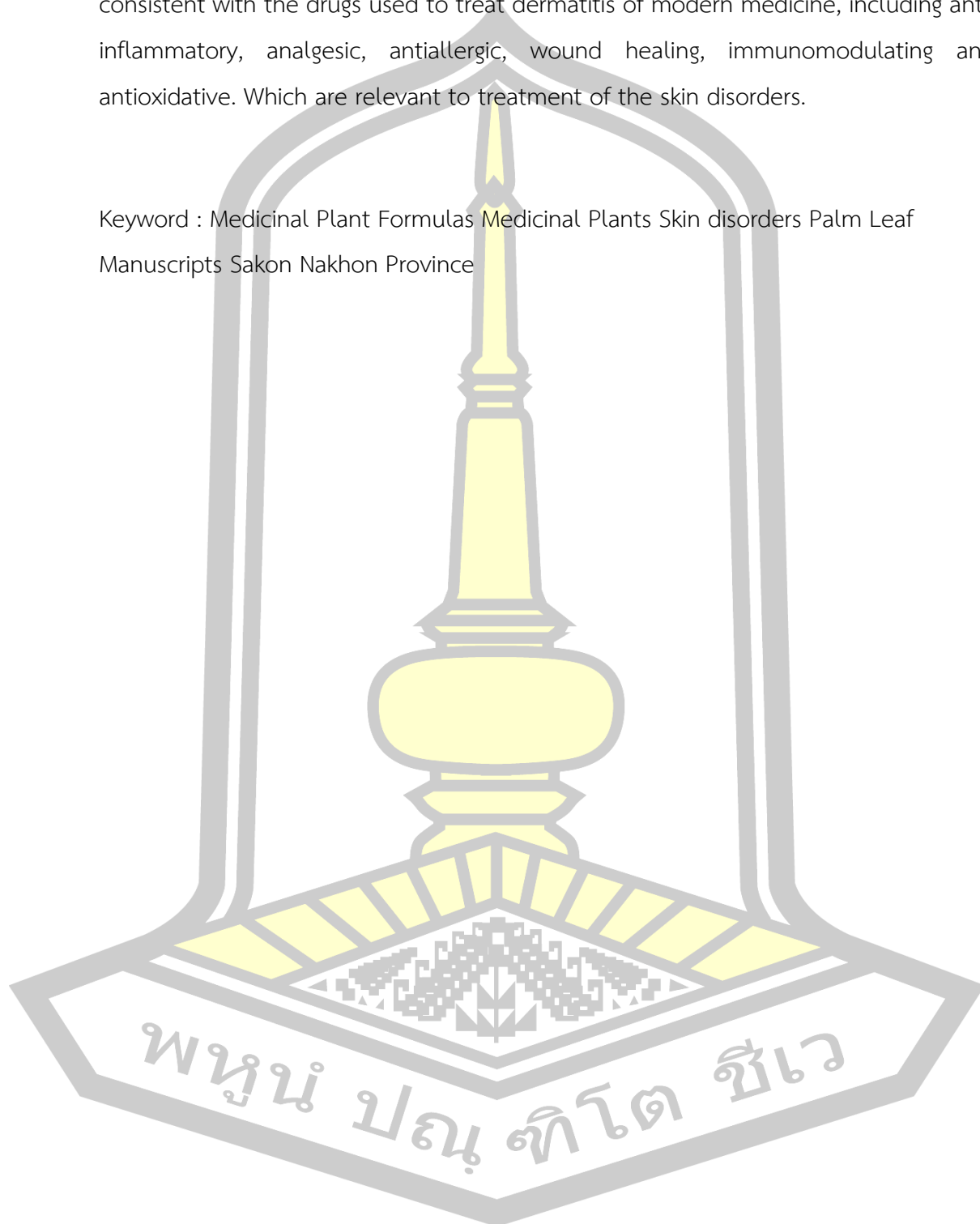
TITLE	An Analysis of Medicinal Plants Formulas used to treat skin disorders recorded in Palm Leaf Manuscripts of Sakon Nakhon Province		
AUTHOR	Chinnaphat Chaleomram		
ADVISORS	Sutthira Sedlak , Ph.D.		
DEGREE	Master of Science	MAJOR	Biodiversity
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2020

ABSTRACT

The objectives of thesis are to analysis of medicinal plants formulas used to treat skin disorders recorded in Palm Leaf Manuscripts of Sakon Nakhon Province done by collecting, examining and analyzing the data regarding the use of medicinal plant formulas to treat skin disorders. The experiment was conducted by collecting from the Palm Leaf Manuscripts of Sakon Nakhon Province, which has been translated in 33 copies, together with the use of semi-structured interviews and focus group discussion form with key informants. The results showed that two groups of skin disorders were abnormalities of the skin and tissue group and exanthematous fever group. The total of 22 diseases, along with the 415 formulas used to treat these illnesses were collected and classified. The most frequently mentioned uses were the treatment of dermatitis (63 formulas). According to the study, 454 medical materials were found, including animals (48 species), minerals (17 types) as well as 389 medicinal plants (385 plants and 4 mushrooms species) and can be identification 361 species of plant. The most represented family was Fabaceae (43 species). The highest frequency ratio (FR) was calculated for *Oryza sativa* L. (FR=9.25). The highest Formulas consensus ratio (FCR) was calculated for Scarlet fever (FCR=1.70). The root was the most frequently used parts in drug preparation (50.12%) and medicinal plants mostly have bitter flavor (31.44%). The aqueous adjuvant was mostly rainwater. Most of the medications were prepared as rubbing on stone (48.30%) and preparations are mostly administered orally (57.18%). A review of the research found

that the medicinal plants used in the formulation have the mechanism of action consistent with the drugs used to treat dermatitis of modern medicine, including anti-inflammatory, analgesic, antiallergic, wound healing, immunomodulating and antioxidative. Which are relevant to treatment of the skin disorders.

Keyword : Medicinal Plant Formulas Medicinal Plants Skin disorders Palm Leaf Manuscripts Sakon Nakhon Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ ดร. สุทธิรา เซตลัก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางการศึกษา การค้นคว้าแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการทำวิจัย ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องตลอดการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วนิดา ไทรชมพู ประธานกรรมการสอบรองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล แสนสุข และรองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง กรรมการสอบ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จสมบูรณ์

ขอกราบคารวะและสำนึกในพระคุณบรมครูและคณาจารย์แพทย์แผนไทยประยุกต์ทุกท่าน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาองค์ความรู้แพทย์แผนไทย อันเป็นจุดประกายความคิดในการสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และทุกท่านในครอบครัว ที่สนับสนุนในการศึกษาระดับปริญญาโท และเป็นแรงกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ และบุคลากร สาขาวิชาความหลากหลายทางชีวภาพ สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวชทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อสถานที่ และอุปกรณ์ในการทำวิจัย ตลอดทั้งพี่ ๆ และน้อง ๆ ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือตลอดการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ทุนอุดหนุนการทำวิจัยสำหรับนิสิต ระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2562

สุดท้ายนี้ ขอขอบผลประโยชน์ ความดีงามทั้งปวงอันเกิดจากการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้แต่คณาจารย์ทุกท่าน บิดา และมารดาที่เคารพรัก ซึ่งเป็นกำลังใจที่สำคัญอย่างยิ่ง และให้การสนับสนุนในการศึกษาตลอดมาจนกระทั่งสามารถทำงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

พูนุ์ ปณฺ ทิโต ชิว

ชินพัฒน์ เถลิรัมย์

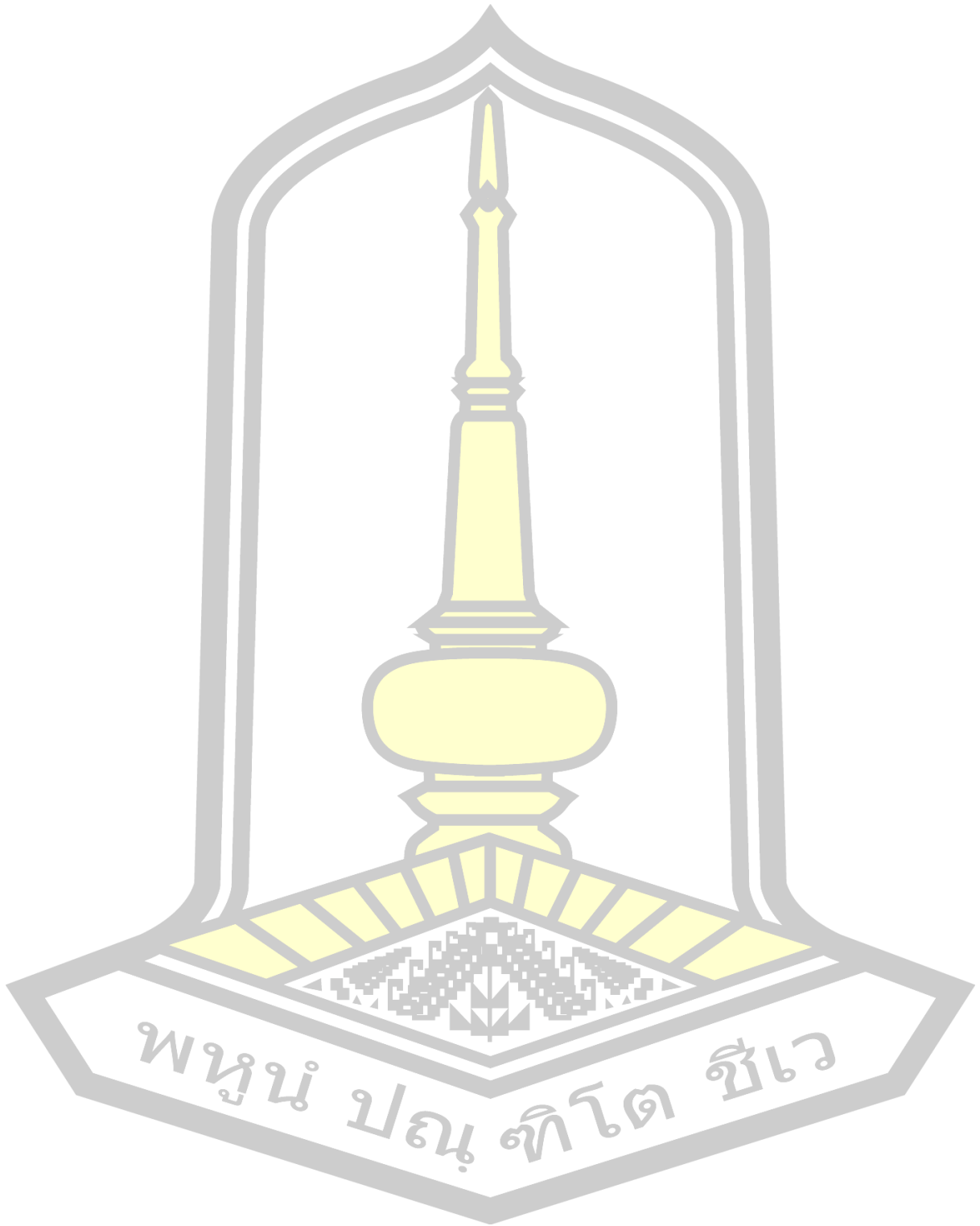
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ฑ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
1.7 สถานที่ทำการวิจัย.....	7
1.8 แผนการดำเนินงานวิจัย.....	7
บทที่ 2.....	8
ปริทัศน์เอกสารข้อมูล.....	8
2.1 เอกสารโบราณ.....	8
2.1.1 ความหมายและความสำคัญของเอกสารโบราณ.....	8
2.1.2 ประเภทของเอกสารโบราณ.....	9
2.2 ตำรายาในเอกสารโบราณ.....	12

2.2.1 ตำรายาที่บันทึกในจารึก	13
2.2.2 ตำรายาที่บันทึกในกระดาษ	15
2.2.3 ตำรายาที่บันทึกในใบลาน	17
2.3 ตำรายาในเอกสารโบราณของภาคอีสาน	18
2.4 โรคผิวหนัง	20
2.4.1 ความหมายและอุบัติการณ์ของโรคผิวหนัง	20
2.4.2 สาเหตุของโรคผิวหนัง	20
2.4.3 อาการของโรคผิวหนัง	20
2.4.4 พยาธิสภาพของโรคผิวหนัง	20
2.4.5 ประเภทของโรคผิวหนัง	24
2.4.6 ภาวะแทรกซ้อน	25
2.4.7 แนวทางการดูแลและรักษาโรคผิวหนัง	25
2.5 โรคผิวหนังตามหลักเวชกรรมไทย	26
2.6 การตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมไทย	27
2.6.1 เภสัชวัตถุที่ใช้ประกอบตำรับยา	27
2.6.2 โครงสร้างของตำรับยา	27
2.6.3 รสยาและสรรพคุณของสมุนไพร	28
2.6.4 ยารสประธาน	30
2.7 การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้การใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง	31
2.7.1 การศึกษาการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในประเทศไทย	31
2.7.2 การศึกษาการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในต่างประเทศ	33
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3	38
วิธีดำเนินการวิจัย	38

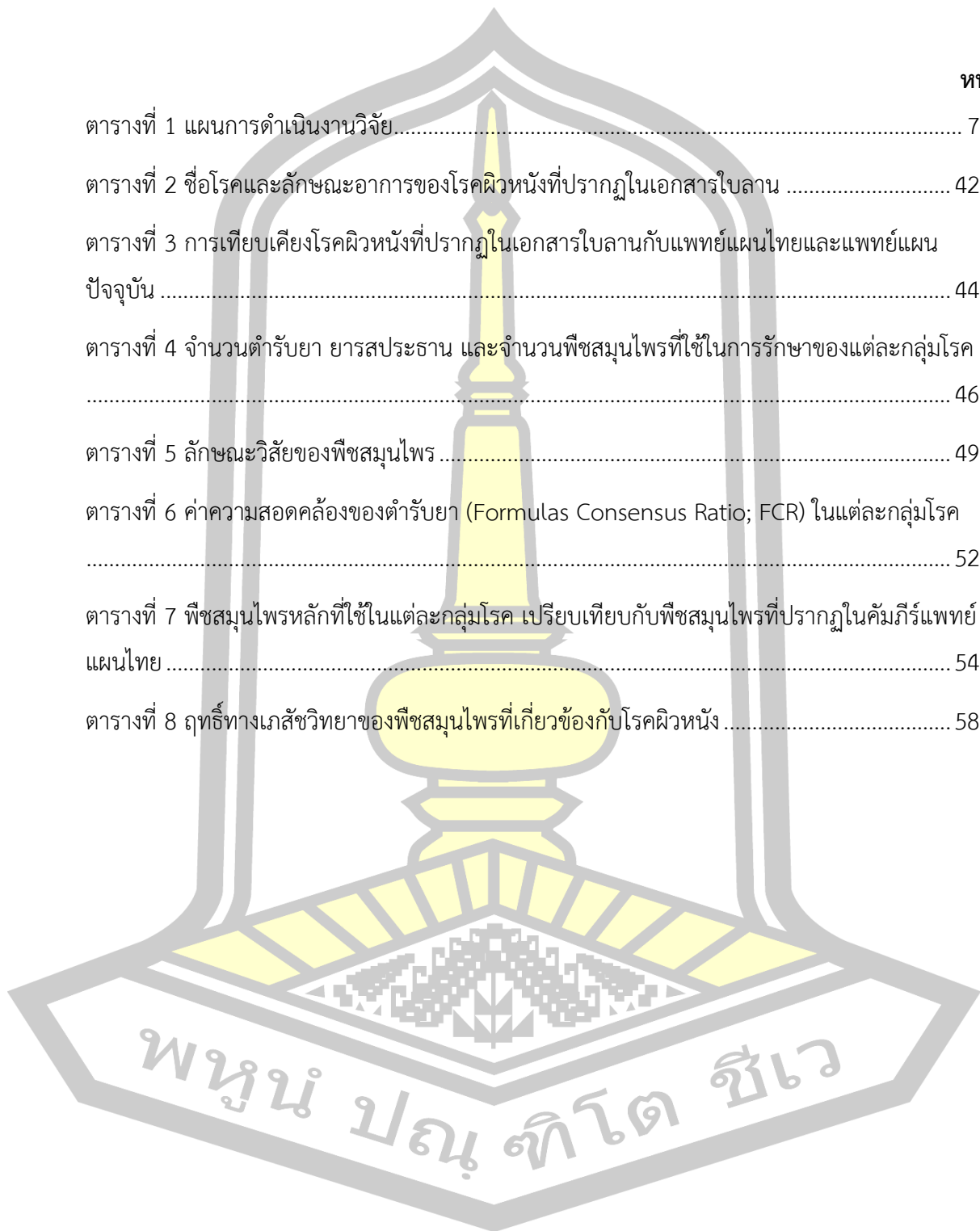
3.1 ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	38
3.1.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	38
3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	39
3.2 ขั้นตอนในการวิจัย	39
3.2.1 การรวบรวมข้อมูล	39
3.2.2 การตรวจสอบข้อมูล	39
3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	40
บทที่ 4	42
ผลการวิจัย	42
4.1 หลักการวินิจฉัยโรคผิวหนัง	42
4.1.1 โรคผิวหนังและสาเหตุของการเกิดโรค	42
4.1.2 การวินิจฉัยโรค	42
4.1.3 การเทียบเคียงโรค	43
4.2 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง.....	45
4.2.1 การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง.....	45
4.2.2 ยารสประธาน	45
4.2.3 น้ำกระสายยา.....	47
4.2.4 วิธีการเตรียมยา.....	47
4.2.5 วิธีการใช้ยา.....	47
4.3 พืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา	48
4.3.1 วงศ์ของพืชสมุนไพร.....	48
4.3.2 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร.....	48
4.3.3 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้.....	49
4.3.4 รสยาของพืชสมุนไพร.....	50

4.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพร.....	51
4.4.1 ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR).....	51
4.4.2 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR).....	51
4.5 การเปรียบเทียบพืชสมุนไพรกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย.....	53
4.6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง.....	56
4.6.1 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ (Anti-inflammatory Activity).....	56
4.6.2 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดอาการปวด (Analgesic Activity).....	56
4.6.3 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการแพ้ (Antiallergic Activity).....	56
4.6.4 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล (Wound Healing Activity).....	57
4.6.5 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน (Immunomodulating Activity).....	57
4.6.6 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidative Activity).....	57
4.6.7 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เฉพาะต่อโรคผิวหนังอักเสบ.....	57
บทที่ 5.....	64
สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล.....	64
5.1 การวินิจฉัยโรคผิวหนัง.....	64
5.2 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง.....	68
5.3 พืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา.....	70
5.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพร.....	71
5.5 การเปรียบเทียบพืชสมุนไพรกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย.....	72
5.6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง.....	72
5.7 ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	74
ภาคผนวก.....	101
ประวัติผู้เขียน.....	203

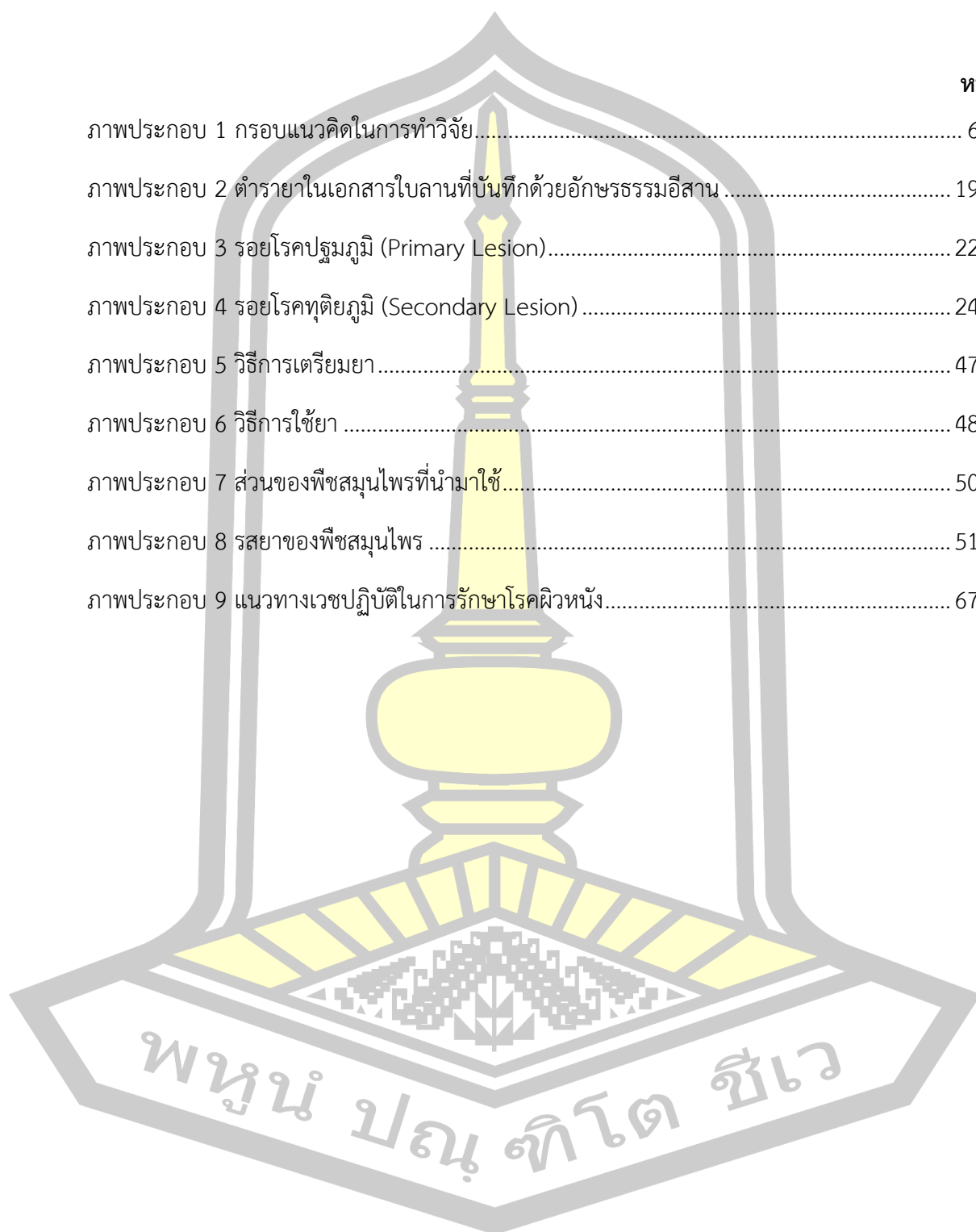
สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แผนการดำเนินงานวิจัย.....	7
ตารางที่ 2 ชื่อโรคและลักษณะอาการของโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ	42
ตารางที่ 3 การเทียบเคียงโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณกับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน	44
ตารางที่ 4 จำนวนตำรับยา ยารสประธาน และจำนวนพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาของแต่ละกลุ่มโรค	46
ตารางที่ 5 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร	49
ตารางที่ 6 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) ในแต่ละกลุ่มโรค	52
ตารางที่ 7 พืชสมุนไพรหลักที่ใช้ในแต่ละกลุ่มโรค เปรียบเทียบกับพืชสมุนไพรที่ปรากฏในคัมภีร์แพทย์แผนไทย	54
ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง	58

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย.....	6
ภาพประกอบ 2 ตำรายาในเอกสารโบราณที่บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน	19
ภาพประกอบ 3 รอยโรคปฐมภูมิ (Primary Lesion).....	22
ภาพประกอบ 4 รอยโรคทุติยภูมิ (Secondary Lesion).....	24
ภาพประกอบ 5 วิธีการเตรียมยา.....	47
ภาพประกอบ 6 วิธีการใช้ยา	48
ภาพประกอบ 7 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้.....	50
ภาพประกอบ 8 รสยาของพืชสมุนไพร	51
ภาพประกอบ 9 แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนัง.....	67

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนในสังคมไทย เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของผู้คนในชุมชนที่ผ่านการลองผิดลองถูก การคิดค้น พัฒนา สังคมความรู้และวิธีการในการบำบัดรักษาหรือป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ที่นำมาซึ่งความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามแต่สังคมวัฒนธรรมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งวิธีการวินิจฉัยโรค การเรียกชื่อโรค และการรักษาโรค (บุญศรี เลิศวิริยจิตต์, 2554) เกิดเป็นองค์ความรู้ของแพทย์พื้นบ้านในแต่ละชุมชน โดยมีหมอพื้นบ้านเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนในชุมชน

การแพทย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทย เป็นกระบวนการรักษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรมศาสตร์ และกระบวนการทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การทดลอง การเรียนรู้ และการถ่ายทอดในกลุ่มของตน เกิดเป็นองค์ความรู้การดูแลสุขภาพในแต่ละชุมชน โดยมีหมอพื้นบ้านเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนในชุมชน โดยใช้ทั้งวิธีการรักษาแบบธรรมชาติ เช่น หมอยา (หมอยาสมุนไพร) หมอดำแย หมอกระดูก หมอนวด และวิธีการไสยศาสตร์ร่วมกับพุทธศาสตร์ เช่น หมอพระ หมอเป่า หมอมอ หมอลำผีฟ้า หมอธรรม หมอเฒ่าจ้ำ หมอมนต์ และหมอสูตร เป็นต้น (บุญเลิศ สดสุขชาติ, 2553; บุญศรี เลิศวิริยจิตต์, 2554) ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านในภาคอีสานส่วนมากเป็นภูมิปัญญามุขปาฐะ คือใช้วิธีการบอกเล่าสืบต่อกันมาด้วยความจำผ่านรุ่นสู่รุ่น ในครอบครัว เครือญาติ หรือลูกศิษย์ (อุษา กลิ่นหอม, 2552) ในขณะที่การจดบันทึกองค์ความรู้ด้านตำรายาส่วนมากเกิดขึ้นในชุมชนของพระสงฆ์ เนื่องจากการเรียนการสอนโดยใช้ตัวหนังสือมีปรากฏเฉพาะภายในวัดเท่านั้น สำหรับตำรายาที่อยู่นอกวัดหรือที่เป็นตำรายาส่วนบุคคลบันทึกโดยมากเป็นบุคคลคนที่เคยบวชเรียนมาก่อน ที่ได้มีโอกาสใช้ความรู้ทางด้านสมุนไพรหรือได้รับความรู้จากผู้อื่นมาก็จะทำการบันทึกไว้เป็นส่วนตัว ซึ่งนิยมบันทึกในใบลาน (วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ, 2553)

ตำรายา เป็นเอกสารที่แต่งขึ้นเพื่อเรียบเรียงตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ของผู้คนในแต่ละสังคมวัฒนธรรมจากองค์ความรู้หรือประสบการณ์ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งประกอบด้วยชื่อโรค ลักษณะอาการของโรค สมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา วิธีการเตรียมยา

และวิธีการใช้ยา โดยบันทึกลงในวัสดุรองรับการจดบันทึกในอดีตด้วยตัวอักษรและภาษาในแต่ละสังคมวัฒนธรรม ตำรายาในประเทศไทยที่บันทึกในเอกสารโบราณ ปรากฏหลักฐานมาก่อนสมัยสุโขทัย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ปรากฏหลักฐานที่มีการบันทึกตำรายาในเอกสารโบราณที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือ ศิลาจารึกในโรคยาศาล สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม (วิชัย โขควิวัฒน์ และคณะ, 2553)

ใบลานเป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการจารตัวหนังสือลงบนใบของต้นลาน จึงเรียกโดยทั่วไปว่า เอกสารใบลาน หรือหนังสือใบลาน แต่เนื่องจากคนไทยโบราณนิยมจารเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจึงนิยมเรียกเอกสารใบลานว่า คัมภีร์ใบลาน ซึ่งเป็นเอกสารโบราณที่พบมากและแพร่หลายที่สุดในภาคอีสาน ทั้งนี้เอกสารใบลานยังเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ชาวอีสานสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน นับเป็นหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติทางโลกและคติทางธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ ไทโรศาสตร์ วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ คาถาอาคม และตำรายา เป็นต้น (สมัย วรรณอุตร, 2557)

จังหวัดสกลนครเป็นพื้นที่ที่มีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน เป็นพื้นที่ที่มีหมอพื้นบ้านยังคงทำการรักษาผู้ป่วย และเป็นพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์เอกสารใบลาน นอกจากนี้จังหวัดสกลนครยังปรากฏหลักฐานการแพทย์ที่เก่าแก่ คือ ปราสาทบ้านพันนา ซึ่งเป็นศาสนสถานประจำโรคยาศาล หรือสถานพยาบาล ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม ในราวปีพุทธศักราช 1724-1726 ได้มีการนำองค์ความรู้ทางการรักษาโรคทั้งจากขอมและอินเดียเข้ามาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 หลังอิทธิพลของขอมได้เสื่อมอำนาจลง วัฒนธรรมไทย-ลาว ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือดินแดนอีสานโดยเฉพาะบริเวณแอ่งสกลนครตั้งจะเห็นได้จากการใช้อักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยบันทึกเรื่องราวในเอกสารเป็นภาษาลาว องค์ความรู้ในการดูแลรักษาโรคต่าง ๆ จึงได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ (ดารณี อ่อนชมจันทร์, 2549; จันทร์ทิตรา เจียรณีย์ และคณะ, 2556)

การใช้พืชสมุนไพรในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความสำคัญและเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ พืชสมุนไพรถือเป็นแหล่งยาที่นิยมใช้มาหลายพันปีแล้ว และยาส่วนมากในปัจจุบันก็ผลิตมาจากพืชสมุนไพร ประชากรจากทั่วโลกประมาณ 80% นิยมใช้ยาสมุนไพรแผนโบราณในการดูแลสุขภาพสุขภาพขั้นพื้นฐาน ทางองค์การอนามัยโลกได้กล่าวว่าพืชสมุนไพรถือเป็นแหล่งทางเลือกที่ดีที่สุด เมื่อเทียบกับยาที่ได้จากการสังเคราะห์ (จีรนนท์ อันทะชัย, 2561) เนื่องจากมีความ

เป็นพิษน้อยกว่า มีผลข้างเคียงน้อยกว่าสารเคมี และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษา (Patel *et al.*, 2015)

โรคผิวหนัง (Skin Disorders) เป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง ทำให้ลักษณะของผิวหนังมีผื่น ตุ่ม วงต่างขาว หรือเป็นก้อนขึ้นตามร่างกาย สามารถมองเห็นได้ชัดเจน อาจมีอาการปวดหรือคันร่วมด้วย โรคผิวหนังมีหลายประเภทโดยมีสาเหตุและปัจจัยที่ต่างกัน เป็นกลุ่มโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อ บางชนิดเป็นโรคที่รุนแรง และบางชนิดสามารถรักษาให้หายขาดได้ (Hay *et al.*, 1993) นอกจากนี้ยังเป็นโรคที่พบได้บ่อยสามารถเกิดในผู้คนทุกเพศ ทุกวัย ทั่วโลกมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคผิวหนังประมาณ 900 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 30-70 ในประชากรทั่วไป (Hay *et al.*, 2014; Sharma *et al.*, 2014)

ปัจจุบันสถานการณ์โรคผิวหนังในประเทศไทย เป็นปัญหาด้านสุขภาพที่สำคัญและพบบ่อย เนื่องจากโรคผิวหนังสามารถมองเห็นและจับต้องได้ ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับบุคลิกภาพและความวิตกกังวลที่ส่งผลต่อสุขภาพทางจิต กระทรวงสาธารณสุขแสดงสถิติว่า มีคนไทยป่วยเป็นโรคผิวหนังมากถึงปีละ 6 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) โรคผิวหนังหลายชนิดเป็นโรคเรื้อรังที่ต้องรักษาเป็นเวลานาน การใช้ยาทั่วไปต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีความเสี่ยงที่จะสะสมความเป็นพิษ และเกิดผลข้างเคียงต่อร่างกายได้ การใช้ตำรับยาสมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่งเนื่องมีต้นทุนที่ต่ำ และมีผลข้างเคียงน้อยกว่าสารเคมี

อย่างไรก็ตามพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังในคัมภีร์แพทย์แผนไทย บางชนิดเป็นพืชที่หายาก บางชนิดเป็นเครื่องยาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ และหลายตำรับยามีการใช้ธาตุและสัตว์วัตถุเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการศึกษาการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในประเทศไทยที่ผ่านมาและการให้ความสนใจเกี่ยวกับตำรายาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณมีน้อยมาก โดยเฉพาะในเอกสารโบราณยังไม่ปรากฏการศึกษาด้านการใช้พืชสมุนไพร และทั้งนี้ตำรายาในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนครได้ผ่านการปริวรรตหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบันซึ่งมีเนื้อหาที่สมบูรณ์และประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคผิวหนังเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเพื่อค้นหาตำรับยาใหม่และพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร ด้วยการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบข้อมูลตำรับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนัง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้สมุนไพร และทบทวนฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง เพื่อชี้ให้เห็นถึงกระบวนการรักษาโรคผิวหนังด้วยพืชสมุนไพร และเพื่อเป็นแนวทางในการรักษาผู้ป่วย การพัฒนาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทย และต่อยอดในเชิงพาณิชย์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาและรวบรวมกลุ่มโรคผิวหนัง อาการ และลักษณะรอยโรคในเอกสารโบราณ
- 1.2.2 เพื่อเทียบเคียงชื่อโรคผิวหนังและชื่ออาการตามหลักเวชกรรมแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน
- 1.2.3 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และเปรียบเทียบพืชสมุนไพรที่ใช้ในการประกอบตำรับยา วิธีการเตรียมยา วิธีการใช้ยา และฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 เพื่อทราบชื่อโรค ลักษณะอาการของโรค สาเหตุการเกิดโรควิธีการวินิจฉัยโรค และจัดกลุ่มโรคผิวหนังตามหลักเวชกรรมแพทย์แผนไทยและ แพทย์แผนปัจจุบัน
- 1.3.2 ได้ตำรับยารักษาโรคผิวหนังที่มีการใช้เฉพาะพืชวัตถุประกอบตำรับยา ทราบหลักการตั้งตำรับยา ยารสประธาน น้ำกระสายยา วิธีการเตรียมยา และวิธีการใช้ยา
- 1.3.3 เพื่อทราบชนิดพืชสมุนไพร ส่วนที่ใช้ของพืช รสยาสมุนไพร และฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง
- 1.3.4 ได้องค์ความรู้ในการรักษาโรคผิวหนังตามแนวคิด วิธีการของแพทย์พื้นบ้าน ที่บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปเรียนรู้และประยุกต์ใช้ได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร จำนวน 3 เล่ม คือ เล่มที่ 1-3 (งานแพทย์แผนไทย, 2554ก, 2554ข; งานแพทย์แผนไทย และสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย, 2556) ซึ่งได้รวบรวมเอกสารโบราณที่เป็นตำรายา จำนวน 33 ฉบับ โดยผ่านการปริวรรตหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบันจากหมอฟันบ้านที่มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญแล้ว

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

เอกสารใบลาน (Palm Leaf Manuscripts) หมายถึง เอกสารโบราณที่บันทึกด้วยวิธีการจารลงบนใบลาน เพื่อบันทึกตำรายา และวิธีการรักษาโรคในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

ตำรับยา (Prescription) หมายถึง กลุ่มของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง โดยมีวิธีการปรุงยา และวิธีการใช้ยาในแต่ละตำรับ

เภสัชวัตถุ (Medical Material) หมายถึง พืช สัตว์ หรือแร่ธาตุ ที่ใช้ประกอบตำรับยาในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารใบลาน

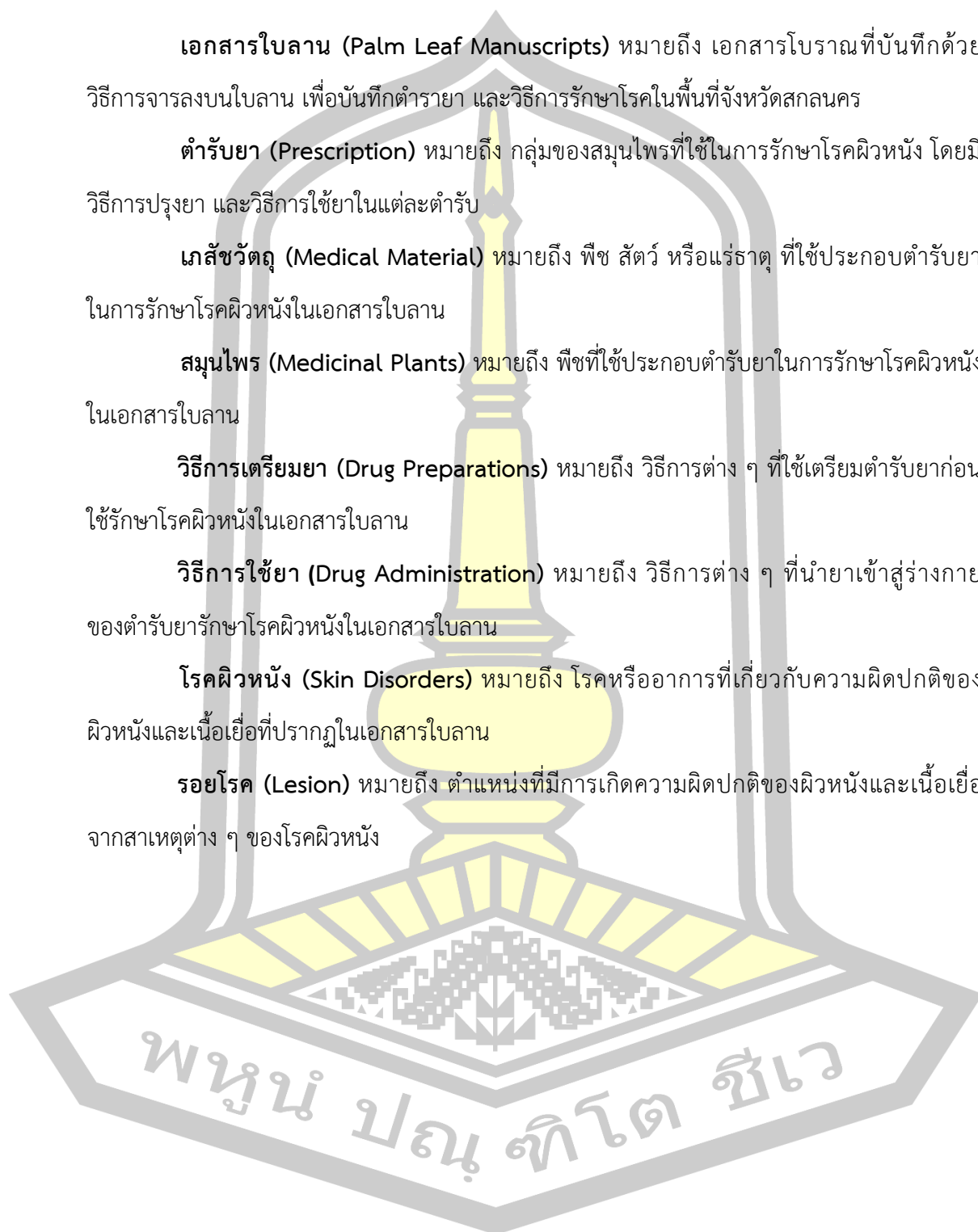
สมุนไพร (Medicinal Plants) หมายถึง พืชที่ใช้ประกอบตำรับยาในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารใบลาน

วิธีการเตรียมยา (Drug Preparations) หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เตรียมตำรับยาก่อนใช้รักษาโรคผิวหนังในเอกสารใบลาน

วิธีการใช้ยา (Drug Administration) หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่นำยาเข้าสู่ร่างกายของตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารใบลาน

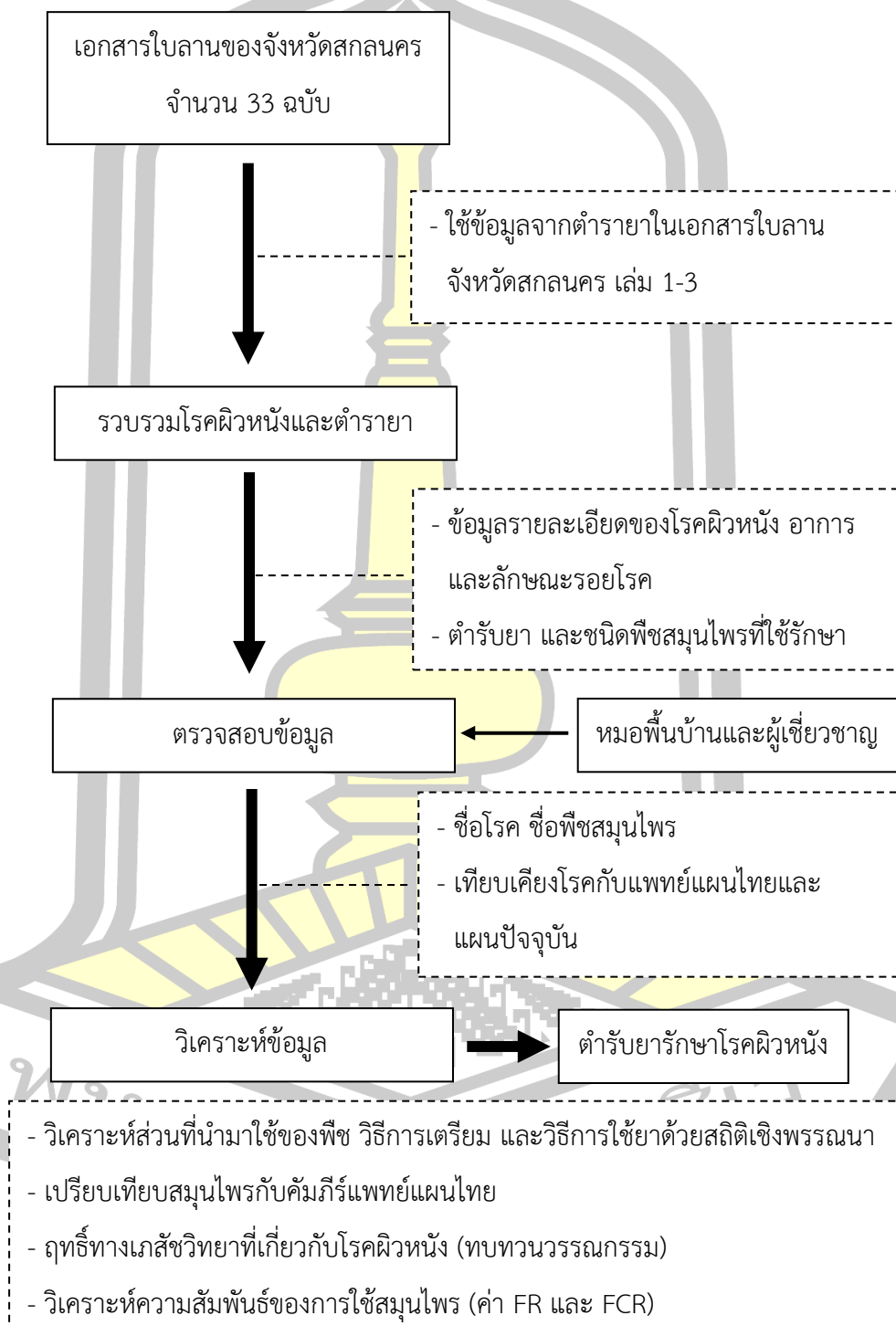
โรคผิวหนัง (Skin Disorders) หมายถึง โรคหรืออาการที่เกี่ยวกับความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อที่ปรากฏในเอกสารใบลาน

รอยโรค (Lesion) หมายถึง ตำแหน่งที่มีการเกิดความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อจากสาเหตุต่าง ๆ ของโรคผิวหนัง

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิดดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

1.7 สถานที่ทำการวิจัย

สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม และพื้นที่ในจังหวัด สกลนคร

1.8 แผนการดำเนินงานวิจัย

ระยะดำเนินงานวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึง 30 เมษายน 2563 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 486 วัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แผนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลา (เดือน)																	
	ปี พ.ศ. 2562												ปี พ.ศ. 2563					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4		
ทบทวนเอกสาร	←→																	
เขียนโครงร่างฯ		←→																
นำเสนอโครงร่างฯ			←→															
รวบรวมข้อมูล			←→															
ตรวจสอบข้อมูล			←→															
วิเคราะห์ข้อมูล			←→															
เก็บตัวอย่างพืช													←→					
เขียนบทความวิจัย			←→															
ตีพิมพ์บทความฯ							←→											
เขียนเล่มรายงาน													←→					
สอบวิทยานิพนธ์																←→		
ส่งเล่มวิทยานิพนธ์																	←→	

พูน ปณ ทิโต ชีเว

บทที่ 2

ปริทัศน์เอกสารข้อมูล

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ตำรับยา
รักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

- 2.1 เอกสารโบราณ
- 2.2 ตำรายาในเอกสารโบราณ
- 2.3 ตำรายาในเอกสารโบราณของภาคอีสาน
- 2.4 โรคผิวหนัง
- 2.5 โรคผิวหนังตามหลักเวชกรรมไทย
- 2.6 การตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมไทย
- 2.7 การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้การใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารโบราณ

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของเอกสารโบราณ

เอกสารโบราณ หมายถึง หลักฐานที่เป็นภาษาและตัวหนังสือในอดีต ซึ่งประดิษฐ์ขึ้น
ด้วยมือ เป็นเอกสารที่บันทึกสรรพวิชาการของบรรพชนไทยด้านประวัติศาสตร์ของชาติ อารยธรรม
ของสังคมกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมถึงวรรณกรรม วัฒนธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ซึ่งเป็น
แบบอย่างของอดีตอันเป็นพื้นฐานของสังคมในปัจจุบัน เอกสารโบราณจึงเป็นคำรวมที่ใช้เรียกหนังสือ
ต้นฉบับตัวเขียน ตัวซุบ ตัวจาร และตัวจารึก (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2548; เกษียร มะปะโม และ
ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2550)

เอกสารโบราณเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดมาถึงอนุชนในยุคปัจจุบัน
เป็นผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพชน ที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของหนังสือ
ตัวเขียนและจารึก เอกสารโบราณเหล่านี้มีอยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นหลักฐานที่บันทึก
เรื่องราวต่าง ๆ ไว้มากมาย เป็นเอกสารวิชาการอันสำคัญยิ่ง ใช้เป็นข้อมูลศึกษาวิจัยเรื่องต่าง ๆ
เป็นต้นว่า รูปแบบอักษร ภาษา ที่ประจำอยู่ตามท้องถิ่นทั่วประเทศ รวมถึงใช้เป็นหลักฐานทางด้าน

ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา ศิลปะ และอักษรศาสตร์ เป็นต้น (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2548; เกษียร มะปะโม และก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2550; ทรายทอง อุ๋นนันภาศ และคณะ 2561)

2.1.2 ประเภทของเอกสารโบราณ

โครงสร้าง หรือ รูปแบบทางกายภาพของเอกสารโบราณ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์รับตัวหนังสือและเส้นอักษร ซึ่งประกอบด้วย ตัวอักษร และภาษาแต่เก่าก่อน อันสำเร็จด้วยหัตถกรรมจำแนกออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภท ดังนี้ (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2548; เกษียร มะปะโม และก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2550; สมัย วรรณอุตร, 2557)

2.1.2.1 จารึก เป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่บ้านทึกลายลักษณะอักษรลงบนวัสดุชนิดต่าง ๆ ที่มีความแข็งแรง คงทนถาวร เก็บรักษาไว้ได้นาน มีรูปทรงต่าง ๆ เป็นแท่ง เป็นแผ่น บาง ๆ หรือเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เช่น ฐานพระพุทธรูป และเสาขอบประตูปราสาท รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นศิลา เรียกว่าศิลาจารึก รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นไม้ เรียกว่า จารึกบนแผ่นไม้ รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นโลหะ ซึ่งมีลักษณะสีเหลี่ยมคล้ายใบลาน เช่น แผ่นทอง แผ่นทองแดง แผ่นเงิน แผ่นทองเหลือง แผ่นนาก เรียกว่า จารึกลานทอง จารึกลานทองแดง จารึกลานเงิน จารึกลานทองเหลือง และจารึกลานนาก และบางครั้งเรียกชื่อตามรูปสัณฐานของจารึก เช่น จารึกฐานพระพุทธรูปนาคปรก เป็นต้น

2.1.2.2 กระดาษ เอกสารโบราณประเภทกระดาษ ซึ่งเขียนหรือขุดลายลักษณะอักษรไว้บนกระดาษที่เป็นแผ่นหรือเป็นเล่ม และหรือบนวัตถุอื่น ซึ่งสำเร็จด้วยวิธีเขียน หรือการขุดชนิดของเอกสารโบราณประเภทกระดาษมีดังนี้

1) หนังสือสมุดไทย คือ เอกสารโบราณที่ทำจากเปลือกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ทำเป็นกระดาษได้ เช่น เปลือกปอ เปลือกข่อย เปลือกสา ไยสับปะรด เป็นต้น ทำให้หนาพอสมควรและเป็นแผ่นยาว ๆ ติดต่อกันพับกลับไปกลับมาได้ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าใช้รองรับการเขียน การขุดตัวอักษร การเขียนภาพ การเขียนลายเส้นต่าง ๆ และเขียนได้ทั้งสองด้าน ในลักษณะเป็นหนังสือจดหมายเหตุ หมายรับสั่ง ตำนาน ตำนาน ตำนาน และวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ บ้าง ที่นิยมเรียกว่า สมุดข่อย เพราะส่วนมากใช้เปลือกข่อยทำเป็นกระดาษ และคนไทยเป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้น จึงเรียกว่า หนังสือสมุดไทย มีสองสี คือ สีดำ เพราะย้อมกระดาษเป็นสีดำ จึงเรียกว่าหนังสือสมุดไทยดำ ส่วนที่เป็นสีขาว เพราะกระดาษไม่ได้ย้อมสี คงสีตามธรรมชาติ เรียกว่า หนังสือสมุดไทยขาว ในเขตจังหวัดภาคใต้ นิยมเรียกว่า บุตดำ และบุตขาว

2) กระจาดขเพลลาคือ กระจาดที่ทำจากเปลือกไม้ชนิดต่าง ๆ เหมือนอย่างทำหนังสือสมุดไทย แต่ทำให้เป็นแผ่นบาง ๆ เรียกว่า กระจาดขเพลลาคือ กระจาดขน้ำโขง ทั้งนี้ต้องการทำเพื่อใช้ในรูปแบบหนังสือราชการ (จดหมายราชการ) มีไปมาระหว่างกรุงเทพฯ ถึงหัวเมือง หรือจากหัวเมืองถึงกรุงเทพฯ ทำเป็นใบบอกบ้าง ใบฎีกาและอื่น ๆ บ้างนิยมเขียนด้วยดินสอ ไม่นิยมเขียนด้วยเส้นหมึก เพราะกระจาดขบาง หมึกจะซึม ทำให้อ่านตัวอักษรไม่ชัดเจน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวบ้าง สั้นบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่เรื่องที่บ้านทัก

3) กระจาดขสาคือ กระจาดที่ทำจากเปลือกของต้นสาโดยตรง ถ้าต้องการทำเพื่อใช้ในรูปหนังสือราชการ (จดหมายราชการ) ใบบอก ใบฎีกา ทำสำเนาและอื่น ๆ ก็จะทำเป็นแผ่นบาง ๆ ถ้าต้องการทำเป็นหนังสือจดหมายเหตุ หมายรับสั่ง ตำนาน และพงศาวดาร เป็นต้น ก็ทำให้หนาแข็งแรงพอที่จะเป็นหนังสือได้

4) กระจาดขฝรั่ง สมุดฝรั่ง คือ กระจาดขที่ชาวต่างประเทศ หรือฝรั่งเป็นผู้คิดค้นผลิตขึ้นเป็นแผ่นบาง ๆ ไทยนำมาใช้ในหลายรูปแบบโดยเฉพาะเป็นหนังสือราชการ (จดหมายราชการ) และอื่น ๆ เมื่อเห็นว่าใช้ได้ดี สามารถจะจัดเก็บได้สะดวกเป็นระเบียบ คนไทยจึงนำมาใช้แทนเอกสารประเภทกระจาดขเพลลาคือ กระจาดขสาคือ และเพราะฝรั่งเป็นผู้ผลิตจึงเรียกว่า กระจาดขฝรั่ง เมื่อต้องการจัดเข้าเป็นชุดไม่ให้แต่ละแผ่นกระจัดกระจายก็นำแต่ละแผ่นนั้นมาเรียงซ้อนกัน ทำใบปกหน้าและหลังให้เป็นรูปเล่ม จึงเรียกว่า สมุดฝรั่ง

5) ใบจุ่ม คือ เอกสารที่ทำมาจากผ้าฝ้าย ผ้าไหม หรือด้าย ทอเป็นผืนยาวรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จุดประสงค์เพื่อต้องการใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ตำนาน พงศาวดาร เนื้อหาส่วนใหญ่ที่พบเป็นเอกสารทางราชการประเภทจดหมายเหตุ ลักษณะเส้นอักษรที่ปรากฏ คือ เส้นจากการใช้ปากกาออแร้ง หรือปากไก่อจุ่มหรือจุ่มหมึก แล้วเขียนตัวอักษรไทยน้อยบันทึกข้อความเนื้อหาเป็นพระราชโองการหรือเหตุการณ์บ้านเมืองเกี่ยวกับการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง และส่วนใหญ่ประทับตราประจำพระองค์ หรือตราประจำตำแหน่งของผู้ออกหนังสือไว้ตอนท้ายด้วย

2.1.2.3 ใบลาน เป็นเอกสารโบราณที่บ้านทักลายลักษณะอักษรด้วยวิธีการจารตัวหนังสือลงบนใบลาน จึงเรียกโดยทั่วไปว่า เอกสารใบลาน หรือหนังสือใบลาน แต่เนื่องจากคนไทยโบราณนิยมจารเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จึงนิยมเรียกเอกสารใบลานว่า คัมภีร์ใบลาน ซึ่งใบลานเป็นวัสดุธรรมชาติได้มาจากใบของต้นลาน มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Corypha umbraculifera* L.

เป็นพืชในวงศ์ปาล์ม (Arecaceae) มีชื่อท้องถิ่นว่า ลานบ้าน ลานวัด ลานหมื่นเถิดเทิง และปาล์มพัด เป็นต้น มีถิ่นกำเนิดในประเทศศรีลังกาและอินเดีย เชื่อกันว่านำเข้ามาในไทยหลังจากพระพุทธศาสนา ได้เผยแผ่เข้ามา ซึ่งใบของลานชนิดนี้มีความกว้างและหนากว่าใบของชนิดลานป่า (*Corypha lecomtei* Becc. ex Lecomte) เหมาะกับการจารมากกว่า เพราะเวลาใช้จริงต้องนำมาทำเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมก่อนจะนำไปตีและผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ตามภูมิปัญญาแต่โบราณเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน (ชุดิมา ชื่นเจริญ, 2560)

ใบลานใช้บันทึกหรือจารตัวอักษรได้สองด้าน ด้วยเหล็กแหลม เรียกว่า เหล็กจาร ขีดให้เป็นร่องรูปอักษรบนใบลาน แล้วใช้เขม่าไฟผสมน้ำมันยางลบ (ลูบหรือทา) ให้เห็นตัวอักษรเด่นชัด แล้วขีดขีดถูให้สะอาดด้วยทรายที่มีความร้อนเล็กน้อย เมื่อจะทำใบลานให้เป็นเล่มหนังสือต้องร้อยเชือกเรียกว่า สายสนอง ซึ่งสายสนองอาจได้จากวัสดุเส้นไหม ด้าย เชือก หรือเส้นผมของสตรี ถักพันเป็นสายสนองร้อยแผ่นลานเข้าไปในรูที่เจาะไว้ทางด้านซ้าย เรียกว่า ร้อยหู เพื่อรวมเป็นผูกหลาย ๆ ผูกรวมเป็นหนึ่งคัมภีร์ แต่ละคัมภีร์จะมีไม้ประกบหัวท้ายกำกับไว้ แล้วมัดรวมกันโดยมีผ้าห่อรอบนอกอีกชั้นหนึ่ง นอกผ้าห่อคัมภีร์จะเสียบฉลาก หรือป้ายบอกชื่อคัมภีร์ไว้ด้านนอกผ้าห่อคัมภีร์ ภาคอีสานเรียกว่า ปี่ หรือ ฎีกา หรือตีกา ก็ยังนิยมตกแต่งขอบคัมภีร์ ใบปกหน้า ใบปกหลัง และไม้ประกบด้วยสีและลวดลายต่าง ๆ เช่น ปิดทองทึบ ปิดทองล่องชาด และลายรดน้ำ โดยเฉพาะไม้ประกบบางครั้งมีการตกแต่งเป็นพิเศษ เช่น ประดับมุก คร่ำเงิน คร่ำทอง เป็นต้น ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์ก็นิยมใช้ผ้าชั้นดี เช่น ผ้าไหม และแม้ฉลากคัมภีร์ก็นิยมประดิษฐ์ให้งดงาม ด้วยวัสดุชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้หรืองาช้าง จำหลักนูนต่ำเป็นลายดอกไม้และลายอื่น ๆ นอกจากนี้เอกสารใบลานที่ใช้อยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในภาคอีสานนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ

1) หนังสือผูก คือเอกสารใบลานที่มีขนาดยาว มีความยาวโดยประมาณ 40-60 เซนติเมตร ความกว้างโดยประมาณ 4-7 เซนติเมตร ส่วนมากบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา พงศาวดาร และนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

2) หนังสือก้อม คือเอกสารใบลานที่มีขนาดสั้น มีความยาวโดยประมาณ 20-30 เซนติเมตร ความกว้างโดยประมาณ 4-7 เซนติเมตร ส่วนมากบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมโหราศาสตร์ เป็นต้น

คุณค่าของเอกสารโบราณจึงมีอยู่มากมายหลายสาขาวิชานับเป็นหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติทางโลกและคติทางธรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหมวดดังนี้

หมวดศาสนา ได้แก่ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม คัมภีร์ภาบาลี ชาดก นิยายธรรม บทสวดมนต์ และธรรมะทั่วไป เป็นต้น

หมวดตำนานประวัติดิศาสตร์ ได้แก่ ตำนานพระพุทธศาสนา ตำนานบ้าน ตำนานเมืองหรือพงศาวดาร และกฎหมาย เป็นต้น

หมวดประเพณีพิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีพิธีกรรม โหราศาสตร์ ตำรายา และคาถาไสยศาสตร์ เป็นต้น

หมวดวรรณคดี และวรรณกรรม ได้แก่ วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประโลมโลก และวรรณกรรมคำสอนทางโลก เป็นต้น

เอกสารโบราณทั้ง 3 ประเภทไม่เพียงแต่จะมีรูปลักษณ์ที่แปลก และแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ รูปร่าง ภาษา และเรื่องราว ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณเหล่านั้น จะเห็นได้ว่าเอกสารโบราณแต่ละชิ้นซึ่งพบในภูมิภาคต่าง ๆ สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน รูปร่าง และภาษาที่ใช้ก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของไทย สามารถพบเอกสารโบราณได้ทั้ง 3 ประเภท โดยโบราณเป็นเอกสารโบราณที่พบและแพร่หลายมากที่สุด ซึ่งนิยมบันทึกด้วยอักษรไทยน้อย และอักษรธรรม เพื่อบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติทางโลกและคติทางธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมาย โบราณ คาถาอาคม และตำรายา เป็นต้น (รัตนา จันทร์เทวี่ และคณะ, 2548; สมัย วรรณอุตร, 2557) เป็นต้น

2.2 ตำรายาในเอกสารโบราณ

ตำรายา เป็นเอกสารที่แต่งขึ้นเพื่อเรียบเรียงตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ในการดูแลรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ของผู้คนในแต่ละสังคมวัฒนธรรมจากองค์ความรู้หรือประสบการณ์ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งประกอบด้วยชื่อโรค ลักษณะอาการของโรค สมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา วิธีการเตรียมยา และวิธีการใช้ยา โดยบันทึกลงในวัสดุรองรับการจดบันทึกในอดีตด้วยตัวอักษรและภาษาในแต่ละ

สังคมวัฒนธรรม ตำรายาในประเทศไทยที่บันทึกในเอกสารโบราณ ปรากฏหลักฐานมาก่อนสมัย สุโขทัย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 (วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ, 2553) สามารถจัดแบ่งเป็นกลุ่มตาม ประเภทของเอกสารโบราณได้ดังนี้

2.2.1 ตำรายาที่บันทึกในจารึก

จารึกที่บันทึกตำรายาในประเทศไทยเริ่มปรากฏหลักฐานในพุทธศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม ได้มีการสร้างอโรคยศาล หรือสถานพยาบาล กระจายทั่วอาณาจักร จำนวน 102 แห่ง พบในประเทศไทยจำนวน 30 แห่ง ซึ่งอยู่ในพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา 8 แห่ง สุรินทร์ 5 แห่ง บุรีรัมย์ 4 แห่ง ร้อยเอ็ด 3 แห่ง ชัยภูมิ 2 แห่ง ขอนแก่น 2 แห่ง มหาสารคาม 2 แห่ง ศรีสะเกษ 2 แห่ง อุตรธานี 1 แห่ง และสกลนคร 1 แห่ง (วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร และ อรศิริ ปาณินท์, 2558) ทั้งนี้การสร้าง อโรคยศาลมีพระราชประสงค์เพื่อพระราชทานเป็นการกุศลแก่ประชาชนทั่วไป และในการสร้าง อโรคยศาลหลายแห่งได้มีการสร้างจารึกควบคุมไว้ด้วย ปัจจุบันพบจารึกอโรคยศาลในประเทศไทย มากกว่า 10 หลัก มีการบันทึกตำรายาตั้งข้อความในจารึกปราสาท ด้านที่ 3 โศลกที่ 5 ถึง โศลกที่ 12 พบที่อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชทาน เป็นเครื่องพลีทาน ส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร (ชะเอม แก้วคล้าย, 2527ก, 2527ข) ความว่า

โศลกที่ 5 เครื่องนุ่งห่มที่มีชายสีแดงหนึ่งผืน ผ้าสีขาวหกผืน อาหารโคสองปละ เทียนไขห้าปละ เท่ากับปฤชณาเป็นสิ่งที่ควรให้ทุกวัน

โศลกที่ 6 เทียนขี้ผึ้งอีกเจ็ดปละ (คือ หนึ่งปละ ห้าปละ และหนึ่งปละ) น้ำมัน สี่ปรัสละ น้ำมันสามปรัสละ เป็นสิ่งที่ควรให้ทุกวัน

โศลกที่ 7 เนยใสหนึ่งปรัสละ เกษชที่ทำให้ร้อนด้วยพริกผง และบุนนาคก็เท่ากัน แต่ละอย่างหนักสองบาท และจันทน์เทศสามผล

โศลกที่ 8 มหาหิงค์ เกลือ ผลกระวานเล็ก และกำยาน แต่ละอย่างหนักหนึ่งบาท ห้า...(เลื่อนหาย) น้ำตาลกรวดสองปละ

โศลกที่ 9 แต่ละอย่างมีสัตว์ที่ชื่อว่า เหลือบนับให้ได้ห้าตัว ไม้จันทน์ ยางสนชั้น และเมล็ดธัญี ดอกไม้หนึ่งร้อยดอก รวบรวมให้ได้หนึ่งปละ

โศลกที่ 10 (เลื่อนหาย)...พริกไทย...(เลื่อนหาย) แต่ละอย่างสองปรัสละ และ ผักทอดยอดสองปละ

โคลงที่ 11 อบเชยหนึ่งกำมือครึ่ง ส่วนใบไม้กำหนดให้มีสี่สิบใบ ทารวเฉทสอง (อาจหมายถึงต้นเทพทาโร) แต่ละอย่างให้หนักหนึ่งปละครึ่ง

โคลงที่ 12 น้ำกะเทียมรวมทั้งเปลือก ตามที่กำหนดไว้ มิตรทเวะ กำหนดไว้หนึ่งบาทกับหนึ่งปละ

นอกจากจารึกโรคยศาลในสมัยอาณาจักรขอมแล้ว ไม่พบหลักฐานการจารึกตำรายาหรือตำราการแพทย์ในศิลาจารึกอีก จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปรากฏหลักฐานการจารึกตำรายาเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนโดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ในคราวนั้นทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จารึกตำรายาลงบนแผ่นหินอ่อนสีเทา ติดประดับอยู่ตามผนังด้านนอกของระเบียงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์และผนังศาลารายหน้าพระอุโบสถ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 50 แผ่น จากเดิมซึ่งเชื่อว่ามีอยู่ 92 แผ่น (ศุภชัย ดิยาวรณันท์ และ ชยันต์ พิเชียรสุทนต์, 2552) จารึกตำรายา วัดราชโอรสาราม แผ่นที่ 33 ได้กล่าวถึงตำรับยารักษาโรคกลากเกลื้อน (สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย, 2558) ความว่า

ขนานที่ 1 เอาเทียนทั้งห้า สิ่งละ 1 เฟื้อง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน สิ่งละ 1 สลึง แก่นเหล็ก รากทองพันชั่ง ว่านน้ำ สิ่งละ 1 กำมือ แก่นแสมทั้งสอง แก่นสนเทศ สิ่งละ 2 กำมือ ลูกชุมเห็ดเทศครึ่งทะนาน ดองด้วยสุราสามทะนาน ฝั่งข้าวเปลือกไว้ 7 วัน จึงกินแก้สรรพกลากเกลื้อนทั้งปวงหายดีนัก

ขนานที่ 2 เอาสารหนู 2 สลึง ลูกสลอด ถ่านไม้ซาก กำมะถันเหลือง สิ่งละ 1 บาท บดด้วยน้ำขิง ละลายน้ำมะนาวตากกลากทั้งปวงหายดีนัก เป็นยาเผา

ขนานที่ 3 เอาจุมเหล็ก รากทองพันชั่ง ส้านแดง ลูกชุมเห็ดเทศ ลูกโนมะนาว ปูนผง ฝิ่น เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำกระเทียม ละลายน้ำมะนาวทาแก้สรรพกลากทั้งปวง ซึ่งมีแม่ตัวนั้นให้ตักสิ้นหายดีนัก

ขนานที่ 4 เอาหางไหลแดง เอื้องเพ็ชร์มา ลูกโนมะนาว ลูกโนชุมเห็ดเทศ เบญจเหล็ก เปลือกกระเบา เปลือกกระเบียน เปลือกเถียน รากทองพันชั่ง รากทองกลาง ลูกมะม่วงเครือ ลูกมะเขือขึ้น ฝิ่น พิมเสน หรดาลกลีบทอง บัลลังก์ศิลา เอาเสมอภาค ทำเป็นจุมน้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำจันทน์แดงทาแก้กลากเกลื้อน แลสรรพพยาธิให้คันทั้งปวงนั้นก็หาย แก้แดงเป็นแผ่นพองขึ้นทั้งตัวเป็นสุริกาโรคอันหนักก็หาย

ในปีพุทธศักราช 2375 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร หรือวัดโพธิ์ เมื่อคราวปฏิสังขรณ์นั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบำเรอราชแพทยา สืบหาตำรายาที่ศักดิ์สิทธิ์และสรรพวิชาการแพทย์มาจารึกในแผ่นศิลาติดประดับไว้ในที่ต่าง ๆ ตามศาลาราย เพื่อให้เป็นสำนักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองทั้งเป็นประโยชน์แก่สาธารณะชนทั่วไป (โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, 2537) ทั้งนี้พบการบันทึกคัมภีร์วิถีภูษโโรค และคัมภีร์ไพจิตรมหายาศ์ ซึ่งเป็นตำราที่ใช้ในการวินิจฉัยโรคที่เกี่ยวกับความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ โดยมีรายละเอียดของสาเหตุและสมุฏฐานการเกิดโรค และตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังแต่ละประเภท ปัจจุบันได้รวบรวมเป็นตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนของแพทย์แผนไทย นอกจากนี้หลังจากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วไม่ปรากฏหลักฐานการจารึกตำรายาในแผ่นศิลาจารึกอีกเลย

2.2.2 ตำรายาที่บันทึกในกระดาศ

ตำรายาที่มีการบันทึกในเอกสารโบราณประเภทกระดาศของประเทศไทยส่วนมากพบในหนังสือสมุดไทย ตำรายาที่บันทึกลงบนหนังสือสมุดไทยมีทั้งที่เป็นตำรายาฉบับหลวง ได้แก่ ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการตรวจชำระเนื้อความจนถูกต้องดีแล้ว และตำรายาที่คัดลอกสืบต่อกันมาส่วนใหญ่เป็นตำรายาเถร็ด และตำรายาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตำรายาเฉพาะโรค เช่น ตำรายาแก้ไข้ ตำรายาแก้ท้อง ตำรายาแก้โรคมะเร็ง ตำรายาแก้ฝีในท้อง ตำรายาแก้สารพัดโรคหาย ตำรายาตามีต่าง ๆ ตำรายาแก้ซาง ตำรายาธาตุทั้งสี่ ตำรายาแก้ฝี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตำรายาที่เป็นสูตรเฉพาะของบุคคลต่าง ๆ โดยไม่ได้บอกสรรพคุณของยา เช่น ตำรายาขรัวตา วัดเชิงเลน ตำรายาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ตำรายาเถร็ดของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เพชรบุรี เป็นต้น รวมทั้งอาจเป็นตำรายาที่ไม่ใช่ของไทย เช่น พระสมุดตำรายาจีน และตำรายาฝรั่งต่าง ๆ (วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ, 2553)

ตำรายาเถร็ด หรือตำรายาเบ็ดเตล็ดที่บันทึกในหนังสือสมุดไทยหลายเล่มได้บันทึกตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังประเภทต่าง ๆ มีตัวอย่างดังนี้

ตำรับยาของหมอเห สหายโกสินทร์ ตำบลไร่ชิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่บันทึกในสมุดไทยชาว ได้กล่าวถึงตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคเรื้อน และโรคกลากเกลื้อน จำนวน 2 ตำรับ (ดอกรัก พยัคศรี, 2558) ความว่า

ตำรับที่ 1 ยาแก้ไข้เรื้อน แก้พยาธิที่เป็นต่างมีตัวให้คัน ให้เอาดอกจอก สลัดได เปลือกเลี่ยน เอาอย่างละเท่ากัน ใส่หม้อต้มแล้วยกเอามารมแผลที่เป็นนั้น แล้วเอาผ้าคลุมไว้ ด้รักษา หายมาแล้ว

ตำรับที่ 2 ยารักษาโรคเรื้อน กลากเกลื่อน กุดถ้ง ให้เอารากทองพันชั่ง 3 บาท ใบชุมเห็ดใหญ่ 3 บาท รากเจตมูลเพลิง 2 บาท กำมะถันแดง 1 บาท กำมะถันเหลือง 1 บาท สารหนู 1 สลึง ชาดก้อน 1 เพ็อง ตำผงทากกับน้ำมันก๊าด วันที่ 1 ทา 4 ครั้ง วันที่ 2 ทา 3 ครั้ง วันที่ 3 ทา 2 ครั้ง วันที่ 4 ทา 1 ครั้ง แล้วหยุด ห้ามอาบน้ำ 7 วัน

ตำรับยาของหมอลอย มุกดา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่บันทึกในสมุดขาว (สมุดไทยขาว) ได้กล่าวถึงตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังประเภทต่าง ๆ จำนวน 5 ตำรับ (อรทัย เนียมสุวรรณ และคณะ, 2557) ความว่า

ตำรับที่ 1 ยาบวมพอง ให้เอาฝักกระเฉด แขนงไม้ไผ่สีสุก ปูนหิน เปลือกมะรุ้ม และฝักกรอ สิ่งละเสมอภาค ตำผงละลายน้ำทา

ตำรับที่ 2 ยาต้มแก้ไฟลามทุ่ง

ขนานที่ 1 ให้เอาหัวยาจีน 1 ชั่ง รากภูมิสามง่าม 1 ชั่ง เนื้อกวาง 3 ชิ้น ใส่เกลือก็ได้ ย่างก็ได้ น้ำประสานทอง หน้า 2 ตำลึง และกำมะถันขาว หน้า 2 บาท ต้มกิน

ขนานที่ 2 ให้เอายาจีน 1 ชั่ง น้ำตาลทราย ครึ่งชั่ง น้ำตานกรวด 1 เพ็อง และกานพลู 60 ดอก ต้มน้ำครึ่งเหล้าครึ่งกิน แก้ไฟลามทุ่ง

ตำรับที่ 3 ยาต้มแก้เปื่อย ให้เอาหัวยาจีน รากมะขามป้อม รากภูมิสามง่าม รากตำลึง รากกล้วยน้ำ และโคกกระสุน สิ่งละเสมอภาค ต้มน้ำครึ่งเหล้าครึ่ง ซิโลม แก้กกลากก็หาย ฝัไม้ก็หาย เปื่อยก็หาย

ตำรับที่ 4 ยาแก้ฝี ขมื่นอ้อย ใบผักแว่น พริก กระเทียม และสีเสียดเทศ สิ่งละ เสมอภาค หุงในน้ำมันมะพร้าวใส่ฝั

ตำรับที่ 5 ยาห้ามเลือด เป็นยาหนองคู่กัน ให้เอาทับทิม เทียนใบทั้งห้า บอระเพ็ด ขมื่นอ้อย และรากตะไคร้ เสมอภาค บดทำแท่ง ละลายน้ำเบญจกานี ต้มเอาน้ำละลายกิน ห้ามเลือดและหนอง

ตำรับยาของหมอวงศ์ พิมท่าทอง ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัด สุราษฎร์ธานี ที่บันทึกในสมุดขาว (สมุดไทยขาว) ได้กล่าวถึงตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง ประเภทต่าง ๆ จำนวน 5 ตำรับ (อรทัย เนียมสุวรรณ และคณะ, 2557) ความว่า

ตำรับที่ 1 ยาห้ามผีทั้งปวง ให้เอายอดหมากกระดี่ ใบไผ่แดง และใบมะเฟือง
เสมอภาค บดละลายเหล้ากินหายแล ห้ามผีทั้งปวงมิให้ออกแตกเลือดตกในลึงค์ก็ตีตกในโยนก็ตี

ตำรับที่ 2 ยาผีในลิ้น ให้เอาบอระเพ็ด เปลือกสะเดา เปลือกราชพฤกษ์ และ
สาคุ เสมอภาค บดละเอียดพอกผีในลิ้นเป็นขุมแล แก้วผีในลิ้นที่มีลักษณะเป็นขุม

ตำรับที่ 3 ยาขับผี ให้เอาใบมะระ รากเข้าเหนียวตาลยา ขมิ้นอ้อย และน้ำมัน
หมู เสมอภาค บดละเอียดพอกผี

ตำรับที่ 4 ยาแก้เปื่อยเพื่อผีไม้ ให้เอาเชือกกวาง 7 ชั้น กำมะถัน 1 บาท และ
หัวยาจีน 1 ชั่ง เหล้าครึ่งน้ำครึ่ง ต้มกิน

ตำรับที่ 5 ยาแก้ตัวแตกขึ้นมาเป็นแผ่นให้คัน ให้เอา ใบผักหนอก และใบ
ส้มป่อย เสมอภาค ต้มน้ำอาบหายแล

2.2.3 ตำรายาที่บันทึกในใบลาน

ใบลานที่มีการบันทึกตำรายาในประเทศไทยเริ่มปรากฏหลักฐานในสมัยอยุธยา
รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ กำภีธาตุดุพระณระราย หรือที่รู้จักกันทั่วไปในฉบับพิมพ์ว่า
ตำราพระโอสถพระนารายณ์ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรง
อธิบายไว้ว่า “ที่เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ เพราะมีตำราพระโอสถซึ่งหมอลวงได้ประกอบ
ถวายสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช หลายขนานปรากฏชื่อหมอลวงแลวันคืนที่ได้ตั้งพระโอสถนั้น ๆ จดไว้
ชัดเจน อยู่ในระหว่างปีกุน จุลศักราช 1021 (พ.ศ. 2202) จนปีฉลู จุลศักราช 1023 (พ.ศ. 2204) คือ
ระหว่างปีที่ 3 จนถึงปีที่ 5 ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช” ได้อธิบายถึงทฤษฎีการแพทย์
แผนไทย ซึ่งมีความเชื่อว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ
โรคภัยไข้เจ็บเกิดจากการเสียสมดุลของธาตุใดธาตุหนึ่ง หรือเรียกว่า “ธาตุสมุฏฐาน” ซึ่ง
มีความสัมพันธ์กับสมุฏฐานการเกิดโรคอื่น ๆ เช่น อุดสมุฏฐาน อายุสมุฏฐาน และประเทศสมุฏฐาน
หรือเรียกว่า “สมุฏฐานแห่งโรค” นอกจากนั้นเนื้อหาใน คัมภีร์ยังอธิบายถึงลักษณะและอาการความ
ผิดปกติของธาตุทั้งสี่ การปรุงยาแบบโบราณ เครื่องยาภายในประเทศและต่างประเทศ และ
น้ำกระสายยา ประกอบด้วยตำรับยา จำนวน 81 ตำรับ นับเป็นตำราการแพทย์ฉบับแรกของไทย
(สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย, 2555) ตำรับยาบางส่วนที่บันทึกในตำราพระโอสถ
พระนารายณ์ คือตั้งแต่ตำรับยาขนานที่ 31 ถึง 64 เป็นตำรับที่มีชื่อตั้งไว้ อย่างเช่น ขนานที่ 43
ยาทิพกาศ ตามที่บันทึกไว้ในตำรา (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และคณะ, 2560) ความว่า

ยาทิพกาศ ให้เอายาดำ เทียนดำ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน พิมเสน สิ่งละ ส่วน การบูร 4 ส่วน ผีน 8 ส่วน ใบกันชา (กัญชา) 16 ส่วน สุราปนกระสายบดทำแท่ง น้ำกระสายให้ ชอบโรคร้อนแลเย็น กินพอควร แก้กสารพัดทั้งหลายอันให้ระส่ำระสาย กินเข้ามิได้ นอนมิหลับ ตกบุฟไฟ โลหิต ลงแดง หายแล

นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์โบราณที่บันทึกตำราเกี่ยวกับโรคและยารักษาโรคต่าง ๆ เช่น ตำราต่อ ตำราช่าง คัมภีร์กระษัย ไซ้สันนิบาต ตำราปวง ตำราผีและตำรายาแก้โรคต่าง ๆ ทั้งที่ใช้ อักษรไทย ภาษาไทย และอักษรไทยถิ่น ภาษาไทยถิ่น เช่น อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย และอักษรไทยจีน เป็นต้น รวมทั้งยังมีอักษรและภาษาของชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น อักษร มอญ ภาษามอญ อักษรพม่า ภาษาพม่า เป็นต้น (วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ, 2553)

2.3 ตำรายาในเอกสารโบราณของภาคอีสาน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ปรากฏหลักฐานที่มีการบันทึกตำรายาใน เอกสารโบราณที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือ ศิลาจารึกในอโรคยาศาล ซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม คือ จารึกพบที่จังหวัดสุรินทร์ 3 หลัก คือ จารึกปราสาท (สร. 4) จารึกตาเมียนโต๊ด (สร. 1) และจารึกสุรินทร์ (สร. 6) จารึกพบที่จังหวัดนครราชสีมา 1 หลัก คือ จารึกเมืองพิมาย (นม. 17) และจารึกพบที่จังหวัดบุรีรัมย์ 1 หลัก คือ จารึกด่านประคำ (บร. 2) โดยศิลาจารึกทั้งห้าหลักมีหลักการในการบันทึกเป็นรูปแบบเดียวกันประกอบด้วยคำบรรยายที่เป็น รายละเอียดของแต่ละพื้นที่ เช่น จำนวนบุคลากร แบ่งออกเป็นสี่ด้าน คือ ด้านที่ 1 เป็นคำประกาศใน การจัดตั้งโรงพยาบาล ด้านที่ 2 บรรยายถึงประวัติการจัดตั้งโรงพยาบาลในแต่ละพื้นที่ ด้านที่ 3 บรรยายการจัดพิธีกรรม เครื่องพลีทานรวมทั้งตำรับยา และด้านที่ 4 เป็นบทสวดสรรเสริญพระเจ้า แผ่นดินและพระพุทธเจ้า จากการสำรวจตามอโรคยาศาลาในเกือบทุกที่ พบพืชสมุนไพรที่ภาษาถิ่น เรียกว่า ชายสู้ มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Capparis siamensis* Kurz อยู่ในวงศ์กุ่ม (Capparaceae) เป็น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ซึ่งมีการใช้ในตำรับยาอีสานหลายตำรับ เช่น ตำรับยารักษาไข้หมากไม้ ไข้อกปาน คำปานแดง หรือแก้ไข้พิษหมากไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าแพทย์พื้นบ้านอีสานไม่ได้ใช้ทฤษฎี ธาตุทั้งสี่ในการวินิจฉัยโรคเหมือนของทางภาคกลางหรือหลักการแพทย์แผนไทย โรคต่าง ๆ ที่ ปรากฏในคนอีสานมีชื่อเรียกเฉพาะของตนเอง มีการจัดจำแนกอาการต่าง ๆ ของโรคไว้อย่างชัดเจน เช่น ไข้หมากไม้ หมักมัน ล่องแก้ว โรควัด ปะดง กะบูน สาระบาดหรือพาก เป็นต้น (อุษา กลิ่นหอม, 2552)

ในพุทธศตวรรษที่ 21 ภาคอีสานเริ่มมีการใช้อักษรเขียนเป็นภาษาอีสานหรือภาษาไทยลาว การบันทึกตำรายาเป็นการบันทึกโดยใช้อักษรธรรมอีสาน (ภาพประกอบ 2) และอักษรไทยน้อยใน ไบลาน จากการได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมของลาวเข้ามาในพุทธศตวรรษที่ 19 หลังจากอาณาจักรขอม ได้เสื่อมอำนาจลง การจดบันทึกองค์ความรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในชุมชนของพระสงฆ์ เนื่องจากการเรียน การสอนโดยใช้ตัวหนังสือมีปรากฏเฉพาะภายในวัดเท่านั้น สำหรับตำรายาที่อยู่นอกวัดหรือที่เป็นตำรา ยาส่วนบุคคลส่วนใหญ่จาร (เขียน) โดยคนที่เคยบวชเรียนมาก่อน เมื่อลาสิกขาบทยอกมาจึงมีครอบครัว และได้มีโอกาสใช้ความรู้ทางด้านสมุนไพรหรือได้รับความรู้จากผู้อื่นมาก็จะทำการบันทึกไว้เป็นส่วนตัว (วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ, 2553) นอกจากนี้พบว่าพืชสมุนไพรบางชนิดที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย ในภาคอีสาน แต่ไม่ปรากฏในตำรายาไทยภาคกลาง เช่น ยาหัวข้อ หรือหัวค้อนกระแต ที่มีชื่อทางภาค กลางว่า ละครโคก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Premna nana* Collett & Hemsl. var. *herbacea* Roxb. อยู่ในวงศ์กะเพรา (Lamiaceae) หรือการใช้น้ำแช่ไล่เดือนเป็นน้ำกระสายยา เป็นต้น ตัวอย่างตำรับยา บางส่วนที่บันทึกในไบลาน เพื่อใช้รักษาโรคไข้ปานดำปานแดง (วิณา วิสเพ็ญ และคณะ 2549) ความว่า

ตำรับที่ 1 ผีว่าออกปานดำปานแดงให้เอา ซาคาม ต้นเปี้ย เหม้าน้อย ฮากหมากแคว้ง อ้อยช้าง ฮากหวด ยาอันนี้ฝนกินก่อนแช่แล้วให้เอาหญ้าขัด หญ้าคา เอน้ำเหยื่อดิน น้ำสำนน้อย เป็นน้ำฝนลงดอมกันกินดีแล สิ่งนี้ ยาแพะพานปวงวินดี

ตำรับที่ 2 ผีว่าออกปานดำปานแดง เอาฮากงวนหมู ฮากหลังดำ ฮากกระจาย ฮากน้ำแนน (นมแน) ลิ่นฟ้า อ้อยดำ มาฝนตต้นน้ำไล่เดือนก็ดีแล

ภาพประกอบ 2 ตำรายาในเอกสารไบลานที่บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน (ที่มา: งานแพทย์แผนไทย และสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย, 2556)

2.4 โรคผิวหนัง

2.4.1 ความหมายและอุบัติการณ์ของโรคผิวหนัง

โรคผิวหนัง (Skin Disorders) เป็นโรคที่เกี่ยวกับความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง ที่เกิดขึ้นในส่วนทั้งผิวหนังชั้นนอกหรือหนังกำพวด (Epidermis) และผิวหนังชั้นในหรือหนังแท้ (Dermis) ทำให้ลักษณะของผิวหนังมีผื่น ตุ่ม วงต่างขาว หรือเป็นก้อนขึ้นตามร่างกาย สามารถมองเห็นได้ชัดเจน อาจมีอาการปวดหรือคันร่วมด้วย เป็นกลุ่มโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อบางชนิดเป็นโรคที่รุนแรง และบางชนิดสามารถรักษาให้หายขาดได้ (Hay *et al.*, 1993) เป็นโรคที่พบได้บ่อยสามารถเกิดในผู้คนทุกเพศทุกวัย ทั่วโลกมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก โรคผิวหนังประมาณ 900 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 30-70 ในประชากรทั่วไป (Hay *et al.*, 2014; Sharma *et al.*, 2014) ส่วนในประเทศไทยพบจำนวนผู้ป่วยนอกเป็นโรคผิวหนังระหว่างปีพุทธศักราช 2552 - 2561 มากถึงปีละ 6 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562)

2.4.2 สาเหตุของโรคผิวหนัง

สาเหตุของโรคผิวหนังเกิดได้จากหลายปัจจัย เช่น การติดเชื้อ การใช้ยา อาการแพ้หรือเกี่ยวข้องกับภูมิคุ้มกัน ความเครียด การขาดสารอาหาร กรรมพันธุ์ และพฤติกรรมการใช้ชีวิต เป็นต้น โรคผิวหนังบางชนิดมีลักษณะอาการคล้ายคลึงกัน แต่มีสาเหตุต่างกัน เช่น โรคผิวหนังอักเสบจะมีลักษณะเหมือนโรคผิวหนังที่เกิดจากภูมิแพ้ แต่เกิดจากสาเหตุที่แตกต่างกัน (Hay *et al.*, 1993)

2.4.3 อาการของโรคผิวหนัง

อาการของโรคผิวหนังจะมีความรุนแรงมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับชนิด และสาเหตุที่ทำให้เกิดโรค แต่โดยทั่วไปมักพบมีอาการเป็นผื่นแดง เป็นจุดหรือเป็นวง เป็นแผ่น เป็นตุ่มนูน เป็นตุ่มพอง และเป็นแผล โรคผิวหนังบางชนิดเกิดขึ้นถึงชั้นหนังแท้ทำให้เลือดไหลออก ซึ่งผู้ป่วยโรคผิวหนังมักพบอาการแสบ คัน และเจ็บบริเวณที่เกิดรอยแดง ตุ่มหรือแผล (Hay *et al.*, 1993)

2.4.4 พยาธิสภาพของโรคผิวหนัง

โรคผิวหนังแต่ละชนิดมีอาการ (Symptom) และรอยโรค (Lesion) ที่แตกต่างกัน โดยรอยโรคปฐมภูมิ (Primary Lesion) จะมีความเฉพาะเจาะจงกับสาเหตุของโรค ในขณะที่รอยโรคทุติยภูมิ (Secondary Lesion) เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของรอยโรคในระยะต่อมาซึ่งมีอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมเข้าร่วม เช่น หลังมีการแกะ เกา หรือติดเชื้อแทรกซ้อน (กิตติยศ ยศสมบัติ, 2556)

2.4.4.1 รอยโรคปฐมภูมิ (Primary Lesion) (กิตติยศ ยศสมบัติ, 2556; สิริพรรณ สังข์มาลา, 2560) ที่พบบ่อยมีดังนี้ (ภาพประกอบ 3)

1) Macule เป็นการเปลี่ยนแปลงของสีผิวหนัง (Pigmentation Changing) โดยที่ผิวรอยโรคจะราบเรียบ คลำไม่ได้ ไม่นูนขึ้นกว่าผิวปกติ มีขนาดน้อยกว่า 0.5 เซนติเมตร ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น กระ (Freckle) กระขาว (Idiopathic Guttate Hypomelanosis) และจ้ำเลือด (Petechiae) ในกรณีที่ผื่นเกิดจากการขยายตัวของหลอดเลือดจึงเห็นเป็นปื้นสีแดงจะเรียกว่า Erythema ซึ่งเมื่อตรวจโดยใช้แผ่นกระจกบางกดบนผิว (Diascopy) จะพบว่าสีซีดจางลง

2) Patch เป็นการเปลี่ยนแปลงของสีผิวหนัง (Pigmentation Changing) โดยที่ผิวรอยโรคจะราบเรียบ คลำไม่ได้ ไม่นูนขึ้นกว่าผิวปกติ มีขนาดใหญ่กว่า 0.5 เซนติเมตร ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น ฝ้า (Melasma) ต่างขาว (Vitiligo) ปานสีกาแฟใส่นม (Café au Lait Spot) และรอยช้ำห่อเลือดในผู้สูงอายุ (Senile Purpura)

3) Papule เป็นตุ่มนูนสูงชันกว่าผิวหนังรอบ ๆ ผิวของตุ่มอาจจะเรียบหรือมีรอยบุ๋มได้ คลำได้ มีขนาดน้อยกว่า 0.5 เซนติเมตร ตัวอย่างเช่น หูด (Wart) ตาปลา (Callus) กระเนื้อ (Seborrheic Keratosis) และหูดข้าวสุก (Molluscum Contagiosum)

4) Plaque เป็นตุ่มนูนสูงชันกว่าผิวหนังรอบ ๆ คลำได้ มีขนาดใหญ่กว่า 0.5 เซนติเมตร และมีลักษณะยกตัวแยกจากผิวข้างเคียง ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น สะเก็ดเงิน (Psoriasis) และผิวหนังอักเสบเรื้อรัง (Lichen Simplex Chronicus)

5) Nodule เป็นก้อนที่องค์ประกอบภายในแน่น มีขนาดใหญ่กว่า 0.5 เซนติเมตร มักจะอยู่ในหนังกำพร้า หรืออาจจะฝังลึกไปถึงชั้นใต้ผิวหนัง ตัวอย่างเช่น เนื้องอกไขมัน (Lipoma) ท้าวแสนปม (Neurofibromatosis) การอักเสบในชั้นไขมัน (Panniculitis) และเนื้องอกหลอดเลือด (Hemangioma)

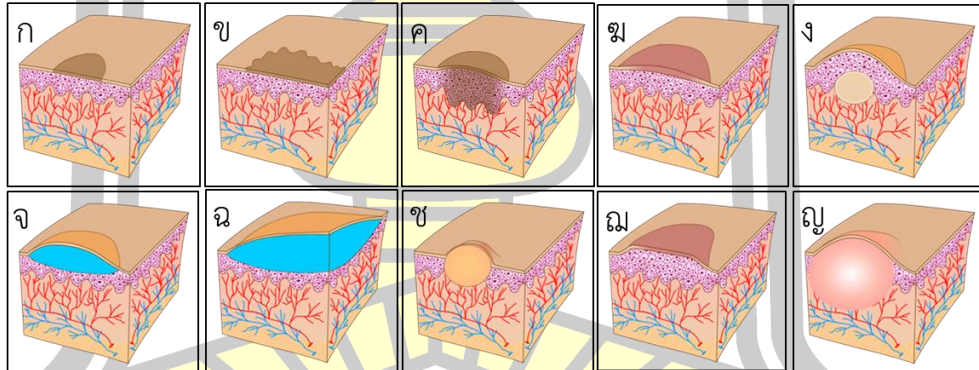
6) Vesicle เป็นตุ่มน้ำมีขนาดน้อยกว่า 0.5 เซนติเมตร ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น เริม (Herpes Simplex) อีสุกอีใส (Chickenpox) งูสวัด (Herpes Zoster) ผิวหนังอักเสบเฉียบพลัน (Acute eczema) ผื่นผิวหนังอักเสบชนิดตุ่มน้ำ (Dyshidrotic Eczema) ตุ่มน้ำพองใส (Pemphigus Vulgaris) และภาวะภูมิคุ้มกันทำลายตนเองบนผิวหนังที่เชื่อมโยงกับโรคแพ็กูลูเตน (Dermatitis Herpetiformis)

7) Bullous เป็นตุ่มน้ำ มีขนาดน้อยกว่า 0.5 เซนติเมตร ตัวอย่างเช่น Steven Johnson Syndrome (SJS) ตุ่มเสียดสี (Friction Blister) และแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก กรณีที่มีการกระจายไปยังผิวหนังใกล้เคียงซึ่งเกิดหลังการเอาน้ำยาเบา ๆ ที่บริเวณผิวปกติ เรียกว่า Nikolsky's Sign ซึ่งแสดงถึงการแยกตัวของชั้นผิวหนังที่รุนแรง เช่น ที่พบใน Toxic Epidermal Necrolysis (TEN) หรือ Staphylococcal Scaled Skin Syndrome (SSSS)

8) Pustule เป็นตุ่มหนอง มีขนาดประมาณ 0.5 เซนติเมตร จะมีลักษณะคล้ายตุ่มพองน้ำแต่มีหนองอยู่ภายในแทนน้ำ เช่น สิวชนิด Folliculitis และการติดเชื้อ Bacteria ที่ผิวหนังหรือสิวอักเสบ (Inflammatory Acne)

9) Wheal เป็นตุ่มนูนสูงชันกว่าผิวหนังรอบ ๆ เกิดในชั้นหนังแท้มีขอบเขตชัดเจนและมีอาการคันอาจเรียกว่า เช่น ที่พบในผื่นลมพิษ (Urticaria) และผื่นแพ้ยา (Drug allergy)

10) Cyst เป็นถุงน้ำที่มี Epithelial Lining มีของเหลวหรือกึ่งแข็งภายใน ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น ซีสต์ไขมันผิวหนัง หรือ Sebaceous Cyst หรือ Epidermal Cyst

ภาพประกอบ 3 รอยโรคปฐมภูมิ (Primary Lesion)

ก. Macule ข. Patch ค. Papule ค. Plaque ค. Nodule ช. Vesicle

ง. Bullous จ. Pustule ฉ. Wheal ช. Cyst

(ที่มา: สิริพรรณ สังข์มามา, 2560)

2.4.4.2 รอยโรคทุติยภูมิ (Secondary Lesion) (กิตติศ ยศสมบัติ, 2556; สิริพรรณ สังข์มาลา, 2560) ที่พบบ่อยมีดังนี้ (ภาพประกอบ 4)

1) Crust คือสะเก็ดแห้งแข็งที่เกิดจากการแห้งของของเหลว เช่น เลือด (Hemorrhagic Crust) น้ำเหลือง หรือหนอง โดยส่วนใหญ่มักพบเกิดต่อเนื่องจากรอยโรคแบบ Vesicle และ Pustule เช่น โรคพุพอง (Impetigo) และโรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนังอักเสบ (Eczema)

2) Scale คือขุยผิวหนังที่เกิดจากหนังกำพร้าชั้นบนหลุดลอกแต่ยังคงมีส่วนหนึ่งติดอยู่บนผื่น มักพบต่อเนื่อง จาก Papule หรืออาจพบเป็นรอยโรคเฉพาะในกรณีรังแค ต่อมไขมัน อักเสบ รอยโรคสะเก็ดเงินระยะอ่อน และผิวน้ำแข็ง เช่น สะเก็ดเงิน (Psoriasis) ผื่นกุหลาบ (Pityriasis Rosea) และกลากที่ขึ้นตามลำตัว (Tinea Corporis)

3) Lichenification คือผิวหนังที่แห้ง ด้านหนาตัว นูน และแข็งกว่าปกติ คล้ายเปลือกต้นไม้โดยมากพบในโรคผิวหนังที่มีอาการคันเรื้อรัง เช่น ที่พบในผู้ป่วยสะเก็ดเงิน (Psoriasis) บริเวณข้อศอก และข้อเข่า และผิวหนังอักเสบเรื้อรัง (Lichen Simplex Chronicus)

4) Ulcer เป็นแผลเปื่อยลึกไปถึงชั้นหนังแท้หรือชั้นไขมัน ส่วนใหญ่เกิดจากการระคายเคืองเรื้อรังภายใต้สภาวะชื้น เช่น แผลกดทับ (Bed Sore) แผลในทางเดินอาหาร (Peptic Ulcer) และแผลพุพอง (Impetigo) แผลประเภทนี้เมื่อหายดีแล้วจะเกิดแผลเป็น (Scar)

5) Erosion เป็นแผลถลอกตื้นๆ เกิดจากชั้นหนังกำพร้าที่หลุดลอก รอยถลอกเมื่อหายแล้วมักไม่เป็นแผลเป็น เช่น การติดเชื้อราแคนดิดา (Candidiasis) ผื่นแพ้จากการระคายเคือง (Irritant Contact Dermatitis) และโรคพุพอง (Impetigo)

6) Excoriation เป็นแผลถลอกที่เกิดจากชั้นหนังกำพร้าที่หลุดลอกจากการเกาหรือขีดข่วน เช่น โรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนังอักเสบ (Eczema) และโรคตุ่มแข็งคันเรื้อรัง (Prurigo Nodularis)

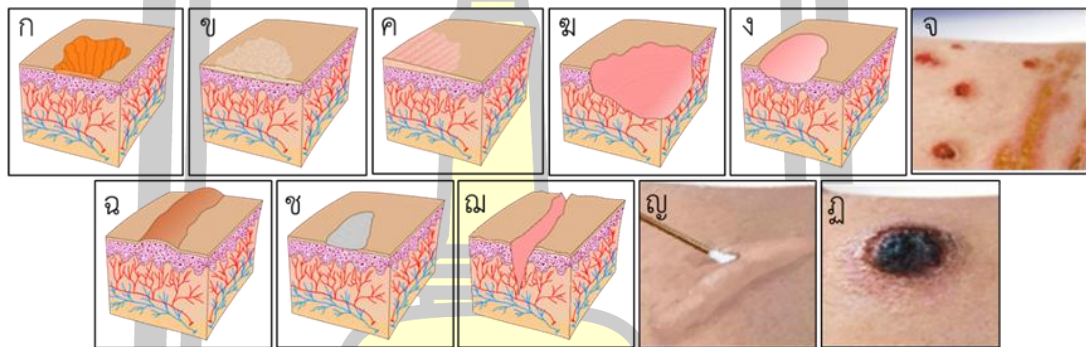
7) Scar คือแผลเป็นที่เกิดจากแผลที่การซ่อมแซมเนื้อเยื่อที่ผิวปกติทำให้การเรียงตัวของ Collagenous Tissue เสียระเบียบ แผลเป็นจะขาดความแข็งแรงตามปกติของผิวหนัง และอาจมีสีเปลี่ยนไปจากผิวหนังปกติ แผลเป็นอาจมีการยกสูงกว่าผิวหนังปกติ เรียกเป็น Hypertrophic Scar หรือบวมลงไปเรียก Atrophic Scar แผลเป็นส่วนใหญ่จะมีชั้นผิวหนังบางกว่าปกติและขาดองค์ประกอบของผิวหนังเช่นต่อมเหงื่อและขนไป เช่น แผลเป็นนูน (Hypertrophic Scar) และแผลเป็นคีลอยด์ (Keloid)

8) Atrophy ผิวหนังที่บางลงกว่าเดิม เป็นได้ทั้งชั้นหนังกำพร้าหรือลึกถึงชั้นหนังแท้ เช่น ผิวแตกลาย (Striae)

9) Fissure เป็นรอยแตกเป็นเส้นตรง เจ็บ มีผลจากผิวหนังแห้งและหนา เช่น ผื่นผิวหนังอักเสบที่มือ (Hand Eczema) และปากนกกระจอก (Angular Cheilitis)

10) Sinus คืออุโมงค์หรือช่องทางที่เชื่อมรอยโรคในผิวหนังชั้นลึกมาที่ผิวหนังมีของเหลวหรือหนองออกมาได้ เช่น สิวหัวช้าง (Acne Conglobata) และโรคฝีรั้ว (Mycetoma)

11) Eschar เป็นแผลกลมที่มีสะเก็ดสีดำติดตรงกลาง มีอักเสบแดงรอบสะเก็ด ตัวอย่างโรคที่พบ เช่น โรคไข้รากสาดใหญ่ (Scrub Typhus) และแผลพุพอง (Impetigo)

ภาพประกอบ 4 รอยโรคทุติยภูมิ (Secondary Lesion)

ก. Crust ข. Scale ค. Lichenification ง. Ulcer จ. Erosion ฉ. Scar

ช. Atrophy ฉ. Fissure ญ. Sinus ฎ. Eschar

(ที่มา: สิริพรรณ สังขมาลา, 2560)

2.4.5 ประเภทของโรคผิวหนัง

โรคผิวหนังสามารถแยกประเภทตามสาเหตุการเกิดได้ดังนี้ (พวงทอง ไกรพิบูลย์, 2558)

2.4.5.1 กลุ่มโรคที่เกิดจากการติดเชื้อ

1) เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย ได้แก่ ฝี สิวอักเสบ ไข่อีดำอีแดง ไฟลามทุ่ง ไข้กาฬหลังแอ่น ไข้ป่านดำปานแดง โรคเรื้อน และโรคคุดทะราด

2) เกิดจากการติดเชื้อไวรัส ได้แก่ โรคเริม โรคงูสวัด โรคอีสุกอีใส โรคหัดเยอรมัน โรคมือเท้าปาก และโรคหูด

3) เกิดจากการติดเชื้อรา ได้แก่ กลาก และเกลื้อน

2.4.5.2 กลุ่มโรคที่เกิดจากอาการแพ้หรือภูมิแพ้ ได้แก่ ผื่นจากการแพ้เกสรดอกไม้ ผื่นจากการแพ้ขนสัตว์ ผื่นจากการแพ้อาหาร และผื่นจากการแพ้ยา

2.4.5.3 กลุ่มโรคที่เกิดจากการขาดสารอาหาร ได้แก่ โรคผิวหนังขาดวิตามินบี 3

2.4.5.4 กลุ่มโรคที่เกิดจากพันธุกรรมหรือความผิดปกติของการสร้างเม็ดสี ขณะตั้งครรภ์ ได้แก่ ไฟ และปาน

2.4.5.5 กลุ่มโรคที่เกิดจากพันธุกรรม ได้แก่ โรคเท้าแสบปน และโรคผิวหนัง เกล็ดปลา

2.4.5.6 กลุ่มความผิดปกติของฮอร์โมน การอุดตันหรืออักเสบติดเชื้อของรูขุมขน ได้แก่ สิวอุดตัน

2.4.5.7 กลุ่มโรคที่เกิดจากการการใช้ยา เครื่องสำอาง รังสี และแสงแดด ได้แก่ กระจก และฝ้า

2.4.5.8 กลุ่มโรคที่เกิดจากเนื้อเยื่อเกี่ยวพันของผิวหนังเช่น โรคผิวหนังแข็ง และโรคแผลเป็นนูน

2.4.5.9 กลุ่มโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังหรือเกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ โรคสะเก็ดเงิน โรคแพ้ภูมิตัวเอง ตาปลา ผมหงอก และรังแค

2.4.6 ภาวะแทรกซ้อน

โรคผิวหนังส่วนใหญ่มักไม่มีภาวะแทรกซ้อนรุนแรง แต่เนื่องจากมีรอยโรคเรื้อรังและแลดูน่าเกลียด อาจทำให้ผู้ป่วยมีความเครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า สูญเสียความเชื่อมั่นในตนเองและกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและการออกสังคมได้ ในบางกรณีหรือบางโรคอาจมีการติดเชื้อแทรกซ้อนที่รุนแรงจนทำให้สูญเสียอวัยวะหรือพิการได้ เช่น โรคเรื้อน โรคคุดทะราด เป็นต้น (วิญญู วงศ์วิวัฒน์, 2556)

2.4.7 แนวทางการดูแลและรักษาโรคผิวหนัง

การดูแลและรักษาโรคผิวหนังขึ้นอยู่กับสาเหตุและโรคผิวหนังแต่ละประเภท โดยรวมมีแนวทางปฏิบัติดังนี้ (พวงทอง ไกรพิบูลย์, 2558)

2.4.7.1 รักษาความสะอาดผิวหนังเสมอโดยการใช้สบู่ที่อ่อนโยน

2.4.7.2 ปกป้องผิวหนังจากแสงแดดเมื่อต้องสัมผัสแสงแดดจัดหรือทำงานกลางแจ้ง เช่น ใส่เสื้อแขนยาว ใส่หมวกปีกกว้าง และหรือทายากันแดด

2.4.7.3 รับประทานอาหารที่มีประโยชน์และหลากหลาย ควรเพิ่มผักและผลไม้ เพื่อชะลอผิวเสื่อมก่อนวัย

2.4.7.4 เลือกเครื่องสำอางและเครื่องใช้ต่าง ๆ ชนิดที่อ่อนโยนต่อผิว เช่น ครีมบำรุงผิว น้ำยาโกนหนวด รวมทั้งยาสีฟัน และกระดาษทำความสะอาด

2.4.7.5 หลีกเลี่ยงการอาบน้ำอุ่นจัด เนื่องจากทำให้ผิวแห้ง และผิวเสื่อมได้ง่าย

2.4.7.6 เลิกสูบบุหรี่ เพราะสารพิษในควันบุหรี่ทำลายเซลล์ผิวหนังและยังเป็นสาเหตุของหลอดเลือดตีบ ผิวหนังจึงเสื่อมได้ง่ายจากการขาดเลือด

2.4.7.7 เรียนรู้ชีวิต ควบคุมความเครียด เพราะเป็นสาเหตุของสิวและผื่นก่อนวัยได้

2.4.7.8 หลีกเลี่ยงสารที่ก่ออาการแพ้ต่อผิวหนัง

2.4.7.9 รักษาควบคุมโรคที่เป็นสาเหตุให้เกิดโรคผิวหนัง

2.4.7.10 สังเกตผิวหนังตนเองเสมอ เช่น ขณะอาบน้ำและแต่งตัว เมื่อพบสิ่งผิดปกติ ควรพบแพทย์เพื่อตรวจวินิจฉัย

2.4.7.11 การพบแพทย์เมื่อผิวหนังผิดปกติไปจากเดิมและไม่ดีขึ้นภายใน 1 สัปดาห์ ควรพบแพทย์อย่างสม่ำเสมอ อาจเป็นแพทย์ทั่วไปหรือแพทย์โรคผิวหนัง หรือเมื่อมีความกังวลในการผิดปกติของผิวหนัง ทั้งนี้เพราะโรคผิวหนังเกิดได้จากหลากหลายสาเหตุดังกล่าวแล้วตั้งแต่ไม่รุนแรงไปจนถึงโรครุนแรงอย่างโรคมะเร็ง

2.5 โรคผิวหนังตามหลักเวชกรรมไทย

ตามหลักเวชกรรมแพทย์แผนไทย โรคผิวหนังเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติกับผิวหนัง (ตะไคร่) และเนื้อเยื่อ (มั่งสัง) โดยมีสมุฏฐานการเกิดโรคจากธาตุทั้งสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ในร่างกายให้เกิดความแปรปรวน หรือเสียความสมดุล (สมุฏฐาน) คือ กำเริบ (ทำหน้าที่มากเกินไป) หย่อน (ทำหน้าที่น้อยลง) หรือพิการ (สูญเสียหน้าที่) ธาตุหลักที่กระทบ คือ ปถวีธาตุ (ดิน) และอาโปธาตุ (น้ำ) ซึ่งเป็นธาตุที่มีกลไกในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อเตโชธาตุ (ไฟ) มีกำลังมากเกินไป ส่งผลให้วาโยธาตุ (ลม) มีกำลังมากขึ้นด้วย กระทำให้อาโปธาตุ อยุ่อย่างเลือดและน้ำเหลือง ข้นเหนียว ไหลเวียนไม่สะดวก เกิดการคั่งของเสียมากขึ้น แล้วกระทบต่อปถวีธาตุ คือ ผิวหนังและกล้ามเนื้อ ให้แห้ง หยาด้าน สาก แสบคันหนังแตกมีเลือดออก เป็นแผล และฝีหนอง (มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมา, 2541, 2558)

โดยคัมภีร์แพทย์แผนไทยที่เป็นตำราสำหรับวินิจฉัยและรักษาโรคผิวหนัง ได้แก่ คัมภีร์วชิภิกษุโรคน คัมภีร์ไพจิตรมหาราช และคัมภีร์ตักศิลา

2.6 การตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมไทย

การตั้งตำรับยารักษาโรค เป็นวิธีการปรุงยาที่มุ่งหมายเพื่อใช้ในการบำบัดรักษาโรค ให้ครอบคลุมถึงสมุฏฐานของโรค แก้ไขป้องกันโรคแทรกโรคตามไว้พร้อมกัน โดยพิจารณาตามหลักเภสัชกรรมของแพทย์แผนไทยเป็นพื้นฐาน ซึ่งผู้ปรุงยาต้องเข้าใจเรื่องของโรค อาการของโรค และสมุฏฐานของการเกิดโรคตามหลักเวชกรรมไทย และมีความเข้าใจในหลักเภสัชกรรมไทยเป็นอย่างดี การตั้งตำรับยานับว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ต้องใช้ความรู้ความสามารถรวมถึงปฏิภาณไหวพริบ เพื่อให้ยามีสรรพคุณ รักษา และบรรเทาความทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนไข้ได้ตามควรแก่อรรถภาพวิสัย (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554) มีหลักการดังนี้

2.6.1 เภสัชวัตถุที่ใช้ประกอบตำรับยา

เภสัชวัตถุเป็นการนำวัตถุชนิดต่าง ๆ มาประกอบเป็นตำรับยาเพื่อรักษาโรค ต้องรู้จักตัวยา 5 ประการ คือ รูปลักษณะ สี กลิ่น รส และชื่อเภสัชวัตถุ ตามหลักเภสัชกรรมไทย แบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์, 2559)

2.6.1.1 พืชวัตถุ คือ ส่วนของพรรณไม้นานาชนิดที่นำมาประกอบเป็นตำรับยารักษาโรคและมีสรรพคุณแตกต่างกันไป เช่น ส่วนของราก เหง้า หัว เปลือกต้น กระจับปี่ แก่น ใบ ดอก เกสร ผล ฝัก เปลือกผล เมล็ด ยางไม้ หรือใช้ทั้งต้น รวมถึงเห็ดทุกชนิด

2.6.1.2 สัตว์วัตถุ คือ ร่างกายหรืออวัยวะส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ ที่นำมาใช้ประกอบเป็นตำรับยารักษาโรคและมีสรรพคุณแตกต่างกันไป เช่น หัว ตัว หาง ขน หนัง เขา เขี้ยว นอ งา เล็บ กีบ กระดุก ฟัน กราม กรวด น้ำดี เนื้อ น้ำมัน เลือด และมูล เป็นต้น

2.6.1.3 ธาตุวัตถุ คือ แร่ธาตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเอง หรือสิ่งที่ประกอบขึ้นจากร่ธาตุหรือสิ่งสังเคราะห์ขึ้น ที่นำมาใช้ประกอบเป็นตำรับยารักษาโรคและมีสรรพคุณแตกต่างกัน ประกอบด้วยธาตุที่สลายตัวได้ง่าย และธาตุที่สลายตัวได้ยาก

2.6.2 โครงสร้างของตำรับยา

การปรุงยาจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ตามน้ำหนักที่กำหนดมาปรุงเป็นยาเพื่อใช้ในการบำบัดรักษาหรือป้องกันโรค ครอบคลุมถึงสมุฏฐานของโรค แก้ไขและป้องกันโรคแทรกโรคตาม

ไว้พร้อมกัน ซึ่งส่วนประกอบในตำรับยาที่ปรุงนั้นจะมีสรรพคุณที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันรวมอยู่ สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญา มาตย์, 2559)

2.6.2.1 **ตัวยาดตรง** คือ ยาที่มีสรรพคุณตรงต่อโรคและสมุฏฐานของโรค โรคหลักที่เป็นอาการสำคัญ หรือโรคที่มีอาการรุนแรงกว่าโรคอื่น การใช้สัดส่วนของตัวยาดตรงนิยมให้น้ำหนักรวม 1 ส่วน คือมีน้ำหนักมากกว่าตัวยารองหรือตัวยาคุมประมาณ 1 เท่า เว้นแต่ในกรณีผู้ป่วยมีอาการของโรคหลักและโรคแทรกโรคตามรุนแรงใกล้เคียงกันจำเป็นต้องตั้งตำรับยารักษาไปพร้อมกัน มิฉะนั้นอาการของโรคอาจไม่สามารถบรรเทาไปได้ น้ำหนักยาต่อหนึ่งส่วน ถ้ามีตัวยามากอย่างพิจารณาให้น้ำหนักส่วนละ 1 บาท หรือ 15 กรัม และถ้ามีตัวยาน้อยอย่างพิจารณาให้น้ำหนักส่วนละ 2-4 บาท

2.6.2.2 **ตัวยารอง หรือตัวยาช่วย** คือ ยาที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคแทรกโรคตาม หรือในกรณีที่มีอาการของโรคหลายโรคด้วยกัน ยาช่วยจะต้องมีสรรพคุณไม่ขัดกันกับตัวยาดตรง หรือทำลายฤทธิ์ยาตรง การใช้สัดส่วนของตัวยารองนิยมให้น้ำหนักรวมเป็นครึ่งส่วน คือมีน้ำหนักเป็นครึ่งหนึ่งของตัวยาหลัก

2.6.2.3 **ตัวยาคุม หรือตัวยาประกอบ** คือ ยาที่มีสรรพคุณเพื่อป้องกันโรคตามและช่วยบำรุงแก้ไข ส่วนที่หมอเห็นควร หรืออาจใช้เป็นยาคุมฤทธิ์ของยาตัวอื่นให้เป็นไปด้วยดี หรือป้องกันโรคตาม หรือเสริม ในส่วนที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม ให้ยามีสรรพคุณสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสรรพคุณยาต้องไม่ขัดกันกับตัวยาดตรงและยาช่วย การใช้สัดส่วนของตัวยาคุมนิยมให้น้ำหนักรวมเป็นครึ่งส่วน หรือ ¼ ส่วน ตามความหนักเบาของโรค

2.6.2.4 **ตัวยาชูรสชูกลิ่น** คือ ยาที่ช่วยแต่งกลิ่น แต่งรส แต่งสีของยาในตำรับให้น่ารับประทานมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ง่ายแก่การใช้ยาและสรรพคุณต้องไม่ขัดกับยาตัวอื่น ๆ การใช้สัดส่วนของตัวยาชูรสชูกลิ่นให้น้ำหนักรวมเป็น ¼ ส่วน หรือครึ่งหนึ่งของตัวยาคุม

2.6.3 รสยาและสรรพคุณของสมุนไพร

นอกจากนี้ตามหลักเภสัชกรรมไทยได้ระบุรสยาของสมุนไพรไว้ 10 รส คือ รสฝาด รสหวาน รสเมาเบื่อ รสขม รสเผ็ดร้อน รสมัน รสหอมเย็น รสเค็ม รสเปรี้ยว และรสจืด ซึ่งแต่ละรสจะมีสรรพคุณเฉพาะ หากสามารถทราบถึงรสยาของสมุนไพรจะทำให้การเลือกสมุนไพรเพื่อนำไปใช้รักษาโรคมืดความแม่นยำมากขึ้น ซึ่งสรรพคุณของรสยาสมุนไพรแต่ละรส มีดังนี้ (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ธีรวัฒน์ สุดขาว, 2555; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญา มาตย์, 2559)

2.6.3.1 ยารสฝาด เช่น เปลือกต้นขี้ยาย ใบฝรั่ง เปลือกผลมังคุด สีเสียดเทศ เปลือกผลทับทิม และลูกเบญจกานี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่สารแทนนิน (Tannin) มักมีฤทธิ์แก้ท้องเสีย (Antidiarrheal) และสมาน (Astringent) มีสรรพคุณสมานบาดแผลทั้งภายในและภายนอก แผลสด แผลเปื่อย กัดเนื้อร้าย แก้โรคบิด ท้องร่วง แก้อุจจาระธาตุพิการ และคุมธาตุ แผลงกับโรคไอ ท้องผูก โรคลม โรคพรรตึก ท้องผูก และเตโชธาตุพิการ (ธาตุไฟ)

2.6.3.2 ยารสหวาน เช่น ชะเอมไทย ชะเอมเทศ น้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายแดง หญ้าหวาน และน้ำผึ้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่สารกลุ่มคาร์โบไฮเดรต (Carbohydrate) มีสรรพคุณทำให้เนื้อในร่างกายชุ่มชื้น บำรุงกล้ามเนื้อ บำรุงหัวใจ เจริญอาหาร แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง แก้หอบ แก้อ และแก้เสมหะแห้ง แผลงกับโรคฟันผุ เสมหะเพื่อง อาเจียน โรคเบาหวาน น้ำเหลืองเสีย และบาดแผล

2.6.3.3 ยารสเมาเบื่อ เช่น สะแกนา สลอด มะเกลือ หัวข้าวเย็นทั้งสอง ลำโพง ทองพันชั่งชันทองพญาบาท หนอนตายหยาก และกำมะถัน ส่วนใหญ่มีสารในกลุ่มของ Glycoside และ Alkaloid มีฤทธิ์ขัดขวาง (Antidote) ต้านมะเร็ง (Anticancer) และขับพยาธิ (Anthelmentic) มีสรรพคุณ แก้พิษ เช่น พิษดี พิษเสมหะ พิษโลหิต พิษไข้ พิษสัตว์กัดต่อย แก้โรคทางอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) แก้พยาธิ และผื่นคัน แผลงกับโรค หัวใจพิการ และไอ

2.6.3.4 ยารสขม เช่น เถาบอระเพ็ด โกฎกะกลิ้ง ยาดำ ดีบัว ขี้เหล็ก รากย่านาง รากชิงช้า บวบขม ลูกกระดอม และแก่นขี้เหล็ก มีสารในกลุ่มของ Glycoside และ Alkaloid มีฤทธิ์ แก้ไข้ (Antipyretic) และต้านการอักเสบ (Anti-Inflammatory Activity) มีสรรพคุณแก้ในทางโลหิต และดี แก้กาเดา แก้ไข้ต่าง ๆ เช่น ไข้ตัวร้อน ไข้จับสั่น บำรุงน้ำดี เจริญอาหาร และช่วยย่อยอาหาร แผลงกับโรคหัวใจพิการ โรคลม จุกเสียด และแน่นเฟื้อ

2.6.3.5 ยารสหอมเย็น เช่น ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง เปลือกชะลูด เตยหอม ขอนดอก และกระลำพัก ส่วนใหญ่มีสาร Glycoside ในกลุ่ม Coumarin และ Cardiac Glycosides มีฤทธิ์บำรุงหัวใจ (Cardiotonic) มีสรรพคุณบำรุงหัวใจ ตับ ปอด บำรุงครรภ์ แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง แก้กระหายน้ำ และดับพิษร้อน แผลงกับโรค ลมจุกเสียดแน่น และลมป่วง

2.6.3.6 ยารสมัน เช่น เมล็ดบัว หัวไทย รากบัวหลวง ผักกะเฉด เมล็ดถั่วเขียว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่สารกลุ่มไขมัน (Lipid) น้ำมัน (Fixed Oil) โปรตีน และสาร Glycoside กลุ่ม Saponin และ Flavonoid บางชนิดมีฤทธิ์บำรุง (Tonic) มีสรรพคุณ แก้เส้นเอ็นพิการ บำรุงเส้นเอ็น

แก้ปวดเมื่อย บำรุงไขข้อ บำรุงเยื่อกระดูก เป็นยาอายุวัฒนะ และให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย แสดงกับโรคเสมหะพิการ เช่น ไอ หอบ บิด และไข้ต่าง ๆ และร้อนในกระหายน้ำ

2.6.3.7 ยารสเผ็ดร้อน เช่น ตีป्ली พริกไทย รากเจตมูลเพลิง ชิง ข่า ไพล กระวาน กานพลู กะเพรา สะค้าน ตะไคร้ และกระชาย มีสารจำพวกเรซิน (Resins) และน้ำมันหอมระเหย (Essential Oil) มีฤทธิ์เป็นยาขับลม (Carminative) มีสรรพคุณแก้โรคลมจุกเสียด ขับลมให้ผาย หรือเรือ บำรุงเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ขับเหงื่อ และช่วยย่อยอาหาร แสดงกับโรค ไข้ตัวร้อน และเพ้อคลั่ง

2.6.3.8 ยารสเค็ม เช่น เกลือสินเธาว์ ดินประสิว เบี้ยจั่น ตานดำ มะเกลือป่า เกลือสมุทร ต้นโคกกระสุน เหงือกปลาหมอ แก่นแสมทะเล ส่วนใหญ่เป็นพืชที่สารประกอบของเกลือต่าง ๆ มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ (Diuretic) มีสรรพคุณแก้โรคผิวหนัง โรคพรดิก ถ่ายชำระน้ำเหลือง ชำระเมือกมันในลำไส้ ฟอกโลหิต ดับพิษร้อน แก้กรัมมะนาด และแก้เสมหะเหนียว แสดงกับโรค อุจจาระธาตุพิการ โรคบิดมูกเลือด และกระเพาะอาหารเป็นแผล

2.6.3.9 ยารสเปรี้ยว เช่น ฝักส้มป่อย ใบส้มเสี้ยว สมอไทย มะขามป้อม สารส้ม มะขามแขก และสมอภีpek ซึ่งเป็นพืชที่ประกอบด้วยกรดต่าง ๆ (Organic Acid) มักมีฤทธิ์เป็นยาระบาย (Laxatives) มีสรรพคุณแก้เสมหะพิการ แก้เสมหะเหนียว แก้อิ แก้ท้องผูก ระบายอุจจาระ ฟอกโลหิต และแก้กระหายน้ำ แสดงกับโรค น้ำเหลืองเสีย ท้องเสีย และไข้ต่าง ๆ

2.6.3.10 ยารสจืด เช่น รวงจืด ย่านางแดง ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ว่านกีบแรด หญ้าไซ และหญ้าหนวดแมว มีสรรพคุณแก้เสมหะ ขับปัสสาวะ ดับพิษไข้ ดับพิษปวดร้อน และแก้ทางเตโชธาตุ ไม่แสดงกับโรคใด

2.6.4 ยารสประธาน

การปรุงยาที่ประกอบด้วยพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ ประกอบเป็นตำรับแล้วรสของยาที่ปรุงหรือผสม เมื่อนำมาประกอบปรุงเป็นยาสำเร็จรูปแล้วจนเหลือรสของตัวยาส่งอยู่เพียงรสเดียว จาก 3 รสยา ประกอบด้วย (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์, 2559)

2.6.4.1 ยาขนาดโตที่ปรุงขึ้นมาแล้ว รสเย็น ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น เขาสัตว์ เขี้ยวสัตว์ มาปรุงยารสเย็น เช่น ยามหานิล ยามหากาฬ และยาเขียวหอม เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ทางเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) แก้ไข้ ระวังความร้อน ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูร้อน

2.6.4.2 ยาขนาดโตที่ปรุงขึ้นมาแล้ว รสร้อน ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่รสร้อน เช่น เบนจกุล ตรีภูก เหง้าชิง กะเพรา มาปรุงเป็นยารสร้อน เช่น ยาไฟประลัยกัลป์ ยาสังฆฆาต ยาประสาทานพลู และยาประจวายุ เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ในกองวาโยธาตุ (ธาตุลม) แก้ลม กองหยาบ ลมจุกเสียดแน่น ลมพรรรติก บำรุงธาตุ ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูฝน

2.6.4.3 ยาขนาดโตที่ปรุงขึ้นมาแล้ว รสสุขุม ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น โกฐเทียน กฤษณา กระลำพัก จันทร์เทศ เครื่องเทศที่ไม่ร้อน มาปรุงเป็นยารสสุขุม เช่น ยาหอม อินทจักร ยาหอมเนาวโกฐ และยาสังขวิชัย เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ในกองอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) แก้ใช้ที่ใช้ยารสเย็นไม่ได้ แก้ลมกองละเอียด ลมวิงเวียน ใจสั่นหวั่นไหว บำรุงกำลัง ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูหนาว

2.7 การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้การใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง

2.7.1 การศึกษาการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในประเทศไทย

การใช้สมุนไพรตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย เป็นการใช้ยาเป็นตำรับที่ประกอบด้วยตัวยารสหลักและยารสอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับสรรพคุณและโครงสร้างของตำรับยา คือ ตัวยาดรข ตัวยาช่วย ตัวยาประกอบ และตัวยาขุรส กลิ่น สี แล้วให้รสยาของตำรับมีรสประธานเพียงรสใดรสหนึ่ง คือ รสร้อน รสเย็น และรสสุขุม เพื่อเป็นการปรับสมดุลของธาตุในร่างกายแบบองค์รวมตามสาเหตุและสมุฏฐานของการเกิดโรค โดยสมุนไพรที่มีความสำคัญต่อการรักษากลุ่มโรคผิวหนัง คือ รสเมาเบื่อ และรสเค็ม ซึ่งสมุนไพรรสเมาเบื่อบี้อมีสรรพคุณแก้พิษ เช่น พิษดี พิษเสมหะ พิษโลหิต พิษไข้ พิษสัตว์กัดต่อย แก้อาโปธาตุ แก้พยาธิ แก้อโรคผิวหนัง และผื่นคัน ตัวอย่างสมุนไพรรสเมาเบื่อ เช่น ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) ลำโพง (*Datura metel* L.) หนอนตายหยาก (*Stemona tuberosa* Lour.) ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) และกำมะถัน (Sulphur) เป็นต้น สมุนไพรรสเค็มมีสรรพคุณ แก้อโรคผิวหนัง โรคพรรรติก ถ่ายชำระน้ำเหลือง ชำระเมือกมันในลำไส้ ฟอกโลหิต ดับพิษร้อน แก้อโรคผิวหนัง และแก้เสมหะเหนียว ตัวอย่างสมุนไพรรสเค็ม เช่น แก่นแสมทะเล (*Avicennia marina* Vierh.) หญ้าयोगไฟ (*Drosera indica* L.) โศภกระสุน (*Tribulus terrestris* L.) ชะคราม (*Suaeda maritima* (L.) Dumort.) เกลือ (Salt) และดีเกลือฝรั่ง (Epsom Salt) เป็นต้น (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2558; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์, 2559)

หมอยี่บ้านในจังหวัดสงขลา พัทลุง ตรัง และสตูล มีการใช้สมุนไพรที่ซ้ำกันในการรักษาโรคสะเก็ดเงิน (Psoriasis) เป็นสมุนไพรที่มีรสเฒ่าเปื้อน คือ ลำโพง (*Datura metel* L.) สะบ่า (*Entada spiralis* Ridl.) ข้ำวเฒ่าเหนื้อ (*Smilax corbularia* Kunth) ข้ำวเฒ่าใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) และกำมะถัน (Sulphur) (วิญญู วงศ์วิวัฒน์, 2556)

หมอยี่บ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการใช้สมุนไพรรักษาโรคแผลเปื้อนในช่องปาก (Oral Ulcer) โดยพืชที่มืความถี่ในการใช้มากที่สุดคือ หมาก (*Areca catechu* L.) รองลงมาคือ แคนบ้าน (*Sesbania grandiflora* (L.) Pers.) และส่วนองพืชที่มืความถี่มากที่สุดคือ เปลือกตัน (ศิริภรณ์ มหาโคตร และคณะ, 2561)

สารสกัดจากเอทานอลองทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) ที่มีค่าความเข้มข้น 9.5 ± 0.12 , 9.65 ± 0.11 และ 9.8 ± 0.10 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งการเจริญเชื้อแบคทีเรียที่ก่อโรคบนผิวหนัง *Staphylococcus aureus*, *Staphylococcus epidermidis* และ *Escherichia coli* ตามลำดับ ได้ร้อยละ 90 (MIC₉₀) (ทัศนีย์ พาณิชย์กุล และคณะ, 2560)

สารสกัดจากเอทานอลองสมุนไพรพิภักดตรีภาพพืช ที่ประกอบด้วย รากกะเพราแดง (*Ocimum tenuiflorum* L.) หัวกระชาย (*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.) และเหง้าข่า (*Alpinia galanga* (L.) Willd.) มีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Candida albicans* ที่ก่อโรคผิวหนัง โดยมีค่า Inhibition Zone เท่ากับ 67.19 ± 58.0 มิลลิเมตร ค่า MIC เท่ากับ 4 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร และค่า MFC เท่ากับ 256 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร นอกจากนี้สารสกัดพิภักดตรีภาพพืชมีค่า MFC มากกว่า 4 เท่าของยามาตรฐาน Ketoconazole และมากกว่า 8 เท่าของยามาตรฐาน Salicylic Acid (ชูชัยลา สะมะแอ และคณะ, 2560)

สารสกัดจากคลอโรฟอร์มองใบพญาอ (*Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau) มีฤทธิ์ต้านเชื้อเริม (Herpes Simplex Virus) โดยแสดงการยับยั้งเชื้อเริมชนิดที่ 1 (HSV-1) ในระดับความเข้มข้นที่ไม่เป็นพิษต่อเซลล์ด้วยค่า IC₅₀ เท่ากับ 36.00 และ 40.00 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร และเชื้อเริมชนิดที่ 2 (HSV-2) เท่ากับ 41.00 และ 43.20 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ตามลำดับ (Pongmuangmul *et al.*, 2016)

2.7.2 การศึกษาการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในต่างประเทศ

ชาวชนเผ่าโคคูยู จังหวัดเซินทรัล ประเทศเคนยา มีการใช้พืชสมุนไพร 57 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีการใช้สมุนไพรมากที่สุดคือ แผล (Sores) พืชสมุนไพรที่มีค่าความถี่ในการใช้ (Frequency of citation) สูงสุด คือ ว่านหางจระเข้ (*Aloe secundiflora* Engl.) (Njoroge and Bussmann, 2007)

ชาวพื้นเมือง แคว้นโคเบอร์ปัดดูนควา ประเทศปากีสถาน มีการใช้พืชสมุนไพร 66 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีการใช้สมุนไพรมากที่สุดคือ ตุ่มหนอง (Boils) พืชสมุนไพรที่มีค่าความถี่ในการใช้ (Frequency of citation) สูงสุด คือ วอลนัต (*Juglans regia* L.) และขิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) (Abbasi *et al.*, 2010)

ชาวชุมชนโซซา ของอำเภอแอมะโทล จังหวัดอีสเทิร์นเคป ประเทศแอฟริกาใต้ มีการใช้พืชสมุนไพร 106 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Informants Consensus Factor: ICF) มากที่สุดคือ ความผิดปกติของผิวหนังที่เกี่ยวข้องกับแบคทีเรีย เท่ากับ 0.45 พืชสมุนไพรที่มีค่าการใช้ (Use Value: UV) สูงสุด คือ ว่านหางจระเข้ (*Aloe ferox* Mill.) เท่ากับ 27.1 ส่วนของพืชที่มีการใช้มากที่สุดคือ ใบ (68%) การต้มเป็นการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุด (28%) (Afolayan *et al.*, 2014)

ชาวชุมชนในสวนชายฝั่งตอนกลางของเทือกเขาฆาฏตะวันตก รัฐกรณาฏกะ ประเทศอินเดีย มีการใช้พืชสมุนไพร 102 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Informants Consensus Factor: ICF) มากที่สุดคือ กลาก เท่ากับ 0.52 พืชสมุนไพรที่มีค่าการใช้ (Use Value: UV) สูงสุด คือ *Pongamia pinnata* (L.) Pierre, *Naregamia alata* Wight & Arn., *Randia dumetorum* (Retz.) Lam. และ *Girardinia diversifolia* (Link) Friis เท่ากับ 1.50 ส่วนของพืชที่มีการใช้มากที่สุดคือ ใบ (32%) การพอกเป็นการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุด (50%) (Bhat *et al.*, 2014)

ชาวพื้นเมือง จังหวัดเชจู ประเทศเกาหลีใต้ มีการใช้เภสัชวัตถุ 31 ชนิด (พืช 23 ชนิด และสัตว์ 8 ชนิด) ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Informants Consensus Factor: ICF) มากที่สุดคือ ผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (Atopic Dermatitis) เท่ากับ 1.00 พืชสมุนไพรที่มีความสำคัญ (Fidelity level: FL) ในกลุ่มโรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนังเท่ากับ 100% คือ สายน้ำผึ้ง (*Lonicera japonica* Thunb.) (Kim and Song, 2014)

ชาวชนเผ่าถารู รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย มีการใช้พืชสมุนไพร 90 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Informants Consensus Factor: ICF) มากที่สุดคือ สันเท้าแตก เท่ากับ 0.976 พืชสมุนไพรที่มีค่าการใช้ (Use Value: UV) สูงสุด คือ ละครุ่ง (*Ricinus communis* L.) เท่ากับ 0.631 ส่วนของพืชที่มีการใช้มากที่สุดคือ ใบ (45.16%) การพอกเป็นการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุด (60.91%) (Sharma *et al.*, 2014)

ชาวพื้นเมือง เขตเคปพี รัฐนาการาวา ประเทศไนจีเรีย มีการใช้พืชสมุนไพร 40 ชนิด ในการรักษาโรคผิวหนัง กลุ่มโรคที่มีการใช้สมุนไพรมากที่สุดคือ ตุ่มหนอง (Boils) ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพร 6 ชนิด คือ ขนานที่ 1 กล้วยาขัดมอน (*Sida acuta* Burm.f.) และผักโขมหนาม (*Amaranthus spinosus* L.) ขนานที่ 2 ผักโขมศรีลังกา (*Talinum fruticosum* (L.) Juss.) ขนานที่ 3 น้ำนมราชสีห์ (*Euphorbia hirta* L.) ขนานที่ 4 มะเดื่อขาว (*Ficus exasperata* Vahl) ขนานที่ 5 สาบแรังสาบกา (*Ageratum conyzoides* (L.) L.) และขนานที่ 6 สบู่ดำ (*Jatropha curcas* L.) ส่วนของพืชที่มีการใช้มากที่สุดคือ ใบ (72%) การต้มเป็นการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุด (Mowobi *et al.*, 2016)

ขี้ผึ้งพาราฟินที่มีส่วนผสมของผงเหง้าว่านนางคำ (*Curcuma aromatica* Salisb.) และ สารสกัดแห้งของใบพลู (*Piper betle* L.) มีประสิทธิภาพในการรักษาบาดแผล จากการทดลองในกระต่าย โดยขี้ผึ้งที่มีส่วนผสมของว่านนางคำทำให้แผลหดตัวและหายเป็นปกติในเวลา 9 และ 11 วัน และขี้ผึ้งที่มีส่วนผสมของพลูทำให้แผลหดตัวและหายเป็นปกติในเวลา 10 และ 14 วัน (Santhanam and Nagarajan, 1990)

สารสกัดจากเอทานอลของใบชุมเห็ดเทศ (*Cassia alata* L.) สามารถใช้เป็นยาสมุนไพร ในการรักษาโรคเกลื้อน (Pityriasis Versicolor) ได้อย่างน่าเชื่อถือ และไม่มีผลข้างเคียง จากการศึกษาในผู้ป่วยเป็นเวลา 10 ปี (Damodaran and Venkataraman, 1994)

สารสกัดจากเอทานอล เอทิลแอลกอฮอล์ และเฮกเซน ของฝักส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) ที่มีค่าความเข้มข้น 62.5 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อรา ที่ก่อให้เกิดโรคผิวหนัง ได้แก่ *Trichophyton rubrum*, *Trichophyton mentagrophytes*, *Trichophyton violaceum*, *Microsporum nanum* และ *Epidermophyton floccosum* ได้ เท่ากัน (MIC₁₀₀) (V. Natarajan and Natarajan, 2009)

สารสกัดจากเอทานอลของเมล็ดเทียนดำ (*Nigella sativa* L.) มีฤทธิ์ต้านโรคสะเก็ดเงิน และเป็นประโยชน์ต่อการใช้เป็นยาภายนอกกับผู้ป่วยโรคสะเก็ดเงิน (Dwarampudi *et al.*, 2012)

สารสกัดจากเอทานอลของใบชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) มีฤทธิ์ต้านโรคสะเก็ดเงิน และลดความหนาของผิวหนังชั้นหนังกำพร้า (Vijayalakshmi and Madhira, 2014)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษฎา ศรีธรรมมา (2552) ทำการสืบค้นภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านอีสานในคำภีร์ยาโบราณพบว่าคำภีร์มีการบันทึกด้วยอักษรไทยน้อยและอักษรธรรม กล่าวถึงโรคและการรักษาโรค โดยใช้สมุนไพร ที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุในท้องถิ่น และใช้วิธีการนวดการบริหารร่างกาย ในการรักษาผู้ป่วยทางด้านร่างกายและจิตใจ แพทย์พื้นบ้านจะรักษาด้วยคาถา พิธีกรรม การใช้ยาสมุนไพรประกอบ เพื่อให้เกิดผลด้านจิตใจส่งผลให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น

ชาลาชา กุณิง และคณะ (2555) ทำการสำรวจภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรจากหนังสือบุดขาวของหมอวงศ์ พิมท่าทอง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ามีตำรับยาสมุนไพรจำนวน 626 ตำรับ พบสมุนไพรทั้งสิ้น 765 ชนิด สมุนไพรที่ถูกใช้มากที่สุด 10 อันดับแรกในหนังสือบุดขาว ได้แก่ ขมิ้นอ้อย ขิง มะนาว พริก สุรา จันทน์ขาว จันทน์แดง ย่านาง จันทน์เทศ และไพล ซึ่งสมุนไพรทั้ง 10 ชนิด สามารถใช้ในการรักษาตามกลุ่มอาการหรือโรค 14 กลุ่ม จากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรแต่ละชนิดกับสรรพคุณที่ปรากฏในหนังสือบุดขาว พบว่ามีความสอดคล้องกัน

อรทัย เนียมสุวรรณ และคณะ (2556) ทำการสำรวจสมุนไพรรักษาโรคริดสีดวงในกรณีศึกษาหนังสือบุดขาวของหมอรุ่ง ชุมณี อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบตำรับยาสมุนไพรจำนวน 146 ตำรับ พบสมุนไพร 168 ชนิด ที่ใช้ในการรักษาโรคริดสีดวง สมุนไพรที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ ขิง พริก มะนาว ดองดึง น้ำผึ้งรวง กระเทียม เจตมูลเพลิงแดง ขมิ้นอ้อย ดีปลี กลอย ผลจันทน์ และ สุรา สมุนไพรทั้ง 10 อันดับ สามารถใช้ในการรักษาโรคริดสีดวงประเภทต่าง ๆ ได้ 10 กลุ่ม ได้แก่ ริดสีดวงทวาร ริดสีดวงในระบบทางเดินหายใจ ริดสีดวงในปากและในคอ ริดสีดวงทวารเบา ริดสีดวงหู ริดสีดวงตา ริดสีดวงในท้อง ริดสีดวงขา ริดสีดวงศีรษะ และริดสีดวงอื่นที่ไม่ระบุตำแหน่งชัดเจน จากการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรทั้ง 10 อันดับ กับสรรพคุณที่ปรากฏในหนังสือบุดขาว พบว่ามีความสอดคล้องกัน

สุริพร ฮามคำไพ และคณะ (2559) ศึกษาการถอดองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านอีสาน ในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร กรณีศึกษาการรักษาโรคไข้พิษไข้กาฬ โดยศึกษาเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร และศึกษาภาคสนามคือ การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม การใช้แบบสอบถามและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data-triangulation) จากหมอพื้นบ้าน ผลการศึกษาพบว่า โรคไข้พิษไข้กาฬเป็นอาการความเจ็บป่วยภายในร่างกายและแสดงอาการทางผิวหนัง เทียบเคียงกับโรคทางแผนปัจจุบัน คือ ไข้ไทฟอยด์ (Typhoid Fever) พบตำรับยารักษาโรคไข้พิษไข้กาฬ 24 ตำรับ แบ่งออกได้ 10 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 แก้วพิษไข้ กลุ่มที่ 2 ยาอุบตุ่ม กลุ่มที่ 3 ยาแก้ผดผื่นแดง กลุ่มที่ 4 ยาแก้ท้องขึ้นท้องอืดจุกเสียด กลุ่มที่ 5 ยาแก้อาเจียนและปวดมวนท้อง กลุ่มที่ 6 ยาแก้แน่นหน้าอกหายใจไม่ออก กลุ่มที่ 7 ยาพ่นลดพิษ กลุ่มที่ 8 ยาหยอดตาและแก้ตุ่มออกในตา กลุ่มที่ 9 ยาแก้เจ็บคอ และกลุ่มที่ 10 ยาแก้ไข้ ซึ่งตำรับยาที่พบโดยมากจะไม่ใช้ยารสร้อน

กรรณา จันทุม และ กัลยารัตน์ กำลิ่งเหลือ (2560) ทำการศึกษาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและตำรับยาโบราณของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่าหมอพื้นบ้านให้การรักษาด้วยสมุนไพรมีหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ใช้สมุนไพรอย่างเดียวมกที่สุด รองลงมาคือใช้สมุนไพรร่วมกับเวทย์มนต์ และใช้สมุนไพรร่วมกับไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ หมอพื้นบ้านใช้ตัวยาสสมุนไพรที่มีในชุมชน วิธีการรักษาด้วยสมุนไพร มีทั้งการต้มดื่ม การฝนทา การอบสมุนไพรโดยใช้สมุนไพรหลายชนิดรวมกัน

เสาวรส โพธิ์เศรษฐ และคณะ (2560) ทำการศึกษาคัมภีร์มหาโชตรัตฉบับโบราณ ผูกที่ 2 พบว่ามีตำรับยา 97 ตำรับ ตำรับยาของคัมภีร์มหาโชตรัต เล่ม 2 ของแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ มี 108 ตำรับ จะเหมือนกันเป็นส่วนมาก แต่การใช้ตัวยาสสมุนไพรในบางตำรับยาแตกต่างกัน

ยุธยา อยู่เย็น (2560) ศึกษาพืชสมุนไพรในพระคัมภีร์ธาตวิภังค์ โดยสำรวจและเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรได้ทั้งสิ้น 189 ชนิด แบ่งออกเป็น 65 วงศ์ 156 สกุล พบว่าวงศ์ถั่ว (Fabaceae) พบมากที่สุด คือ 23 ชนิด พบตำรับยาจำนวน 112 ตำรับ พืชสมุนไพรที่ถูกนำไปใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยามากที่สุด ได้แก่ ขิง (*Zingiber officinale* Roscoe) 27 ตำรับ

ณัฐา วิพลชัย (2561) ทำการวิเคราะห์ตำรายาพื้นบ้านจากหนังสือชุดของวัดแหลมทอง อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าผู้บันทึกได้แสดงกลวิธีการบันทึกตำรายาพื้นบ้าน ให้มีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน คือ การใช้คำขึ้นต้นสูตรยา การใช้คำลงท้าย สูตรยา

และการกล่าวถึงที่มาของตำรับยา ส่วนใหญ่ใช้คำภาษาไทยที่มีใช้ทั้งในภาคกลางและภาคใต้และใช้คำที่เป็นภาษาถิ่นใต้โดยเฉพาะ ด้านคติความเชื่อ พบว่า ตำรายาพื้นบ้านสะท้อนให้เห็น คติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อเรื่อง สิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนด้านพิธีกรรม ได้กล่าวถึงพิธีกรรมการไหว้บูชาครุหมอยา และพิธีกรรมการตั้งเครื่องบัตร์พลี เพื่อเช่นสังเวทย์และภูตผีวิญญาณ

อภิรดา เอี่ยมอ่ำ และคณะ (2561) ทำการศึกษาวิเคราะห์สมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ในตำรับยาพื้นบ้านที่พบสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ทั้งหมด 290 ชนิด พบรสยาสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ 10 รส พิภักตยาสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ 10 พิภักตยาวิธีการปรุงยาสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ 24 วิธี ผลการศึกษาเปรียบเทียบกับตำรับยาสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ในบัญชียาหลักแห่งชาติ พบว่ามีชื่อตรงกัน 3 ตำรับ

Elkington *et al.* (2013) ได้ศึกษาวิทยาการระบาดพื้นบ้านที่บันทึกในตำราโบราณของประเทศลาว โดยการสำรวจและรวบรวมตำราโบราณแล้วจัดเก็บข้อมูลด้วยระบบดิจิทัล และทำการปริวรรตโดยหมอพื้นบ้านและผู้เชี่ยวชาญ พบว่ามีกรบันทึกชื่อโรคมามากกว่า 7,000 รายการ กลุ่มโรคที่พบมากที่สุด คือ ไข้หัดน้ำ (Eruptive Fever) อาการสะอึก (Hiccups) และคันขมามา (Sore Throat with Papules)

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนังทั้งในประเทศและต่างประเทศยังมีไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร อีกทั้งการให้ความสนใจเกี่ยวกับตำรายาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณมีน้อยมาก โดยเฉพาะในเอกสารโบราณยังไม่ปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพร การศึกษาและวิเคราะห์ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณจึงมีความเหมาะสมและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการวิจัยในลำดับต่อไป

พญ. ปณ. ทิโต ชีเว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารโบราณ จำนวน 33 ฉบับ จากหนังสือตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร จำนวน 3 เล่ม คือ เล่มที่ 1 เล่มที่ 2 และเล่มที่ 3 ซึ่งผ่านการปริวรรตหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบัน จากหอพิ้นบ้านที่มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญแล้ว ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

3.1.1.1 ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 1 (งานแพทย์แผนไทย, 2554ก)

- 1) ตำรายาสมบัติของพ่อคำพอง คณะฮาด จำนวน 4 ฉบับ
- 2) ตำรายาสมบัติของพ่อขำนิ กั้นธินาน จำนวน 5 ฉบับ
- 3) ตำรายาสมบัติของแม่อินปง วงคะสู่ม จำนวน 2 ฉบับ

3.1.1.2 ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 2 (งานแพทย์แผนไทย, 2554ข)

- 1) ตำรายาสมบัติของพ่อพรหมมา จันทะเสน จำนวน 12 ฉบับ

3.1.1.3 ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 3 (งานแพทย์แผนไทย และ สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย, 2556)

- 1) ตำรายาสมบัติของพ่ออาน อุทโท จำนวน 1 ฉบับ
- 2) ตำรายาสมบัติของเทศบาลตำบลอากาศอำนวย จำนวน 4 ฉบับ
- 3) ตำรายาสมบัติของพ่อไสว ชาคำผิง จำนวน 1 ฉบับ
- 4) ตำรายาสมบัติของพ่อพรหมมา จันทะเสน จำนวน 3 ฉบับ
- 5) ตำรายาสมบัติของพ่อบัว จำนวน 1 ฉบับ

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.2.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

3.1.2.2 แบบบันทึกข้อมูลการสนทนา (Focus Group Discussion)

3.1.2.3 สมุดบันทึก

3.1.2.4 เทปบันทึกเสียง

3.1.2.5 กล้องถ่ายภาพ

3.2 ขั้นตอนในการวิจัย

3.2.1 การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณ โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ชกรรมไทย ดังนี้

3.2.1.1 ชื่อตำรับยา และสรรพคุณยาที่ใช้

3.2.1.2 ชื่อโรค และหรือลักษณะอาการของโรคที่ปรากฏในตำรับยา

3.2.1.3 ชื่อและส่วนที่ใช้ของเภสัชวัตถุในการประกอบตำรับยา

3.2.1.4 วิธีการเตรียมยา และวิธีการใช้ยา

3.2.2 การตรวจสอบข้อมูล

3.2.2.1 ข้อมูลโรคผิวหนัง

1) ตรวจสอบชื่อโรค และลักษณะอาการของโรค ที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ อุษา กลิ่นหอม (2552) ดารณี อ่อนชมจันทร์ (2549) ปรีชา พิณทอง (ม.ป.ป.) หมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร และผู้เชี่ยวชาญ

2) เทียบเคียงชื่อโรคและลักษณะอาการของโรคผิวหนังในทางแพทย์แผนไทยและทางแผนปัจจุบัน โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาจากลักษณะอาการดำเนินขอโรค ลักษณะรอยโรค และสาเหตุการเกิดโรค อ้างอิงตามหนังสือศัพท์แพทย์ไทย (นันทวัน บุญยะประภัสร์, 2551)

3.2.2.2 ข้อมูลพืชสมุนไพร

1) ตรวจสอบชื่อท้องถิ่นของพืช ที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ อุษา กลิ่นหอม (2552) ดารณี อ่อนชมจันทร์ (2549) ปรีชา พิณทอง (ม.ป.ป.) หมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร และผู้เชี่ยวชาญ

2) ตรวจสอบชื่อเครื่องยาสมุนไพร และรสรยา โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ชยันต์ พิเชียรสุนทร และคณะ (2560) วุฒิ วุฒิธรรมเวช (2554, 2558) วิทย์ เทียงบูรณธรรม (2548) และฐานข้อมูลสมุนไพร

3) ตรวจสอบชื่อพื้นเมืองของพืช โดยอ้างอิงตามหนังสือของ วิทยา ปองอมรกุล และสันติ วัฒนฐานะ (2553) และราชันย์ ภูมา และสมราน สุดดี (2557)

4) ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช (Plant Identification) โดยใช้หนังสือพรรณพฤกษชาติแห่งประเทศไทย (Flora of Thailand) และหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศใกล้เคียง เช่น Flora Malesiana, Flora of China และ Flora of British India เป็นต้น

5) การค้นคว้าข้อมูลฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนังของพืชสมุนไพรที่สามารถระบุชนิดได้ นำไปสืบค้นข้อมูลฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา โดยใช้คำค้น “ชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชสมุนไพร” ร่วมกับ “Skin Disorders”, “Use to treat Skin Disorders”, “Anti-inflammatory”, “Antioxidative” และชื่อโรคผิวหนังประเภทต่าง ๆ ในฐานข้อมูล ดังนี้

5.1) Elsevier (www.sciencedirect.com)

5.2) CINAHL (EBSCOhost)

5.3) <http://scholar.google.com>

6) การเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรที่สำคัญ

6.1) สมุนไพรที่หมอบ้านเก็บเองจากป่าตามธรรมชาติ หรือที่ปลูกตามบริเวณบ้าน โดยขอความร่วมมือจากหมอบ้านออกมาร่วมเก็บสมุนไพร และใช้วิธีการเก็บตัวอย่างตามหลักพฤกษศาสตร์ของ Bridson and Forman (1992) สมุนไพรที่รวบรวมได้นำมาทำเป็นตัวอย่างอ้างอิง (Voucher Specimens) จัดเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

6.2) สมุนไพรที่ไม่สามารถเก็บตัวอย่างได้ เช่น พืชหายาก พืชที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ หรือต่างท้องถิ่น ชิ้นส่วนของสัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ ใช้วิธีการถ่ายภาพตัวอย่างจากหมอบ้าน

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.3.1 จัดทำบัญชีรายชื่อพืชสมุนไพร ความถี่ของชนิดพืช วงศ์ของพืช ส่วนที่นำมาใช้ของพืช รสยาของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด วิธีการเตรียม และวิธีการใช้ยา วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

3.2.3.2 เปรียบเทียบสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยากับคัมภีร์แพทย์แผนไทย

3.2.3.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพร

1) วิเคราะห์ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR)

เป็นค่าเชิงปริมาณแสดงร้อยละ (%) ความถี่ของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดในตำรายา เพื่อทราบชนิดของพืชที่มีความสำคัญในการใช้ประกอบตำรับยา โดยประยุกต์จากค่า Use Value (UV) ตามวิธีการของ Trotter and Logan (1986) ซึ่งเป็นค่าดัชนีที่รายงานการใช้พืชจากผู้ให้ข้อมูล เป็นหลัก (เกศริน มณีขุน และคณะ, 2560; ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2561) คำนวณได้จากสูตร

$$FR = \left[\frac{\sum Fi}{N} \right] \times 100$$

โดยที่ Fi คือ จำนวนการใช้พืชชนิดนั้น (i) ประกอบตำรับยา

N คือ จำนวนเภสัชวัตถุทั้งหมดที่ใช้ประกอบตำรับยา

ค่าอัตราส่วนของความถี่ ถ้ามีค่าเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่ามีการใช้สมุนไพรประกอบตำรับยาน้อย หากมีค่าสูง แสดงว่ามีการนำไปใช้ประกอบตำรับยาต่าง ๆ มาก

2) วิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR)

เป็นค่าแสดงความสอดคล้องในการใช้สมุนไพรประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนัง ในแต่ละกลุ่มโรค เพื่อทราบกลุ่มโรคต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องในการใช้ชนิดพืชสมุนไพร โดยประยุกต์จากค่า Informant Consensus Factor (ICF) ตามวิธีการของ Trotter and Logan (1986) ซึ่งเป็นค่าดัชนีที่ใช้วัดค่าการยอมรับระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากพืชสำหรับแต่ละกลุ่มอาการ (เกศริน มณีขุน และคณะ, 2560; ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2561) คำนวณได้จากสูตร

$$FCR = \frac{Nu}{Ns}$$

โดยที่ Nu คือ จำนวนของการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยาในแต่ละกลุ่มโรค

Ns คือ จำนวนของชนิดพืชสมุนไพรทั้งหมดที่ใช้ในแต่ละกลุ่มโรค

ค่าอัตราส่วนความสอดคล้องของการใช้สมุนไพร ถ้ามีค่าเข้าใกล้หนึ่ง แสดงว่ากลุ่มโรคนั้นมีชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้สอดคล้องกันน้อย หากมีค่าสูง แสดงว่ากลุ่มโรคนั้นมีชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้สอดคล้องกันมาก

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 หลักการวินิจฉัยโรคผิวหนัง

4.1.1 โรคผิวหนังและสาเหตุของการเกิดโรค

จากการศึกษาสามารถรวบรวมโรคผิวหนัง และลักษณะอาการของโรคที่ปรากฏในเอกสารโบราณได้ทั้งสิ้น จำนวน 22 โรค (ตารางที่ 2) และพบว่าโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ โดยมีสาเหตุของเกิดโรคที่ต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น สาเหตุจากภายในร่างกาย ได้แก่ กรรมพันธุ์ การเรื้อรังจากรอยโรคอื่น ความเครียด พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และพฤติกรรมการใช้ชีวิต สาเหตุจากภายนอกในร่างกาย ได้แก่ เชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย การติดต่อจากผู้อื่น และสารพิษหรือสารเคมี เป็นสาเหตุให้ผิวหนังเป็นผื่นแดง เป็นจุดหรือวง เป็นแผ่น เป็นตุ่มนูน เป็นตุ่มพอง เป็นแผล และหนอง เป็นต้น

4.1.2 การวินิจฉัยโรค

การใช้ตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณ มีหลักการวินิจฉัยแยกโรคจากสาเหตุ ลักษณะอาการ และรูปร่าง เพื่อใช้ตำรับยาสมุนไพรที่มีความจำเพาะต่อการรักษาโรค โดยมีการเรียกชื่อโรคตามลักษณะอาการหรือโรคที่หมอสम्मติ

ตารางที่ 2 ชื่อโรคและลักษณะอาการของโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

ลำดับ	ชื่อโรค	ลักษณะอาการของโรคที่ปรากฏในเอกสารโบราณ
1	ฝี	ตุ่มมีหัว บวม แดง มีหนอง และปวดแสบ
2	ฝีหัวคว่ำ	ตุ่มที่มีหัวอยู่ลึก บวม แดง และปวดแสบ
3	ฝีสำบาย	ตุ่มเป็นก้อนไม่มีหัว และไม่มีอาการปวดแสบ
4	ฝีปะออก	ตุ่มเกิดที่บริเวณหลังและต้นคอมีหลายหัวติดกัน บวม แดง มีหนอง และปวดแสบ
5	สิวหัวช้าง	ตุ่มบวมแดง มีหนอง และแข็ง
6	กาก	เกิดเป็นวงมีเม็ดตรงกลาง ขอบเป็นขุย และมีอาการคันมาก
7	เกื้อน	เกิดเป็นดวงขาว และมีอาการคัน
8	บาดเสื่อ	แผลลามจากโรคอื่น หรือแผลจากของที่มแทง เปื่อยเน่า และหายช้า
9	เฮื้อน	ผื่นขึ้นเป็นวง หรือผุดเป็นแผ่นตุ่ม ผิวหนังหนา เปื่อยเน่า และเหม็น
10	เฮื้อนกวาง	ผื่นผุดขึ้นเป็นดวงเป็นวง สีขาวนูน คันมาก และลามไปทั้งร่างกาย

ตารางที่ 2 ชื่อโรคและลักษณะอาการของโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโรค	ลักษณะอาการของโรคที่ปรากฏในเอกสารโบราณ
11	ซีไม้	ตุ่มนูนแล้วเป็นแผลเปื่อยเน่าแตกออกเป็นหนอง และเหม็น
12	หิด	ผื่นเป็นตุ่มสีแดงใส คันมาก และยิ่งเกายิ่งคัน
13	ออกตุ่มออกคาย	ผื่นขึ้นตามร่างกาย เป็นตุ่ม และแสบคัน
14	ออกแฉก	มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดศีรษะมาก คอแข็ง ศีรษะหงาย หลังแอ่น มีผื่นจุดสีแดง เกิดตามหน้าอก ท้อง แขน และขา
15	ออกหัด	มีไข้ ปวดศีรษะ และมีตุ่มกลมแดงยอดแหลมขึ้นแล้วยุบไป
16	ออกเหือด	มีไข้ ปวดศีรษะ ผื่นหนึ่งแดง และมีตุ่มกลมแดงเล็กไม่มียอดแล้วยุบไป
17	ออกไฟลามโกน	มีไข้ ปวดศีรษะ มีอาการซึม มีผื่นแดงขึ้นเป็นแผ่น และแสบร้อน
18	ออกปานดำ ปานแดง	มีไข้ตัวร้อนมาก ปวดศีรษะ มีอาการซึม มือเย็นเท้าเย็น ลิ้นกระด้างคางแข็ง และผื่นขึ้นเท่าผลสะบ้ามอญสีแดงหรือดำ
19	ออกดำแดง	มีไข้ตัวร้อนมาก ปวดศีรษะ มือเย็นเท้าเย็น และผื่นขึ้นเป็นแผ่นสีแดงหรือดำ
20	ออกสุกใส	มีไข้ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย มีผื่นขึ้นแล้วเป็นตุ่มน้ำใส ขึ้นตามลำตัว แล้วลามไปแขน ขา และใบหน้า
21	ออกหมากสุก	มีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน ปวดเมื่อยขยับเขยื้อน แขนขา แล้วมีผื่นแดงขึ้นกลายเป็นตุ่มใส ต่อมากลายเป็นหนองแล้วตกสะเก็ด
22	วัด	มีไข้ ปวดศีรษะ และมีตุ่มคล้ายเม็ดทรายพองเป็นเงาเรียงเป็นแถวคล้ายงู

4.1.3 การเทียบเคียงโรค

จากการศึกษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ จำนวน 22 โรค สามารถเทียบเคียงโรคกับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันตามชื่อและลักษณะอาการของโรค แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group) จำนวน 13 โรค โดยโรคกาก เกื้อน เอื้อน เอื้อนกวาง ซีไม้ หิด และออกตุ่มออกคาย สามารถเทียบเคียงและพบในคัมภีร์วิสุทธิกุญชรโรค โรคฝี และบาดเอื้อ สามารถเทียบเคียงและพบในคัมภีร์ไพจิตรมหารวงศ์ ในขณะที่ ฝีสำบาย ฝีปะอาก และสิ่วหัวช้าง พบเพียงชื่อโรคในหนังสือศัพท์แพทย์ไทย และไม่พบในคัมภีร์ใดของแพทย์แผนไทย และกลุ่มไข้ออกผื่น (Exanthematous Fever Group) จำนวน 9 โรค สามารถเทียบเคียงและพบได้ในคัมภีร์ตักศิลา ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเทียบเคียงโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณกับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อโรคที่ปรากฏ ในเอกสารโบราณ	เทียบเคียงกับแพทย์แผนไทย (นันทวัน บุญยะประภัศร, 2551)	เทียบเคียงกับแพทย์แผนปัจจุบัน (นันทวัน บุญยะประภัศร, 2551)
กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group)			
1	กาก	กลาก	Ringworm: Ri
2	เกื้อน	เกลื้อน	Pityriasis Versicolor: Pv
3	ซีไม้	คชราช	Yaws: Ya
4	บาดเฮื่อ	แผล	Wound: Wo
5	ฝี	ฝี	Abscess: Ab
6	ฝีปะอาว	ฝีฝักบัว	Carbuncle: Cb
7	ฝีสำบาย	ฝีปลวด	Cysts: Cy
8	ฝีหัวคว่ำ	ฝีหัวคว่ำ	Abscess Without Apex: Aw
9	สิ่วหัวข้าง	สิ่วหัวข้าง	Cystic Acne: Ca
10	หิด	เรื้อนหิด	Scabies: Sc
11	ออกตุ่มออกคาย	ผื่นคัน	Dermatitis: De
12	เฮื้อน	เรื้อน	Leprosy: Le
13	เฮื้อนกวาง	เรื้อนมูลนก	Psoriasis: Ps
กลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group)			
14	วัด	ไขู่งส์วัด	Herpes Zoster: Hz
15	ออกแงน	ไขู่ก่าหนกนวงแอน	Meningococcal Meningitis: Mm
16	ออกดำแดง	ไขู่อืดำอืดง	Scarlet Fever: Sf
17	ออกปานดำ ปานแดง	ไขู่ปานดำปานแดง	Hemorrhagic Fever: Hf
18	ออกไฟลามโกน	ไขู่ไฟลามทง	Erysipelas: Er
19	ออกสุกใส	ไขู่สุกใส	Chickenpox: Ch
20	ออกหมากสุก	ไขู่ทรพิษ	Smallpox: Sm
21	ออกหัด	ไขู่หัด	Measles: Me
22	ออกเหือด	ไขู่เหือด	Rubella: Ru

4.2 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง

4.2.1 การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

จากการศึกษาสามารถรวบรวมตำรับยาตามหลักเกณฑ์ได้ทั้งสิ้น จำนวน 415 ตำรับ ประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน จำนวน 232 ตำรับ ยาสำหรับใช้ภายนอก จำนวน 178 ตำรับ และยาใช้ภายในร่วมกับใช้ภายนอก จำนวน 10 ตำรับ โดยกลุ่มโรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ ผื่นหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 63 ตำรับ รองลงมาคือ ฝีหัวคว่ำ (Abscess Without Apex) จำนวน 56 ตำรับ (ตารางที่ 4) และสามารถรวบรวมตำรับยาที่มีการใช้เฉพาะพืชวัตถุประกอบตำรับยาได้ทั้งสิ้น 220 ตำรับ ดังรายละเอียดในภาคผนวก ก การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง เป็นวิธีการปรุงยาทั้งการใช้ยาสมุนไพรเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดรวมกันอยู่ในตำรับที่มีสรรพคุณหรือมีผลต่อการรักษาในทิศทางเดียวกัน โดยตำรับยาส่วนมากใช้สมุนไพรที่มีสัดส่วนหรือน้ำหนักและความสำคัญเท่ากัน และรวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งสิ้น จำนวน 454 ชนิด แบ่งเป็น พืชวัตถุ จำนวน 389 ชนิด (พืช 385 ชนิด และเห็ด 4 ชนิด) สัตว์วัตถุ จำนวน 48 ชนิด และธาตุวัตถุ จำนวน 17 ชนิด พืชวัตถุสามารถระบุชนิดได้ (Check List) 365 ชนิด และไม่สามารถระบุชนิดได้ 24 ชนิด โดยสัตว์วัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ นอแรด และธาตุวัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ เงิน และทองคำ นอกจากนี้กลุ่มโรคที่มีการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยามากที่สุดคือ ผื่นหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 128 ชนิด รองลงมาคือ ไข้สุกใส (Chickenpox) จำนวน 107 ชนิด ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

4.2.2 ยารสประธาน

การปรุงยาที่ประกอบด้วยเภสัชวัตถุเป็นตำรับแล้ว รสของยาที่ปรุงหรือผสมเมื่อนำมาประกอบปรุงเป็นยาสำเร็จรูปแล้วจนเหลือรสของตัวยาสำเร็จรูปอยู่เพียงรสเดียว จากสามรสยา คือ รสเย็น รสร้อน และรสสุขุม จากการศึกษพบว่ารสประธานของตำรับยา มีทั้งรสเย็น และรสสุขุม เมื่อวิเคราะห์พบว่ากลุ่มโรคที่มีสาเหตุจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group) จะมีรสประธานเป็นรสสุขุมเป็นส่วนใหญ่ เช่น กลุ่มโรคฝี (Abscess) ส่วนกลุ่มโรคที่มีสาเหตุจากไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group) รสประธานของตำรับยากลุ่มนี้จะเป็นรสเย็นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ไข้กาฬนกดางแอน (Meningococcal Meningitis) (ตารางที่ 4) โดยที่การศึกษาครั้งนี้ไม่พบการใช้รสประธานของตำรับยาเป็นรสร้อน ในการตั้งตำรับยา

ตารางที่ 4 จำนวนตำรับยา ยารสประธาน และจำนวนพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาของแต่ละกลุ่มโรค

กลุ่มโรค	จำนวนตำรับยา	ยารสประธาน	จำนวนพืชสมุนไพร (ชนิด)
กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group)			
Ab	25	สุขุม / เย็น	63
Aw	56	เย็น / สุขุม	95
Ca	3	เย็น	5
Cb	31	สุขุม	68
Cy	4	เย็น	4
De	63	เย็น / สุขุม	126
Le	11	เย็น / สุขุม	43
Ps	1	สุขุม	3
Pv	8	สุขุม	18
Ri	8	สุขุม	18
Sc	3	สุขุม	6
Wo	22	เย็น / สุขุม	46
Ya	3	สุขุม	9
กลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group)			
Ch	40	เย็น / สุขุม	107
Er	13	เย็น	57
Hf	13	เย็น	57
Hz	9	เย็น	11
Me	8	เย็น	42
Mm	23	เย็น	66
Ru	21	เย็น / สุขุม	88
Sf	41	เย็น / สุขุม	102
Sx	13	เย็น	25

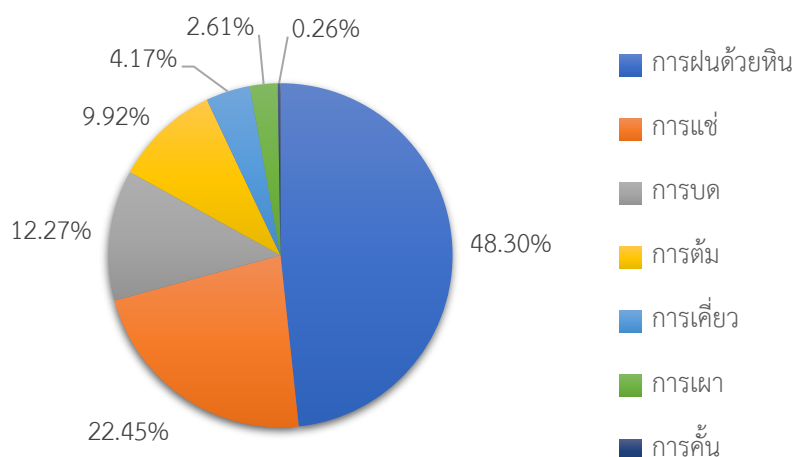
หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี), Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ), Ca: Cystic Acne (สิวหัวช้าง), Cb: Carbuncle (ฝีฝักบัว), Cy: Cysts (ฝีปลิวต), De: Dermatitis (ผื่นคัน), Le: Leprosy (เรื้อน), Ps: Psoriasis (เรื้อนมูลก), Pv: Pityriasis Versicolor (เกื้อน), Ri: Ringworm (กลาก), Sc: Scabies (เรื้อนทิด), Wo: Wound (แผล), Ya: Yaws (คชราช), Ch: Chickenpox (ไข้สุกใส), Er: Erysipelas (ไข้ไฟลามทุ่ง), Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง), Hz: Herpes Zoster (ไข้งูสวัด), Me: Measles (ไข้หัด), Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้กาฬนังกาแอน), Ru: Rubella (ไข้เหือด), Sf: Scarlet Fever (ไข้อีดำอีแดง), Sm: Smallpox (ไข้ทรพิษ)

4.2.3 น้ำกระสายยา

การใช้น้ำกระสายยา เป็นการใช้น้ำที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุ รวมทั้งน้ำสะอาด และ แอลกอฮอล์ ที่ผ่านวิธีการต้ม ฝน ปีบ แช่ว และคั้น ละลายเอาน้ำมาผสมยา เพื่อให้ยามีฤทธิ์ที่ตรงต่อโรค เพิ่มสรรพคุณของยา และเพื่อให้ง่ายต่อการรับประทานหรือการใช้ โดยน้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน รองลงมา คือ สุรา น้ำพังกา น้ำไล่เดือน น้ำแช่ข้าว น้ำมันงา น้ำสังข์น้อย น้ำมันมะนาว น้ำเซ็ดข้าว น้ำดอกคำไทย น้ำรากกล้วยดิบ และน้ำมูลตร ตามลำดับ

4.2.4 วิธีการเตรียมยา

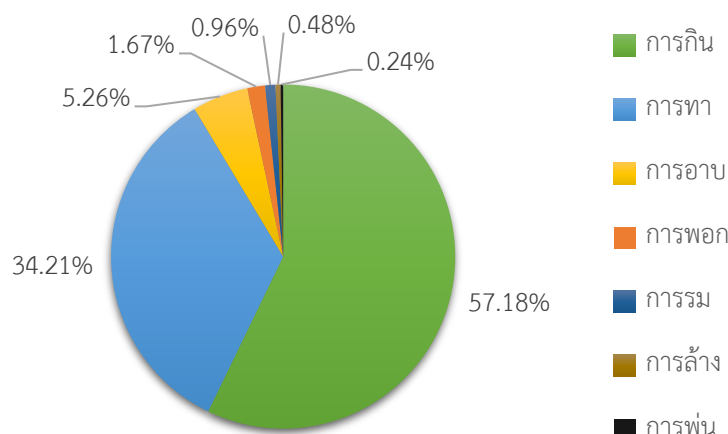
จากการศึกษา วิธีการเตรียมยาที่พบมากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน (Rub on stone) ร้อยละ 48.30 รองลงมาคือ การแช่ (Immerse) การบด (Pound) การต้ม (Decoction) การเคี่ยว (Simmer) การเผา (Combustion) และการคั้น (Crush) ตามลำดับ (ภาพประกอบ 5)

ภาพประกอบ 5 วิธีการเตรียมยา

4.2.5 วิธีการใช้ยา

จากการศึกษา วิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด คือ การกิน (Orally) ร้อยละ 57.18 รองลงมา คือ การทา (Unguent) การอาบ (Bathe) การพอก (Poultice) การรม (Fumigation) การล้าง (Wash) และการพ่น (Squirt) ตามลำดับ (ภาพประกอบ 6)

ภาพประกอบ 6 วิธีการใช้ยา

4.3 พืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา

4.3.1 วงศ์ของพืชสมุนไพร

จากการตรวจสอบ ชนิดพืชที่เก็บตัวอย่างเพื่อนำมาระบุชนิด สามารถระบุได้ 361 ชนิด รวมพืชทั้งสิ้น 96 วงศ์ โดยวงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ถั่ว (Fabaceae) จำนวน 43 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์หญ้า (Poaceae) จำนวน 20 ชนิด วงศ์เข็ม (Rubiaceae) จำนวน 19 ชนิด วงศ์ชบา (Malvaceae) จำนวน 18 ชนิด วงศ์มะขามป้อม (Phyllanthaceae) จำนวน 18 ชนิด วงศ์ส้ม (Rutaceae) จำนวน 13 ชนิด และวงศ์กะเพรา (Lamiaceae) จำนวน 13 ชนิด ตามลำดับ สมุนไพรที่รวบรวมได้นำมาทำเป็นตัวอย่างอ้างอิง (Voucher Specimens) ทำการจัดเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และจากการตรวจสอบการกระจายพันธุ์ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังพบพรรณไม้ท้องถิ่น (Native species) จำนวน 309 ชนิด และพรรณไม้ต่างถิ่น (Exotic species) จำนวน 52 ชนิด

4.3.2 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร

จากการตรวจสอบลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพรที่สามารถระบุชนิดได้ พบว่า ไม้ต้นเป็นลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพรที่พบมากที่สุด คือ จำนวน 103 ชนิด (28.53%) รองลงมา คือ ไม้เถา ไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก ไม้เถาล้มลุก ไม้พุ่มขนาดเล็ก หญ้า ไม้ไผ่ เฟิน ไม้พุ่มรอเลื้อย ปาล์ม กาฝาก ไม้พุ่มอิงอาศัย และกล้วยไม้ ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

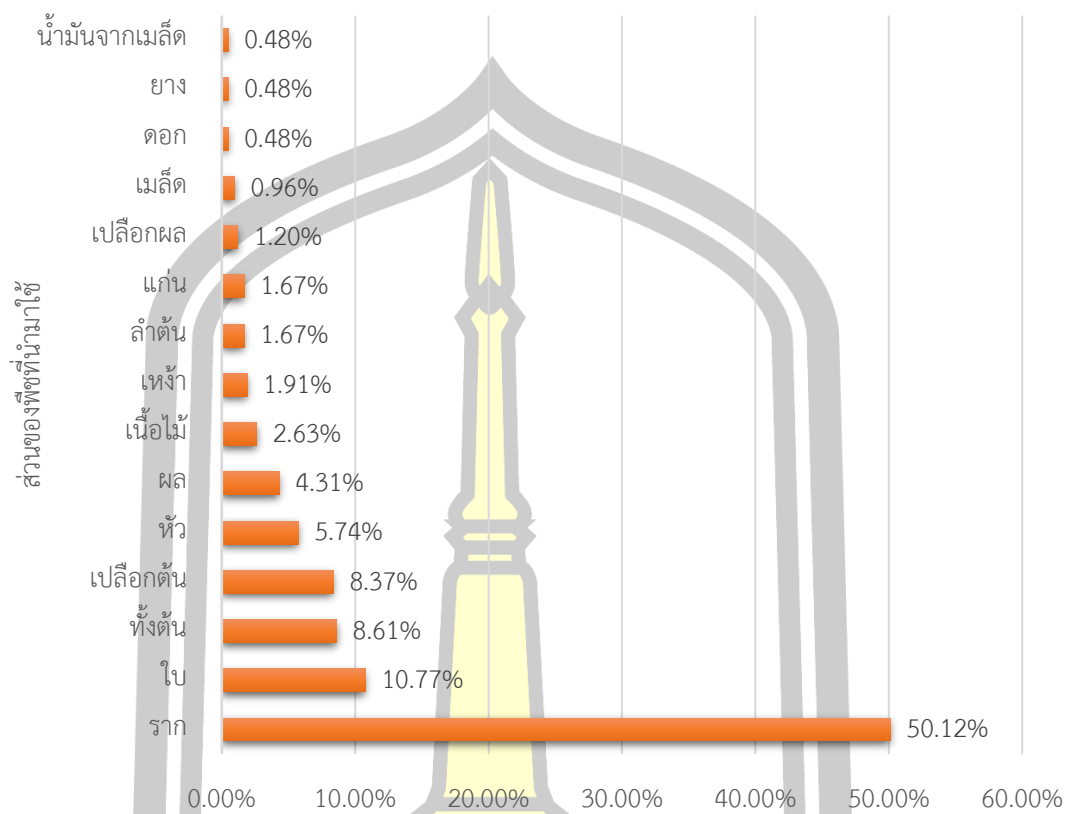
ตารางที่ 5 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร

ลักษณะวิสัยของพืช	จำนวนชนิดของพืช	
	จำนวน (ชนิด)	ร้อยละ (%)
ไม้ต้น (Tree)	103	28.53
ไม้เถา (Climber)	56	15.51
ไม้ต้นขนาดเล็ก (Shrubby Tree)	49	13.57
ไม้พุ่ม (Shrub)	46	12.74
ไม้ล้มลุก (Herb)	42	11.63
ไม้เถาล้มลุก (Herbaceous Climber)	19	5.26
ไม้พุ่มขนาดเล็ก (Undershrub)	13	3.60
หญ้า (Grass)	13	3.60
ไม้ไผ่ (Bamboo)	7	1.94
เฟิน (Fern)	4	1.11
ไม้พุ่มรอเลื้อย (Scandent Shrub)	3	0.83
ปาล์ม (Palm)	2	0.55
กาฝาก (Parasite)	2	0.55
ไม้พุ่มอิงอาศัย (Epiphytic Shrub)	1	0.28
กล้วยไม้ (Orchid)	1	0.28

4.3.3 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

จากการรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพร 361 ชนิด ที่นำมาใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณ พบว่า ราก เป็นส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ร้อยละ 50.12 รองลงมา คือ ใบ ทั้งต้น เปลือกต้น หัว ผล เนื้อไม้ เหง้า ลำต้น แก่น เปลือกผล เมล็ด ดอก ยาง และ น้ำมันจากเมล็ด ตามลำดับ (ภาพประกอบ 7) นอกจากนี้พบว่ามีพืชสมุนไพรจำนวน 91 ชนิด หรือ ร้อยละ 25.21 ที่มีการนำส่วนต่าง ๆ ของพืชมาใช้ประกอบตำรับยามากกว่าหนึ่งส่วน

พหุ ประถมศึกษา

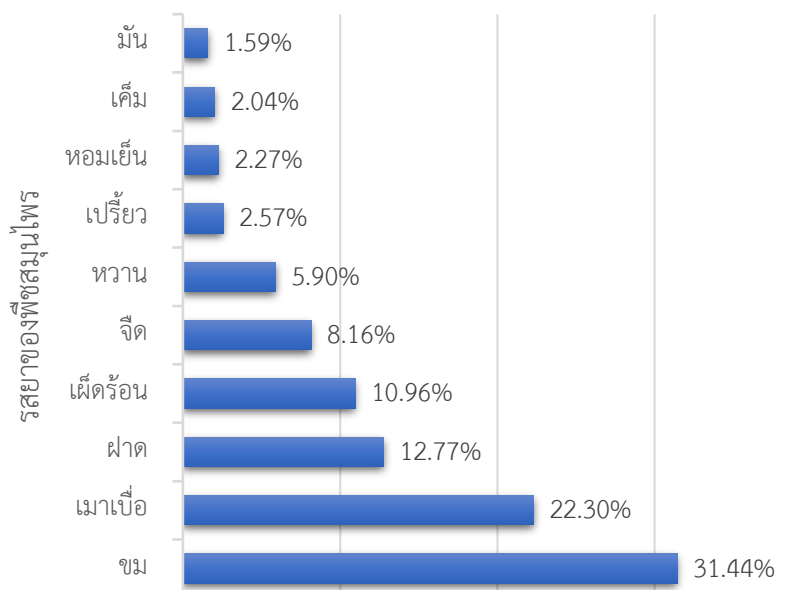

ภาพประกอบ 7 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

4.3.4 รสยาของพืชสมุนไพร

จากการตรวจสอบรสยาของพืชสมุนไพรตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย พบว่ารสขม (Bitter) เป็นรสยาที่มีการนำมาใช้มากที่สุด ร้อยละ 31.44 รองลงมา คือ รสเมาเบื่อ (Nasuating) รสฝาด (Astringent) รสเผ็ดร้อน (Pungent) รสจืด (Bland) รสหวาน (Sweet) รสเปรี้ยว (Sour) รสหอมเย็น (Fragrant) รสเค็ม (Salty) และรสมัน (Oily) ตามลำดับ (ภาพประกอบ 8)

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 8 รสยาของพืชสมุนไพร

4.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพร

4.4.1 ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR)

ค่า FR เป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้พืชสมุนไพรแต่ละชนิดประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนัง หากมีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีการใช้ประกอบตำรับยาน้อย หากมีค่าสูงแสดงว่ามีการนำไปใช้ประกอบตำรับยาต่าง ๆ มาก ซึ่งค่า FR ไม่ได้บ่งบอกชนิดพืชสมุนไพรหลักที่ใช้รักษาในแต่ละกลุ่มโรค จากผลการวิเคราะห์ค่า FR ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.22 ถึง 9.25 โดยชนิดพืชที่มีค่าตั้งแต่ 1.00 มีจำนวน 94 ชนิด ชนิดพืชที่มีค่า FR มากที่สุด คือ ข้าว (*Oryza sativa* L.) มีค่า FR เท่ากับ 9.25 รองลงมาคือ กรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.) และอ้อยดำ (*Saccharum sinense* Roxb.) มีค่า FR เท่ากับ 5.72 (ภาคผนวก ข) ซึ่งสมุนไพรทั้งสามชนิดมีสรรพคุณทั่วไปที่สอดคล้องกัน คือ แก้พิษร้อนใน พิษอักเสบ ฟกบวม และผื่นคัน

4.4.2 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR)

จากการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) พบว่ามีค่าตั้งแต่ 1.00 ถึง 1.70 (ตารางที่ 6) โดยกลุ่มโรคที่มีค่า FCR สูงสุด คือ ไข้ดำแดง (Scarlet Fever) มีค่า FCR เท่ากับ 1.70 ชนิดพืชสมุนไพรที่มีความสอดคล้องในการใช้ คือ ข้าว ผักหวานบ้าน อ้อยดำ น้ำแดง หล้าคา มะยม ขุมเห็ดไทย พลองเหมือด มะเขือพวง มะดูก ขางหัว

หมี เพ็ท กิ้ว ญ้าปากควาย ฝั่สีสุก และสั่มกบ เป็นต้น รองลงมาคือ ไข้เหือด (Rubella) มีค่า FCR เท่ากับ 1.57 ชนิดพืชสมุนไพรที่มีความสอดคล้องในการใช้ คือ ข้าว พุทรา กิ้ว ญ้าขัด อ้อยดำ ญ้าคา หิงหาย ทองหลางป่า และกรุงเขมา เป็นต้น และ คชราช หรือคุดทะราด (Yaws) มีค่า FCR เท่ากับ 1.56 ชนิดพืชสมุนไพรที่มีความสอดคล้องในการใช้ คือ ฝ้าเสี้ยน คุย แพนน้ำ หัวข้อนกระแต และยางกราด เป็นต้น โดยกลุ่มโรคฝีปลวด (Cysts) สิวหัวช้าง (Cystic Acne) กลาก (Ringworm) เกลื้อน (Pityriasis Versicolor) และเรื้อนมูลนก (Psoriasis) มีค่า FCR เท่ากับ 1.00 หมายถึง การใช้ พืชสมุนไพรประกอบตำรับยาไม่มีการใช้ซ้ำในพืชชนิดเดียวกัน

ตารางที่ 6 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) ในแต่ละกลุ่มโรค

กลุ่มโรค	จำนวนของการใช้พืชสมุนไพร ประกอบตำรับยา (Nu)	จำนวนชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้ ประกอบตำรับยา (Ns)	ค่าความสอดคล้อง ของตำรับยา (FCR)
กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group)			
Ab	74	63	1.17
Aw	146	95	1.53
Ca	5	5	1.00
Cb	88	68	1.29
Cy	4	4	1.00
De	172	126	1.37
Le	48	43	1.12
Ps	3	3	1.00
Pv	18	18	1.00
Ri	18	18	1.00
Sc	7	6	1.17
Wo	60	46	1.30
Ya	14	9	1.56

พหุ ประ โท ชีเว

ตารางที่ 6 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) ในแต่ละกลุ่มโรค (ต่อ)

กลุ่มโรค	จำนวนของการใช้พืชสมุนไพร ประกอบตำรับยา (Nu)	จำนวนชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้ ประกอบตำรับยา (Ns)	ค่าความสอดคล้อง ของตำรับยา (FCR)
กลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group)			
Ch	163	107	1.52
Er	79	57	1.37
Hf	70	57	1.23
Hz	13	11	1.18
Me	60	42	1.23
Mm	97	66	1.47
Ru	138	88	1.57
Sf	173	102	1.70
Sx	25	27	1.08

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี), Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ), Ca: Cystic Acne (สิวหัวช้าง), Cb: Carbuncle (ฝีฝีกั้ว), Cy: Cysts (ฝีปลวต), De: Dermatitis (ผื่นคัน), Le: Leprosy (เรื้อน), Ps: Psoriasis (เรื้อนมูลนก), Pv: Pityriasis Versicolor (เกลื้อน), Ri: Ringworm (กลาก), Sc: Scabies (เรื้อนทิด), Wo: Wound (แผล), Ya: Yaws (คชราช), Ch: Chickenpox (ไข่ออกผื่น), Er: Erysipelas (ไข้ไฟลามทุ่ง), Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง), Hz: Herpes Zoster (ไข้งูสวัด), Me: Measles (ไข้หัด), Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้กาฬนวงอัน), Ru: Rubella (ไข้เหือด), Sf: Scarlet Fever (ไข่อัดอ้าแดง), Sm: Smallpox (ไข้ทรพิษ)

4.5 การเปรียบเทียบพืชสมุนไพรกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย

จากการเปรียบเทียบชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยาในเอกสารโบราณกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย โดยกลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group) ได้แก่ โรคกลาก เกลื้อน เรื้อน เรื้อนมูลนก คชราช เรื้อนทิด และผื่นคัน สามารถเปรียบเทียบได้ในคัมภีร์วิฤกษ์โรค โรคฝี และแผล สามารถเปรียบเทียบได้ในคัมภีร์โศภิตระหมาศ ในขณะที่ยีสบ้าย ยีสบอาก และสิ่วหัวช้าง ไม่สามารถเปรียบเทียบได้ในคัมภีร์โศภิตระหมาศ และกลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group) จำนวน 9 โรค สามารถเปรียบเทียบได้ในคัมภีร์ตักศิลา พบว่าชนิดพืชสมุนไพรส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกัน จากการตรวจสอบชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้แตกต่างกันพบว่าชนิดพืชสมุนไพรบางส่วนมีรสยาที่สอดคล้องกัน แม้จะใช้ต่างชนิดกัน ประกอบตำรับยา ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 พีชสมุนไพรรักษาที่ใช้ในแต่ละกลุ่มโรค เปรียบเทียบกับพีชสมุนไพรรักษาที่ปรากฏในคัมภีร์แพทย์แผนไทย (ต่อ)

กลุ่มโรค	พีชสมุนไพรรักษาในตำรับยาที่ปรากฏในเอกสารโบราณ	พีชสมุนไพรรักษาที่ใช้ในคัมภีร์แพทย์แผนไทย
กลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group)		
Ch	ครอบจักรวาล มะตุ๊ก มะเขือพวง มะหวด อ้อยดำ ย่านาง ตะลุมพุก ขางหัวหมู ส้มกบ อ้อยช้าง ส้มกบ ขางหัวหมู หญ้าขัดใบยาว ข้าว	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว
Er	ฟัก กรุงเขมา ชุมเห็ดไทย ขมิ้นอ้อย ตีนนก จันทน์แดง น้ำแดง มะนาว จี๊ว	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว
Hf	ข้าว กรุงเขมา หญ้าคา ใผ่เลี้ยง หญ้าขัดใบยาว ขมิ้นชัน ใผ่สีสุก ดั่งดั่ง จี๊ว	ย่านาง จันทน์แดง จันทน์ขาว กระจงลาย ว่านมหากาฬ โกฎกระดูก
Me	จี๊ว หญ้าคา ผักหวานบ้าน ย่านาง น้ำแดงหญ้า ขัดใบยาว ชุมเห็ดไทย มะเดื่อปล้อง อ้อยดำ ขางอำเภอ ข่อย เอื้องหมายนา ทองหลางป่า	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว
Mm	ย่านาง ข้าว กรุงเขมา จี๊ว หญ้าคา ผักหวานบ้าน หญ้าขัด ชุมเห็ดไทย	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว
Ru	ข้าว พุทรา จี๊ว หญ้าขัด อ้อยดำ หญ้าคา หิงหอย ทองหลางป่า กรุงเขมา	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว
Sf	ข้าว ผักหวานบ้าน อ้อยดำ น้ำแดง หญ้าคา มะยม ชุมเห็ดไทย พลองเหมือด มะเขือพวง มะตุ๊ก ขางหัวหมู เพ็ก จี๊ว ใผ่สีสุก ส้มกบหญ้า ปากควาย	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ฟักข้าว ผักหวานบ้าน ผักขวง ชี้ก้าแดง ขมิ้นอ้อย ก้างปลาเคี้ยว สะเดา ข้าว หญ้าปากควาย ทองพันชั่ง มะยม
Sx	พริก หญ้าหอมแก้ว ฟักข้าว ผักขวง ตำลึง ลูกใต้ใบ กรุงเขมา	ย่านาง เถ้ายายม่อม คนทา ชิงชี ชี้ก้าแดง มะเดื่ออุทุมพร ทองหลางใบมน ข้าว

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี), Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ), Ca: Cystic Acne (สิวหัวช้าง), Cb: Carbuncle (ฝีผักบัว),
Cy: Cysts (ฝีปลวต), De: Dermatitis (ผื่นคัน), Le: Leprosy (เรื้อน), Ps: Psoriasis (เรื้อนมูลนก), Pv: Pityriasis Versicolor
(เกลื้อน), Ri: Ringworm (กลาก), Sc: Scabies (เรื้อนทิด), Wo: Wound (แผล), Ya: Yaws (คชราช), Ch: Chickenpox (ไข้สุกใส),
Er: Erysipelas (ไข้ไฟลามทุ่ง), Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง), Hz: Herpes Zoster (ไข้สุกวัต), Me: Measles
(ไข้หัด), Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้กาฬนังกนางแอน), Ru: Rubella (ไข้เหือด), Sf: Scarlet Fever (ไข้อีดำอีแดง),
Sm: Smallpox (ไข้ทรพิษ)

4.6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง

จากการสืบค้นข้อมูลของพืชสมุนไพรที่มีค่าความถี่ในการใช้ (FR) สูงที่สุด 20 อันดับแรก ในพืชสมุนไพร จำนวน 69 ชนิด (ตารางที่ 8) ซึ่งมีค่า FR อยู่ระหว่าง 9.25 ถึง 1.10 พบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาเกี่ยวข้องกับการรักษาโรคผิวหนัง ดังนี้

4.6.1 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ (Anti-inflammatory Activity)

จากการสืบค้นข้อมูลพืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ เช่น ข้าว (*Oryza sativa* L.) (Settharaksa *et al.*, 2014) กรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.) (Amresh *et al.*, 2007) ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) (Samanta *et al.*, 2011) ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) (Selvi and Bhaskar, 2012) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) (Juckmeta and Itharat, 2012; Weerawatanakorn *et al.*, 2018) มะนาว (*Citrus aurantiifolia* (Christm.) Swingle) (Dongmo *et al.*, 2013) หนุ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) (Saha *et al.*, 2007) จี๊ว (*Bombax ceiba* L.) (Anandarajagopal *et al.*, 2013) และ งา (*Sesamum indicum* L.) (Monteiro *et al.*, 2014) เป็นต้น

4.6.2 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดอาการปวด (Analgesic Activity)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดอาการปวด เช่น กรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.) (Amresh *et al.*, 2007) ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) (Selvi and Bhaskar, 2012) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) (Jongchanapong *et al.*, 2010) หนุ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) (Saha *et al.*, 2007) งา (*Sesamum indicum* L.) (Monteiro *et al.*, 2014) หนุ้าขัดใบยาว (*Sida acuta* Burm.f.) (Obloh and Onwukaeme, 2005) และ ชิงชี (*Capparis micracantha* DC.) (Jongchanapong *et al.*, 2010) เป็นต้น

4.6.3 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการแพ้ (Antiallergic Activity)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการแพ้ เช่น ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) (Juckmeta *et al.*, 2014) ชิงชี (*Capparis micracantha* DC.) (Juckmeta *et al.*, 2014) พุทรา (*Ziziphus jujuba* Mill.) (Naik *et al.*, 2013) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Yano *et al.*, 2000) ชิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) (Chen *et al.*, 2009) เต้ายายม่อม (*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze) (Juckmeta *et al.*, 2014) มะเดื่ออุทุมพร (*Ficus racemosa* L.) (Juckmeta *et al.*, 2014) และกระเทียม (*Allium sativum* L.) (Kyo *et al.*, 1997) เป็นต้น

4.6.4 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล (Wound Healing Activity)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล เช่น งา (*Sesamum indicum* L.) (Kiran and Asad, 2008) พุทรา (*Ziziphus jujuba* Mill.) (Hovanet *et al.*, 2016) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Kulac *et al.*, 2013) มะเดื่อปล้อง (*Ficus hispida* L.f.) (Murti *et al.*, 2011) มะพร้าว (*Cocos nucifera* L.) (Srivastava and Durgaprasad, 2008) คนทีสอ (*Vitex trifolia* L.) (Manjunatha *et al.*, 2007) พลองเหมือด (*Memecylon edule* Roxb.) (Nualkaew *et al.*, 2009) ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Christm.) Roscoe) (Xu *et al.*, 2018) และ พลุ (*Piper betle* L.) (Santhanam and Nagarajan, 1990) เป็นต้น

4.6.5 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน (Immunomodulating Activity)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน เช่น เซ่น กรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.) (Bafna and Mishra, 2010) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) (ชุตินันท์ ประสิทธิ์ภูริปริชา และคณะ, 2552) หญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Raeusch.) (Pinilla and Luu, 1999) มะเขือพวง (*Solanum torvum* Sw.) (Koffuor *et al.*, 2011) พุทรา (*Ziziphus jujuba* Mill.) (Chi *et al.*, 2015) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Yue *et al.*, 2010) และ ก้างปลาเครือ (*Phyllanthus reticulatus* Poir.) เป็นต้น

4.6.6 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidative Activity)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ เช่น ข้าว (*Oryza sativa* L.) (Settharaksa *et al.*, 2014) กรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.) (Bafna and Mishra, 2010) ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) (Uddin *et al.*, 2008) จั้ว (*Bombax ceiba* L.) (Rehman *et al.*, 2017) งา (*Sesamum indicum* L.) (Zhou *et al.*, 2016) ชิงชี (*Capparis micracantha* DC.) (Juckmeta and Itharat, 2012) ส้มกบ (*Hymenodictyon orixense* (Roxb.) Mabb.) (Sakong *et al.*, 2011) เอื้องหมายนา (*Cheilocostus speciosus* (J.Koenig) C.D.Specht) (Selim and Jaouni, 2016) และ พุทรา (*Ziziphus jujuba* Mill.) (Chi *et al.*, 2015) เป็นต้น

4.6.7 กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เฉพาะต่อโรคผิวหนังอักเสบ

จากการสืบค้นข้อมูลพืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาเกี่ยวข้องกับโรคผิวหนังพบว่า มีพืชบางชนิดที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับฤทธิ์ต่อโรคผิวหนัง ดังนี้

4.6.7.1 ฤทธิ์ต้านเชื้อราโรคผิวหนัง (Anti-dermatophytic Activity) เช่น ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) (Rath and Mohanty, 2013) มะนาว (*Citrus aurantiifolia* (Christm.) Swingle) (Fekrazad *et al.*, 2015) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Apisariyakul *et*

al., 1995; Rath and Mohanty, 2013) มะพร้าว (*Cocos nucifera* L.) (Thebo *et al.*, 2016) และส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) (V. Natarajan and Natarajan, 2009)

4.6.7.2 ฤทธิ์รักษาโรคเกลื้อน (Pityriasis Versicolor Healing) คือ ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Sharma *et al.*, 2011) และขิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) (Sharma *et al.*, 2011)

4.6.7.3 ฤทธิ์ต้านเชื้อเริมชนิดที่ 1 (Anti-herpes Simplex Virus Type-1) คือ ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) และชุมแสง (*Xanthophyllum lanceatum* J.J.Sm.) (พรธรรมรัตน์ อภินิษฐาภิชาติ และคณะ, 2548)

4.6.7.4 ฤทธิ์ต้านสะเก็ดเงิน (Anti-psoriasis) คือ ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) (Vijayalakshmi and Madhira, 2014)

4.6.7.5 ฤทธิ์รักษาโรคผื่นแพ้สัมผัส (Irritant Contact Dermatitis Healing) คือ ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Mukhopadhyay *et al.*, 1982)

4.6.7.6 ฤทธิ์ต้านผื่นคัน (Antipruritic) คือ ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) (Lee *et al.*, 2018)

4.6.7.7 ฤทธิ์รักษาโรคผื่นผิวหนังอักเสบ (Eczema Healing) คือ ก้างปลาเครือ (*Phyllanthus reticulatus* Poir.) (Manjula and Norman, 2017)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
1	ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	Anti-inflammatory and Antioxidative (Settharaksa <i>et al.</i> , 2014)
2	กรุงเขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L.	Anti-inflammatory, Analgesic (Amresh <i>et al.</i> , 2007) Immunomodulating and Antioxidative (Bafna and Mishra, 2010)
3	ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	Antibacterial, Antioxidative (Uddin <i>et al.</i> , 2008) Anti-inflammatory (Samanta <i>et al.</i> , 2011), Anti-dermatophytic (Rath and Mohanty, 2013) and Anti-psoriasis (Vijayalakshmi and Madhira, 2014)
4	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	Anti-herpes Simplex Virus Type-1 (พรธรรมรัตน์ อภินิษฐาภิชาติ และคณะ, 2548), Anti-inflammatory and Analgesic (Selvi and Bhaskar, 2012)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
5	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	Immunomodulating, Antioxidative (ชุตินันท์ ประสิทธิ์ภูริปริชา และคณะ, 2552), Antipyretic, Analgesic (Jongchanapong <i>et al.</i> , 2010), Anti-inflammatory (Juckmeta and Itharat, 2012; Weerawatanakorn <i>et al.</i> , 2018) and Antiallergic (Juckmeta <i>et al.</i> , 2014)
6	มะนาว	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle	Anti-inflammatory, Antioxidative (Dongmo <i>et al.</i> , 2013) and Anti-dematophytic (Fekrazad <i>et al.</i> , 2015)
7	หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	Immunomodulating (Pinilla and Luu, 1999) Anti-inflammatory and Analgesic (Saha <i>et al.</i> , 2007a)
8	จิ้ง	<i>Bombax ceiba</i> L.	Anti-Inflammatory (Anandarajagopal <i>et al.</i> , 2013) Antibacterial and Antioxidative (Rehman <i>et al.</i> , 2017)
9	งา	<i>Sesamum indicum</i> L.	Wound healing (Kiran and Asad, 2008), Anti-inflammatory, Analgesic (Monteiro <i>et al.</i> , 2014), Antifungal (Syed <i>et al.</i> , 2015), Antiproliferative and Antioxidative (Zhou <i>et al.</i> , 2016)
10	หญ้าขัดใบยาว	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	Analgesic, Anti-inflammatory and Anti-ulcer (Oboh and Onwukaeme, 2005)
11	ชิงช้า	<i>Capparis micracantha</i> DC.	Antipyretic, Analgesic (Jongchanapong <i>et al.</i> , 2010) Anti-Inflammatory, Antioxidative (Juckmeta and Itharat, 2012) and Antiallergic (Juckmeta <i>et al.</i> , 2014)
12	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	Antioxidative (Sakong <i>et al.</i> , 2011)
13	ทองกลางป่า	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	Antibacterial (Rukachaisirikul <i>et al.</i> , 2007)
14	พริก	<i>Capsicum annum</i> L.	Anti-Inflammatory, Analgesic, Antioxidative (Ortega <i>et al.</i> , 2012) and Antiproliferative (Kim <i>et al.</i> , 2016)
15	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	Anti-Inflammatory, Analgesic (Ndebia <i>et al.</i> , 2007) and Immunomodulating (Koffuor <i>et al.</i> , 2011)
16	เอื้องหมายนา	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht	Analgesic (Bhattacharya and Nagaich, 2010), Anti-Inflammatory and Antioxidative (Selim and Jaouni, 2016)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
17	พุทรา	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	Anti-Inflammatory (Goyal <i>et al.</i> , 2011), Antiproliferation of melanoma cells (Hung <i>et al.</i> , 2012), Antiallergic (Naik <i>et al.</i> , 2013), Immunomodulating and Antioxidative (Chi <i>et al.</i> , 2015) and Wound healing (Hovanet <i>et al.</i> , 2016)
18	ครอบจักรวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	Anti-Inflammatory, Analgesic and Antipyretic (Gomaa <i>et al.</i> , 2018)
19	ขมิ้นชัน	<i>Curcuma longa</i> L.	Irritant Dermatitis Contact Healing (Mukhopadhyay <i>et al.</i> , 1982), Anti-dermatophytic (Apisariyakul <i>et al.</i> , 1995; Rath and Mohanty, 2013), Antiallergic (Yano <i>et al.</i> , 2000), Immunomodulating and Antiproliferative (Yue <i>et al.</i> , 2010), Pityriasis Versicolor Healing ((Sharma <i>et al.</i> , 2011), Anti-Inflammatory, Analgesic and Antioxidative (Liju <i>et al.</i> , 2011), Wound healing (Kulac <i>et al.</i> , 2013) and Antipruritic (Lee, <i>et al.</i> , 2018)
20	หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.	Antimicrobial (Emad and Gamal, 2013)
21	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	Anti-Inflammatory ((Sripanidkulchai <i>et al.</i> , 2009) and Analgesic (Rahman <i>et al.</i> , 2014)
22	ขางหัวหมู	<i>Milusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	Antibacterial and Cytotoxicity (Jumana <i>et al.</i> , 2000)
23	มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L.f.	Anti-Inflammatory, Antioxidative (Arun Sundar and Shanmugarajan, 2010) and Wound healing (Murti <i>et al.</i> , 2011)
24	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	Wound healing (Srivastava and Durgaprasad, 2008), Immunomodulating (Costa <i>et al.</i> , 2010) Anti-Inflammatory, Analgesic, Antipyretic (Intahphuak <i>et al.</i> , 2010) and Anti-dermatophytic (Thebo <i>et al.</i> , 2016)
25	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	Anti-Inflammatory, Analgesic, Antipyretic (Udupa <i>et al.</i> , 2007) and Wound healing (Mohamad <i>et al.</i> , 2012)
26	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	Anti-inflammatory, Analgesic (Raji <i>et al.</i> , 2002), Antiallergic (Chen <i>et al.</i> , 2009), Pityriasis Versicolor Healing (Sharma <i>et al.</i> , 2011) and Wound Healing (Topman <i>et al.</i> , 2013)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
27	ขางอำไพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G.Forst.	Anti-inflammatory and Antioxidative (Chouhan and Singh, 2011)
28	คนทีสอ	<i>Vitex trifolia</i> L.	Wound Healing (Manjunatha <i>et al.</i> , 2007) and Anti-inflammatory (Kulkarni, 2011)
29	กล้วยตีบ	<i>Musa × paradisiaca</i> L. (ABB group) "Tib-Ta-Nod"	Wound healing, Antioxidative (Padilla-Camberos <i>et al.</i> , 2016) and Anti-inflammatory (Rao <i>et al.</i> , 2016)
30	จันทน์แดง	<i>Dracaena cochinchinensis</i> (Lour.) S.C.Chen	Wound healing (Liu <i>et al.</i> , 2013)
31	หญ้าขัด	<i>Sida rhombifolia</i> L.	Analgesic (Venkatesh <i>et al.</i> , 1999), Anti-inflammatory and Antioxidative (Narendhirakannan and Limmy, 2012)
32	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	Anti-inflammatory, Analgesic and Wound Healing (Nualkaew <i>et al.</i> , 2009)
33	หม่อน	<i>Morus alba</i> L.	Antiproliferative (Zhang <i>et al.</i> , 2009), Wound Healing (Bhatia <i>et al.</i> , 2014), Anti-inflammatory and Analgesic (Yimam <i>et al.</i> , 2016)
34	กระทงลาย	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	Anti-inflammatory and Antioxidative (Arora and Pandey-Rai, 2014)
35	ฝ้าย	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	Wound Healing (Velmurugan <i>et al.</i> , 2012) and Antioxidative (Reddy and Raju, 2018)
36	ฟ้ากเขี้ยว	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	Antipyretic (Qadrie <i>et al.</i> , 2009), Anti-inflammatory and Analgesic (Gill <i>et al.</i> , 2010)
37	กำจาย	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler	Antioxidative (Roy <i>et al.</i> , 2012)
38	คำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	Anti-inflammatory (Youn <i>et al.</i> , 2016)
39	คราม	<i>Indigofera tinctoria</i> L.	Analgesic (Kumar <i>et al.</i> , 2009)
40	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	Anti-herpes Simplex Virus Type-1 (พรรณรัตน์ อภิษฐาภิกษาติ และคณะ, 2548)
41	มะยม	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	Anti-Inflammatory, Analgesic, Antioxidative (Chakraborty <i>et al.</i> , 2012) and Immunomodulating (Liu <i>et al.</i> , 2012)
42	ก้างปลาเครือ	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	Anti-inflammatory and Analgesic (Saha <i>et al.</i> , 2007b) , Immunomodulating (Kumar <i>et al.</i> , 2014) And Eczema Healing (Manjula and Norman, 2017)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
43	เท้ายาม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	Antipyretic (Jongchanapong <i>et al.</i> , 2010), Anti-inflammatory, Antioxidative (Juckmeta and Itharat, 2012), Analgesic, Antimicrobial (Pal <i>et al.</i> , 2012) and Antiallergic (Juckmeta <i>et al.</i> , 2014)
44	ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe	Analgesic (Navarro <i>et al.</i> , 2002), Anti-inflammatory (Makabe <i>et al.</i> , 2006) and Wound Healing (Xu <i>et al.</i> , 2018)
45	คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	Anti-inflammatory (Zuraini <i>et al.</i> , 2007) and Analgesic (Quanico <i>et al.</i> , 2008)
46	คันทรง	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	Antimicrobial and Antioxidative (Nivas <i>et al.</i> , 2015)
47	มะเดื่ออุทุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	Anti-inflammatory, Analgesic (Sunil and Priyanka, 2010), Wound Healing (Murti and Kumar, 2012), Antiallergic (Juckmeta <i>et al.</i> , 2014), Immunomodulating (Gupta and Chaphalkar, 2016) and Antipyretic (Chomchuen <i>et al.</i> , 2018)
48	เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	Wound Healing (Majumder, 2012)
49	ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	Anti-inflammatory, Analgesic and Antioxidative (Lee <i>et al.</i> , 2011)
50	เหมือดแก้ว	<i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	Anti-inflammatory and Analgesic (Mehjabeen <i>et al.</i> , 2014)
51	ขี้ขาว	<i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale	Anti-inflammatory (Kaushik <i>et al.</i> , 2009) and Analgesic (Jakaria <i>et al.</i> , 2015)
52	กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	Antiallergic (Kyo <i>et al.</i> , 1997), Anti-inflammatory, Immunomodulating (Arreola <i>et al.</i> , 2015) and Wound Healing (Sarhan <i>et al.</i> , 2016)
53	ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (J.Koenig) Link ex A.Dietr.	Anti-inflammatory (Jeenapongsa <i>et al.</i> , 2003) and Antiallergic (Tewtrakul and Subhadhirasakul, 2007)
54	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	Immunomodulating (Kukhetpitakwong <i>et al.</i> , 2006) and Anti-dermatophytic (V. Natarajan and Natarajan, 2009)
55	พลู	<i>Piper betle</i> L.	Wound Healing (Santhanam and Nagarajan, 1990), Anti-inflammatory, Analgesic and Antioxidative (Alam <i>et al.</i> , 2013)
56	มะเขือเปราะ	<i>Solanum virginianum</i> L.	Wound Healing (Kumar <i>et al.</i> , 2010) and Anti-inflammatory (More <i>et al.</i> , 2013)

ตารางที่ 8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
57	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	Antiproliferative, Antioxidative (Ibahim <i>et al.</i> , 2010), Anti-inflammatory (Hipol <i>et al.</i> , 2012) and Wound Healing (Arcueno <i>et al.</i> , 2015)
58	ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	Anti-inflammatory (Ghosh <i>et al.</i> , 2011)
59	กูก	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	Anti-inflammatory (S. Singh and Singh, 1994), Wound Healing, Antimicrobial (Sathish <i>et al.</i> , 2010), Analgesic and Antioxidative (Alam <i>et al.</i> , 2012)
60	ตะลุมพุก	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre	Anti-inflammatory (Gulnaz <i>et al.</i> , 2014)
61	ส้มซ่า	<i>Citrus × aurantium</i> L.	Anti-inflammatory and Analgesic (Khodabakhsh <i>et al.</i> , 2015)
62	เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	Antiallergic (Dai <i>et al.</i> , 2004), Anti-inflammatory, Analgesic (Sheeja <i>et al.</i> , 2010) and Wound Healing (Kodati <i>et al.</i> , 2011)
63	อ้อย	<i>Saccharum officinarum</i> L.	Anti-inflammatory and Analgesic (Ledón <i>et al.</i> , 2003)
64	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	Anti-inflammatory (Cabrini <i>et al.</i> , 2011) and Analgesic (Das and Ahmed, 2012)
65	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	Anti-inflammatory, Analgesic (Ilango <i>et al.</i> , 2013) and Wound healing (Osunwoke <i>et al.</i> , 2013)
66	แก้ว	<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	Anti-inflammatory and Analgesic (Narkhede <i>et al.</i> , 2012)
67	ถั่วแปบ	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	Analgesic (Poma <i>et al.</i> , 2014)
68	ผักกาดเขียว	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	Antioxidative (Wang <i>et al.</i> , 2004)

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

5.1 การวินิจฉัยโรคผิวหนัง

5.1.1 โรคผิวหนังและสาเหตุของการเกิดโรค

โรคผิวหนังจำนวน 22 โรค เป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ โดยมีสาเหตุของเกิดโรคที่ต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น สาเหตุจากภายในร่างกาย ได้แก่ กรรมพันธุ์ การรื้อรังจากระบบโรคอื่น ความเครียด พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และพฤติกรรมการใช้ชีวิต สาเหตุจากภายนอกในร่างกาย ได้แก่ เชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย การติดต่อจากผู้อื่น และสารพิษหรือสารเคมี สัมพันธ์กับพยาธิสภาพของโรคผิวหนังแต่ละชนิดที่มีอาการและลักษณะรอยโรคที่แตกต่างกัน (กิตติยศสมบัติ, 2556) โดยมีสาเหตุเกิดได้จากหลายปัจจัย เช่น การติดเชื้อ การใช้ยา อาการแพ้หรือเกี่ยวข้องกับภูมิคุ้มกัน ความเครียด การขาดสารอาหาร กรรมพันธุ์ และพฤติกรรมการใช้ชีวิต (Hay *et al.*, 1993) นอกจากนี้โรคผิวหนังหลายชนิดมีสาเหตุการเกิดโรคได้หลายสาเหตุทำให้ต้องมีการใช้ตำรับยารักษาโรคหลายตำรับ สอดคล้องกับ รุจิฉัตร อรรถสิขุ (2551) รายงานว่าเป็นการทำให้ผู้ป่วยเข้าใจวิธีการรักษาที่ต้องใช้ตำรับยารักษาโรคหลายตำรับ ในขณะที่หลักแนวคิดแพทย์แผนไทยระบุว่า มูลเหตุการเกิดโรคต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกในร่างกาย เป็นเหตุให้ธาตุทั้งสี่ คือ ปรอท (ดิน) อาโป (น้ำ) วาโย (ลม) และเตโชธาตุ (ไฟ) ในร่างกายเกิดความแปรปรวนหรือเสียสมดุล โดยธาตุหลักที่กระทบ คือ ธาตุดิน เป็นสมุฏฐานที่โรคแสดงออกทางตะไคร้ (ผิวหนัง) และมั่งสัง (กล้ามเนื้อ) ให้แห่งหยาด้าน สาก แสบคัน หนักแต่ก็มีเลือดออก เป็นแผล และฝีหนอง เป็นต้น (โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, 2537; มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมฯ, 2541, 2558)

ในขณะที่ชาวชุมชนโซซา ของอำเภอแอมะโทล จังหวัดฮิซเทิร์นเคป ประเทศแอฟริกาใต้ มีการรักษาโรคผิวหนังด้วยการใช้สมุนไพร โดยจำแนกเป็น 5 กลุ่มโรค คือ ความผิดปกติของผิวหนังที่เกี่ยวข้องกับแบคทีเรีย ความผิดปกติของผิวหนังที่เกี่ยวข้องกับเชื้อรา สุขอนามัยของผิวหนังหรือเครื่องนุ่งห่ม ความผิดปกติของผิวหนังชั้นหนังกำพร้า และการแตกของผิวหนังชั้นหนังกำพร้า รวมจำนวน 25 โรค ซึ่งพบโรคผิวหนังชนิดเดียวกับการศึกษาครั้งนี้คือ กลาก (Ringworm) และแผล (Wounds) (Afolayan *et al.*, 2014)

ชาวพื้นเมือง แคว้นโคเบอร์ปัดตูนควา ประเทศปาเกีสถาน มีการการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง จำนวน 12 โรค โดยพบโรคผิวหนังชนิดเดียวกับการศึกษาครั้งนี้คือ ฝี (Abscess) ฝีฝักบัว

(Carbuncle) แผล (Wounds) ผื่นคัน (Dermatitis) กลาก (Ringworm) เรื้อน (Leprosy) หิด (Scabies) และหัด (Measles) และโรคผิวหนังที่พบต่างชนิดกัน คือ หนอง (Boils) เหงือกอักเสบ (Gums) ตุ่ม (Pimples) และหูด (Warts) (Abbasi *et al.*, 2010)

ชาวชุมชนในสวนชายฝั่งตอนกลางของเทือกเขาหิมาลัยตะวันตก รัฐกรณาฏกะ ประเทศอินเดีย มีการการใช้สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง จำนวน 13 โรค โดยพบโรคผิวหนังชนิดเดียวกับการศึกษาครั้งนี้คือ ผื่นคัน (Dermatitis) กลาก (Ringworm) หิด (Scabies) และหัด (Measles) และโรคผิวหนังที่พบต่างชนิดกัน คือ หนอง (Boils) ผื่นผิวหนังอักเสบ (Eczema) ผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณซอกพับ (Intertrigo) อาการคัน (Pruritus) ตุ่มคัน (Sore) หนังขาว (Leucoderma) รังแค (Dandruff) และเริม (Herpes) (Bhat *et al.*, 2014)

แสดงให้เห็นว่าการรักษาโรคผิวหนังด้วยการใช้สมุนไพรในแต่ละชุมชนมีการรักษาโรคทั้งชนิดที่เหมือนและต่างกัน เนื่องจากมีความแตกต่างกันจากหลายปัจจัย เช่น อุบัติการณ์ของโรค การระบาดของโรค ภูมิประเทศหรือสิ่งแวดล้อม รวมถึงองค์ความรู้ในการรักษาโรคผิวหนังในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์หรือชุมชน ส่งผลให้เกิดทักษะและการสั่งสมองค์ความรู้ในการรักษาโรคผิวหนังที่ต่างกัน

5.1.2 การวินิจฉัยโรค

การวินิจฉัยโรคมีหลักการแยกโรคจากสาเหตุ ลักษณะอาการ และรูปร่าง โดยมีการเรียกชื่อโรคตามลักษณะอาการหรือโรคที่หมอสวมติที่แตกต่างกันตามอาการดำเนินโรค ทำให้สามารถใช้ตำรับยาสมุนไพรที่มีความจำเพาะต่อการรักษาโรค สอดคล้องกับการวินิจฉัยโรคตามแพทย์แผนปัจจุบัน ที่โรคผิวหนัง แต่ละชนิดมีลักษณะอาการ รูปร่าง รอยโรค การเรียงตัวของโรค และการกระจายตัวหรือตำแหน่งของโรคที่ต่างกัน (Hay *et al.*, 1993)

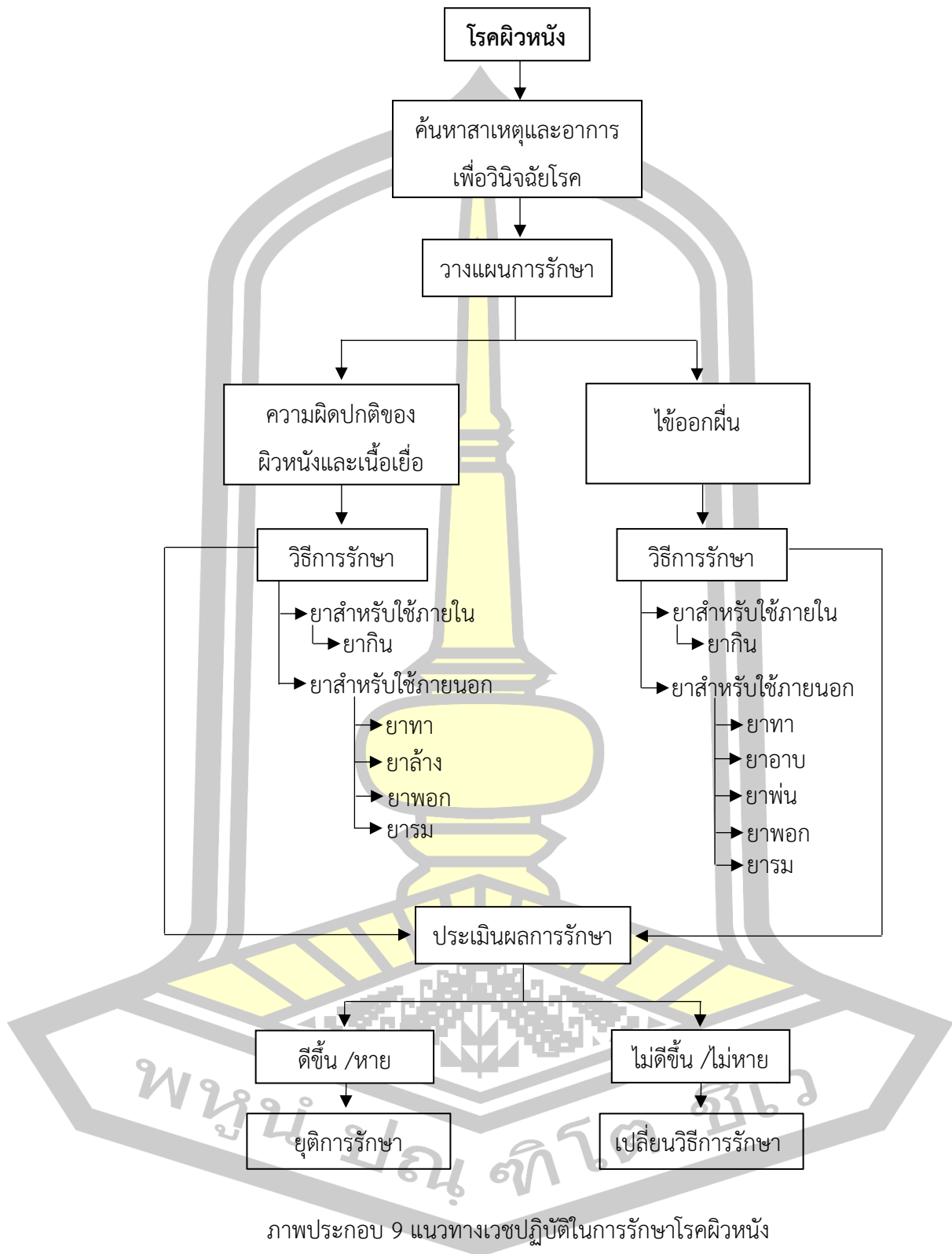
5.1.3 การเทียบเคียงโรค

โรคผิวหนังจำนวน 22 โรค สามารถเทียบเคียงโรคกับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันตามชื่อและลักษณะอาการของโรค แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group) จำนวน 13 โรค และกลุ่มไข้ออกผื่น (Exanthematous Fever Group) จำนวน 9 โรค แสดงให้เห็นว่าการใช้ตำรับยารักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณเป็นองค์ความรู้ที่มีหลักการตรวจวินิจฉัยแยกโรค โดยผู้รักษาต้องมีความเข้าใจในเรื่องโรค รวมทั้งลักษณะอาการของโรค เพื่อเป็นแนวทางในการรักษา และบรรเทาความทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ผู้ใช้ได้ตามควรแก่อัตภาพวิสัย

5.1.4 แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนัง

แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนัง เป็นแนวทางในการวางแผนการรักษาด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพร มีการใช้ตำรับยาสมุนไพรที่จำเพาะต่อโรคตามสาเหตุและลักษณะอาการของโรค โดยกลุ่มโรคความผิดปกติของ ผิวหนังและเนื้อเยื่อมีการวิธีการรักษาประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ยาชำระล้าง ยาพอก และยารม สำหรับกลุ่มโรคไข่ออกผื่นมีวิธีการรักษาประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และ ยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ยาอาบ ยาพ่น ยาพอก และยารม สอดคล้องกับคัมภีร์วิถีภุคฺคโรคและคัมภีร์ไพจิตรมหาวงศ์ของแพทย์แผนไทยที่มีวิธีการรักษาด้วยการใช้ยากินและยาสำหรับใช้ภายนอก (มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมา, 2541, 2558) สำหรับกลุ่มโรคไข่ออกผื่นมีวิธีการรักษาประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และ ยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ยาอาบ ยาพ่น ยาพอก และยารม ซึ่งเป็นแนวทางการรักษาความผิดปกติของผิวหนังที่เกิดแทรกซ้อนจากใช้ สอดคล้องกับคัมภีร์ตักศิลาของแพทย์แผนไทยที่มีวิธีการรักษาความผิดปกติของผิวหนังจากไข่ออกผื่นด้วยการใช้ยากิน ยาประสะผิวภายนอก และยาพ่นภายนอก (โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, 2537) ทั้งนี้ ในโรคที่ใช้ตำรับยาไม่ได้ผลหรืออาการของโรคไม่ดีขึ้นมีแผนการรักษาด้วยการเปลี่ยนวิธีการรักษาและตำรับยาให้มีจำเพาะต่อโรคมมากขึ้น (ภาพประกอบ 9) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของหมอในชุมชนของภาคอีสานในอดีตที่มีแนวทางการปฏิบัติต่อการรักษาผู้ป่วยที่ต้องอาศัยประสบการณ์และความแม่นยำในการใช้ตำรับยาสมุนไพร

5.2 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง

5.2.1 การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง เป็นวิธีการปรุงยาทั้งการใช้ยาสมุนไพรเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดรวมกันอยู่ในตำรับที่มีสรรพคุณหรือมีผลต่อการรักษาคล้ายกัน โดยตำรับยาส่วนมากใช้สมุนไพรที่มีสัดส่วนหรือน้ำหนักและความสำคัญเท่ากัน เป็นองค์ความรู้ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพ (วิญญู วงศ์วิวัฒน์, 2556) ซึ่งมีความแตกต่างจากการตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมของแพทย์แผนไทยที่มุ่งเน้นเรื่องโครงสร้างของตำรับยา รสยาของสมุนไพร และรสนยาประธานให้ครอบคลุมถึงสมุฏฐานของโรค และแก้ไขป้องกันโรคแทรกโรคตามไว้พร้อมกัน (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ลัดดาวัลย์ ทรัพย์บุญญาภรณ์, 2559) โดยเภสัชวัตถุที่ใช้ประกอบตำรับยามากที่สุด คือ พืชวัตถุ รองลงมา คือ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ ตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาของ วิญญู วงศ์วิวัฒน์ (2556) พบว่า พืชวัตถุ เป็นเภสัชวัตถุที่ถูกนำมาใช้ในการรักษาโรคมามากที่สุด เนื่องจากพืชวัตถุเป็นเภสัชวัตถุที่จัดหาได้ง่าย สะดวกต่อการเตรียมยา ลักษณะวิสัยและส่วนที่ใช้มีความหลากหลาย และปริมาณสารสำคัญที่ออกฤทธิ์มีประสิทธิผลต่อการรักษาโรค (จิรนนท์ อันทะชัย, 2561) และกลุ่มโรคที่มีการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยามากที่สุดคือ ผื่นผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 128 ชนิด ในขณะที่ Afolayan *et al.*, 2014 รายงานว่าชาวชุมชนโซซา ของอำเภอแอมะโทล จังหวัดอิสเทิร์นเคป ประเทศแอฟริกาใต้ มีการใช้สมุนไพรในการเตรียมยารักษาโรคผื่น (Rashes) มากที่สุด จำนวน 17 ชนิด

5.2.2 ยารสประธาน

ยารสประธานของตำรับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนัง ประกอบด้วยยารสเย็น และรสสุขุม โดยกลุ่มโรคที่มีสาเหตุจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the Skin and Tissue Group) จะมีรสประธานเป็นรสสุขุม ส่วนกลุ่มโรคที่มีสาเหตุจากไข่ออกผื่น (Exanthematous Fever Group) รสประธานของตำรับยาเหล่านี้จะเป็นรสเย็น ซึ่งสอดคล้องกับสรรพคุณของยารสเย็นที่แก้อาการหรือโรคที่มีสาเหตุจากความผิดปกติของธาตุไฟ (เตโชธาตุ) แก้กพิษร้อน แก้กพิษไข้ แก้กพิษอักเสบ และยารสสุขุมมีสรรพคุณแก้อาการหรือโรคที่มีสาเหตุจากความผิดปกติของธาตุน้ำ (อาโปธาตุ) เช่น น้ำเหลืองเสีย เป็นต้น (ลัดดาวัลย์ ทรัพย์บุญญาภรณ์, 2559) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนัชพร นุตมากุล (2563) รายงานว่าตำรับยาที่มีรสประธานเป็นรสเย็นจะมีสมุนไพรที่มีรสขมหรือรสจืดเป็นหลัก โดยที่รสขมเป็นรสนยาสมุนไพรที่พบมากที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ ในขณะที่การศึกษาครั้งนี้ไม่พบการใช้รสประธานของตำรับยาเป็นรสร้อนในการตั้งตำรับยา ทั้งนี้ยารสร้อนมีอิทธิพลในการ

กระตุ้นการทำงานของไพธาทู (เตโชธาตु) (ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์, 2559) การใช้ยารสร้อนเป็นยาหลักอาจส่งผลต่ออาการหรือการดำเนินโรคผิวหนังให้กำเริบมากขึ้น

5.2.3 น้ำกระสายยา

กระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน รongลงมา คือ สุรา น้ำพังคา น้ำไส้เดือน น้ำแช่ข้าว น้ำมันงา น้ำสำน่อย น้ำมัน น้ำมะนาว น้ำเช็ดข้าว น้ำดอกค้ำไทย น้ำรากกล้วยตึบ และน้ำมูตร ตามลำดับ ทั้งนี้ น้ำพังคา น้ำไส้เดือน และน้ำสำน่อย ไม่พบการใช้เป็นน้ำกระสายยาในเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์, 2559) โดยพ้ออาน อุทโท (19 กรกฎาคม 2562) ให้สัมภาษณ์ว่า น้ำพังคาเป็นน้ำที่กรองได้จากการหมักข้าวเหนียวหนึ่งด้วยราและยีสต์ก่อนการเป็นสาโท หรือแอลกอฮอล์ น้ำไส้เดือนเป็นน้ำที่กรองได้จากการใช้ไส้เดือน (Earthworm) แช่น้ำสะอาด และน้ำสำน่อยเป็นน้ำที่ซึมออกจากการขุดห่างจากบริเวณน้ำคร่ำหรือน้ำใต้ถุนเรือนประมาณหนึ่งศอก โดยที่น้ำฝนเป็นน้ำธรรมชาติที่มีความสะอาดมากที่สุด ค่อนข้างบริสุทธิ์ มีการปนเปื้อนน้อย มีรสจืดเย็น เป็นตัวทำละลายและเป็นน้ำกระสายยาที่ใช้มากในการเตรียมยาจากสมุนไพร (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และ วิเชียร จีรวงส์, 2545)

5.2.4 วิธีการเตรียมยา

วิธีการเตรียมยาที่พบมากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน โดยการฝนด้วยหินเป็นวิธีการเตรียมยาที่ไม่พบในวิธีการปรุงยา 28 วิธี ตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย (ลัดดาวัลย์, 2559) ทั้งนี้ การฝนด้วยหินเป็นภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านในการเตรียมยาเพื่อใช้รักษาผู้ป่วย เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว และใช้ต้นทุนที่ต่ำในการเตรียม ในขณะที่ Bhat *et al.* (2014) และ Sharma *et al.* (2014) รายงานว่า การบดเป็นวิธีการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุดในการใช้รักษาโรคผิวหนัง ซึ่งการฝนยาเป็นการนำตัวยาหรือเภสัชวัตถุมาฝนหรือถูกับแผ่นหินและละลายกับน้ำกระสายยา ในขณะที่การบดเป็นการนำตัวยาหรือเภสัชวัตถุมาบดด้วยหินบดยาหรือเครื่องบดให้เป็นผงละเอียด

5.2.5 วิธีการใช้ยา

วิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด คือ การกิน สอดคล้องกับการศึกษาของ Abbasi *et al.* (2010) พบว่า การกินเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง เนื่องจากร่างกายสามารถดูดซึมยาได้โดยตรง ส่งผลให้ยาออกฤทธิ์ได้ดีและมีประสิทธิภาพในการรักษาโรค ในขณะที่ Bhat *et al.* (2014) รายงานว่า การพอกเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง

5.3 พืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยา

5.3.1 วงศ์ของพืชสมุนไพร

ชนิดพืชที่เก็บตัวอย่างเพื่อนำมาระบุชนิด สามารถระบุได้ 361 ชนิด รวมพืชทั้งสิ้น 96 วงศ์ โดยวงศ์ถั่ว (Fabaceae) เป็นวงศ์พืชที่พบมากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ (Wet *et al.*, 2013) พบว่าพืชสมุนไพรในวงศ์ Fabaceae ถูกนำมาใช้ในการรักษาโรคผิวหนังมากที่สุด และเนื่องจากพืชวงศ์ถั่วเป็นวงศ์ที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด 1 ใน 5 ของโลก มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วโลก ทั้งในเขตร้อน เขตกึ่งร้อน และเขตอบอุ่น รวมถึงในประเทศไทย (เกศริน มณีขุน และคณะ, 2560) พืชสมุนไพรในวงศ์ Fabaceae เช่น ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) มีค่าความถี่ในการใช้ (FR) เท่ากับ 5.73 มีการใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนัง ก กลาก เกื้อน แผล รื้อน ไข้กาฬนวงแ่อน ไข้เหือด และไข้สุกใส ซึ่งสารสกัดของชุมเห็ดไทยมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ไซโคลออกซิจีเนส (Cyclooxygenase) ทั้งชนิด COX-1 และ COX-2 ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการอักเสบ (Samanta *et al.*, 2011) และมีฤทธิ์ต้านสะเก็ดเงิน (Vijayalakshmi and Madhira, 2014)

5.3.2 ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพร

ลักษณะวิสัยของพืชสมุนไพรที่พบมากที่สุด คือ ไม้ต้น เนื่องจากเป็นไม้ขนาดใหญ่ สามารถนำมาเตรียมยาได้หลายส่วน สอดคล้องกับการศึกษาของ Bhat *et al.* (2014) พบว่าชาวชุมชนในสวนชายฝั่งตอนกลางของเทือกเขาฆาฏตะวันตก รัฐกรณาฏกะ ประเทศอินเดีย มีการนำไม้ต้นมาใช้ในการเตรียมยารักษาโรคผิวหนังมากที่สุด ในขณะที่ Afolayan *et al.*, 2014 รายงานว่าชาวชุมชนโซซา ของอำเภอแอมะโกล จังหวัดอิสเทิร์นแคป ประเทศแอฟริกาใต้ มีการนำไม้ล้มลุกมาใช้ในการเตรียมยารักษาโรคผิวหนังมากที่สุด

5.3.3 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ราก สอดคล้องกับการศึกษาของ เกศริน มณีขุน และคณะ (2560) พบว่า ราก เป็นส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้ในการเตรียมยามากที่สุด เนื่องจาก รากเป็นส่วนของพืชที่มีการสะสมของสารสำคัญต่าง ๆ มาก จึงมีประสิทธิภาพต่อการรักษาโรค (สมภพ ประธานธูรรักษ์ และคณะ, 2553) ในขณะที่ Bhat *et al.* (2014) และ Afolayan *et al.* (2014) รายงานว่าใบเป็นส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้ในการเตรียมยารักษาโรคผิวหนังมากที่สุด

5.3.4 รสยาของพืชสมุนไพร

รสยาของพืชสมุนไพรที่พบมากที่สุด คือ รสขม รองลงมา คือ รสเมาเบื่อ รสฝาด รสเผ็ดร้อน รสจืด รสหวาน รสเปรี้ยว รสหอมเย็น รสเค็ม และรสมัน ตามลำดับ เนื่องจากรสขม

มีความสำคัญต่อการลดความร้อนและการอักเสบในร่างกาย แสดงให้เห็นว่าตัวยาดตรงที่จะใช้รักษาอาการหลักมีรสยาที่สอดคล้องกับสรรพคุณตามหลักเภสัชกรรมไทยคือ รสขมมีความสำคัญต่อการลดความร้อนและการอักเสบในร่างกาย รสเมาเบื่อมีความสำคัญต่อการรักษาโรคผิวหนังและน้ำเหลืองเสีย รสฝาดมีความสำคัญต่อการสมานแผล และรสยาอื่น ๆ มีความสำคัญต่อการช่วยปรับสมดุลในร่างกาย (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2554; กฤษดา ศรีหมตรี, 2558; ลัดดาวัลย์ ครุปัญญามาตย์, 2559) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าพืชสมุนไพรที่มีรสขมส่วนมากมีฤทธิ์ด้านการอักเสบ เช่น รากย่านาง (Juckmeta and Itharat, 2012; Weerawatanakorn *et al.*, 2018) รากชิงชี (Juckmeta and Itharat, 2012) รากมะเขือพวง (Ndebia *et al.*, 2007) รากเอื้องหมายนา (Selim and Jaouni, 2016) และรากครอบครัว (Gomaa *et al.*, 2018) เป็นต้น และมีฤทธิ์ลดอาการปวด เช่น รากย่านาง (Jongchanapong *et al.*, 2010) รากชิงชี (Jongchanapong *et al.*, 2010) รากมะเขือพวง (Ndebia *et al.*, 2007) รากเอื้องหมายนา (Bhattacharya and Nagaich, 2010) และรากครอบครัว (Gomaa *et al.*, 2018) เป็นต้น

5.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพร

5.4.1 ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR)

พืชสมุนไพรที่มีค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) มากที่สุด คือ ข้าว (*Oryza sativa* L.) มีการใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคฝี ฝีหัวคว่ำ ไข้กาฬนวงแฉ่น ไข้เหือด และไข้สูงวัด เนื่องจากเมล็ดข้าวมีสรรพคุณแก้พิษร้อนใน พิษอักเสบ ฟกบวม และผื่นคัน จึงมีประสิทธิภาพต่อการรักษาโรคผิวหนัง อีกทั้งยังเป็นพืชที่หาได้ง่ายในครัวเรือน มีฤทธิ์ด้านการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ (Settharaksa *et al.*, 2014) ในขณะที่ Njoroge and Bussmann (2007) รายงานว่าว่านหางจระเข้ (*Aloe secundiflora* Engl.) เป็นพืชสมุนไพรที่มีค่าความถี่ในการใช้ (Frequency of citation) สูงสุดในการรักษาโรคผิวหนัง

5.4.2 ค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR)

กลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องของตำรับยา (Formulas Consensus Ratio; FCR) มากที่สุด คือ ไข้ดำแดง (Scarlet Fever) พืชสมุนไพรที่มีความสอดคล้องในการใช้ คือ ข้าว ผักหวานบ้าน อ้อยดำ น้ำเน่าแดง หญ้าคา มะยม ชุมเห็ดไทย พลองเหมือด มะเขือพวง มะดุก ขางหัวหมู เพ็ก จิ้ว หญ้าปากควาย ไผ่สีสุก และส้มกบ อย่างไรก็ตามการศึกษาของ Bhat *et al.* (2014)

รายงานว่ กลาก (Ringworm) เป็นกลุ่มโรคที่มีค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพร (Informants Consensus Factor: ICF) มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พืชสมุนไพรแสดงให้เห็นว่า ค่าความถี่ในการใช้ (FR) เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถบ่งชี้ถึงความสำคัญในการใช้พืชสมุนไพรแต่ละชนิดประกอบตำรับยารักษาโรคที่บันทึกในตำรายาหรือเอกสารชั้นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นข้อมูล ฤทธิ์ทางชีวภาพที่มีความเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องต่อโรคนั้น ๆ ในขณะที่ค่า Use Value (UV) เป็นค่าที่รายงานชนิดพืชที่มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์จากผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก (เกศริน มณีบุญ และคณะ, 2560; ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2561) และค่าความสอดคล้องของตำรับยา (FCR) เป็นค่าที่แสดงถึงสัดส่วนระหว่างจำนวนของการใช้พืชสมุนไพรและจำนวนชนิดพืชสมุนไพรต่อจำนวนประกอบตำรับยาสามารถบ่งบอกถึงความสอดคล้องการใช้พืชสมุนไพรประกอบตำรับยาสำหรับแต่ละกลุ่มโรคหรือกลุ่มอาการ โดยที่กลุ่มโรคหรือกลุ่มอาการที่มีค่า FCR สูง หมายความว่ามีการใช้ชนิดพืชสมุนไพรซ้ำกันในหลายตำรับยา ซึ่งอาจมีจำนวนตำรับยาที่ใช้รักษาโรคหรืออาการนั้น ๆ มากหรือน้อยก็ได้ ในขณะที่ค่า Informant Consensus Factor (ICF) เป็นค่าที่ใช้วัดค่าการยอมรับระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากพืชสำหรับแต่ละกลุ่มอาการ (เกศริน มณีบุญ และคณะ, 2560; ชูศรี ไตรสนธิ และคณะ, 2561)

5.5 การเปรียบเทียบพืชสมุนไพรกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย

ชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกันกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย เนื่องจากตำรับยาในเอกสารโบราณเป็นองค์ความรู้การใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และแหล่งที่มาของพืชสมุนไพรย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ เกศริน มณีบุญ และคณะ (2560) พบว่าการใช้พืชสมุนไพรของหมอพื้นบ้านส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกันกับคัมภีร์แพทย์แผนไทย

5.6 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนัง

พืชสมุนไพรโดยส่วนมากมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ (Anti-inflammatory Activity) ฤทธิ์ลดอาการปวด (Analgesic Activity) ฤทธิ์ต้านการแพ้ (Antiallergic Activity) ฤทธิ์สมานแผล (Wound Healing Activity) ฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน (Immunomodulating Activity) และฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidative Activity) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการรักษาโรคผิวหนัง เช่น ยานาง

มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ Inducible Nitric Oxide Synthase (iNOS) และเอนไซม์ Cyclooxygenase (COX)-2 ที่มีการอักเสบในเซลล์แมคโครฟาจซึ่งถูกกระตุ้นด้วย Lipopolysaccharide (LPS) ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการอักเสบ (Weerawatanakorn *et al.*, 2018) และชุมชนไทยมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ Cyclooxygenase ทั้งชนิด COX-1 และ COX-2 ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการอักเสบ (Samanta *et al.*, 2011)

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการรักษาโรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน พบว่าหลักการรักษาโรคผิวหนังอักเสบทางแพทย์แผนปัจจุบัน มีการใช้ยาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มยาที่ลดภาวะอักเสบบริเวณผิวหนังซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดโรค เช่น และกลุ่มยาบรรเทาอาการอื่น ๆ ของโรค เช่น ยาบรรเทาอาการคันและอาการแสบของผิวหนัง เป็นต้น ในกลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ มีฤทธิ์ลดการอักเสบโดยยับยั้งการหลั่ง Phospholipase A₂ ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่จำเป็นในการสังเคราะห์ Prostaglandins, Leukotrienes และ Arachidonic Acid Derivatives มีฤทธิ์กีดการทำงานของภูมิคุ้มกันโดยกีดการสร้าง Humoral Factors ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอักเสบ และมี Antiproliferative Effect โดยรบกวนการสังเคราะห์ DNA และ Mitosis ส่วนยากลุ่ม Topical Macrolide Immune Suppressants หรือ Calcineurin Inhibitors นั้น ออกฤทธิ์โดยจับกับ Macrophilin 12 (FKBP-12) ในเซลล์ผิวหนังที่มีการอักเสบ ทำให้ยับยั้ง Calcineurin ซึ่งเป็น Calcium-Dependent Phosphatase จึงทำให้ยับยั้งการเหนี่ยวนำที่ลิมนโฟไซต์และป้องกันการหลั่ง Inflammatory Cytokines และ Mediators จาก Mast Cells (นิภาพรรณ มะลิซ้อน และอมรา ไชยกาญจน์, 2557; นทพร ชัยพิชิต, 2560) ซึ่งความสัมพันธ์กับพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังที่ส่วนมากมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ

5.7 ข้อเสนอแนะ

5.7.1 องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นมูลพื้นฐานที่ยังไม่สามารถนำไปกำหนดเป็นมาตรฐานในการรักษาโรคผิวหนังด้วยตำรับยาสมุนไพรได้ ควรมีการศึกษาและพัฒนาวิจัยฤทธิ์ทางชีวภาพด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาทางคลินิก เพื่อสนับสนุนการใช้รักษาโรคผิวหนังอักเสบต่อไป

5.7.2 ควรมีการศึกษาดำรับยารักษาโรคผิวหนังหรือโรคอื่น ๆ ในเอกสารโบราณของพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อที่จะเป็นองค์ความรู้และพัฒนาความรู้การแพทย์แผนไทย

บรรณานุกรม

- กรรณา จันทุม และ กัลยารัตน์ กำลังเหลือ. (2560). การรักษาโรคด้วยสมุนไพรและตำรายาโบราณของหมอพื้นบ้าน. *วารสารการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 24(2), 48-57.
- กฤษณา ศรีธรรมมา, ศรีรินทร์ ทองธรรมชาติ และ พิษณุ เข้มพิลา. (2552). การสืบค้นภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านอีสานในคัมภีร์ยาโบราณ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 3(2), 13-19.
- กฤษดา ศรีหมนตรี. (2558). การศึกษาการใช้รสนยาเป็นเครื่องบ่งชี้สรรพคุณยาของหมอยาไทย. ใน: *การประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15*. จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 23 กรกฎาคม 2558 นครสวรรค์. หน้า 1-14.
- กิตติยศ ยศสมบัติ. (2556). *พยาธิสภาพของผิวหนัง*. เอกสารประกอบการสอนเรื่องโรคและยาที่เกี่ยวข้องกับระบบผิวหนัง. กรุงเทพฯ: คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกศริน มณีหนูน, บดินทร์ ชาทะเวที, จอมขวัญ ดาคง, นัฐพล เคียนขัน และ นงลักษณ์ กุลวรรธต์. (2560). การศึกษาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรรักษาโรคโลหิตระดูสตรีของหมอพื้นบ้านในจังหวัดกระบี่และสงขลา. *วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา*, 22(3), 243-258.
- เกษียร มะปะโม และ ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2550). *เอกสารโบราณในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดคู้งตะเภา*. [Online]. ได้จาก: <https://sites.google.com> [สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2562].
- งานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. (2554ก). *ตำรายาในเอกสารโบราณ จังหวัดสกลนคร เล่ม 1*. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร.
- งานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. (2554ข). *ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 2: สมบัติพ้อพรมมา จันทะเสน*. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร.
- งานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร และ สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร. (2556). *ตำรายา*

ในเอกสารใบลานจังหวัดสกลนคร เล่ม 3. สกลนคร: สกลนครการพิมพ์.

จันทร์ทิวา เจียรณัย, ญัฐจิตา เพชรประไพ, นริลักษณ์ สุวรรณโนบล และ ศรัญญา จุฬารี่. (2556).

การศึกษามิติปัญหาการแพทย์แผนไทย การผดุงครรภ์แผนไทย และการใช้สมุนไพรของหมอ
พื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านรอบเขตพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร. มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีสุรนารี, SUT-803-55-12-02. (205).

จิรนนท์ อันทะชัย. (2561). ประสิทธิภาพของสมุนไพรพื้นบ้านในการยับยั้งการเจริญของเชื้อแบคทีเรีย
และเชื้อรา. ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (191).

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ขวลิต และ วิเชียร จีรวงส์. (2560). คำอธิบายตำราพระโอสถพระ
นารายณ์: ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชา 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542. พิมพ์ครั้งที่
4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร และ วิเชียร จีรวงส์. (2545). คู่มือเภสัชกรรมไทย เล่ม 1: น้ำกระสายยา. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์.

เชเอม แก้วคล้าย. (2527ก). จารึกในประเทศไทย เล่ม 4: อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ 17-18. ใน:
หอสมุดแห่งชาติ (บรรณาธิการ), จารึกปราสาท (หน้า 229-243). กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรม
ศิลปากร.

เชเอม แก้วคล้าย. (2527ข). จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

ชุตินันท์ ประสิทธิ์ภูริปริชา, เอกชัย ต้าเกลี้ยง, พยุงศักดิ์ สุรินตะ, วสันต์ ดีล้ำ. (2552). ฤทธิ์ปรับ
ภูมิคุ้มกัน ต้านออกซิเดชัน และต้านจุลชีพของสารสกัดผักพื้นบ้านและสมุนไพรอีสาน. วารสาร
เภสัชศาสตร์อีสาน, 5(2):99-107.

ชู ตี มา ชู้ น เจริ ญ . (2560). สื่ บ ส า น ล าว น าว . [Online]. ได้ จ า ก :
<http://www.bangkokbiznews.com> [สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2562].

ชูศรี ไตรสนธิ, ปริทรรศน์ ไตรสนธิ, ปรัชญา ศรีสง่า และ อังคณา อินตา. (2561). พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน:

ศาสตร์แห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์.

ชालายา กุณิง, พิรุณรัตน์ แซ่ลิ้ม, ศิริขวัญ มณี, เจษฎาพร บุญพ้อมี, พัชรวัลย์ ใจสมุทร และ อรทัย เนียมสุวรรณ. (2555). การสำรวจภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรจากหนังสือbudชาวของหมอวงศ์ พิมพ์ทำของอำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ*, 7(2), 61-66.

ชูชัยลา สมะแอ, เบญจวรรณ พูนธนานิวัฒน์กุล, โรสนานี เหมตระกูลวงศ์ และ พโนมล ชมโฉม. (2560). ผลของสารสกัดพิคัตตริกภาพพืชต่อเชื้อ *Candida albicans* ที่ก่อโรคผิวหนัง. ใน: *เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ครั้งที่ 1*. จัดโดยสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 7-8 ธันวาคม 2560 เชียงราย. หน้า 1-5.

ณัฐา วิพลชัย. (2561). การวิเคราะห์ตำรายาพื้นบ้านจากหนังสือbudของวัดแหลมทอง อำเภอมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), 111-144.

ดอกกรัก พัยคศรี. (2558). *คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ*. กรุงเทพฯ: ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ดารณี อ่อนชมจันทร์. (บรรณาธิการ). (2549). *ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ทรายทอง อุ่นนันทาศ, ศุภรัชตรา แสนวา และ สมรักษ์ สหพงศ์. (2561). การใช้และปัญหาการใช้บริการเอกสารโบราณในสำนักหอสมุดแห่งชาติ. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 11(1), 60-71.

ทัศนีย์ พาณิชย์กุล, ณัฐพร บุษวด, กัลยาภรณ์ จันทร์, ทิวต์ถ์ กุลชนะภควัต, พิสุทธิ ปทุมมาสูตร, ฤทธิพันธ์ รุ่งเรือง และ นาลลดา อ่อนวิมล. (2560). ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียของสารสกัดทองพันชั่งต่อเชื้อแบคทีเรียที่พบบนผิวหนัง. *SDU Res. J.*, 10(3), 17-32.

ธัญพร นุตมากุล. (2563). รสยาที่มีผลต่อการจำแนกกลุ่มยารสประธาน: การวิเคราะห์การจำแนก.

วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 18(1), 135-146.

ธีรวัฒน์ สุดขาว. (2555). รสยา. [Online]. ได้จาก: <http://www.ttmed.psu.ac.th> [สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2562].

นทพร ชัยพิชิต. (2560). การบริหารทางเภสัชกรรมในโรคผิวหนังอักเสบ. *เซียงรายเวชสาร*, 9(2), 157-172.

นันทวัน บุญยะประภัศร. (บรรณาธิการ). (2551). *คัพทแพทย์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์.

นิภาพรรณ มะลิซ้อน และอมรา ไชยกาญจน์. (2557). ยาสเตียรอยด์ชนิดทาภายนอกสำหรับการรักษาโรคผิวหนัง. *วารสารอาหารและยา*, 21(3), 4-8.

บุญเลิศ สดสุขชาติ. (2553). *มานุษยวิทยาสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.

บุญศรี เลิศวิริยจิตต์. (2554). *คลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, (60).

ปรีชา พิณทอง. (ม.ป.ป.). *ตำรายาโบราณอีสาน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พรรณรัตน์ ออกนิษฐาภิชาติ, อารี วังมณีรัตน์, นงนิตย์ ธีระวัฒนสุข. (2548). ฤทธิ์ต้าน Herpes Simplex Virus Type 1 ของพืชผักท้องถิ่นในภาคอีสาน. *Thai J. Pharm. Sci.*, 29(3-4):137-145.

พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2558). *โรคผิวหนัง (Skin disorder)*. [Online]. ได้จาก: <http://haamor.com/th> [สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2562].

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ). (2541). *ตำราการแพทย์แผนไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับพัฒนา ตอนที่ 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สี่ไทย.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ). (2558). *ตำราการแพทย์แผนไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุชยา อยู่เย็น. (2560). พืชสมุนไพรในพระคัมภีร์ธาตวิภังค์. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขา
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 12(2), 109-134.

รัตนา จันทร์เทาว์, พรสวรรค์ สุวรรณธาดา และ สาริสา อุ่นทานนท์. (2548). การปริวรรตใบลานอีสาน:
คำรាយ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ISBN974- 666-553-
7. (66).

ราชันย์ ภูมา และ สมราน สุดดี. (บรรณาธิการ). (2557). ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์
ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และ
พันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

รุจิชาติ อรรถสิขุ. (2551). รายงานการศึกษาวิจัยการศึกษาองค์ความรู้หมอยาพื้นบ้าน: ระบบคิดและ
แบบแผนการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเชื่อมโยงกับป่าและแหล่งสมุนไพรพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. (2537). ตำรายาติลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระ
นคร: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2375
ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญาผดุง. (บรรณาธิการ). (2559). ตำราเภสัชกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
อุษาการพิมพ์.

วิชัย โชควิวัฒน์, สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ และ ประพจน์ เกตุรากาศ. (2553). รายงานการสาธารณสุข
ไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

วิญญู วงศ์วิวัฒน์. (2556). ภูมิปัญญาการรักษาโรคสะเก็ดเงินของหมอพื้นบ้านในจังหวัด สงขลา พัทลุง
ตรัง และ สตูล. ปริญญาานิพนธ์การแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (224).

วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2548). พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.

วิทยา ปองอมรกุล และ สันติ วัฒนฐานะ. (2553). *หนังสือชุดพรรณไม้เมืองไทย: พืชสมุนไพร 1*.

เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์.

วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร และ อรศิริ ปาณินท์. (2558). การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ศาสนสถานประจำโรค
ยาศาลในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *หน้าจั่ว*, 12, 46-69.

วิณา วิสเพ็ญ, สมัย วรรณอุตร, อธิราชย์ นันขันตี, สัญญา วุฒิสาร, อภิชาติ จันนาเวช, ทิพย์วารี สง
นอก, บัญญัติ สาลี, ราชนันย์ นิลวรรณภา และ ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (2549). ภูมิปัญญา
การแพทย์พื้นบ้านอีสาน. ใน: ดารณี อ่อนชมจันทร์ (บรรณาธิการ), *ตำรายาพื้นบ้านจากเอกสารใบ
ลาน* (หน้า 69-97). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2554). *คัมภีร์เภลัชรัตนโกสินทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุกัมภ์
และการพิมพ์.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2558). *เครื่องยาไทย 1*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุกัมภ์และการ
พิมพ์.

ศิริภรณ์ มหาโคตร, สุจารี พนมเขต, บรรลือ สังข์ทอง, วิจิต ประกายหาญ และ กฤษณ์ พงษ์พิรุฬห์.
(2561). ภูมิปัญญาพื้นบ้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคแผลเปื่อยในช่องปาก: กรณีศึกษาจังหวัด
กาฬสินธุ์. ใน: *เอกสารการประชุมวิชาการนำเสนอประสบการณ์และงานวิจัยการแพทย์ทางเลือก
ในระบบบริการสุขภาพ*. จัดโดยกองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์
ทางเลือก ณ โรงแรมริชมอนด์ 6-8 มิถุนายน 2561 นนทบุรี. หน้า 104-112.

ศุภชัย ดิยวรรณันท์ และ ชยันต์ พิเชียรสุนทร. (2552). ศิลปินิกตำรายาวัตรราชโอรสารามราชวรวิหารที่
สูญหาย. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 7(1), 39-53.

สมภพ ประธานธรรารักษ์, พร้อมจิต ตรีลัมพ์, ธนชา บุญจรัส. (2553). *กายวิภาคและสัณฐานวิทยาของ
พืช*. ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมัย วรรณอุตร. (2557). *แบบเรียนอักษรธรรมอีสาน: ฉบับปรับปรุง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม:
อภิชาติการพิมพ์.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย. (2555). *คัมภีร์พระนารายณ์ ฉบับโบราณ: ตำราพระโอสถพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย. (2558). *จารึกตำรายาวัตรราชโอรสรามราชวรวิหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *จำนวนผู้ป่วยนอก จำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย 21 โรค จากสถานบริการสาธารณสุข ของกระทรวงสาธารณสุข ทัวราชอาณาจักร พ.ศ. 2552 - 2561*. [Online]. ได้จาก: <http://statbbi.nso.go.th> [สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2562].

สำนักหอสมุดแห่งชาติ. (2548). *คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ*. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

สิริพรรณ สัจจมาลา. (2560). *Introduction to dermatology*. [Online]. ได้จาก: <https://meded.psu.ac.th> [สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2562].

สุริพร ฮามคำไพ, ประรณนา หมั่นพลศรี, มิ่งมกล หงษ์วงศ์ และ ปราโมทย์ เหลลาลาภะ. (2559). การถอดองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร: กรณีศึกษาการรักษาโรคไข้พิษไข้กาฬ. ใน: *เอกสารการประชุมวิชาการชมรมคณะปฏิบัติงานวิทยาการ อพ.สธ. ครั้งที่ 7 “ทรัพยากรไทย: หวนดูทรัพย์สิ่งสินตน”*. จัดโดยโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 24-26 มีนาคม 2559 ขอนแก่น. หน้า 55-59.

เสาวรส โพธิ์เศรษฐ, วิชัย โชควิวัฒน์, และ ศุภะลักษณ์ พักคำ. (2560). การศึกษาคัมภีร์แพทย์แผนไทย: กรณีศึกษาคัมภีร์มหาโชตรัตนุก 2. ใน: *เอกสารการประชุมวิชาการเสนอมผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. จัดโดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 20 มกราคม 2560 มหาสารคาม. หน้า 644-650.

อภิรดา เอี่ยมอ่ำ, ทัพพ์เทพ ทิพยเจริญธัม, ฉันทณัฐ ทิพยเจริญธัม, วิมลมาศ ชัยวรศิลป์ และ ธรรมณพรธ ดวงดี. (2561). การศึกษาวิเคราะห์สมุนไพรในคัมภีร์พรหมปโรหิต. *ดำรงวิชาการ*, 17(2),

137-162.

อรทัย เนียมสุวรรณ, ฌญาดา เจริญสุข, อัญชญา ทางรัตนสุวรรณ, สมพร ชุมทอง และ นฤมล ส่อง
นนท์. (2556). การสำรวจสมุนไพรรักษาโรคริดสีดวง: กรณีศึกษาหนังสือบุดขาวของหมอรุ่ง ชุมณี
อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ*, 8(2), 43-
50.

อรทัย เนียมสุวรรณ, ดวงทิพย์ อรัญดร, พัชรวัลย์ ใจสมุทร และ กชกร สุขจันทร์ อินทนูจิตร. (2557).
ตำรับยาจากบุดขาว. สงขลา: เจริญทองการพิมพ์.

อุษา กลิ่นหอม. (2552). *การสังคายนาตำรายาพื้นบ้านอีสาน: กรณีใช้หมากไม้*. กรุงเทพฯ: อุษาการ
พิมพ์.

Abbasi AM, Khan MA, Ahmad M, Zafar M, Jahan S and Sultana S. (2010).
Ethnopharmacological application of medicinal plants to cure skin diseases and in
folk cosmetics among the tribal communities of North-West Frontier Province,
Pakistan. *Journal of Ethnopharmacology*, 128(1), 322–335.

Afolayan AJ, Grierson DS and Mbeng WO. (2014). Ethnobotanical survey of medicinal
Plants used in the management of skin disorders among the Xhosa communities
of the Amathole District, Eastern Cape, South Africa. *Journal of
Ethnopharmacology*, 153(1), 220-232.

Alam B, Hossain S, Habib R, Rea J, Islam A. (2012). Antioxidant and Analgesic Activities of
Lannea coromandelica Linn. Bark Extract. *International Journal of Pharmacology*,
8(4):224-233.

Alam B, Akter F, Parvin N, Pia RS, Akter S, Chowdhury J, et al. (2013). Antioxidant,
analgesic and anti-inflammatory activities of the methanolic extract of *Piper betle*
leaves. *Avicenna J Phytomed.*, 3(2):112–125.

- Amresh G, Zeashan H, Rao CV, Singh PN. (2007). Prostaglandin mediated anti-inflammatory and analgesic activity of *Cissampelos pareira*. *Acta Pharmaceutica Scientia*, 49(2):153-160.
- Anandarajagopal K, Sunilson AJ, Ajaykumar TV, Ananth R, Kamal S. (2013). In-vitro Anti-Inflammatory Evaluation of Crude *Bombax ceiba* Extracts. *European Journal of Medicinal Plants*, 3(1):99-104.
- Apisariyakul A, Vanittanakom N, Buddhasukh D. (1995). Antifungal activity of turmeric oil extracted from *Curcuma longa* (Zingiberaceae). *Journal of Ethnopharmacology*, 49(3):163-169.
- Arcueno RO, Retumban JLB, Echano JE, Guerrero JJG. (2015). Wound healing potential of *Tinospora Crispa* (Willd.) Miers [Menispermaceae] stem on diabetic mice. *Journal of Medicinal Plants Studies*, 3(2):106-109.
- Arora N, Pandey-Rai S. (2014). GC-MS analysis of the essential oil of *Celastrus paniculatus* Willd. seeds and antioxidant, anti-inflammatory study of its various solvent extracts. *Industrial Crops and Products*, 61:345-351.
- Arreola R, Quintero-Fabián S, López-Roa RI, Flores-Gutiérrez EO, Reyes-Grajeda JP, Carrera-Quintanar L, et al. (2015). Immunomodulation and Anti-Inflammatory Effects of Garlic Compounds. *Journal of Immunology Research*, 2015:1-13.
- Arunsondar M, Shanmugarajan TS. (2010). *Ficus hispida* modulates oxidative-inflammatory damage in a murine model of diabetic encephalopathy. *Annals of Biological Research*, 1(1):90-97.
- Bafna A, Mishra S. (2010). Antioxidant and Immunomodulatory Activity of the Alkaloidal Fraction of *Cissampelos pareira* Linn. *Sci. Pharm*, 78:21-32.

- Bhat P, Hegde GR, Hegde G and Mulgund GS. (2014). Ethnomedicinal plants to cure Skin diseases - An account of the traditional knowledge in the coastal parts of Central Western Ghats, Karnataka, India. *Journal of Ethnopharmacology*, 151(1), 493-502.
- Bhatia N, Singh A, Sharma R, Singh A, Soni V, Singh G, *et al.* (2014). Evaluation of burn wound healing potential of aqueous extract of *Morus alba* based cream in rats. *The Journal of Phytopharmacology*, 3(6):378-383.
- Bhattacharya S, Nagaich U. (2010). Assessment of anti-nociceptive efficacy of *Costus Speciosus* rhizome in swiss albino mice. *J Adv Pharm Technol Res.*, 1(1):34-40.
- Bridson D and Forman L. (1992). *The herbarium handbook*. 3rd ed. UK: Royal Botanic Garden.
- Cabrini DA, Moresco HH, Imazu P, Silva CDD, Pietrovski EF, Mendes DAGB, *et al.* (2011). Analysis of the Potential Topical Anti-Inflammatory Activity of *Averrhoa carambola* L. in Mice. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2011:1-7.
- Chakraborty R, Biplab D, Devanna N, Sen S. (2012). Antiinflammatory, antinociceptive and antioxidant activities of *Phyllanthus acidus* L. extracts. *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine*, 2(2):S953-S961.
- Chen BH, Wu PY, Chen KM, Fu TF, Wang HM, Chen CY. (2009). Antiallergic Potential on RBL-2H3 Cells of Some Phenolic Constituents of *Zingiber officinale* (Ginger). *J. Nat. Prod.*, 72(5):950-953.
- Chi A, Kang C, Zhang Y, Tang L, Guo H, Li H, *et al.* (2015). Immunomodulating and antioxidant effects of polysaccharide conjugates from the fruits of *Ziziphus Jujube* on Chronic Fatigue Syndrome rats. *Carbohydrate Polymers*, 122:189-196.
- Chomchuen S, Singharachai C, Ruangrunsi N, Towiwat P. (2018). Antipyretic Effect of

the Ethanolic Extract of *Ficus racemosa* Root in Rats. *Journal of Health Research*, 24(1):23-28.

Chouhan HS, Singh SK. (2011). Phytochemical analysis, antioxidant and anti-inflammatory activities of *Phyllanthus simplex*. *Journal of Ethnopharmacology*, 137(3):1337-1344.

Costa CTC, Bevilaqua CML, Pinheiro SN, Morais SMD, Farias VMD, Oliveira LMDB, et al. (2010). Immunomodulatory activity of *Cocos nucifera* L. in mice. *Ciência Animal*, 20(1):57-64.

Dai Y, Hou LF, Chan YP, Cheng L, But PPH. (2004). Inhibition of Immediate Allergic Reactions by Ethanol Extract from *Plumbago zeylanica* Stems. *Biological and Pharmaceutical Bulletin*, 27(3):429-432.

Damodaran S and Venkataraman S. (1994). A study on the therapeutic efficacy of *Cassia alata* Linn. leaf extract against Pityriasis versicolor. *Journal of Ethnopharmacology*, 42(1), 19-23.

Das BN, Ahmed M. (2012). Analgesic activity of the fruit extract of *Averrhoa carambola*. *Int. J. LifeSc. Bt & Pharm. Res.*, 1(3):22-26.

Dasgupta T, Poddar SK, Ganguly A, Oais N. (2016). Anti-inflammatory and Neuropharmacological activities of the seed extract of *Setaria italica*. *Journal of Applied Pharmaceutical Science*, 6(5):193-197.

Dongmo PMJ, Tchoumboungang F, Boyom FF, Sonwa ET, Zollo PHA, Menut C. (2013). Antiradical, antioxidant activities and anti-inflammatory potential of the essential oils of the varieties of *Citrus limon* and *Citrus aurantifolia* growing in Cameroon. *Journal of Asian Scientific Research*, 3(10):1046-1057.

- Dwarampudi LP, Palaniswamy D, Nithyanantham M and Raghu PS. (2012). Antipsoriatic Activity and cytotoxicity of ethanolic extract of *Nigella sativa* seeds. *Pharmacognosy Magazine*, 8(32), 268-272.
- Elkington BG, Sydara K, Hartmann JF, Southavong B and Soejarto DD. (2013). Folk Epidemiology Recorded in Palm Leaf Manuscripts of Laos. *J Lao Stud*, 3(1), 1-14.
- Emad AM, Gamal EGE. (2013). Screening for antimicrobial activity of some plants from Saudi folk medicine. *Global J Res. Med. Plants & Indigen. Med.*, 2(4):210-218.
- Fekrazad R, Bejeh AP, Barghi VG, Ghahfarokhi MS. (2015). Eradication of *C. albicans* and *T. rubrum* with photoactivated indocyanine green, *Citrus aurantifolia* essential oil and fluconazole. *Photodiagnosis and Photodynamic Therapy*, 12(2):289-297.
- Ghosh AK, Banerjee M, Bhattacharyya NK. (2011). Anti-inflammatory activity of root of *Alpinia galanga* willd. *Chronicles of Young Scientists*, 2(3):139-143.
- Gill NS, Dhiman K, Bajwa J, Sharma P, Sood S. (2010). Evaluation of free radical scavenging, anti-inflammatory and analgesic potential of *Benincasa hispida* seed extract. *International Journal of Pharmacology*, 6(5):652-657.
- Gomaa AAR, Samy MN, Desoukey SY, Kamel MS. (2018). Anti-inflammatory, analgesic, antipyretic and antidiabetic activities of *Abutilon hirtum* (Lam.) Sweet. *Clinical Phytoscience*, 4(11):1-7.
- Goyal R, Sharma PL, Singh M. (2011). Possible attenuation of nitric oxide expression in anti-inflammatory effect of *Ziziphus jujuba* in rat. *Journal of Natural Medicines*, 65(3-4):514-518.
- Gulnaz AR, Kapfo W, Chauhan JB. (2014). *In vitro* anthelmintic and anti-inflammatory activity of ethanolic extract of *Randia uliginosa* DC Leaf. *Int. J. Curr. Microbiol. App.*

Sci, 3(9):793-799.

Gupta A, Chaphalkar SR. (2016). Flow cytometric immunopharmacological studies of aqueous extract of *Ficus racemosa* as an immunomodulator. *Journal of International Research in Medical and Pharmaceutical Sciences*, 6(3):108-114.

Hay RJ, Bendeck SE, Chen S, Estrada R, Haddix A, McLeod T, *et al.* (1993). Disease Control Priorities in Developing Countries. In: Jamison DT (Eds.), *Skin Diseases* (pp. 707-721). 2nd ed. New York: Oxford University Press.

Hay RJ, Johns NE, Williams HC, Bolliger IW, Dellavalle RP, Margolis DJ, *et al.* (2014). The Global Burden of Skin Disease in 2010: An Analysis of the Prevalence and Impact of Skin Conditions. *Journal of Investigative Dermatology*, 134, 1527-1534. DOI: 10.1038/jid.2013.446. PubMed PMID: 24166134.

Hipol RLB, Cariaga MFNM, Hipol RM. (2012). Anti-inflammatory activities of the aqueous extract of the stem of *Tinospora crispa* (Family Menispermaceae). *Journal of Nature Studies*, 11(1&2):88-95.

Hovanet MV, Oprea E, Ancuceanu RV, Dutu LE, Budura EA, Seremet O, *et al.* (2016). Wound Healing Properties of *Ziziphus jujuba* Mill. leaves. *Romanian Biotechnological Letters*, 21(5):11842-11849.

Hung CF, Hsu BY, Chang SC, Chen BH. (2012). Antiproliferation of melanoma cells by polysaccharide isolated from *Zizyphus jujuba*. *Nutrition*, 28(1):98-105.

Ibahim MJ, Wan-Nor IWMZ, Narimah AHH, Nurul AZ, Siti-Nur SSAR, Froemming GA. (2010). Anti-proliferative and antioxidant effects of *Tinospora crispa* (Batawali). *Biomedical Research*, 22(1):57-62.

Ilango K, Maharajan G, Narasimhan S. (2013). Anti-nociceptive and anti-inflammatory

- activities of *Azadirachta indica* fruit skin extract and its isolated constituent azadiradione. *Natural Product Research*, 27(16):1463-1467.
- Intahphuak S, Khonsung P, Panthong A. (2010). Anti-inflammatory, analgesic, and antipyretic activities of virgin coconut oil. *Pharmaceutical Biology*, 48(2):151-157.
- Jakaria, Parvez M, Zaman R, Arifujjaman, Hasan I, Sayeed MA, *et al.* (2015). Investigations of Analgesic Activity of the Methanol Extract of *Haldina cordifolia* (Roxb.) Bark by using *in vivo* Animal Model Studies. *Res. J. Bot.*, 2015:1-6.
- Jeenapongsa R, Yoovathaworn K, Sriwatanakul KM, Pongprayoon U, Sriwatanakul K. (2003). Anti-inflammatory activity of (E)-1-(3,4-dimethoxyphenyl) butadiene from *Zingiber cassumunar* Roxb. *Journal of Ethnopharmacology*, 87(2-3):143-148.
- Jongchanapong A, Singharachai C, Palanuvej C, Ruangrunsi N, Towiwat P. (2010). Antipyretic and antinociceptive effects of Ben-cha-lo-ka-wi-chian remedy. *J Health Res*, 24(1):15-22.
- Juckmeta T, Itharat A. (2012). Anti-inflammatory and antioxidant activities of Thai traditional remedy called "Ya-ha-rak". *J Health Res*, 26(4):205-210.
- Juckmeta T, Thongdeeying P, Itharat A. (2014). Inhibitory Effect on β -Hexosaminidase Release from RBL-2H3 Cells of Extracts and Some Pure Constituents of Benchalokawichian, a Thai Herbal Remedy, Used for Allergic Disorders. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2014:1-8.
- Jumana S, Hasan CM, Rashid MA. (2000). Antibacterial activity and cytotoxicity of *Milium velutina*. *Fitoterapia*, 71(1):559-561.
- Kaushik V, Parcha V, Khosa RL. (2009). Evaluation of Anti-Inflammatory Potential of *Haldina cordifolia* Bark Extracts. *Pharmbit*, 20(2):126-130.

- Khodabakhsh P, Shafaroodi H, Asgarpanah J. (2015). Analgesic and anti-inflammatory activities of *Citrus aurantium* L. blossoms essential oil (neroli): involvement of the nitric oxide/cyclic-guanosine monophosphate pathway. *Journal of Natural Medicines*, 69(3):324-331.
- Kim H and Song MJ. (2014). Analysis of ethnomedicinal practices for treating skin diseases in communities on Jeju Island (Korea). *Indian Journal of Traditional Knowledge*, 13(4), 673-680.
- Kim HG, Bae JH, Jastrzebski Z, Cherkas A, Heo BG, Gorinstein S, *et al.* (2016). Binding, Antioxidant and Anti-proliferative Properties of Bioactive Compounds of Sweet Paprika (*Capsicum annuum* L.). *Plant Foods for Human Nutrition*. 71(2):129-136.
- Kiran K, Asad M. (2008). Wound healing activity of *Sesamum indicum* L seed and oil in rats. *IJEB*, 46(11):777-782.
- Kodati DR, Burra S, Kumar GD. (2011). Evaluation of wound healing activity of methanolic root extract of *Plumbago zeylanica* L. in wistar albino rats. *Asian Journal of Plant Science and Research*, 1(2):26-34.
- Koffuor GA, Amoateng P, Andey TA. (2011). Immunomodulatory and erythropoietic effects of aqueous extract of the fruits of *Solanum torvum* Swartz (Solanaceae). *Pharmacognosy Res.*, 3(2):130-134.
- Kukhetpitakwong R, Hahnvajanawong C, Homchampa P, Leelavatcharamas V, Satra J, Khunkitti W. (2006). Immunological adjuvant activities of saponin extracts from the pods of *Acacia concinna*. *International Immunopharmacology*, 6(11):1729-1735.
- Kulac M, Aktas C, Tulubas F, Uygur R, Kanter M, Erboğa M, *et al.* (2013). The effects of topical treatment with curcumin on burn wound healing in rats. *Journal of*

Molecular Histology, 44(1):83-90.

Kulkarni LA. (2011). Anti-inflammatory activity of *Vitex trifolia* Linn. (Verbanaceae) leaves extracts. *IJPSR*, 2(8):2037-2040.

Kumar AS, Gandhimathi R, Lakshmi SM, Nair R, Kumar CKA. (2009). Evaluation of the antinociceptive properties from *Indigofera tinctoria* leaves extracts. *Journal of Pharmaceutical Sciences and Research*, 1(2):31-37.

Kumar N, Prakash D, Kumar P. (2010). Wound healing activity of *Solanum xanthocarpum* Schrad. & Wendl. fruits. *IJNPR*, 1(4):470-475.

Kumar S, Sharma S, Kumar D, Kumar K, Arya R. (2014). Immunostimulant activity of *Phyllanthus reticulatus* Poir: a useful plant for infectious tropical diseases. *Asian Pacific Journal of Tropical Disease*, 4(1):S491-S495.

Kyo E, Uda N, Kakimoto M, Yokoyama K, Ushijima M, Sumioka I, et al. (1997). Anti-allergic effects of aged garlic extract. *Phytomedicine*, 4(4):335-340.

Lee HK, Park SB, Chang SY, Jung SJ. (2018). Antipruritic effect of curcumin on histamine-induced itching in mice. *Korean J Physiol Pharmacol.*, 22(5):547-554.

Lee KH, Padzil AM, Syahida A, Abdullah N, Zuhainis SW, Maziah M, et al. (2011). Evaluation of anti-inflammatory, antioxidant and antinociceptive activities of six Malaysian medicinal plants. *J. Med. Plants Res.*, 5(23):5555-5563.

Ledón N, Casacó A, Rodríguez V, Cruz J, González R, Tolón Z, et al. (2003). Anti-Inflammatory and Analgesic Effects of a Mixture of Fatty Acids Isolated and Purified from Sugar Cane Wax Oil. *Planta Medica*, 69(4):367-369.

Liju VB, Jeena K, Kuttan R. (2011). An evaluation of antioxidant, anti-inflammatory, and antinociceptive activities of essential oil from *Curcuma longa* L. *Indian J*

Pharmacol., 43(5):526–531.

Liu H, Lin S, Xiao D, Zheng X, Gu Y, Guo S. (2013). Evaluation of the Wound Healing Potential of Resina Draconis (*Dracaena cochinchinensis*) in Animal Models. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2013:1-10.

Liu X, Zhao M, Wu K, Chai X, Yu H, Tao Z, *et al.* (2012). Immunomodulatory and anticancer activities of phenolics from emblica fruit (*Phyllanthus emblica* L.). *Food Chemistry*, 131(2):685-690.

Luo W, Zhao M, Yang B, Ren J, Shen G, Rao G. (2011). Antioxidant and antiproliferative capacities of phenolics purified from *Phyllanthus emblica* L. fruit. *Food Chemistry*, 126(1):277-282.

Majumder P. (2012). Evaluation of wound healing potential of crude extracts of *Zyziphus oenolopia* L. Mill (indian jujuba) in wistar rats. *International Journal of Phytomedicine*, 4(3):419-428.

Makabe H, Maru N, Kuwabara A, Kamo T, Hirota M. (2006). Anti-inflammatory sesquiterpenes from *Curcuma zedoaria*, *Natural Product Research*, 20(7):680-685.

Manjula V, Norman TSJ. (2017). Skin healing activity of *Naringi crenulata* and *Phyllanthus reticulatus*. *The Pharma Innovation Journal*, 6(9):376-378.

Manjunatha BK, Vidya SM, Krishna V, Mankani KL, Singh SDJ, Manohara YN. (2007). Comparative evaluation of wound healing potency of *Vitex trifolia* L. and *Vitex altissima* L. *Phytotherapy Research*, 21(5):457-461.

Mehjabeen A, Mansoor MJ, Noor R, Asif-Bin M, Shafi O. (2014). Antidiarrhoeal, Anti-inflammatory and analgesic activities of *Symplocos racemesa* roxb. Bark. *Pakistan Journal of Pharmaceutical Sciences*, 27(6):2221-2226.

- Mohamad MYB, Akram HB, Bero DN. (2012). Tamarind Seed Extract Enhances Epidermal Wound Healing. *International Journal of Biology*, 4(1):81-88.
- Monteiro EMH, Chibli LA, Yamamoto CH, Pereira MCS, Vilela FMP, Rodarte MP, *et al.* (2014). Antinociceptive and Anti-Inflammatory Activities of the Sesame Oil and Sesamin. *Nutrients*, 6(5):1931-1944
- More SK, Lande AA, Jagdale PG, Adkar PP, Ambavade SD. (2013). Evaluation of anti-inflammatory activity of *Solanum xanthocarpum* Schrad and Wendl (Kantakari) extract in laboratory animals. *Anc Sci Life.*, 32(4):222–226.
- Mowobi GG, Abubakar S, Osuji C, Etim VN, Ogechi N and Egya JJ. (2016). Ethnobotanical Survey of Medicinal Plants Used for the Treatment of Skin Disease in Keffi, Nigeria. *American Journal of Phytomedicine and Clinical Therapeutics*, 4(2), 73-90.
- Mukhopadhyay A, Basu N, Ghatak N, Gujral PK. (1982). Anti-inflammatory and irritant activities of curcumin analogues in rats. *Inflammation Research*, 12(4):508–515.
- Murti K, Kumar U. (2012). Enhancement of wound healing with roots of *Ficus racemosa* L. in albino rats. *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine*, 2(4):276-280.
- Murti K, Lambole V, Panchal M. (2011). Effect of *Ficus hispida* L. on normal and dexamethasone suppressed wound healing. *Braz. J. Pharm. Sci.*, 47(4):855-860.
- Naik SR, Bhagat S, Shah PD, Tare AA, Ingawale D, Wadekar RR. (2013). Evaluation of anti-allergic and anti-anaphylactic activity of ethanolic extract of *Zizyphus jujuba* fruits in rodents. *Revista Brasileira de Farmacognosia*, 23(5):811-818.
- Narendhirakannan RT, Limmy TP. (2012). Anti-inflammatory and anti-oxidant properties of *Sida rhombifolia* stems and roots in adjuvant induced arthritic rats. *Immunopharmacology and Immunotoxicology*, 34(2):326-33.

- Narkhede MB, Ajmire PV, Wagh AE. (2012). Evaluation of antinociceptive and anti-inflammatory activity of ethanol extract of *Murraya paniculata* leaves in experimental rodents. *Int J Pharm Pharm Sci*, 4(1):247-250.
- Natarajan V and Natarajan S. (2009). Antidermatophytic Activity of *Acacia concinna*. *Global Journal of Pharmacology*, 3 (1), 06-07.
- Navarro DF, Souza MM, Neto RA, Golin V, Niero R, Yunes RA, et al. (2002). Phytochemical analysis and analgesic properties of *Curcuma zedoaria* grown in Brazil. *Phytomedicine*, 9(5):427-32.
- Ndebia EJ, Kamgang R, ChungagAnye BNN. (2007). Analgesic and Anti-Inflammatory Properties Of Aqueous Extract From Leaves of *Solanum torvum* (Solanaceae). *Afr. J. Trad. CAM*, 4(2):240-244.
- Nivas D, Dethe UL, Gaikwad DK. (2015). *In vitro* Antioxidant Activities and Antimicrobial Efficacy of Asian Snakewood; *Colubrina asiatica* (L.) Brong. *Research Journal of Medicinal Plants*, 9(7):307-320.
- Njoroge GN and Bussmann RW. (2007). Ethnotherapeutic management of skin diseases among the Kikuyus of Central Kenya. *Journal of Ethnopharmacology*, 111(1), 303-307.
- Nualkaew S, Rattanamanee K, Thongpraditchote S, Wongkrajang Y, Nahrstedt A. (2009). Anti-inflammatory, analgesic and wound healing activities of the leaves of *Memecylon edule* Roxb. *Journal of Ethnopharmacology*, 121(2):278-281.
- Oboh IE, Onwukaeme DN. (2005). Analgesic, anti-inflammatory and anti-ulcer activities of *Sida acuta* in mice and rat. *Nigerian Journal of Natural Products and Medicine*, 9:19-21.

- Ortega MH, Moreno AO, Navarro MDH, Cevallos GC, Alvarez LD, Mondragon HN. (2012). Antioxidant, Antinociceptive, and Anti-Inflammatory Effects of Carotenoids Extracted from Dried Pepper (*Capsicum annuum* L.). *Journal of Biomedicine and Biotechnology*, 2012:1-10.
- Osunwoke EA, Olotu EJ, Allison TA, Onyekwere J. (2013). The Wound Healing Effects of Aqueous Leave Extracts of *Azadirachta Indica* on Wistar Rats. *Journal of Natural Sciences Research*, 3(6):181-186.
- Padilla-Camberos E, Flores-Fernández JM, Canales-Aguirre AA, Barragán-Álvarez CP, Gutiérrez-Mercado Y, Lugo-Cervantes E. (2016). Wound healing and antioxidant capacity of *Musa paradisiaca* Linn. peel extracts. *J Pharm Pharmacogn Res*, 4(5):165-173.
- Pal A, Mahmud ZA, Akter N, Islam S, Bachar SC. (2012). Evaluation of Antinociceptive, Antidiarrheal and Antimicrobial Activities of Leaf Extracts of *Clerodendrum indicum*. *Pharmacognosy Journal*, 4(30):41-46.
- Patel SH, Suthar JV, Patel RK, Zankharia US, Jani VR, Gajjar KN. (2015). Antimicrobial activity investigation of *Aegle marmelos*, *Couroupita guianensis*, *Manilkara hexandra*, Cow Urine and Dung. *Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences*, 6(4), 1014-1022.
- Pinilla V, Luu B. (1999). Isolation and Partial Characterization of Immunostimulating Polysaccharides from *Imperata cylindrica*. *Planta Med*, 65(6):549-552.
- Pongmuangmul S, Phumiamorn S, Sanguansermisri P, Wongkattiya N, Fraser IH, Sanguansermisri D. (2016). Anti-herpes simplex virus activities of monogalactosyl diglyceride and digalactosyl diglyceride from *Clinacanthus nutans*, a traditional

Thai herbal medicine. *Asian Pac J Trop Biomed*, 6(3), 192-197.

Proma JJ, Faruque MO, Rahman S, Bashar ABMA, Rahmatullah M. (2014). Analgesic potential and phytochemical screening of *Lablab purpureus* aerial parts. *World Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences*, 3(10):165-173.

Qadrie ZL, Hawisa NT, Alikhan MW, Samuel M, Anadan R. (2009). Antinociceptive and anti-pyretic activity of *Benincasa hispida* (thunb.) cogn. in Wistar albino rats. *Pak. J. Pharm. Sci.*, 22(3):287-290.

Quanico JP, Amor EC, Perez GG. (2008). Analgesic and Hypoglycemic Activities of *Bixa orellana*, *Kyllinga monocephala* and *Luffa acutangula*. *Philippine Journal of Science*, 137(1):69-76.

Rahman ET, Raihan SZ, Mahmud ZA, Qais N. (2014). Analgesic activity of methanol extract and its fractions of *Streblus asper* (Lour.) roots. *World Journal of Pharmaceutical Research*, 3(4):18-24.

Raji Y, Udoh US, Oluwadara OO, Akinsomisoye OS, Awobajo O, Adeshoga K. (2002). Anti-inflammatory and analgesic properties of the rhizome extract of *Zingiber officinale*. *Afr. J. Biomed. Res.*, 5(2002):121-124.

Rao USM, Ahmad BA, Mohd KS. (2016). *In vitro* nitric oxide scavenging and anti-inflammatory activities of different solvent extracts of various parts of *Musa paradisiaca*. *Malaysian Journal of Analytical Sciences*, 20(5):1191-1202.

Rath S, Mohanty RC. (2013). Antifungal screening of *Curcuma longa* and *Cassia tora* on dermatophytes. *Int. J. LifeSc. Bt & Pharm. Res.*, 2(3):88-94.

Reddy NS, Raju AB. (2018). Antiarthritic and antioxidant activities of *Gossypium herbaceum* plant (cotton plant) leaves. *Agric. Sci. Digest.*, D-4551:1-7.

- Rehman MU, Akhtar N, Mustafa R. (2017). Antibacterial and antioxidant potential of stem bark extract of *Bombax ceiba* collected locally from south Punjab Area of Pakistan. *Afr J Tradit Complement Altern Med.*, 14(2):9-15.
- Roy SK, Agrahari UC, Gaytam R, Srivastava, Jachak SM. (2012). Isoinricatinol, a new antioxidant homoisoflavonoid from the roots of *Caesalpinia digyna* Rottler. *Natural Product Research*, 26(8):690-695.
- Rukachaisirikul T, Innok P, Aroonrerk N, Boonamnuaylap W, Limrangsun S, Boonyon C. et al. (2007). Antibacterial Pterocarpanes from *Erythrina subumbrans*. *Journal of Ethnopharmacology*, 110(1):171-175.
- Saha A, Masud M, Alimuzzaman M, Bachar S, Kundu J, Datta B. (2007a). Analgesic and Anti-inflammatory Activities of *Imperata cylindrica*. *Dhaka University Journal of Pharmaceutical Sciences*, 4(1): DOI: 10.3329/dujps.v4i1.205.
- Saha A, Masud MA, Bachar SC, Kundu JK, Datta BK, Nahar L. (2007b). The Analgesic and Anti-Inflammatory Activities of the Extracts of *Phyllanthus reticulatus*. in Mice Model. *Pharmaceutical Biology*, 45(5):355-359.
- Sakong P, Khampitak T, Cha'on U, Pinitsoontorn C, Sriboonlue P, Yongvanit P, et al. (2011). Antioxidant activity and bioactive phytochemical contents of traditional medicinal plants in northeast Thailand. *J. Med. Plants Res.*, 5(31):6822-6831.
- Samanta A, Das G, Ghosh S, Ojha D. (2011). *In vivo* & *in vitro* anti-inflammatory activity of the methanolic extract and isolated compound from the leaves of *Cassia tora* L. (Leguminosae/Caesalpinaceae). *Journal of Pharmacy Research*, 4(7):1999-2002.
- Santhanam G and Nagarajan S. (1990). Wound healing activity of *Curcuma aromatica* and Piper betle. *Fitoterapia*, 61(5), 458-459.

- Sarhan WA, Azzazy HME, El-Sherbiny IM. (2016). Honey/Chitosan Nanofiber Wound Dressing Enriched with *Allium sativum* and *Cleome droserifolia*: Enhanced Antimicrobial and Wound Healing Activity. *ACS Appl. Mater. Interfaces*, 8(10):6379-6390.
- Sathish R, Ahmed MH, Natarajan K, Lalitha KG. (2010). Evaluation of wound healing and antimicrobial activity of *Lannea coromandelica* (Houtt) Merr. *Journal of Pharmacy Research*, 3(6):1225-1228.
- Selim S, Jaouni SA. (2016). Anti-inflammatory, antioxidant and antiangiogenic activities of diosgenin isolated from traditional medicinal plant, *Costus speciosus* (Koen ex. Retz.) Sm. *Natural Product Research*, 30(16):1830-1833.
- Selvi VS, Bhaskar A. (2012). Anti-inflammatory and analgesic activities of the *Sauropus androgynus* (L) Merr. (Euphorbiaceae) plant in experimental animal models. *Der Pharmacia Lettre*, 4(3):782-785.
- Settharaksa S, Madaka F, Charkree K, Charoenchai L. (2014). The study of anti-inflammatory and antioxidant activity in cold press rice bran oil from rice in Thailand. *Int J Pharm Pharm Sci*, 6(7):428-431.
- Sharma J, Gairola S, Sharma YP and Gaur RD. (2014). Ethnomedicinal plants used to treat skin diseases by Tharu community of district Udham Singh Nagar, Uttarakhand, India. *Journal of Ethnopharmacology*, 158(PART A), 140-206.
- Sharma R, Sharma G, Sharma M. (2011). Additive and inhibitory effect of antifungal activity of *Curcuma longa* (Turmeric) and *Zingiber officinale* (Ginger) essential oils against *Pityriasis versicolor* infections. *J. Med. Plants Res.*, 5(32):6987-6990.
- Sheeja E, Joshi SB, Jain DC. (2010). Bioassay-guided isolation of anti-inflammatory and

- antinociceptive compound from *Plumbago zeylanica* leaf. *Pharmaceutical Biology*, 48(4):381-387.
- Singh S, Singh GB. (1994). Anti-inflammatory activity of *Lannea coromandelica* bark extract in rats. *Phytotherapy research*, 8(5):311-313.
- Sripanidkulchai B, Junlatat J, Wara-aswapati N, Hormdee D. (2009). Anti-inflammatory effect of *Streblus asper* leaf extract in rats and its modulation on inflammation-associated genes expression in RAW 264.7 macrophage cells. *Journal of Ethnopharmacology*, 124(3):566-570.
- Srivastava P, Durgaprasad S. (2008). Burn wound healing property of *Cocos nucifera*: An appraisal. *Indian J Pharmacol.*, 40(4):144-146.
- Sunil LH, Priyanka SH. (2010). Evaluation of analgesic and anti-inflammatory activity of *Ficus racemosa* Linn. stem bark extract in rats and mice. *Pharmacognosy Journal*, 2(6):65-70.
- Syed RN, Laurentin H, Splivallo R, Karlovsky P. (2015). Antifungal Properties of Extracts of Sesame (*Sesamum indicum*). *Int. J. Agric. Biol.*, 7(3):575–581.
- Tewtrakul S, Subhadhirasakul S. (2007). Anti-allergic activity of some selected plants in the Zingiberaceae family. *Journal of Ethnopharmacology*, 109(3):535-538.
- Thebo NK, Simair AA, Mangrio GS, Ansari KA, Bhutto AA, Lu A, *et al.* (2016). Antifungal Potential and Antioxidant Efficacy in the Shell Extract of *Cocos nucifera* (L.) (Arecaceae) against Pathogenic Dermal Mycosis. *Medicines*, 3(2):1-12.
- Topman G, Lin FH, Gefen A. (2013). The natural medications for wound healing – Curcumin, Aloe-Vera and Ginger – do not induce a significant effect on the migration kinematics of cultured fibroblasts. *Journal of Biomechanics*, 46(1):170-

174.

Trotter RT and Logan MH. (1986). Informant consensus: A new approach for identifying potentially effective medicinal plants. In: Etkin NL (Ed.), *Plants in Indigenous Medicine and Diet: Biobehavioral Approaches*. (pp. 91–112). New York: Redgrave Publishing Company.

Uddin SN, Ali ME, Yesmin MN. (2008). Antioxidant and Antibacterial Activities of *Senna tora* Roxb. *American Journal of Plant Physiology*, 3(2):96-100.

Udupa AL, Rathnakar UP, Udupa S. (2007). Anti-inflammatory, anti-pyretic and analgesic effects of *Tamarindus indica*. *Indian Drugs*, 44(6):466-470.

Velmurugan C, Venkatesh S, Sandhya K, Lakshmi SB, Vardhan RR, Sravanthi S. (2012). Wound healing activity of methanolic extract of leaves of *Gossypium herbaceum*. *Cent. Euro. J. Exp. Bio.*, 1(1):7-10.

Venkatesh S, Reddy YSR, Suresh B, Reddy BM, Ramesh M. (1999). Antinociceptive and anti-inflammatory activity of *Sida rhomboidea* leaves. *Journal of Ethnopharmacology*, 67(2):229-232.

Vijayalakshmi A and Madhira G. (2014). Anti-psoriatic activity of flavonoids from *Cassia tora* leaves using the rat ultraviolet B ray photodermatitis model. *Revista Brasileira de Farmacognosia*, 24(3), 322-329.

Wang SH, Yang ZM, Yang H, Lu B, Li SQ, Lu YP. (2004). Copper-induced stress and antioxidative responses in roots of *Brassica juncea* L. *Bot. Bull. Acad. Sin.*, 45:203-212.

Weerawatanakorn M, Rojsuntornkitti K, Pan MH, Wongwaiwech D. (2018). Some Phytochemicals and Anti-inflammation Effect of Juice from *Tiliacora triandra*

Leaves. *Journal of Food and Nutrition Research*, 6(1):32-38.

Wet HD, Nciki S, and Vuuren F. (2013). Medicinal plants used for the treatment of various skin disorders by a rural community in northern Maputaland, South Africa. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 9(51), 1-9.

Xu N, Wang L, Guan J, Tang C, He N, Zhang W, *et al.* (2018). Wound healing effects of a *Curcuma zedoaria* polysaccharide with platelet-rich plasma exosomes assembled on chitosan/silk hydrogel sponge in a diabetic rat model. *International Journal of Biological Macromolecules*, 117:102-107.

Yano S, Terai M, Shimizu KL, Futagami Y, Horie S, Tsuchiya S, *et al.* (2000). Antiallergic Activity of *Curcuma longa* (II): Features of inhibitory actions on histamine release from mast cells. *Natural Medicines*, 54(6):325-329.

Yimam M, Lee YC, Moore B, Jiao P, Hong M, Nam JB, *et al.* (2016). Analgesic and anti-inflammatory effects of UP1304, a botanical composite containing standardized extracts of *Curcuma longa* and *Morus alba*. *Journal of Integrative Medicine*, 14(1):60-68.

Youn UJ, Park EJ, Kondratyuk TP, Sripisut T, Laphookhieo S, Pezzuto JM, *et al.* (2016). Anti-inflammatory triterpenes from the apical bud of *Gardenia sootepensis*. *Fitoterapia*, 114:92-97.

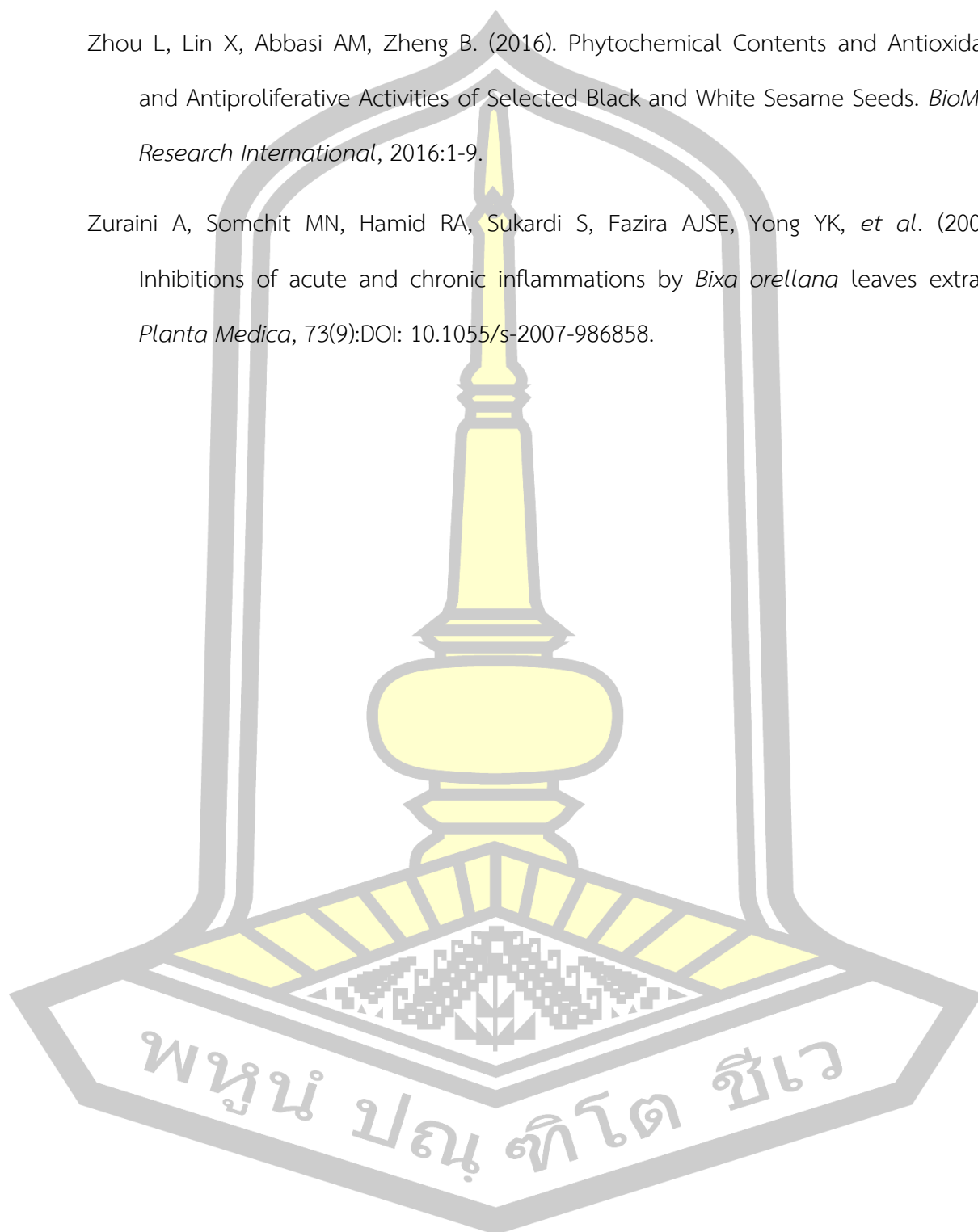
Yue GGL, Chan BCL, Hon PM, Lee MYH, Fung KP, Leung PC, *et al.*, (2010). Evaluation of *in vitro* anti-proliferative and immunomodulatory activities of compounds isolated from *Curcuma longa*. *Food and Chemical Toxicology*, 48(8-9):2011-2020.

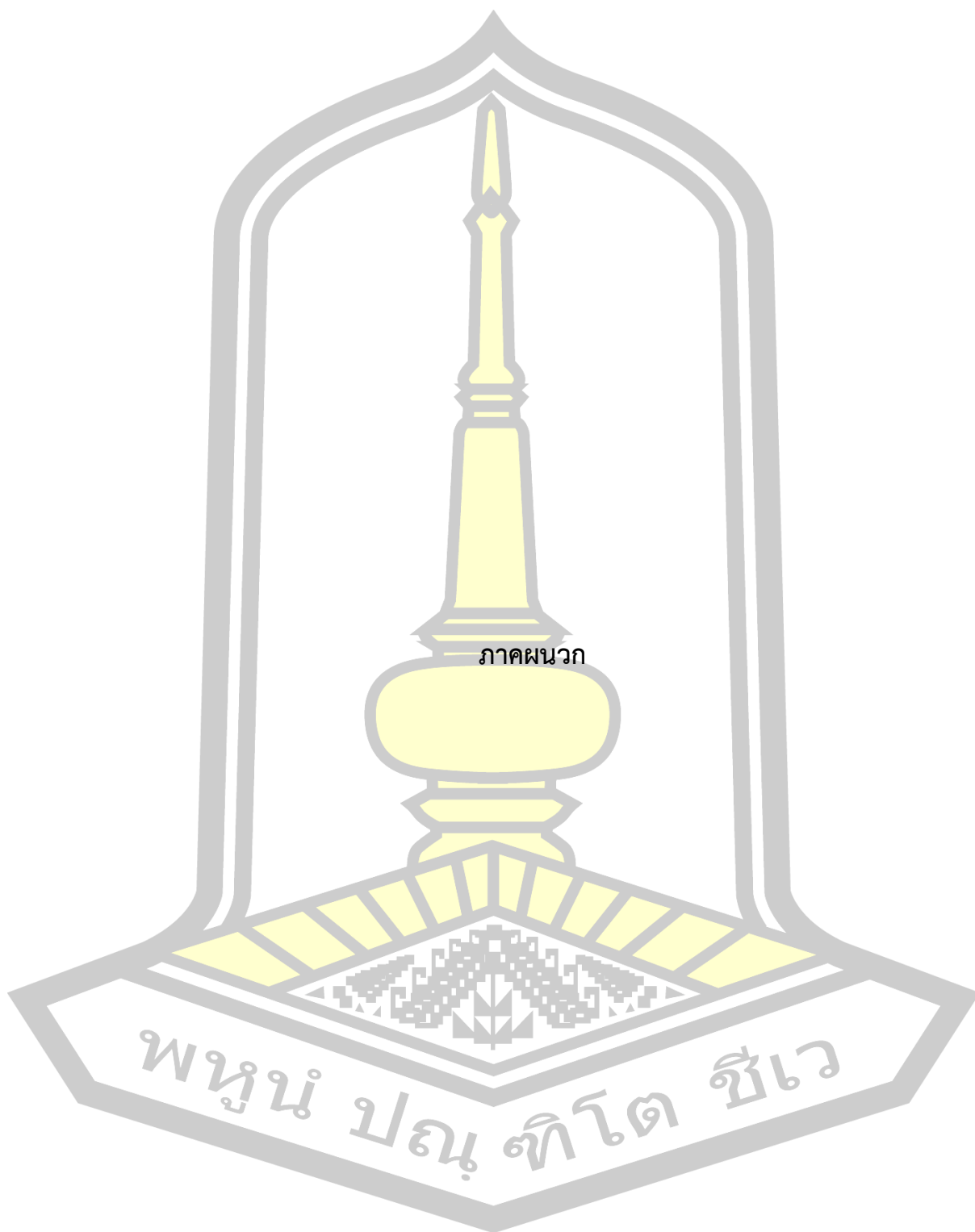
Zhang M, Wang RR, Chen M, Zhang HQ, Sun S, Zhang LY. (2009). A New Flavanone Glycoside with Anti-proliferation Activity from the Root Bark of *Morus alba*.

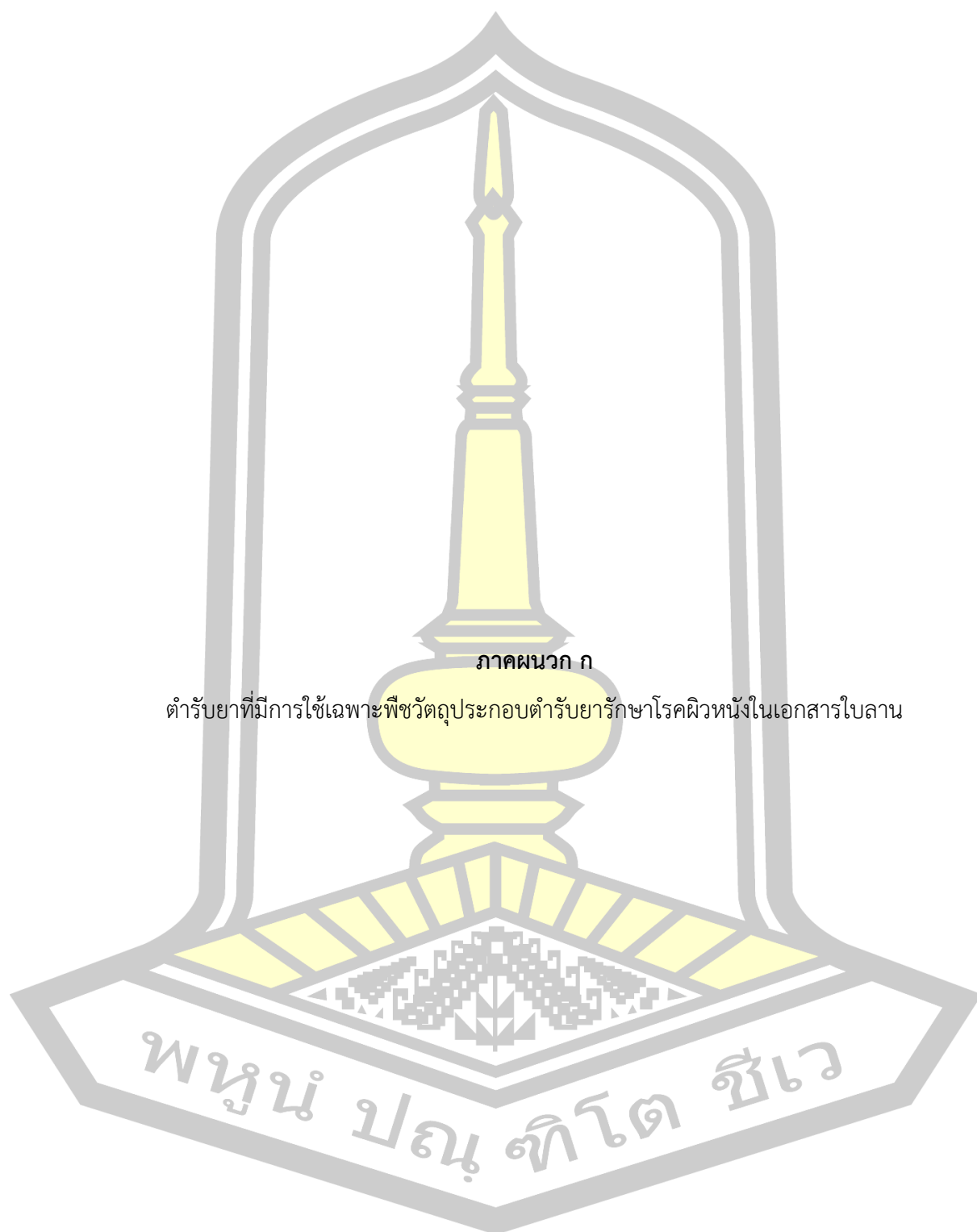
Chinese Journal of Natural Medicines, 7(2):105-107.

Zhou L, Lin X, Abbasi AM, Zheng B. (2016). Phytochemical Contents and Antioxidant and Antiproliferative Activities of Selected Black and White Sesame Seeds. *BioMed Research International*, 2016:1-9.

Zuraini A, Somchit MN, Hamid RA, Sukardi S, Fazira AJSE, Yong YK, *et al.* (2007). Inhibitions of acute and chronic inflammations by *Bixa orellana* leaves extract. *Planta Medica*, 73(9):DOI: 10.1055/s-2007-986858.

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	องค์ประกอบของตำรับยา	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
กลุ่มโรคฝี (Abscess: Ab)						
Ab01	มะขมเป่า	<i>Acronychia pedunculata</i> (L.) Miq	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	ราก	1		
Ab02	ไผ่สีสุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	น้ำมันราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.	ทั้งต้น	1		
Ab03	คนทีลือ	<i>Vitex trifolia</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ราก	1		
	มะเค็ด	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	ราก	1		
	แก้ว	<i>Muraya paniculata</i> (L.) Jack	ราก	1		
	พนมสวรรค์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	ราก	1		
Ab04	เบญจมาศ	<i>Chrysanthemum morifolium</i> Ramat.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	ไคร้เครือ	<i>Aristolochia pierrei</i> Leconte	ราก	1		
	กระทังลาย	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	ราก	1		
Ab05	กระทังลาย	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	ราก	3	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	เสลา	<i>Lagerstroemia loudonii</i> Teijsm. & Binn.	ราก	1		
Ab06	มะเขือเปราะ	<i>Solanum virginianum</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ab07	บัวบก	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	ราก	1	เผา ละลายน้ำสุรา	ทา
	น้ำเต้า	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl.	เปลือกผล	1		

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	องค์ประกอบของตำรับยา	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Ab08	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.		ใบ	1	ตำละลายน้ำฝน	ทา
	ไคร้หางนาค	<i>Phyllanthus taxodifolius</i> Beille		ใบ	1		
	ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe		เหง้า	1		
	ข้าว (เหนียว)	<i>Oryza sativa</i> L.		เมล็ด	1		
Ab09	ช้อ	<i>Gmelina arborea</i> Roxb.		ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ab10	บุกนาก	<i>Amorphophallus krausei</i> Engl.		หัว	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	ดูดว่าว	<i>Drynaria sparsisora</i> (Desv.) T.Moore		เหง้า	1		
Ab11	จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.		เหง้า	1	เคี้ยวรวมกัน	ทา
	มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle		น้ำจากผล	1		
	งา	<i>Sesamum indicum</i> L.		น้ำมันเมล็ด	1		
Ab12	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.		เปลือกผล	1	คั้นเอาน้ำ แล้วเคี้ยวรวมกัน	ทา
	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.		เปลือกผล	1		
Ab13	เอื้องหมายนา	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht		ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ab14	สำโรง	<i>Scaphium scaphigerum</i> (Wall. ex G. Don) G.Planch.		แก่น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Ab15	กรุงเขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L.		ใบ	1	ลนไฟ แล้วคั้นเอาน้ำผสม	กิน
	พลู	<i>Piper betle</i> L.		ใบ	1	น้ำพุงดา	
	น้อยหน่า	<i>Annona squamosa</i> L.		ใบ	1		

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่ละกลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ab16	หญ้าชันกาด โมกเครือ เหมือดโสด	<i>Panicum repens</i> L. <i>Amphineurion marginatum</i> (Roxb.) D.J.Middleton <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill.	เหง้า ราก ราก	1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ab17	มะม่วงแดง มะเดื่อปล้อง	<i>Antidesma bunius</i> (L.) Spreng. <i>Ficus hispida</i> L.f.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ab18	มะนาว มะเค็ด เครีคางควาย บัวบก	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle <i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng. <i>Dalbergia velutina</i> Benth. <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	ราก ราก ราก ใบ	1 1 1 1	บด ละลายน้ำสุรา	ทา
Ab19	โศภะมงแดง ข้าเรือด ย่านาง	<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib <i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam. <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก ราก ราก	1 1 1	ตำแล้วแช่ด้วยน้ำฝน	กิน
ฝีหัวคว่ำ (Abscess Without Apex: Aw)						
Aw01	กลอย ชิง พริก	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. <i>Zingiber officinale</i> Roscoe. <i>Capsicum annuum</i> L.	หัว เหง้า ผล	3 แว่น 3 แว่น 7 เม็ด	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Aw02	กรุงเขมา ชิงชี่	<i>Cissampelos pareira</i> L. <i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี), Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	องค์ประกอบของตำรับยา	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Aw03	จิงจ้อ ผักหวานบ้าน ย่านาง อ้อยดำ	<i>Aniseia martinicensis</i> (Jacq.) Choisy <i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels <i>Saccharum sinense</i> Roxb.	1 1 1 1	ราก ราก ราก ลำต้น	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำข้าวเจ้า	กิน และทา
Aw04	สับประรด ฝรั่ง	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr. <i>Psidium guajava</i> L.	1 1	ผล เปลือกต้น	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw05	อ้อยดำ คัส	<i>Saccharum sinense</i> Roxb. <i>Schumannianthus dichotomus</i> (Roxb.) Gagnep.	1 1	ลำต้น เปลือกต้น	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw06	พุท ส้มโอ นางแย้ม	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R. Br.ex Roem. & Schult. <i>Citrus maxima</i> (Burm.) Merr. <i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	1 1 1	ราก ราก ราก	1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฟักดา	กิน
Aw07	ผักปลัง ตุ้มกาขาว ตับเต่าต้น คนทา	<i>Basella alba</i> L. <i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill <i>Diospyros ehitoides</i> Wall. ex G.Don <i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	1 1 1 1	ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน และทา
Aw08	มันเสา สังวาลพระอินทร์	<i>Dioscorea alata</i> L. <i>Cassytha filiformis</i> L.	1 1	หัว ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำผึ้ง	กิน

หมายเหตุ : - Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Aw09	ชิงซี	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำสุรา	กิน
	พุงแก	<i>Capparis siamensis</i> Kurz	ราก	1		
	ส้มซ่า	<i>Citrus x aurantium</i> L.	ราก	1		
Aw10	มะตูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Aw11	ตะครอง	<i>Ziziphus cambodianus</i> Pierre	ราก	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw12	เจตพังคี	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำสุรา	กิน
	คัตเค้า	<i>Oxyceros horridus</i> Lour.	ราก	1		
	ส้มซ่า	<i>Citrus x aurantium</i> L.	ราก	1		
Aw13	ตะขบป่า	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr.	ราก	1	ต้มเคี่ยว แล้วแทรกด้วย	กิน
	คัตเค้า	<i>Oxyceros horridus</i> Lour.	ราก	1	น้ำสุรา	
	จันทู	<i>Viburnum odoratissimum</i> Ker Gawl.	ราก	1		
	มะตูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1		
	กำปลาเครือ	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	ราก	1		
	กระดอม	<i>Gymnopetalum chinense</i> (Lour.) Merr.	ราก	1		
	เถาว์ลย์เป็รียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	ราก	1		
Aw14	กระทุงหมาบ้า	<i>Dregea volubilis</i> (L.f.) Benth. ex Hook.f.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กินและอาบ
Aw15	พุงแก	<i>Capparis siamensis</i> Kurz	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กินและทา

หมายเหตุ : - Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Aw16	ตะครอง เล็บเหยี่ยว คนทา	<i>Ziziphus cambodianus</i> Pierre <i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill. <i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	ราก ราก ราก	1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw17	ชำค่อม ทองกลางป่า	<i>Alpinia macroura</i> K.Schum. <i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	เหง้า เปลือกต้น	1 1	ตำ แล้วแช่น้ำได้เดือน	พอก
Aw18	ตุ้มกาขาว ผักข้าว ไมยราบ	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill <i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng <i>Mimosa pudica</i> L	เปลือกต้น ราก ราก	1 1 1	แช่น้ำผ่าน	อาบ
Aw19	บุก ผักนึ่ง (แดง)	<i>Amarphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson <i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	หัว ราก	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw20	ตีนจ้ำ จิ้ง	<i>Ardisia aprica</i> H.R. Fletcher <i>Rhapis excelsa</i> (Thunb.) Henry	ลำต้น เปลือกต้น	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw21	ข้าวจี	<i>Grewia hirsuta</i> Vahl	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฟังกา	กิน
Aw22	กำจาย มะหวด กระหนาย	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler <i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh. <i>Pterospermum littorale</i> Craib var. <i>littorale</i>	ราก ราก ราก	1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Aw23	มะสัง ครามป่า	<i>Citrus lucida</i> (Scheff.) Mabb. <i>Tephrosia purpurea</i> (L.) Pers.	เปลือกต้น ราก	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน

หมายเหตุ : - Aw: Abscess Without Apex (มีหัวค้ำ)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Aw24	เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	1	แช่น้ำสุรา	กิน
Aw25	เถาพันช้าย	<i>Spatholobus parviflorus</i> (DC.) Kuntze	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Aw26	กำจาย	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler	ราก	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
	คันทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	ราก	1		
	ชำ	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	1		
Aw27	หมากน้านม	<i>Chrysophyllum cainito</i> L.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	มะกอก	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ราก	1		
	ข้าว (เจ้า)	<i>Oryza sativa</i> L.	เมล็ด	7 เม็ด		
Aw28	เขยตาย	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	ราก	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ราก	1		
	ตะลุมพุก	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre	ราก	1		
	ตับเต่าตัน	<i>Diospyros ehitoides</i> Wall. ex G.Don	ราก	1		
	กระพุ่มหูกลาง	<i>Neonuclea sessilifolia</i> (Roxb.) Merr.	ราก	1		
	ถ้ำน้าง	<i>Dillenia pentagyna</i> Roxb.	ราก	1		
ฝีปลาต (Cysts: Cy)						
Cy01	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cy02	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	ผล	1	ต้มพองลูก	กิน

หมายเหตุ : - Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ), Cy: Cysts (ฝีปลาต)

ตารางตารางภาพผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
ฝัักบัว(Carbuncle: Cb)						
Cb01	มันอ่อน มันแกว	<i>Dioscorea daunea</i> Prain & Burkill <i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	หัว หัว	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb02	เพิ่มขาว	<i>Pavetta indica</i> var. <i>tomentosa</i> (Roxb. ex Sm.) Hook.f.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb03	จิ้งจ้อ	<i>Aniseia martinicensis</i> (Jacq.) Choisy	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb04	ถั่วพู ตะครอง กระหังลาย พุทรา	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. <i>Ziziphus cambodianus</i> Pierre <i>Celastrus paniculatus</i> Willd. <i>Ziziphus jujube</i> Mill.	ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb05	อินทนิลบก	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	เปลือกต้น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb06	ตะคร้อ ซีแรด ประดู่ อินทนิลบก	<i>Scheuchera oleosa</i> (Lour.) Merr. <i>Senegalia comosa</i> (Gagnep.) Maslin, Seigler & Ebinger <i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz <i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	เปลือกต้น เปลือกต้น เปลือกต้น เปลือกต้น	1 1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	ทา
Cb07	ครามใหญ่ มะแตกต้น มะขาม	<i>Indigofera suffruticosa</i> Mill. <i>Casearia flexuosa</i> Craib <i>Tamarindus indica</i> L.	ราก ราก เปลือกผล	1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Cb08	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เปลือกผล	1	บดละเอียด	ทา

หมายเหตุ : - Cb: Carbuncle (ฝัักบัว)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Cb09	ข้าเรือด พนมสวรรค์	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam. <i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb10	ขามเครือ ขนุน ปอดลมปม จิ้งขี้ ขุมเห็ดไทย	<i>Dalbergia stipulacea</i> Roxb. <i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam. <i>Thespesia lampas</i> (Cav.) Dalzell <i>Capparis thorelii</i> Gagnep. <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb11	กระทงลาย พลับพลา พุทรา พู่ กาน้ำ	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd. <i>Micocos tomentosa</i> Sm. <i>Ziziphus jujube</i> Mill. <i>Piper betle</i> L. <i>Glochidion coccineum</i> (Buch.-Ham.) Müll.Arg.	ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb12	แคฝอย	<i>Stereospermum cylindricum</i> Pierre ex Dop.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb13	อ้อน้อย	<i>Phragmites karka</i> (Retz.) Trin. ex Steud.	เหง้า	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb14	กรวยป่า	<i>Casearia grewiffolia</i> Vent.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb15	หุนชูช้าง	<i>Cissus rheifolia</i> Planch.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - Cb: Carbuncle (ฝีฝักบัว)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Cb16	สันโสก ส่องฟ้าตง โมกเครือ ค้ำมอกหลวง	<i>Clausena excavata</i> Burm.f. <i>Clausena harmandiana</i> (Pierre) Guillaumin <i>Amphineurion marginatum</i> (Roxb.) D.J.Middleton <i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb17	ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> L.	เปลือกต้น	1	บดละเอียด	ทา
Cb18	ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i>	เปลือกผล	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Cb19	มะค่าแต้ ข่า	<i>Sindora siamensis</i> Miq. <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เปลือกต้น เหง้า	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
สิ่วหัวช้าง (Cystic Acne: Ca)						
Ca01	พนมสวรรค์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Ca02	ก้างปลาเคี้ยว ขมิ้นชัน	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. <i>Curcuma longa</i> L.	ราก เหง้า	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
กลากพรมย (Ringworm: Ri)						
Ri01	คูน กะเบาหน้า	<i>Cassia fistula</i> L. <i>Hydnocarpus castanea</i> Hook.f. & Thomson	เปลือกต้น น้ำมันเมล็ด	1 1	ฝนเปลือกต้นคูนด้วยหิน ละลายน้ำมันเมล็ดกะเบาหน้า	ทา
Ri02	ตาเสือ เจตมูลเพลิงแดง	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker <i>Plumbago indica</i> L.	ใบ ใบ	1 1	ตำละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - Cb: Carbuncle (ฝีฝีกบัว), Ca: Cystic Acne (สิ่วหัวช้าง), Ri: Ringworm (กลาก)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ri03	เอื้องหมายนา ขมิ้นอ้อย ชุมเห็ดไทย	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก เหง้า ใบ	1 1 1	บดละเอียดนำมาชงนวด	ทา
Ri04	บอน	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	ใบ	1	ต้มเคี่ยวเอาน้ำ	อาบ
Ri05	หญ้ายายเถา ขามเต็รือ แม่ไขปลา	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw. <i>Dalbergia stipulacea</i> Roxb. <i>Antidesma</i> spp.	ทั้งเถา ราก ราก	1 1 1	ต้มเคี่ยวเอาน้ำ	กิน
เกลือ (Pityriasis Versicolor: Pv)						
Pv01	คูน กระเบา	<i>Cassia fistula</i> L. <i>Hydnocarpus castanea</i> Hook.f. & Thomson	เปลือกต้น น้ำมันเมล็ด	1 1	ฝนเปลือกต้นคูนด้วยหิน ละลายน้ำมันกระเบา	ทา
Pv02	ตาเสือ เจตมูลเพลิงแดง	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker <i>Plumbago indica</i> L.	ใบ ใบ	1 1	ตำละลายน้ำฝน	ทา
Pv03	เอื้องหมายนา ขมิ้นอ้อย ชุมเห็ดไทย	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก เหง้า ใบ	1 1 1	บดละเอียดนำมาชงนวด	ทา
Pv04	หญ้ายายเถา ขามเต็รือ แม่ไขปลา	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw. <i>Dalbergia stipulacea</i> Roxb. <i>Antidesma</i> spp.	ทั้งเถา ราก ราก	1 1 1	ต้มเคี่ยวเอาน้ำ	กิน

หมายเหตุ : - Ri: Ringworm (กลาก), Pv: Pityriasis Versicolor (เกลื้อน)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Pv05	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	ใบ	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	อาบ
แผล (Wound: Wo)					
Wo01	<i>Ficus hispida</i> L.f. <i>Sesamum indicum</i> L.	ใบ น้ำมันเมล็ด	1 1	เคี่ยวใบมะเดื่อปล้องในน้ำมันงา น้ำมันเมล็ด	ทา
Wo02	<i>Streptocaulon juvenas</i> (Lour.) Merr. <i>Morinda citrifolia</i> L.	ราก ผล	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Wo03	<i>Cassia fistula</i> L. <i>Memecylon edule</i> Roxb.	เปลือกต้น ใบ	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ แล้วพักให้เย็น	ล้าง
Wo04	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	เปลือกต้น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Wo05	<i>Dillenia aurea</i> Sm.	เปลือกต้น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Wo06	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. <i>Aspidopterys nutans</i> (Roxb. ex DC.) A.Juss. <i>Vitex canescens</i> Kurz <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ แล้วพักให้เย็น	ล้าง
Wo07	<i>Bambusa blumeana</i> Schult. <i>Caesalpinia sappan</i> L. <i>Antidesma</i> spp.	ใบ แก่น ราก	1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Wo08	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - Pv: Pityriasis Versicolor (เกื้อลอน), Wo: Wound (แผล)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Wo09	คนทีลือ	<i>Vitex trifolia</i> L.	ใบ	1	ตำใบคนทีลือและใบผักกาด	ทา
	ผักกาดเขียว	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	ใบ	1	เขียว คั้นเอาแต่น้ำ ผสม	
	งา	<i>Sesamum indicum</i> L.	น้ำมันเมล็ด	1	น้ำมันงาเคี่ยว	
Wo10	มะเดื่อปลั่ง	<i>Ficus hispida</i> L.f.	ราก	1	แห้งช่วยนำฝน	ทา
	เฒ่าไขปล่า	<i>Antidesma</i> spp.	ราก	1		
	มะเดื่ออุทุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	ราก	1		
	สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ราก	1		
เรื้อน (Leprosy: Le)						
Le01	เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ใบ	1	ตำละลายน้ำมันงา	ทา
Le02	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i> Buchanan-Hamilton ex D.Don	ใบ	1	เคี้ยวใบมะหาด ใบมะเกลือ และ	ทา
	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	ใบ	1	ใบซีเหล็ก น้ำมันงา	
	ซีเหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lamarck) H.S.Irwin & Bameby	ใบ	1		
	งา	<i>Sesamum indicum</i> L.	น้ำมันเมล็ด	1		
Le03	เสนียด	<i>Justicia adhatoda</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
	เถาพันซ้าย	<i>Spatholobus parviflorus</i> (DC.) Kuntze	ราก	1		
	เถาคัน	<i>Cayratia trifolia</i> (L.) Domin	ราก	1		
	แคขาว	<i>Dolichandrone serrulata</i> (Wall. ex DC.) Seem.	ราก	1		
Le04	บอน	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	ใบ	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	อาบ

หมายเหตุ : - Wo: Wound (แผล), Le: Leprosy (เรื้อน)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Le05	ตาเสือ เจตมูลเพลิงแดง	<i>Aphanaxis polystachya</i> (Wall.) R.Parker <i>Plumbago indica</i> L.	ใบ ใบ	1 1	ตำลยน้ำฝน	ทา
Le06	เอื้องหมายนา ขมิ้นอ้อย ชุมเห็ดไทย	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก เหง้า ใบ	1 1 1	บดละลายน้ำมะนาว	ทา
เรื้อนผุสทน (Psoriasis: Ps)						
Ps01	ส้มป่อย ฝ้าย งา	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. <i>Gossypium herbaceum</i> L. <i>Sesamum indicum</i> L.	ฝัก ผล น้ำมันเมล็ด	1 1 1	เคี้ยวฝักส้มป่อย และผลฝ้าย ในน้ำมันงา	ทา
คชราช (Yaws: Ya)						
Ya01	ผ่าเสี้ยน คุย ขาเป็ข่มุม แพบ้น้ำ ยางกราด	<i>Vitex canescens</i> Kurz <i>Willughbeia edulis</i> Roxb. <i>Premna herbacea</i> Roxb. <i>Hymenocardia punctata</i> Wall. ex Lindl. <i>Dipterocarpus intricatus</i> Dyer	ราก เถา ราก ราก ราก	100 100 100 5 5	ต้มเดือดเอาน้ำ	กิน
Ya02	จิ้งจ้าน ปีบ อ้อยดำ	<i>Bombax ceiba</i> L. <i>Millingtonia hortensis</i> L.f. <i>Saccharum sinense</i> Roxb.	แก่น แก่น ลำต้น	1 1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	กินและอาบ

หมายเหตุ : - Le: Leprosy (เรื้อน), Ps: Psoriasis (เรื้อนผุสทน) Ya: Yaws (คชราช)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
เรื้อนทิด (Scabies: Sc)						
Sc01	มะพร้าว มะขาม	<i>Cocos nucifera</i> L. <i>Tamarindus indica</i> L.	เปลือกผล เปลือกผล	1 1	คั้นเอาน้ำ แล้วเคี่ยวรวมกัน	ทา
Sc02	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	ราก	1	บดรวมกับน้ำตาลทราย	ทา
ผื่นคัน (Dermatitis: De)						
De01	พืชน้อย นางแย้ม มะลิ พริก น้ำนอง	<i>Uvaria rufo</i> Blume <i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb. <i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton <i>Capsicum annuum</i> L. <i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke	ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
De02	ย่านาง มะหวด	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels <i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De03	ขังน้ำ เหมือดโลด เหมือดแก้ว มะกอกเกลือ ตับตำตัน เม่าสร้อย	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr. <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill. <i>Symplocos racemosa</i> Roxb. <i>Canarium subulatum</i> Guillaumin <i>Diospyros ehitoides</i> Wall. ex G.Don <i>Antidesma acidum</i> Retz.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Sc: Scabies (เรื้อนทิด), De: Dermatitis (ผื่นคัน)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
De04	บวบหอม ขมิ้นชัน	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) Mi.Roem. <i>Curcuma longa</i> L.	ผล เหง้า	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำข้าวເຂັດ	พอก
De05	พญากษัตริย์ มะขามป้อม	<i>Leea macrophylla</i> (La Roxb. ex Hornem. <i>Phyllanthus emblica</i> L.	ราก เปลือกต้น	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำมะนาว	ทา
De06	มะเดื่ออุทุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	เปลือกต้น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De07	ส้มกบ ขางหัวหมู หัวร้อยรู	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. <i>Mitusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ราก ราก หัว	1 1 1	แช่น้ำฝน	อาบ
De08	ถั่วแระ มะขม สับปะรด	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp. <i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels <i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	ใบ ใบ ใบ	1 1 1	คั้นเอาน้ำ	ทา
De09	ส้มกบ ขางหัวหมู กำปลาเครือ คำมอกหลวง	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. <i>Mitusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. <i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
De10	จันทน์ ฝ้าย	<i>Asparagus racemosus</i> Willd. <i>Gossypium herbaceum</i> L.	ราก ผล	1 1	ตำรวมกัน	ทา
De11	โพธิ์	<i>Hura crepitans</i> L.	ใบ	1	ต้มเดือดเอาน้ำ	อาบ

หมายเหตุ : - De: Dermatitis (ผื่นคัน)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	อัตรส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
De12	ฝาง เอื้องหมายนา	<i>Caesalpinia sappan</i> L. <i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht	แก่น ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน แช่ด้วยน้ำฝน	ทา อาบ
De13	บัวเผื่อน หมอน	<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f. <i>Morus alba</i> L.	ดอก ราก	1 1		
De14	ตุ้มกาแดง	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De15	ถั่วแปบ	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ใบ	1	ตำ ละลายน้ำสุรา	ทา
De16	ชะเอมไทย เหมือดโคเคด แพบน้ำ มะเกลืออกา ช้างหัวหมู ส้มกบ กระพุ่ม กระแจะ	<i>Albizia myriophylla</i> Benth. <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill. <i>Hymenocardia punctata</i> Wall. ex Lindl. <i>Diospyros gracilis</i> Fletcher <i>Millettia velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. <i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser <i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M.Roem.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De17	เตยหอม ส้มป่อย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb. <i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ราก ราก	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	อาบ
De18	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - De: Dermatitis (ผื่นคัน)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
De19	นมแมว ผักชีลาว ขมิ้นอ้อย	<i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe	ราก ผล เหง้า	1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De20	มะค้ำติควาย มะขามป้อม	<i>Sapindus rarak</i> DC. <i>Phyllanthus emblica</i> L.	ราก เปลือกต้น	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำมะนาว	ทา
De21	พุดช้าง บอระเพ็ด	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schott <i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson	ใบ เถา	1 1	ตำผสมน้ำข้าวเจ้า	ทา
De22	มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
De23	ชะมวง มะลิ ขมิ้นอ้อย	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy <i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe	ใบ ราก เหง้า	1 1 1	ตำผสมน้ำข้าวเจ้า	ทา
De24	ขุมแสง มะเค็ด มะกอก ส้มป่อย ช่อย	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm. <i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng. <i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz <i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. <i>Streblus asper</i> Lour.	เปลือกต้น เปลือกต้น เปลือกต้น ราก ใบ	1 1 1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	อาบ
De25	เฉียงพ้านางแอ บอระเพ็ด	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr. <i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson	เปลือกต้น เถา	1 1	ตำผสมน้ำสุรา	ทา

หมายเหตุ : - De: Dermatitis (ผื่นคัน)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
De26	<p>เข็มขาว <i>Pavetta indica</i> var. <i>tomentosa</i> (Roxb. ex Sm.) Hookf. เข็มแดง <i>Ixora lobbii</i> Loudon ฝรั่งบ้าน <i>Bombax ceiba</i> L. ฝรั่งป่า <i>Bombax anceps</i> Pierre เกาพันซ้าย <i>Spatholobus parviflorus</i> (DC.) Kuntze</p>	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
ใช้ทาผื่นกษณะแฉ่น (Meningococcal Meningitis: Mm)					
Mm01	<p>เม่าไข่ปลา <i>Antidesma</i> spp. เสี้ยวเงินเลี้ยง <i>Prismatomeris sessiliflora</i> Pierre ex Pit. ข้าว <i>Oryza sativa</i> L.</p>	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm02	<p>ช้างน้ำ <i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr.</p>	ใบ	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm03	<p>ฝรั่งบ้าน <i>Bombax ceiba</i> L. ทองกลางป่า <i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr. หญ้าคา <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. เอื้องหมายนา <i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht ข่อย <i>Streblus asper</i> Lour.</p>	แก่น	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm04	<p>ผักกาดเขียว <i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.</p>	ราก	1	ฝนด้วยหิน แทรกน้ำฝน	กิน
Mm05	<p>ย่านาง <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels</p>	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - De: Dermatitis (ผื่นคัน), Mm: Meningococcal Meningitis (ใช้ทาผื่นกษณะแฉ่น)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Mm06	ส้มป่อย ล้านช้าง ตะขบป่า จันทน์แดง ผักหวานบ้าน คันทรง ผักสาบ อ้อยดำ ข้าว	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. <i>Dillenia pentagyna</i> Roxb. <i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr. <i>Dracaena cochinchinensis</i> (Lour.) S.C.Chen <i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. <i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn. <i>Adenia viridiflora</i> Craib <i>Saccharum sinense</i> Roxb. <i>Oryza sativa</i> L.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ลำต้น เมล็ด	1 1 1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm07	แห้วหมู อ้อยดำ ข้าว ส่องฟ้าแดง	<i>Cyperus rotundus</i> L. <i>Saccharum sinense</i> Roxb. <i>Oryza sativa</i> L. <i>Clausena harmandiana</i> (Pierre) Guillaumin	หัว ลำต้น เมล็ด ราก	3 หัว 1 บาท 1 บาท 1 บาท	ตำ หัวหมู อ้อยดำ ข้าว ผสมรากส่องฟ้าแดงที่ฝนด้วยหิน	กิน
Mm08	ปอบิด เพกา	<i>Helicteres isora</i> L. <i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	ราก เปลือกต้น	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm09	หญ้ายายเภา รัก	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw. <i>Gluta usitata</i> (Wall) Ding Hou	ทั้งเถา ราก	1 1	ต้มเอาเอน้ำ	รม

หมายเหตุ : - Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้พ่นกนงแอน)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Mm10	มะกักล้าตัน ผักหวานบ้าน เล็บเหยี่ยว มะเขือพวง ครอบจักรวาล มะตุ๊ก น้ำนอง	<i>Adenanthera pavonina</i> L. <i>Scauropus androgynus</i> (L.) Merr. <i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill. <i>Solanum torvum</i> Sw. <i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet <i>Siphonodon celastrineus</i> Griff. <i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Mm11	ครอบจักรวาล หญ้าปากควาย หญ้าหอมแก้ว หญ้าชืด ชุมเห็ดไทย กุ่มเขมา ย่านาง	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet <i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd. <i>Lindernia micrantha</i> D.Don <i>Sida rhombifolia</i> L. <i>Senna tora</i> (L.) Roxb. <i>Cissampelos pareira</i> L. <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก ทั้งต้น ทั้งต้น ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำสุรา	กิน
Mm12	หญ้าชืดใบยาว หมากน้ำนม	<i>Sida acuta</i> Burm.f. <i>Chrysophyllum canito</i> L.	ราก เปลือกต้น	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำนม	กิน

หมายเหตุ : - Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้พบนกนางแอ่น)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา							
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Mm13	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1	ตำรวมกันห่อด้วยผ้าขาวแช่น้ำฝน	กิน	
	มันแกว	<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	ใบ	1			
	ตะขงป่า	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr.	ใบ	1			
	หญ้าปากคควาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.	ทั้งต้น	1			
	หญ้าขจรซัง	<i>Heliotropium indicum</i> L.	ทั้งต้น	1			
Mm14	เพี้ยายม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	เมาไชปลา	<i>Antidesma</i> spp.	ราก	1			
	มะขิงแสด	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.) Mabb.	ราก	1			
	ไผ่สีสุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult.	ราก	1			
	ฝักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1			
	ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก	1			
	เฉียงพร้านางแอ	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr.	ราก	1			
	Mm15	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ใบ	1	ตำรวมกันห่อด้วยผ้าขาวแช่น้ำฝน	กิน และพ่นบนร่างกาย
		มันแกว	<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	ใบ	1		
		ฝักแฉ่น	<i>Marsilea crenata</i> C.Presl	ใบ	1		
หญ้าแพรง		<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	ทั้งต้น	1			
หญ้าปากคควาย		<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.	ทั้งต้น	1			
ว่านหางจิ้งจก	<i>Iris domestica</i> (L.) Goldblatt & Mabb.	เหง้า	1				

หมายเหตุ : - Mm: Meningococcal Meningitis (ไข้กาฬมกนางแอ่น)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
ใช้เหือด (Rubella: Ru)						
Ru01	ส้มป่อย ส้มข่าง ตะขบป่า จันทน์แดง ผักหวานบ้าน คันทรง ผักสาบ อ้อยดำ ข้าว	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. <i>Dillenia pentagyna</i> Roxb. <i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr. <i>Dracaena cochinchinensis</i> (Lour.) S.C.Chen <i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. <i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn. <i>Adenia viridiflora</i> Craib <i>Saccharum sinense</i> Roxb. <i>Oryza sativa</i> L.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ลำต้น เมล็ด	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Ru02	จิ้งบ้าน ทองกลางป่า มะขม ครอบจักรวาล กรุงเขมา หญ้าคา หญ้าขัด	<i>Bombax ceiba</i> L. <i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr. <i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels <i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet <i>Cissampelos pareira</i> L. <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. <i>Sida rhombifolia</i> L.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1	แช่น้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ใช้เหือด)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ru03		เสียวเงินเสียง	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำข้าวเจ้า	กิน
		ข่อย	ราก	1		
		นางแย้ม	ราก	1		
Ru04		สันเส็ก	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
		เพี้ยายม่อม	ราก	1		
		มันน้ำ	ราก	1		
		มะละกอ	ราก	1		
		แคบ้าน	ราก	1		
		มะเดื่อปล้อง	ราก	1		
Ru05		เล็บมือนาง	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
		คำไทย	ราก	1		
		กระพงลาย	ราก	1		
		แคบ้าน	ราก	1		
		นางแย้ม	ราก	1		
		ชุมแสง	ราก	1		

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ใช้เพื่อ)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา	องค์ประกอบของตำรับยา					
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ru06	<p>ช้างนำว เอื้องพมายนา หญ้าปากควาย ชะมวง พุทรา</p>	<p><i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr. <i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht <i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd. <i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy <i>Ziziphus jujube</i> Mill.</p>	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Ru07	<p>กำปลาเตวรีอ หึ่งหาย ชุมเห็ดไทย ขุนุน มะม่วง พุทรา</p>	<p><i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. <i>Crotalaria quinquefolia</i> L. <i>Senna tora</i> (L.) Roxb. <i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam. <i>Mangifera indica</i> L. <i>Ziziphus jujube</i> Mill.</p>	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Ru08	<p>พุทรา สมอไทย คนทีสอด ถั่วพู ครามใหญ่ มะม่วงป่า</p>	<p><i>Ziziphus jujube</i> Mill. <i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i> <i>Vitex trifolia</i> L. <i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. <i>Indigofera suffruticosa</i> Mill. <i>Mangifera caloneura</i> Kurz</p>	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ใช้เพื่อ)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ru09		ฝ้าย	ราก	1	แช่ด้วยน้ำใต้ดิน	กิน
		หมอน	ราก	1		
		ทองนิกายไทย	ราก	1		
		ขางอำไพ	ราก	1		
		อ้อยดำ	ราก	1		
		ผักหวานบ้าน	ราก	1		
		ย่านาง	ราก	1		
		น้ำแดง	ราก	1		
Ru10		มะตึก	ราก	1	แช่ด้วยน้ำใต้ดิน	กิน
		ทองกวาว	ราก	1		
		มะเขือพวง	ราก	1		
		ครอบจักรวาล	ราก	1		
		ย่านาง	ราก	1		
		หญ้าชืดใบยาว	ราก	1		
		อ้อยดำ	ราก	1		
		ผักหวานบ้าน	ราก	1		
		มะเดื่อปล้อง	ราก	1		

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ไข้หัด)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Ru11					
ชิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
ล้านช้าง	<i>Dillenia pentagyna</i> Roxb.	ราก	1		
ตะไคร้ต้น	<i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers.	ราก	1		
รางแดง	<i>Ventilago denticulata</i> Willd.	ราก	1		
พญากากพล้อ	<i>Leea macrophylla</i> Roxb. ex Hornem.	ราก	1		
เท้าขามอม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ราก	1		
Ru12					
เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
หม่อน	<i>Morus alba</i> L.	ราก	1		
หญ้าขี้ฉี้	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ราก	1		
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ราก	1		
ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> L.	ราก	1		
รักดำ	<i>Diospyros curranii</i> Merr.	ราก	1		
ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i>	ราก	1		
จันทน์	<i>Bombax ceiba</i> L.	ราก	1		
ทองกลางป่า	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	ราก	1		

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ไข้เลือด)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ru13	ช้างน้ำ หญ้าปากควาย พุทรา ลำโรง มะกล่ำต้น	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr. <i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd. <i>Ziziphus jujube</i> Mill. <i>Sterculia foetida</i> L. <i>Adenanthera pavonina</i> L.	ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
ใช้หัต (Measles: Me)						
Me01	เข็มขาว เข็มแดง	<i>Pavetta indica</i> var. <i>tomentosa</i> (Roxb. ex Sm.) Hook.f. <i>Ikora lobbii</i> Loudon	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Me02	จิ้งบ้าน ทองกลางป่า หย้าคา เอื้องหมายนา ช้อย	<i>Bombax ceiba</i> L. <i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr. <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. <i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht <i>Streblus asper</i> Lour.	แก่น แก่น ราก ราก แก่น	1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Me03	มะพลอด มะเดื่อปล้อง ผักหวานบ้าน หญ้าชืดใบยาว หย้าคา	<i>Elaeagnus latifolia</i> L. <i>Ficus hispida</i> L.f. <i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. <i>Sida acuta</i> Burm.f. <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Ru: Rubella (ไข้หัด), Me: Measles (ไข้หัด)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Me04					
ฝ้าย	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำได้เดือน	กิน
หมอน	<i>Morus alba</i> L.	ราก	1		
ทองนิกายไทย	<i>Celosia argentea</i> L.	ราก	1		
ขางอำไพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G.Forst.	ราก	1		
อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ราก	1		
ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1		
น้ำแดง	<i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke	ราก	1		
Me05					
มะตึก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำได้เดือน	กิน
ทองกวาว	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ราก	1		
มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1		
ครอบจักรวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ราก	1		
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1		
หญ้าชืดใบยาว	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ราก	1		
อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ราก	1		
ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L.f.	ราก	1		

หมายเหตุ : - Me: Measles (ใช้หัด)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่ละกลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Me06	มะเดื่อปล้อง มะขาม ส้มโอ	<i>Ficus hispida</i> L.f. <i>Tamarindus indica</i> L. <i>Citrus maxima</i> (Burm.) Merr.	ราก ราก ราก	1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	ทา
ใช้ไฟลามทุ่ง (Erysipelas: Er)						
Er01	กำจาย นมแมว เพ็ก กรุงเขมา ขมิ้น หึ่งหอย เหมือดโสด พลองเหมือด เหมือดแก้ว กระพุ่มหูขวาง	<i>Coesalpinia digyna</i> Rottler <i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Chev. & A.Camus) T.Q.Nguyen <i>Cissampelos pareira</i> L. <i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale <i>Crotalaria quinquefolia</i> L. <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill. <i>Memecylon edule</i> Roxb. <i>Symplocos racemosa</i> Roxb. <i>Neonauclea sessilifolia</i> (Roxb.) Merr.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน รวมกันให้ได้ 1 ถ้วย ละลายน้ำซักน้ำเจ้า 1 ถ้วย และ น้ำใส่เดือน 1 ถ้วย	กิน
Er02	ขมิ้นอ้อย ปอดลมปม ตีนนก ผักเจียว	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe <i>Thespesia lampas</i> (Cav.) Dalzell <i>Vitex pinnata</i> L. <i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	เหง้า ราก ราก ผล	1 1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา

หมายเหตุ : - Me: Measles (ใช้หัด), Er: Erysipelas (ใช้ไฟลามทุ่ง)

ตารางภาคผนวก ก คำอธิบายสำคัญที่ใช้รักษาโรคฉี่หนูซึ่งในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Er03	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	น้ำในผล	1	ใช้น้ำมะนาวผสมน้ำสุรา	กินและพอก	
ใช้บำบัดปานแดง (Hemorrhagic Fever: HF)						
Hf01	ก่าจาย นมแมว เพ็ก กรุงเขมา ขั่วว หิงหาย เหมือดโตด พลองเหมือด เหมือดแก้ว กระพุ่มหูกวาง	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler <i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson <i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Chev. & A.Camus) T.Q.Nguyen <i>Cissampelos pareira</i> L. <i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale <i>Crotalaria quinquefolia</i> L. <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Bail. <i>Memecylon edule</i> Roxb. <i>Symplocos racemosa</i> Roxb. <i>Neonauclea sessilifolia</i> (Roxb.) Merr.	ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก ราก	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	ฝนด้วยหิน รวมกันให้ได้ 1 ถ้วย ละลายน้ำข้าวเจ้า 1 ถ้วย และ น้ำได้เดือน 1 ถ้วย	กิน
Hf02	ฉัตรพระอินทร์ ตีนจ่า คราม	<i>Exacum tetragonum</i> Roxb. <i>Ardisia aprica</i> H. R. Fletcher <i>Indigofera tinctoria</i> L.	ทั้งต้น ลำต้น ราก	1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Hf03	ขมิ้นชัน นางแย้ม	<i>Curcuma longa</i> L. <i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	เหง้า ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำข้าวเจ้า	กิน

หมายเหตุ : - Er: Erysipelas (ไข้ฟลามทุ่ง), Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Hf04	มะตอก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำได้เดือน	กิน
	ทองกวาว	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ราก	1		
	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1		
	ครอบจ๊กจวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ราก	1		
	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1		
	หญ้าขี้เฒ่า	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ราก	1		
	อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ราก	1		
	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
	มะเดื่อปลั่ง	<i>Ficus hispida</i> L.f.	ราก	1		
ไข้ดำแดง (Scarlet Fever: Sf)						
Sf01	ลำบิดตง	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	นางแย้ม	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	ราก	1		
Sf02	ผักเป็ดแดง	<i>Altemanthera bettzickiana</i> (Regel) G.Nicholson	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ราก	1		
	นางแย้ม	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	ราก	1		
Sf03	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	ราก	1		
	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	ราก	1		

หมายเหตุ : - Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง), Sf: Scarlet Fever (ไข้ดำแดง)

ตารางภาคผนวก ก ตำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดตำรับยา		องค์ประกอบของตำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Hf04	มะตอก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำได้เดือน	กิน
	ทองกวาว	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ราก	1		
	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1		
	ครอบจ๊กจวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ราก	1		
	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1		
	หญ้าขี้เปือก	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ราก	1		
	อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ราก	1		
	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
	มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L.f.	ราก	1		
ไข้ดำแดง (Scarlet Fever: Sf)						
Sf01	ลำบิดตง	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	นางแย้ม	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	ราก	1		
Sf02	ผักเป็ดแดง	<i>Altemanthera bettzickiana</i> (Regel) G.Nicholson	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ราก	1		
	นางแย้ม	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb.	ราก	1		
Sf03	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	ราก	1		
	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	ราก	1		

หมายเหตุ : - Hf: Hemorrhagic Fever (ไข้ปานดำปานแดง), Sf: Scarlet Fever (ไข้ดำแดง)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา							
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Sf09	เพ็ก	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Chev. & A.Camus) T.Q.Nguyen	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	น้ำแดง	<i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke	ราก	1			
	จิ้งบ้าน	<i>Bombax ceiba</i> L.	แก่น	1			
	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	แก่น	1			
	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1			
	คันทรง	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ราก	1			
	ตะโกกพนม	<i>Diospyros castanea</i> (Craib) Fletcher	เนื้อไม้	1			
	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	ราก	1			
	Sf10	ขางอ้าโพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G.Forst.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
		หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.	ทั้งต้น	1		
หมากน้ำนม		<i>Chysophyllum cainito</i> L.	แก่น	1			
สมอพิเภก		<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	เปลือกต้น	1			
Sf11		ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ราก	1	แช่น้ำฝน	กิน
	มะยม	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	เปลือกต้น	1			
	คันทรง	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ราก	1			
Sf12	เพ็ก	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Chev. & A.Camus) T.Q.Nguyen	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	โจด	<i>Vietnamosasa ciliata</i> (A.Camus) T.Q.Nguyen	ราก	1			
Sf13	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	

หมายเหตุ : - Sf: Scarlet Fever (ไข้ดำสีแดง)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา							
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Sf14	เพ้ายามอม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	เผ่าไข่ปลา	<i>Antidesma</i> spp.	ราก	1			
	มะไฟแฉะ	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.) Mabb.	ราก	1			
	ไม้สี่สุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult.	ราก	1			
	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1			
	ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก	1			
	เสียงพ้านางแอ	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr.	ราก	1			
	Sf15	มะกล่ำต้น	<i>Adenantha pavonina</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
		ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
		เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	ราก	1		
		มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1		
		ครอบจักรวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ราก	1		
		มะตุ๊ก	<i>Siphonodon celastrius</i> Griff.	ราก	1		
		น้ำเน่ง	<i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke	ราก	1		
Sf16		ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	ขางหัวหมู	<i>Mitusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ราก	1			
	ก้างปลาเคี้ยว	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	ราก	1			
	คัมภีร์หลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	ราก	1			

หมายเหตุ : - Sf: Scarlet Fever (ไข้ดีอีแดง)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา								
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้		
Sf17	มะตอก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	เปลือกต้น	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กินและ		
	ข่านัก	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr.	แก่น	1		อาบ		
	Sf18	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน	
		ดับเต่าตัน	<i>Diospyros ehitoides</i> Wall. ex G.Don	ราก	1			
		เลียงผิง	<i>Ficus albipila</i> (Miq.) King	ราก	1			
		ช้อ	<i>Gmelina arborea</i> Roxb.	ราก	1			
		Sf19	โพศรี	<i>Hura crepitans</i> L.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
			เม่าไขปลา	<i>Antidesma</i> spp.	ราก	1		
			ต่อไล่	<i>Allophylus cobbe</i> (L.) Raeusch.	ราก	1		
			ขางอ้าโพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G.Forst.	ราก	1		
ขุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.		ราก	1				
หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd.		พื้งต้น	1				
Sf20	หญ้าขี้เฒ่า	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ราก	1				
	หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	ราก	1				
	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน		
	อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ลำต้น	1				
	เข็มขาว	<i>Pavetta indica</i> var. <i>tomentosa</i> (Roxb. ex Sm.) Hook.f.	ราก	1				

หมายเหตุ : - Sf: Scarlet Fever (ไข้ตี้อีแดง)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Sf21	ไผ่บง <i>Bambusa tulda</i> Roxb. ไผ่สีสุก <i>Bambusa blumeana</i> Schult.	ตา	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
ใช้สุกใส (Chickenpox: Ch)					
Ch01	พลุ <i>Piper betle</i> L. บอระเพ็ด <i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson	ใบ เถา	1 1	ตำ ละลายน้ำข้าวเจ้า	ทา
Ch02	หนามพุงดอ <i>Azima sarmentosa</i> (Blume) Benth. & Hook.f. คันทรง <i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	อาบ
Ch03	เหมือดไลด <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Bail. กระพุ่ม <i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser ดับเต้าน <i>Diospyros ehitoides</i> Wall. ex G.Don	ราก	1	แช่น้ำส่างน้อย แทรกด้วยน้ำ	กิน
Ch04	ครอบจ๊กรวาด <i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet ชุมเห็ดไทย <i>Senna tora</i> (L.) Roxb. หญังกัดใบยาว <i>Sida acuta</i> Burm.f. หญ้าคา <i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. หม่อน <i>Morus alba</i> L.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Ch05	น้ำเน็ง <i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke ย่านาง <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels อ้อยดำ <i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Sf: Scarlet Fever (ใช้ต้้อสีแดง), Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา							
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ch06	แฟนน้ำ	<i>Hymenocardia punctata</i> Walt. ex Lindl.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	ตั้งตั้ง	<i>Getonia floribunda</i> Roxb.	ราก	1			
	มะตุ๊ก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1			
	เหมือดโสด	<i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill.	ราก	1			
	ชำ	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน	
	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1			
	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก	1			
	กูก	<i>Lansea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	ลำต้น	1			
	Ch08	ครอบจักรวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ราก	1	แช่น้ำฝน	กิน
		มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1		
ผักหวานบ้าน		<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1			
ย่านาง		<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ราก	1			
มะตุ๊ก		<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1			
อ้อยดำ		<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	ลำต้น	1			
Ch09		กรวยป่า	<i>Casearia grewifolia</i> Vent.	ราก	1	แช่น้ำฝน 1 สัปดาห์	กิน
		มะตุ๊ก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	ราก	1		
		เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	ราก	1		
		ไข่ขาวทลาย	<i>Cephalostachyum pergracile</i> Munro	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ch11	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Miabb.	ราก	1 บาท	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	ขางหัวหมู	<i>Milusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ราก	1 บาท		
	กุ๊ก	<i>Lannea coromandelica</i> (Houttt.) Merr.	ราก	1 บาท		
	ค้ำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	ราก	1 บาท		
	กระมออบ	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb. ex Hook. f.	ราก	1 บาท		
	จันทน์	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ราก	6 แฉ่น		
	หยั่งสมุทร	<i>Amalocalyx microlobus</i> Pierre ex Spire	ราก	1 บาท		
	ครามป่า	<i>Tephrosia purpurea</i> (L.) Pers.	ราก	1 บาท		
	คราม	<i>Indigofera tinctoria</i> L.	ราก	1 บาท		
	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก	1 บาท		
	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1 บาท		
	อีแปะ	<i>Vitex scabra</i> Wall. ex Schauer	ราก	1 บาท		
Ch12	ชา	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	กำลังควายเถิก	<i>Smitax perfoliata</i> Lour.	ราก	1		
	เขยตาย	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	ราก	1		
	ชิงชี	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	1		

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา				
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	
Ch13	กระທေးລາຍ	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฟุ้งคา	กิน
	มะไฟแฉรด	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.) Mabb.	ราก	1		
	นมนาง	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubard) P. Royen <i>Harrisonia</i>	ลำต้น	1		
	คนทา	<i>perforata</i> (Blanco) Merr.	ราก	1		
	ดับเต้าตัน	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don	ราก	1		
	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	ราก	1		
	โมกหลวง	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G. Don	ราก	1		
	พุงแก	<i>Capparis siamensis</i> Kurz	ราก	1		
	หนามวัวรัง	<i>Capparis sepiaria</i> L.	ราก	1		
	ตะลุมพุก	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre	ราก	1		
	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ราก	1		
	ขางหัวหมู	<i>Milusa velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ราก	1		
	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	ราก	1		
	ตีนจ้ำ	<i>Ardisia aprica</i> H. R. Fletcher	ราก	1		
	เฉียงพ้านางแอ	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr.	ราก	1		
			ราก	1		

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

หมวดคำรับยา		องค์ประกอบของคำรับยา			
ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Ch14					
กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M.Roem.	ราก	1	ต้มเดือดเอาน้ำ แทรกด้วยสุรา	กิน
มะหาด (น้อย)	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก	1		
มะหาด (ใหญ่)	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก	1		
มะเค็ด	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	ราก	1		
สนุ่น	<i>Salix tetrasperma</i> Roxb.	ราก	1		
แมงลักคา	<i>Hyptis suaveolens</i> (L.) Poit.	ราก	1		
พลองหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	ราก	1		
กรวยป่า	<i>Casearia grewiffolia</i> Vent.	ราก	1		
แพบ้งน้ำ	<i>Hymenocardia punctata</i> Wall. ex Lindl.	ราก	1		
มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania cochinchinensis</i> (Lour.) M.R.Almeida	ราก	1		
เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	ราก	1		
ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1		
คันทรง	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ราก	1		
ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	ราก	1		
ต้นขี้ยายตง	<i>Walsura villosa</i> Wall. ex Hiern	ราก	1		
มะसान	<i>Dillenia aurea</i> Sm.	ราก	1		
ล้านดิน	<i>Dillenia hookeri</i> Pierre	ราก	1		

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Ch15	จันทน์	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	ผักตีนขาว	<i>Helminthostachys zeylanica</i> (L.) Hook.	ราก	1		
	โตไม่รู้ลืม	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ราก	1		
Ch16	มะม่วงต้น	<i>Solanum indicum</i> L.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
	มะม่วงเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ราก	1		
	ชาก	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep.	ราก	1		
	คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	ราก	1		
	เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1		
	ตะโกพนม	<i>Diospyros castanea</i> (Craib) Fletcher	ราก	1		
	ขี้หนู	<i>Diospyros borneensis</i> Hiem	ราก	1		
	มะขมป่า	<i>Acronychia pedunculata</i> (L.) Miq	ราก	1		
	ผักหวานเมา	<i>Urobotrya siamensis</i> Hiepko	ราก	1		
	ข้าวเม่านก	<i>Tadehagi triquetrum</i> (L.) H.Ohashi	ราก	1		
	คัตเด้า	<i>Oxyceros horridus</i> Lour.	ราก	1		
	ส่องฟ้าตง	<i>Clausena harmandiana</i> (Pierre) Guillaumin	ราก	1		
	ส้านเสก	<i>Clausena excavata</i> Burm.f.	ราก	1		
	ราก		ราก	1		

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

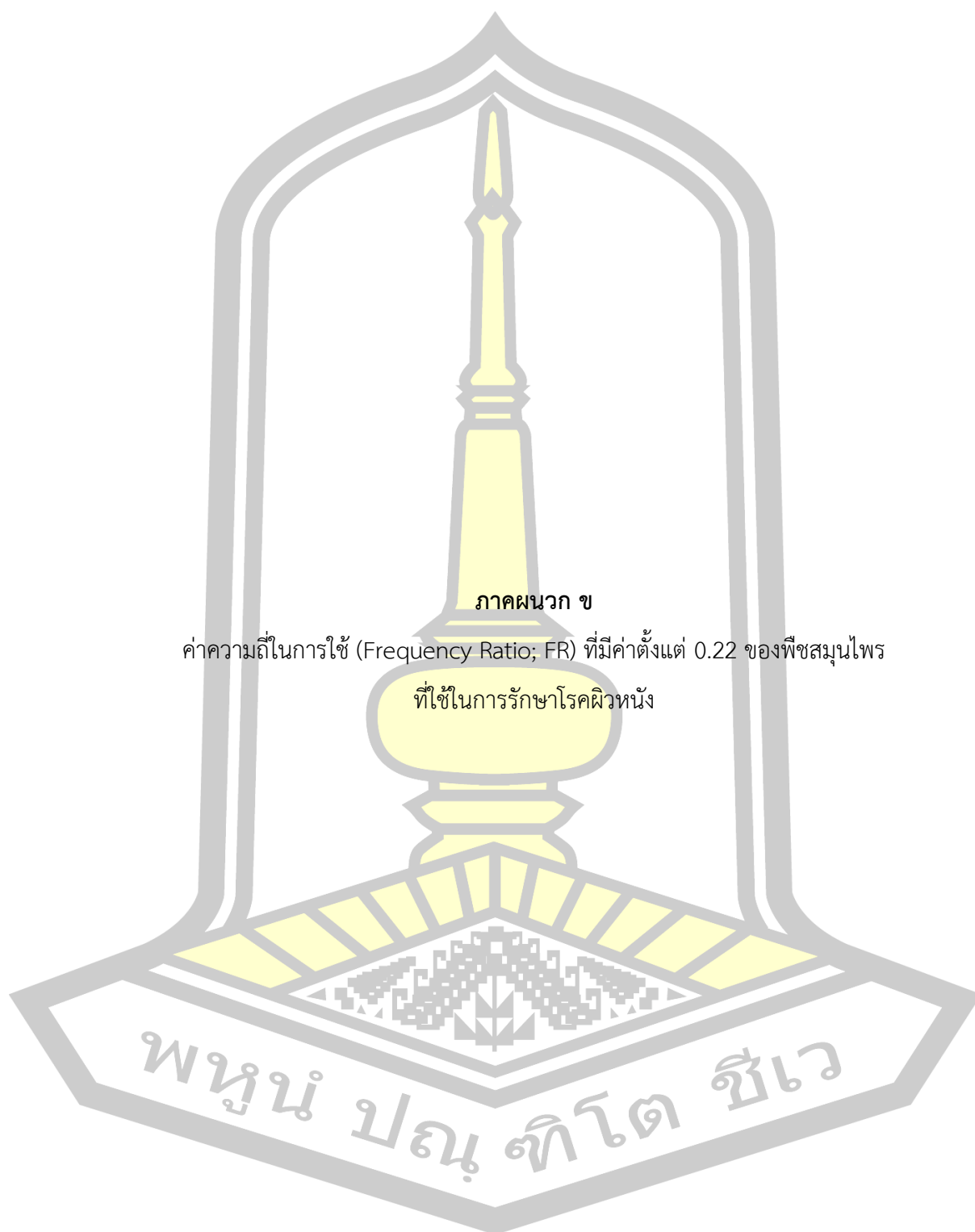
องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Ch17	ผักขม หญ้าพันงูขาว มะแว้งต้น	<i>Amaranthus viridis</i> L. <i>Achyranthes aspera</i> L. <i>Solanum indicum</i> L.	ทั้งต้น ทั้งต้น ราก	1 1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Ch18	ข่อย ทองกลางป่า มะไฟ	<i>Streblus asper</i> Lour. <i>Erythrina subumbans</i> (Hassk.) Merr. <i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	ยอด ยอด ยอด	1 กำมือ 1 กำมือ 1 กำมือ	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Ch19	กุ่ม ขางหัวหมู	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr. <i>Millettia velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ลำต้น ราก	1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Ch20	มะเขือเปราะ ส้มซ่า	<i>Solanum virginianum</i> L. <i>Citrus x aurantium</i> L.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
ใช้พรพิษ (Smallpox: Sm)						
Sm01	ผักขวง ผักต้ำถึง ข้าวฟ่าง	<i>Glinus oppositifolius</i> (L.) Aug.DC. <i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt <i>Setaria italica</i> (L.) P.Beauv.	ทั้งต้น เถา แก่น	1 1 1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
Sm02	น้ำเนแดง เหมือดโสด	<i>Thunbergia hossei</i> C.B.Clarke <i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill.	ราก ราก	1 1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	กิน
Sm03	ส้มกบ ขางหัวหมู	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. <i>Millettia velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ราก ราก	1 1	ต้มเดือดเอาน้ำ	อาบ

หมายเหตุ : - Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส), Sm: Smallpox (ใช้พรพิษ)

ตารางภาคผนวก ก คำรับยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคผิวหนังในแต่กลุ่มโรค

องค์ประกอบของตำรับยา						
หมวดตำรับยา	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วน	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้
Sm04	ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	มะตุ๊ก	<i>Siphonodon celsastrineus</i> Griff.	ราก	1		
	นมแมว	<i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	ราก	1		
Sm05	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm.	แก่น	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กินและ อาบ
Sm06	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	มะพลอด	<i>Elaeagnus latifolia</i> L.	ราก	1		
	กูก	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	ราก	1		
Sm07	ผักขี้กาว	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำฝน	ทา
Sm08	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ราก	1	แช่ด้วยน้ำฝน	กิน
	พริก	<i>Capsicum annuum</i> L.	ราก	1		
	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.	ราก	1		
	หญ้าหอมแก้ว	<i>Lindernia micrantha</i> D.Don	ราก	1		
	ไผ่สีสุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult.	ราก	1		
ไข้สุกวัต (Herpes Zoster: Hz)						
Hz01	กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	ใบ	1	ตำ ละลายด้วยน้ำล้างน้อย	ทา
	ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	เมล็ด	1		
Hz02	นมน้อย	<i>Polyalthia evecata</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	ราก	1	ฝนด้วยหิน ละลายน้ำสุรา	ทา
Hz03	ถั่งเปา	<i>Labiab purpureus</i> (L.) Sweet	ใบ	1	ตำ ละลายด้วยน้ำสุรา	ทา

หมายเหตุ : - Sm: Smallpox (ไข้ทรพิษ), Hz: Herpes Zoster (ไข้สุกวัต)

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR	ดัชนีรับยา (ภาคผนวก ก)
1	ข้าวเจ้า	ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L. / Poaceae	G	เมล็ด	เย็นหวาน	9.25	Ab08, Aw27, Mm01, Mm06, Mm07, Ru01, Hz01
2	หมอน้อย / หมอน้อยนาง	กรุงขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L. / Menispermaceae / CS008	C	ราก ใบ	เย็นสุขุมหอม	5.73	Ab15, Aw02, Mm11, Ru02, Er01, Hf01
3	อ้อยดำ	อ้อยดำ	<i>Saccharum sinense</i> Roxb. / Poaceae / CS012	G	ลำต้น	หวานดีดขม	5.73	Aw03, Aw05, Ya02, Mm06, Mm07, Ru01, Ru09, Ru10, Me04, Me05, Hf04, Sf08, Sf20, Ch08, Ch05
4	หญาลำไย / ลิบมีน	ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb. / Fabaceae / CS018	US	ราก ใบ	เมาเบื่อ	5.73	Cb10, Ri03, Pv03, W006, Le06, Mm11, Mm14, Ru07, Sf14, Sf19, Ch04
5	ผักหวานบ้าน	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. / Phyllanthaceae / CS080	S	ราก	เย็น	5.07	Aw03, Mm06, Mm10, Mm14, Ru01, Ru09, Ru10, Me04, Me05, Me03, Hf04, Sf04, Sf09, Sf14, Sf15, Sf20, Ch08, Ch14, Sm08
6	ย่านาง	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels / Menispermaceae / CS019	C	ราก	ขมเย็น	4.41	Ab19, Aw03, De02, Mm05, Mm11, Mm13, Mm15, Ru09, Ru10, Me04, Hf04, Ch08, Ch05

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีรับยา
7	หมากนาว	มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle / Rutaceae / CS009	ExST	น้ำในผล ราก	เปรี้ยว จัดเย็น	4.19	Ab01, Ab11, Ab17, Er03
8	หญ้าคา	หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. / Poaceae / CS017	G	ใบ ราก	ปรา หวานเย็น	3.96	Mm03, Ru02, Me02, Me05, Me03, Sf06, Sf19, Ch04
9	จ้าว	จ้าว	<i>Bombax ceiba</i> L. / Malvaceae / CS081	T	แก่น ราก	เมา	3.96	Ya02, De26, Mm03, Ru02, Ru12, Me02, Sf06, Sf09
10	นอมแน / น้ำแฉ	น้ำแฉ	<i>Thunbergia similis</i> Craib / Acanthaceae / CS200	C	ราก	จืด	3.96	De01, Mm10, Ru09, Me04, Sf04, Sf08, Sf09, Sf15, Ch05, Sm02
11	งา	งา	<i>Sesamum indicum</i> L. / Pedaliaceae / CS082	ExH	น้ำมันเมล็ด	ร้อนเผ็ด	3.52	Ab11, Wo01, Wo09, Le02, Ps01
12	หมากตูก / ตูก กदान	มะตูก	<i>Siphonodon celastrius</i> Griff. / Celastraceae / CS169	T	ราก เปลือกต้น	เมาติดมัน	3.52	Aw10, Aw13, Mm10, Ru10, Me05, Hf04, Sf15, Sf17, Ch06, Ch08, Ch09, Sm04
13	หญ้าจืด	หญ้าจืดใบยาว	<i>Sida acuta</i> Burm.f. / Malvaceae / CS010	US	ราก	เผ็ดฝาด	3.52	Mm11, Mm12, Ru02, Ru10, Ru12, Me05, Me03, Hf04, Sf19, Ch04
14	ชาชู / ชาชูต้น	ชิงชี	<i>Capparis micrantha</i> DC. / Capparaceae / CS001	ST	ราก	ขมเย็น	3.30	Aw02, Aw09, Sf05, Ch12
15	ส้มกบ	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. / Rubiaceae / CS024	T	ราก	ขม	3.30	Aw28, Wo06, De07, De09, De16, Sf13, Sf16, Ch11, Ch13, Sm03

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
16	ไม้ไผ่บ้าน	ไผ่สีสุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult. / Poaceae / CS170	B	หน่อ ราก	เย็นกร่อย เค็มกร่อย	3.08	Ab02, Wo07, Mm14, Sf14, Sf21, Sm08
17	ไม้ทอง / ทองกลาง	ทองกลางป่า	<i>Erythrina subumbans</i> (Hassk.) Merr. / Fabaceae / CS171	T	ตา ติว ใบ เปลือกต้น ใบ	เย็น เย็นมันเย็น	3.08	Aw17, Mm03, Ru02, Ru12, Me02, Sf06, Ch18
18	พริกขี้หนู / พริกขี้หนู	พริก	<i>Capsicum annuum</i> L. / Solanaceae / CS172	ExUS	ผล	เผ็ดร้อน	2.86	Aw01, De01, Sm08
19	หมากแคว้ง	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw. / Solanaceae / CS020	ExS	ราก	เย็น	2.86	Mm10, Ru10, Me05, Hf04, Sf04, Sf15, Ch07, Ch08, Ch11, Sm06
20	เหมือดโลด	เหมือดโลด	<i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill. / Phyllanthaceae / CS201	ST	ราก	ร้อน	2.86	Ab16, De03, De16, Er01, Hf01, Ch03, Ch06, Sm02
21	เอื้อง	เอื้องพมายนมา	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht / Costaceae / CS023	H	ราก	ขมเมา	2.86	Ab13, Ri03, Pv03, Le06, De12, Mm03, Ru06, Me02, Sf06
22	ดอกซ้อน	นางแย้ม	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb. / Lamiaceae / CS083	S	ราก	เย็น	2.64	Aw06, De01, Ru03, Ru05, Hf03, Sf01, Sf02
23	ทัน / หมากทัน	พุทรา	<i>Ziziphus jujube</i> Mill. / Rhamnaceae / CS013	ExST	แก่น ราก	ผัดเย็น	2.64	Cb04, Cb11, Ru06, Ru07, Ru08, Ru13
24	ปากเขา	ครอบจักรวาล	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet / Malvaceae / CS084	US	ราก	ขม	2.64	Mm10, Mm11, Ru02, Ru04, Ru10, Me05, Hf04, Sf15, Ch04, Ch08

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ตำหนิตำรับยา
25	ขมิ้น	ขมิ้นชัน	<i>Curcuma longa</i> L. / Zingiberaceae / CS021	H	เหง้า	ผัดขมิ้นเย็น	2.42	Ca02, De04, HF03
26	หญ้าผักคาวาย	หญ้าปากคาวาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd. / Poaceae / CS085	G	ทั้งต้น	ขมเย็น	2.42	Mm11, Mm13, Mm15, Ru06, Ru13, Sf10, Sf19
27	ส้มพอ	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour. / Moraceae / CS022	T	ราก แก่น ยาง ใบ	เม้าผัดขมิ เม้าขมิ เม้าเผื่อน	2.42	De24, Mm03, Ru03, Me02, Sf06, Ch18
28	แดงแซง	ขางทั่วหมู่	<i>Millettia velutina</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson / Annonaceae / CS214	T	ราก เนื้อไม้	เม้าเบือ	2.42	De07, De09, De16, Sf05, Sf16, Ch11, Ch13, Ch19, Sm03
29	เต๋อป๋อง	มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L.f. / Moraceae / CS133	ST	ราก	ผัดเผื่อน	2.42	Ab18, Wo01, Wo10, Ru04, Ru10, Me03, Me05, Me06, HF04
30	มะขาม	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L. / Fabaceae / CS165	EXT	เปลือกผล ใบ	ผัดเม้าร้อน เปรี้ยวผัด	2.20	Ab12, Cb08, Sc01, Me06
31	มะพร้าว	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L. / Arecaceae / CS164	EXP	ดอก ราก เปลือกผล กะทิ	ผัดหวาน จืด มัน	2.20	Ab12, Sc01
32	ขิง	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe. / Zingiberaceae / CS173	H	เหง้า	เผ็ดร้อนหวาน	2.20	Ab11, Aw01, Ru11

ตารางตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีรับยา
33	แพงคำฮ้อย	ขางอ้าโพ	<i>Phyllanthus virgatus</i> G.Forst. / Phyllanthaceae	H	ราก	เย็น	2.20	Ru09, Me04, Sf10, Sf19
34	ผีเสื้อ	คนทีสอ	<i>Vitex trifolia</i> L. / Lamiaceae / CS025	S	ราก ใบ	ร้อนสุขุม	1.98	Ab03, Wo09, Ru08
35	จันทน์แดง	จันทน์แดง	<i>Dracaena cochinchinensis</i> (Lour.) S.C.Chen / Asparagaceae / CS134	ST	แก่น	ขมเย็น	1.98	Mm06, Ru01
36	กล้วยดิบ	กล้วยดิบ	<i>Musa x paradisiaca</i> L. (ABB group) "Tib-Ta-Nod" / Musaceae	H	ใบ	ฝาด	1.98	-
37	หญ้าขี้ฉอม	หญ้าขี้ฉอด	<i>Sida rhombifolia</i> L. / Malvaceae / CS026	US	ราก	ฝาดเย็น	1.76	-
38	เหมือดแดง	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb. / Melastomataceae / CS135	ST	ราก ใบ	เหน็ดฝาด สุขุม	1.76	Wo03, Er01, Hf01, Sf03, Sf09, Ch14
39	มอนเฮื้อ	หม่อน	<i>Morus alba</i> L. / Moraceae / CS086	EXT	ราก ใบ เปลือก ต้น	จืดเย็น	1.76	De13, Ru09, Ru12, Me04, Ch04
40	หญ้าหอมแก้ว	หญ้าหอมแก้ว	<i>Lindernia micrantha</i> D.Don / Linderniaceae	H	ทั้งต้น	เย็น	1.76	Mm11, Sm08
41	หมากแตก	กระตางลาย	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd. / Celastraceae / CS136	C	ราก	ขมเมา	1.76	Ab04, Ab05, Cb04, Cb11, Ru05, Ch13
42	ผัก	ผักเจียว	<i>Benincasa hispida</i> (Thumb.) Cogn. / Cucurbitaceae	ExHC	เปลือกผล ผล	เหน็ดเย็น เย็น	1.76	De19, Er02
43	กะจาย	กำจาย	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler / Fabaceae	C	ราก	เหน็ดขมเบื่อ	1.76	Aw22, Aw26, Wo08, Er01, Hf01
44	น้ำค้ำน้อย	นมแมว	<i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hookf. & Thomson / Annonaceae / CS174	C	ราก	ฝาดเย็น	1.76	De19, Er01, Hf01, Sm04
45	ไข่น้ำใหญ่/ ไข่น้ำ	ค้ำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch. / Rubiaceae / CS175	T	ราก	เหน็ดเมา	1.76	Cb16, De09, Sf16, Ch11

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
				วิสัย				
46	ข้าคาม / ขะคาม / ขะคามบ้าน	คราม	<i>Indigofera tinctoria</i> L. / Fabaceae / CS137	ExS	ใบ ราก	เย็น	1.76	Hf02, Ch11
47	ส้มป่อย	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. / Fabaceae / CS087	T	ราก	ขม	1.76	Ps01, De17, De24, Mm06, Ru01, Sf03
48	เข้พมื่นขึ้น	ขมิ้นน้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe / Zingiberaceae / CS027	H	ฝัก เหง้า	ฝาดเค็ม	1.76	Ab08, Ri03, Pv03, Le06, De19, De23, Er02
49	ไม้เหม็ก / เหม็กน้อย	เม่าไข่ปลา	<i>Antidesma</i> sp. / Phyllanthaceae	T	ราก	จืด	1.76	Ri05, Pv04, Wo07, Wo10, Mm01, Mm14, Sf14, Sf19
50	ชาชูเครือ	พุงแก	<i>Capparis siamensis</i> Kurz / Capparaceae	S	ราก	ขมขื่น	1.54	Aw09, Aw15, Ch13
51	แดงซอน / ลังซอน	เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze / Lamiaceae / CS028	S	ราก	จืดขื่น	1.54	Mm14, Ru11, Sf02, Sf14
52	ฝ้ายเอื้อ	ฝ้าย	<i>Gossypium herbaceum</i> L. / Malvaceae / CS088	ExS	ราก ใบ ผล	ขื่นเอียน เย็นเปรี้ยว เมาเบื่อ	1.54	Ps01, De10, Ru09, Me04
53	ก้างปลา	ก้างปลาเคี้ยว	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. / Phyllanthaceae / CS204	ST	ราก	ขมเย็น	1.54	Aw13, Ca02, De09, Ru07, Sf16
54	หมากหวด / หวดน้อย / หวดซ่า	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh. / Sapindaceae / CS089	ST	ราก	เมาเบื่อขุม	1.54	Aw22, De02, Ch07, Ch11, Ch14
55	สมแสง	ขุมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm. / Polygalaceae / CS176	ST	ราก แก่น เปลือกต้น	เมาเบื่อ	1.54	De24, Ru05, Sf03, Ch13, Ch14, Sm05
56	หญ้าเพ็ก / เพ็กน้อย	เพ็ก	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Chev. & A.Camus) T.Q.Nguyen / Poaceae / CS138	B	ราก	จืด	1.54	Er01, Hf01, Sf09, Sf12

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
			วิสัย				
57	ยม	มะยม	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels / Phyllanthaceae / CS177	เปลือกต้น ใบ	จืด	1.54	De08, Ru02, Sf11
58	หิงหาย	หิงหาย	<i>Crotalaria quinquefolia</i> L. / Fabaceae	ราก	จืดเย็นเมา	1.54	Ru07, Er01, Hf01
59	เสี้ยวเงินเสียง	เสี้ยวเงินเสียง	<i>Prismatomeris sessiliflora</i> Pierre ex Pit. / Rubiaceae	ราก	เย็น	1.32	Mm01, Ru03
60	ก้านตง	คันทรง	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn. / Rhamnaceae / CS029	ราก	ฝาดเค็ม	1.32	Mm06, Ru01, Sf09, Sf11, Ch02, Ch14
61	ดอกคึก / ขาดี้	คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L. / Bixaceae / CS139	ดอก	หวานสุขุม	1.32	Ru05, Ch16
62	งวงซุม / งวงซุม	ตั้งตั้ง	<i>Getonia floribunda</i> Roxb. / Combretaceae / CS178	ราก	เค็ม	1.32	Ch06
63	นมจิว / นมวัว	มะโพงแตง	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.) Mabb. / Santalaceae	ราก	เย็น	1.32	Mm14, Sf14, Ch13
64	เหื่อนนาง / ดองทง	ดับเต้าน	<i>Diospyros ehiretioides</i> Wall. ex G.Don / Ebenaceae / CS090	ราก	เย็นเค็ม	1.32	Aw07, Aw28, De03, Sf18, Ch03, Ch13
65	หมากเตือเก็ง / มะเดื่อชุมพร	มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L. / Moraceae / CS091	เปลือกต้น ใบ	ฝาดเย็น	1.32	Wo10, De06
66	คอแลน	กรวยป่า	<i>Casearia grewifolia</i> Vent. / Salicaceae / CS140	ราก ใบ	เมาเบื่อ	1.32	Cb14, Ch09, Ch14
67	หูลิง	แพ่น้ำ	<i>Hymenocardia punctata</i> Wall. ex Lindl. / Phyllanthaceae / CS141	ราก	เมาเบื่อ	1.32	Ya01, De16, Ch06, Ch14
68	เล็บแมว	เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill. / Rhamnaceae / CS030	ราก	จืดเค็ม	1.32	Aw16, Mm10, Ru12, Sf15, Ch09
69	ถั่วพู	ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. / Fabaceae / CS092	หัว	มันเย็นขม	1.32	Cb04, Ru08, Sf11

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ตำหนิตำรับยา
70	กระเทียม	กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L. / Amaryllidaceae	ExH	หัว	ร้อนฉุน	1.32	-
71	ข่าขมิ้น	ข่าขมิ้น	<i>Ochna integririma</i> (Lour.) Merr. / Ochnaceae / CS035	ST	แก่น ราก ใบ	ขม	1.32	De03, Mm02, Ru06, Ru13, Sf17
72	หนามแดง	ตะครั่ง	<i>Ziziphus cambodianus</i> Pierre / Rhamnaceae	ST	ราก แก่น	ฝาดเย็น	1.32	Aw11, Aw16, Cb04
73	เหมือดเกล้า	เหมือดเกล้า	<i>Symplocos racemosa</i> Roxb. / Symplocaceae	ST	ราก	สุขุม	1.32	De03, Er01, Hf01
74	ขางไฟ	ไผ่เลี้ยง	<i>Bambusa multiplex</i> (Lour.) Raeusch. ex Schult. / Poaceae	B	ราก	เค็มกร่อย	1.32	-
75	ขาว	ขี้ขาว	<i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale / Rubiaceae	T	เปลือกต้น ราก	เมาเบื่อ	1.32	Er01, Hf01
76	พญา	พญา	<i>Piper betle</i> L. / Piperaceae / CS094	C	ใบ ราก	เผ็ดเมา	1.10	Ab15, Cb11, Ch01
77	ปิ่นโต	เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L. / Plumbaginaceae / CS031	US	ราก ใบ	ร้อน	1.32	Ri02, Pv02, Le01, Le05, Ch16
78	หัวน้ำ	ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (L.Koenig) Link ex A.Dietr. / Zingiberaceae / CS093	H	หัว	ฝาดขื่นเย็น	1.10	-
79	เครือเขา	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson / Menispermaceae / CS095	C	ราก เถา	ขมเย็น	1.10	De21, De25, Ch01
80	ข้าหลวง	ข้า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd. / Zingiberaceae / CS002	H	เหง้า	เผ็ดร้อนขม	1.10	Aw26, Cb19, Ch07, Ch12
81	หมากเข็ง	มะเขือเปราะ	<i>Solanum virginianum</i> L. / Solanaceae / CS168	EXUS	ราก ใบ	เย็นเปรี้ยว	1.10	Ab06, Sf04, Ch20
82	อ้อยช้าง	อ้อย	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr. / Anacardiaceae / CS182	T	ลำต้น ราก	หวาน	1.10	Ch07, Ch11, Ch19, Sm06
83	เว่อหวาน	ส้มซ่า	<i>Citrus x aurantium</i> L. / Rutaceae	ExST	ราก	ปร่าจัด	1.10	Aw09, Aw12, Ch20
84	ถั่วชะเมต	ถั่วลาย	<i>Centrosema pubescens</i> Benth. / Fabaceae	ExC	ราก	ขมเย็น	1.10	Sf08
85	เหมือดหลวง	เหมือดขาน	<i>Aporosa ficifolia</i> Baill. / Phyllanthaceae	ST	ราก	สุขุม	1.10	-
86	ลุมพู / มุยตอย	ตะลุมพู	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tiriveng. & Sastre / Rubiaceae / CS142	ST	ราก	ฝาดสุขุม	1.10	Aw28, Ch13

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
87	คัตเค้า	คัตเค้า	<i>Oxycceros horridus</i> Lour. / Rubiaceae / CS032	ST	เถา ราก	ฝาดเย็น เผื่อนปร่า	1.10	Aw12, Aw13, Ch16
88	อ้อย	อ้อย	<i>Saccharum officinarum</i> L. / Poaceae / CS183	G	ลำต้น	หวานดีขม	1.10	-
89	หมากเฟือง	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L. / Oxalidaceae / CS143	T	ราก แก่น	หวานเย็น	1.10	Ru12
90	สะเดา	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. / Meliaceae / CS033	T	ราก แก่น เปลือกต้น	ขมฝาดเย็น	1.10	Sc02, Sf18
91	แก้วขาว	แก้ว	<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack / Rutaceae / CS003	ST	เปลือกต้น	เผ็ดขม	1.10	Ab03
92	จัก / ค้า / คา	ค้ำ	<i>Schumannianthus dichotomus</i> (Roxb.) Gagnep. / Marantaceae	H	เปลือกต้น เหง้า	เย็นเบื่อ	1.10	Aw05
93	ผักกาด	ผักกาดเขียว	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern. / Brassicaceae	ExH	ใบ ราก	เผื่อนเย็น	1.10	Wo09, Mm04
94	หมากแปบ	ถั่วแปบ	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet / Fabaceae / CS213	C	เมล็ด	เผ็ดขม	1.10	De15, Hz03
95	ทองสมุทร	ทองกลางลาย	<i>Erythrina variegata</i> L. / Fabaceae / CS096	T	ใบ	เผื่อน	0.88	-
96	จีแฮด	หนามพุงดอ	<i>Azima sarmentosa</i> (Blume) Benth. & Hook.f. / Salvadoraceae / CS034	C	เปลือกต้น ราก	เผื่อนขม เปรี้ยวเย็น	0.88	Ch02
97	ผักชีช้าง	จันทิน	<i>Asparagus racemosus</i> Willd. / Asparagaceae / CS097	C	ราก	เย็นดีหวาน	0.88	De10, Ch11, Ch15
98	หมากน้ำ	น้ำเต้า	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl. / Cucurbitaceae / CS206	ExHC	ใบ ผล	เย็น	0.88	Ab07
99	ขมิ้น	เขยตาย	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC. / Rutaceae / CS035	ST	ราก	เมาเย็นปร่า	0.88	Aw28, Sf07, Ch12
100	ไคร์	สมุนไพร	<i>Salix tetrasperma</i> Roxb. / Salicaceae	T	ราก	ขมเย็น	0.88	Ch14
101	ไข่เน่าน้อย	กระมอ	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb. ex Hook. f. / Rubiaceae	ST	ราก เปลือกต้น	ฝาดหวานเบื่อ	0.88	Ch11

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนี دریافتยา
102	บังมั่ง / บงนัง	เสียงพร้าบางแฉอ	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr. / Rhizophoraceae / CS210	T	เปลือกต้น แก่น	ฝาดเย็นหวาน	0.88	De24, Mm14, Sf14, Ch13
103	ข้าวโคต	ข้าวฟ่าง	<i>Setaria italica</i> (L.) P.Beauv. / Poaceae	ExG	แก่น	จืดชุ่ม	0.88	Sm01
104	หนามแห้ง	มะหัดัด	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng. / Rubiaceae / CS144	ST	ราก	ฝาดเย็น	0.88	Ab03, Ab17, De24, Ch14
105	ส่องฟ้า	ส่องฟ้าแดง	<i>Clausena wallichii</i> var. <i>guilainii</i> (Tanaka) Molino / Rutaceae / CS036	S	ราก	ฝาดเย็น	0.88	Cb16, Mm07, Ch16
106	หนามโกหก	คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr. / Rutaceae / CS145	ScanS	ราก	ขมฝาดเย็น	0.88	Aw07, Aw16, Aw26, Ch13
107	หนากล้า	มะหากล้าต้น	<i>Adenanthera pavonina</i> L. / Fabaceae / CS098	T	ราก	เปรี้ยวขื่นเย็น	0.88	Mm10, Ru13, Sf15
108	เม่าตาเขียด	เม่าสร้อย	<i>Antidesma acidum</i> Retz. / Phyllanthaceae / CS180	S	ราก	จืด	0.88	De03
109	หมากมี	ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam. / Moraceae	ExT	แก่น	หวานติดขม	0.88	Cb10, Ru07
110	ไม้ท่อม	กระทุ้มโคก	<i>Mitragyna hirsuta</i> Havil. / Rubiaceae / CS184	T	เนื้อไม้	ขมฝาดเย็น	0.88	-
111	เซ็มขาว	เซ็มขาว	<i>Pavetta indica</i> var. <i>tomentosa</i> (Roxb. ex Sm.) Hook.f. / Rubiaceae / CS146	S	ราก	เย็นหวาน	0.88	Cb02, De26, Me01, Sf20
112	หญ้าแห้วหมู	แห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L. / Cyperaceae / CS185	H	หัว	ฝืดหอมปรา่	0.88	Mm07
113	เป็น	ตะขบเป่า	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr. / Salicaceae	T	แก่น ใบ	ฝาดขื่น	0.88	Aw13, Mm06, Mm13, Ru01
114	สีดา	ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> L. / Myrtaceae	ExST	เปลือกต้น ราก	ฝาดฝืดเย็น	0.88	Aw04, Cb17, Ru12
115	เกือกกา	มะเกือกกา	<i>Diospyros gracilis</i> Fletcher / Ebenaceae / CS215	T	เนื้อไม้ ราก	เมาฝาดเย็น	0.88	De16
116	ซีเขล็ก	ซีเขล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lamarck) H.S.Inwin & Barneby / Fabaceae / CS163	T	ใบ ราก	ขม	0.88	Le02

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (โบราณ)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
117	ทันแดง	ชี้แรด	<i>Senegalia comosa</i> (Gagnep.) Maslin, Seigler & Ebinger / Fabaceae	ScanS	เถา	ฝาด	0.88	Cb06
118	ลมปม	ปอมปม	<i>Thespesia lampas</i> (Cav.) Dalzell / Malvaceae	S	ราก	เย็น	0.88	Cb10, Er02
119	กาลา	อินทนิลบก	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers. / Lythraceae	T	เปลือกต้น	ฝาดขม	0.88	Cb05, Cb06, Wo04
120	จันทน์ขาว	จันทนา	<i>Taranna hoensis</i> Pit. / Rubiaceae	S	แก่น	เย็นหอม	0.88	-
121	ไม้ชี้เห็น	ผ้าเสียน	<i>Vitex canescens</i> Kurz / Lamiaceae	T	แก่น	ฝาด	0.88	Wo06, Ya01
122	หมากกากลัก / ตองทึบ	พญารากหล่อ	<i>Leea macrophylla</i> Roxb. ex Homem. / Vitaceae / CS099	S	ราก	เย็น	0.88	De05, Ru11
123	ไม้ตับเต่า	กระทุงทุกงวาง	<i>Neonaucllea sessilifolia</i> (Roxb.) Merr. / Rubiaceae / CS037	T	แก่น	ขมฝาดเย็น	0.88	Aw28, Er01, Hf01
124	ต้นจ้ำ	ต้นจ้ำ	<i>Ardisia aprica</i> H.R. Fletcher / Primulaceae	S	ลำต้น	ฝาด	0.66	Aw20, Hf02, Ch13
125	บอน / ใต้ออก	บอน	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott / Araceae	H	ใบ หัว	เย็นติดต้น เมาติดต้น		
126	หมากขามเครือ / ส้มพองหลวง	ขามเครือ	<i>Dalbergia stipulacea</i> Roxb. / Fabaceae / CS004	C	เถา	เปรี้ยวฝาด	0.88	Cb10, Ri05, Pv04
127	ไม้เท้าสาน	จิ้ง	<i>Rhapis excelsa</i> (Thunb.) Henry / Arecaceae / CS186	Exp	เปลือกต้น	ฝาด	0.66	Aw20
128	หญ้าพันงูหลวง	หญ้าพันงูขาว	<i>Achyranthes aspera</i> L. / Amaranthaceae / CS005	H	ทั้งต้น	ขมฝาด	0.66	Ch17
129	คอม้ลม	ปลับปลา	<i>Microcos tomentosa</i> Sm. / Malvaceae / CS147	T	ราก	เย็น	0.66	Cb11
130	ทำอว / ออมฮอก	กระหนาย	<i>Pterospermum littorale</i> Craib var. <i>littorale</i> / Malvaceae	T	ราก	เมาเบื่อ	0.66	Aw22
131	พันชาติ	ซาก	<i>Erythrophloeum succirubrum</i> Gagnep. / Fabaceae	T	เปลือกต้น	เมาเบื่อ	0.66	Ch16

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
132	ชะมัด	สันโศก	<i>Clausena excavata</i> Burm.f. / Rutaceae / CS039	S	ราก	ร้อน	0.66	Cb16, Ru04, Ch16
133	หมากตลอด	มะหลอด	<i>Elaeagnus latifolia</i> L. / Elaeagnaceae / CS100	C	ราก	จัดเย็น	0.66	Me03, Sm06
134	ไผ่ตัน เต๋อดิน	โมกเครือ	<i>Amphineurion marginatum</i> (Roxb.) D.J.Middleton / Apocynaceae / CS148	C	ราก	ฝาดสุขุม	0.66	Ab16, Cb16, Sf04
135	ส้มเอด	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i> / Combretaceae / CS038	T	ผล	ฝาดเปรี้ยวขม	0.66	Ru08, Sf04
136	งิ้วเลี้ยวหลวง	งิ้วเลี้ยว	<i>Capparis flavicans</i> Kurz / Capparaceae	S	ราก	จัด	0.66	-
137	หมากแพง	सानช้าง	<i>Dillenia pentagyna</i> Roxb. / Dilleniaceae	T	ราก	ขม	0.66	Aw28, Mm06, Ru01, Ru11
138	คาม	ครามใหญ่	<i>Indigofera suffruticosa</i> MILL. / Fabaceae	US	ราก	เย็นฝาดเ็น	0.66	Cb07, Ru08
139	หมากม่วงสอด	มะม่วงป่า	<i>Mangifera caloneura</i> Kurz / Anacardiaceae / CS101	T	ราก	เย็น	0.66	Ru08
140	หมากละมิง	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy / Clusiaceae / CS149	ST	ราก ใบ	เปรี้ยว	0.66	De23, Ru06
141	งิ้วดำ	รักดำ	<i>Diospyros curranii</i> Merr. / Ebenaceae	ST	แก่น	เย็น	0.66	Ru12
142	ยอ	ยอ	<i>Morinda citrifolia</i> L. / Rubiaceae / CS040	ST	แก่น	เย็น	0.66	Wo02
143	เปล้าน้อย	เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> H.Ohba / Euphorbiaceae	S	ราก ใบ	ร้อนปร่า	0.66	-
144	ตดหมูตดหมา	ตดหมูตดหมา	<i>Paederia linearis</i> Hook.f. / Rubiaceae / CS102	C	ราก	ขมเย็น	0.66	-
145	ยาหัวหลวง	ขาเป็ญ่ม	<i>Premna herbacea</i> Roxb. / Lamiaceae	US	ราก	เมาเบื่อ	0.66	Ya01
146	เปล้า	เปล้าใหญ่	<i>Croton persimilis</i> Müll.Arg. / Euphorbiaceae / CS041	ST	ราก	ร้อนเมา	0.66	-
147	หยิกบ่อตอง	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack / Simaroubaceae / CS043	S	ราก	ขมเมา	0.66	Cy01

ตารางตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า	ดัชนีตำรับยา (ภาคผนวก ก)
				วิธีย			FR	
148	มันแกวชะงา	มันแกว	<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb. / Fabaceae	ExHC	ใบ	เผื่อน	0.66	Cb01, Mm13, Mm15
149	หมากนัต	สับประรด	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr. / Bromeliaceae / CS203	ExH	ใบ	หวานเย็น	0.66	Aw04, De08
150	ตุ้มกา	ตุ้มกาขาว	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill / Loganiaceae / CS187	ST	เปลือกต้น ราก	เมาเบื่อ	0.66	Aw07, Aw18
151	ชูชา / ชูรา	เสียด	<i>Justicia adhatoda</i> L. / Acanthaceae / CS103	S	ราก	ขมเผื่อน	0.66	Le03
152	ผักคะหย้า	ข้าวเรือด	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam. / Fabaceae	C	หัว	เมาเบื่อ	0.66	Ab19, Cb09
153	พีแดง	พนมสวรรค์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L. / Lamiaceae / CS042	S	ราก	เมาร้อน	0.66	Ab03, Cb09, Ca01
154	ฝาง	ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L. / Fabaceae / CS105	ST	แก่น	ขมเผด	0.66	Wo07, De12
155	หมากซึกหลวง	มะค่าดีควาย	<i>Sapindus rarak</i> DC. / Sapindaceae / CS207	T	ราก	เผื่อนขม	0.66	De20
156	พุ่มท / หอนขวาน	คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L. / Colchicaceae / CS104	HC	หัว	ร้อนเมา	0.66	-
157	อังกา / อังกา	หมากน้าม	<i>Chrysophyllum cainito</i> L. / Sapotaceae / CS150	EXT	แก่น	จืด	0.66	Aw27, Mm12, Sf10
158	จิงจ้อ	จิงจ้อ	<i>Aniseia martinicensis</i> (Jacq.) Choisy / Convolvulaceae	C	ราก	ร้อน	0.66	Aw03, Cb03
159	ต้นเล็บจอก	ครามป่า	<i>Tephrosia purpurea</i> (L.) Pers. / Fabaceae / CS007	H	ลำต้น	เย็นเผดเบื่อ	0.66	Aw23, Ch11
160	จาง	ทองกวาว	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub. / Fabaceae	T	ราก	เมาร้อน	0.66	Ru10, Me05, Hf04
161	ตาเสือ	ตาเสือ	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker / Meliaceae	T	ใบ	เผดเมา	0.66	Ri02, Pv02, Le05
162	เครือจาง	เถาพันซ้าย	<i>Spatholobus parviflorus</i> (DC.) Kuntze / Fabaceae / CS211	C	ราก	เมาเบื่อ	0.66	Aw25, Le03, De26
163	หนอยเมี่ยง	หญ้ายาเยกา	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw. / Lygodiaceae / CS188	CF	พื้เถา	จืดเย็น	0.66	Ri05, Pv04, Mm09
164	กระเบา	กระเบาหน้า	<i>Hydnocarpus castanea</i> Hook.f. & Thomson / Achariaceae	T	ราก	เมาเบื่อ	0.66	Ri01, Pv01

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
165	ลมแล้ง	คูน	<i>Cassia fistula</i> L. / Fabaceae / CS044	T	เปลือกต้น	ฝาดเมา	0.66	Ri01, Pv01, Wo03
166	ดอกช้อนน้อย	มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton / Oleaceae / CS006	EXC	ราก	เย็นเมา	0.66	De01, De22, De23
167	โมกน้อย	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb. / Apocynaceae	ST	ราก	ร้อน	0.44	Ch13
168	ผักตำบูน	ผักตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt / Cucurbitaceae / CS011	HC	เถา	เย็น	0.44	Sm01
169	ผักขี้ขาว	ผักขี้ขาว	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng. / Cucurbitaceae / CS106	EXHC	ราก	เบื่อเย็น	0.44	Aw18, Sm07
170	มะแว้ง	มะแว้งต้น	<i>Solanum indicum</i> L. / Solanaceae / CS107	S	ราก	ขมเย็นเบรื้อย	0.44	Ch16, Ch17
171	โมกหลวง	โมกหลวง	<i>Holarthra pubescens</i> Wall. ex G. Don / Apocynaceae / CS189	T	ราก	ร้อน	0.44	Ch13
172	หางนกกี / หนามวัวขี้	หนามวัวขี้	<i>Capparis sepiaria</i> L. / Capparaceae	C	ราก	ขมเย็น	0.44	Cb10, Ch13
173	ตุ้มตั้ง	กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M. Roem. / Rutaceae / CS045	ST	ราก	ขมเย็น	0.44	De16, Ch14
174	เพกา / ลินไม้	เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz / Bignoniaceae / CS108	ST	ราก	ฝาดขม	0.44	Mm08, Ch14
175	सानใหญ่	มะसान	<i>Dillenia aurea</i> Sm. / Dilleniaceae	T	เปลือกต้น	ฝาดขมเย็น	0.44	Wo05, Ch14
176	สำเภา	มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne. / Phyllanthaceae / CS046	ST	แก่น	ขม	0.44	Aw27
177	คัตลัน	ต้นขี้ยาดง	<i>Walsura villosa</i> Wall. ex Hiern / Meliaceae / CS047	T	ราก	ร้อนฝาด	0.44	Ch14
178	ไม้หลังดำ	ตะโกพนม	<i>Diospyros costanea</i> (Craib) Fletcher / Ebenaceae	ST	เนื้อไม้	ขมเย็น	0.44	Sf09, Ch16
179	ขี้หนู	ขี้หนู	<i>Diospyros borneensis</i> Hiern / Ebenaceae	T	ราก	เย็น	0.44	Ch16
180	มะยมเผา / ยมป่า	มะยมป่า	<i>Acronychia pedunculata</i> (L.) Miq / Rutaceae	ST	ราก	เย็น	0.44	Ab01, Ch16

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
				วิสัย				
181	ผักไข่	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L. / Cucurbitaceae / CS015	HC	ใบ	ขม	0.44	Ab08, Sm08
182	อังกาบ	เต็งหนาม	<i>Bridelia retusa</i> (L.) A.Juss. / Phyllanthaceae	T	เปลือกต้น	เมา	0.44	-
183	จุมจาน	จันทน์	<i>Viburnum odoratissimum</i> Ker Gawl. / Adoxaceae	S	ราก	เย็น	0.44	Aw13
184	ไม้ซ้อ	ซ้อ	<i>Gmelina arborea</i> Roxb. / Lamiaceae	T	ราก	เผื่อน	0.44	Ab09, Sf18
185	สัก	สัก	<i>Tectona grandis</i> L.f. / Lamiaceae	T	ใบ	เผดเผื่อน	0.44	-
186	ยี่สุต	หยั่งสมุทร	<i>Amalocalyx miralobus</i> Pierre ex Spire / Apocynaceae	C	เถา	เผดสุ่ม	0.44	Ch11
187	กล้วย	กล้วยน้ำว้า	<i>Musa x paradisiaca</i> L. / Musaceae	H	ผลสุก	หวาน	0.44	-
188	แทน	สมอพิเภก	<i>Terminalia belirica</i> (Gaertn.) Roxb. / Combretaceae / CS048	T	เปลือกต้น ราก	เย็นเผด	0.44	Wo10, Sf10
189	หัวเขื่อง	กำลังควายเถิก	<i>Smilax perfoliata</i> Lour. / Smilacaceae	C	ราก	เผื่อน	0.44	Ch12
190	เข็มแดง	เข็มแดง	<i>Ixora lobbii</i> Loudon / Rubiaceae / CS151	ST	ราก	เย็นหวาน	0.44	De26, Me01
191	แซม	อ่อน้อย	<i>Phragmites karka</i> (Retz.) Trin. ex Steud. / Poaceae	G	หัว	จืดกรวย	0.44	Cb13
192	ทับทิม	ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i> / Lythraceae	EXS	เปลือกผล	เผด	0.44	Cb18, Ru12
193	หญ้าไซ	หญ้าไซ	<i>Leersia stipitata</i> Bor / Poaceae / CS109	G	ทั้งต้น	จืดขื่น	0.44	-
194	กล้วยน้อย	กล้วยน้อย	<i>Xylopia vielana</i> Pierre / Annonaceae	T	เหง้า	เย็น	0.44	-
195	ทูนขาว	เถาคัน	<i>Cayratia trifolia</i> (L.) Domin / Vitaceae / CS050	C	ราก	เผื่อน	0.44	Le03
196	บัวขี้แบ้	บัวเผื่อน	<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f. / Nymphaeaceae / CS049	AqH	ดอก	เผดหอมเย็น	0.44	De13
197	ตีนนก	ตีนนก	<i>Vitex pinnata</i> L. / Lamiaceae / CS167	T	เปลือกต้น	ขมสุ่ม	0.44	Er02
198	ตมแย	หมมยุไทย	<i>Mucuna monosperma</i> Wigh / Fabaceae / CS190	C	ราก	เผื่อน	0.44	-
199	พู่ช้าง	พู่ช้าง	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schott / Araceae / CS208	C	เถา ใบ	เผื่อน	0.44	De21
200	กลอย	กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. / Dioscoreaceae / CS152	HC	หัว	เมาเบื่อ	0.44	Aw01

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (โบราณ)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
201	ถั่วแระ	ถั่วแระ	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp. / Fabaceae / CS110	ExS	ใบ	ฝืด	0.44	De08
202	หมากกัซง	ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i> (Burm.) Merr. / Rutaceae	ExST	ราก	ขมเปรี้ยว	0.44	Aw06, Me06
203	เครือตาปลา	เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth. / Fabaceae / CS016	C	ราก	ปราหอม	0.44	Aw13, Aw24
204	พังกี	เจตพังคี	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler / Euphorbiaceae / CS191	S	ราก	ขมร้อนชื้น	0.44	Aw12
205	ข้าวจี	ข้าวจี	<i>Grewia hisuta</i> Vahl / Malvaceae	S	ราก	ฝืด	0.44	Aw21
206	กูตฮอก	กูตว่าว	<i>Drynaria sparsisora</i> (Desv.) T.Moore / Polypodiaceae	EF	เหง้า	เย็น	0.44	Ab10
207	เครือหมากเห็บ / ย่านางเคือ	โพกพาย	<i>Pachygone dasycarpa</i> Kurz / Menispermaceae	C	เถา	ฝืดเย็น	0.44	-
208	เครือตาไก่	ก้านแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L. / Celastraceae / CS111	ScanS	เถา ใบ	ฝืดเมาเบื่อ	0.44	H201
209	ค้อส้ม	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Merr. / Sapindaceae / CS051	T	เปลือกต้น	ฝืด	0.44	Cb06
210	ตุ้	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz / Fabaceae	T	เปลือกต้น	ฝืดจัด	0.44	Cb06
211	หนามวัวเลีย / งัวเลียน้อย	จิ้งจิง	<i>Capparis thorelii</i> Gagnep. / Capparaceae C		ราก	ขมฝืด	0.44	-
212	ตมนา	กาน้ำ	<i>Glochidion coccineum</i> (Buch.-Ham.) Müll.Arg. / Phyllanthaceae	S	ราก	ฝืด	0.44	Cb11
213	บัวบก	บัวบก	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb. / Apiaceae	H	ใบ ราก	เย็น	0.44	Ab07, Ab17
214	แสงเปือ	ตุ้มกาแดง	<i>Strychnos nux-vomica</i> L. / Loganiaceae / CS205	T	เมล็ด	ขมเมา	0.44	De14
215	พริกไทย	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L. / Piperaceae	ExC	ผล	เผ็ดร้อน	0.44	-
216	ตีปตี	ตีปตี	<i>Piper retrofractum</i> Vahl / Piperaceae / CS052	ExC	ผล	เผ็ดร้อนขม	0.44	-
217	ขามป้อม	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L. / Phyllanthaceae / CS055	T	เปลือกต้น	ฝืดขม	0.44	De05, De20
218	โพธิ์ / พัว	โพธิ์	<i>Hura crepitans</i> L. / Euphorbiaceae / CS053	ExT	ใบ ราก	ฝืดฝืด	0.44	De11, Sf19

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ตำรับตำรายา
219	โกสม	กระพุ่ม	<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser / Rubiaceae	T	เนื้อไม้	ฝาดเมา	0.44	De16, Ch03
220	มะไฟบ้าน	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour. / Phyllanthaceae	T	ราก ใบ	จืด	0.44	Ch18
221	หมากนมม้อย	นมม้อย	<i>Polyalthia evecata</i> (Pierre) Finet & Gagnep. / Annonaceae / CS054	T	ราก	เย็น	0.44	H202
222	น้ำเคียง	รัก	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou / Anacardiaceae	T	ราก	เมาเบื่อ	0.44	Mm09
223	หมากยาง	คุย	<i>Willughbeia edulis</i> Roxb. / Apocynaceae / CS192	C	เถา	ฝาด	0.44	Ya01
224	ไม้ชะแบง	ยางกราด	<i>Dipterocarpus intricatus</i> Dyer / Dipterocarpaceae	T	ราก	เมาร้อน	0.44	Ya01
225	เครือแสนพัน	บอเจียน	<i>Bauhinia bracteata</i> (Benth.) Baker / Fabaceae	C	ราก	เย็น	0.44	-
226	อาฮวน	โกลก่างเขา	<i>Fagraea cellanica</i> Thunb. / Gentianaceae	ExS	ราก	ฝาดเผื่อน	0.44	-
227	นมสาว	นมนาง	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubard) P.Royen / Sapotaceae	T	ลำต้น	ฝาด	0.44	Ch13
228	หมาดำ	หมาดำ	<i>Millettia thorelii</i> Finet & Gagnep. / Annonaceae	S	ราก	เผื่อน	0.44	-
229	หว่านเสื่อ	เนียมหูเสื่อ	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng. / Lamiaceae / CS112	ExH	ทั้งต้น	ร้อนติดหอม	0.44	-
230	ผักกั๋ง	ผักปลัง	<i>Basella alba</i> L. / Basellaceae / CS056	HC	ทั้งต้น ราก	หวานเย็น	0.44	Aw07
231	ชบา	ผักสาบ	<i>Adenia viridiflora</i> Craib / Passifloraceae	C	ราก	เย็น	0.44	Mm06, Ru01
232	ด้ายเหลือง / ด้ายแดง	หองนไก่ไทย	<i>Celosia argentea</i> L. / Amaranthaceae / CS057	ExH	ทั้งต้น	ฝาดเผื่อน	0.44	Ru09, Me04
233	เสดตะจืดพระระยา อินทร์	ฉัตรพระอินทร์	<i>Exacum tetragonum</i> Roxb. / Gentianaceae / CS193	H	ทั้งต้น	ขม	0.44	Aw08, Hf02
234	สะคัง	อีแปะ	<i>Vitex scabra</i> Wall. ex Schauer / Lamiaceae / CS059	T	ราก	เย็น	0.22	Ch11

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (โบราณ)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
			วิสัย				
235	ผักตงขม	ผักขวง	<i>Glinus oppositifolius</i> (L.) Aug.DC. / Molluginaceae / CS058	ทั้งต้น	ขมเย็น	0.22	Sm01
236	ไม้ใบ	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W.Benn. / Irvingiaceae	เนื้อไม้	ขม	0.22	-
237	คันทรงคุดม	โตมรู้งุ้ม	<i>Elephantopus scaber</i> L. / Asteraceae / CS060	ราก	กร่อยขื่น	0.22	Ch15
238	ผักโขมใหญ่	ผักขม	<i>Amaranthus viridis</i> L. / Amaranthaceae / CS113	ทั้งต้น	เย็น	0.22	Ch17
239	มะม่วงแฉ่งวัน	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania cochinchinensis</i> (Lour.) M.R.Almeida / Anacardiaceae	ราก	เผื่อน	0.22	Ch14
240	ล้านโตเต	ล้านดิน	<i>Dillenia hookeri</i> Pierre / Dilleniaceae	ราก	เผื่อน	0.22	Ch14
241	มุยแดง	มะคังแดง	<i>Dioecresis erythrolada</i> (Kurz) Tirveng. / Rubiaceae	เนื้อไม้	เย็นเผื่อน	0.22	-
242	ผักหวานเปือ	ผักหวานเมา	<i>Urobotrya siamensis</i> Hiepko / Opiliaceae	ราก	ขมเมา	0.22	Ch16
243	ผักอีตู	แมงลัก	<i>Ocimum x africanum</i> Lour. / Lamiaceae / CS114	ราก	ร้อนหอม	0.22	-
244	เก็ดลิ้น	เก็ดปลาช่อน	<i>Phyllodium pulchellum</i> (L.) Desv. / Fabaceae / CS153	ราก	จืดเผื่อน	0.22	-
245	ข้าวสาลี	ข้าวโพด	<i>Zea mays</i> L. / Poaceae	เมล็ด	หวานมัน	0.22	-
246	ทูน	ทูน	<i>Colocasia gigantea</i> (Blume) Hook.f. / Araceae	หัว	เมาเบื่อติดัน	0.22	-
247	ก้ามปู	ต่อใส่	<i>Allophylus cobbe</i> (L.) Raeusch. / Sapindaceae / CS196	ราก	จืดเย็น	0.22	Sf19
248	ไม้เสียง	เสียงผั่ง	<i>Ficus albipila</i> (Miq.) King / Moraceae	เนื้อไม้	เผื่อน	0.22	Sf18
249	คันท้อง	ลำบัตอง	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte / Ebenaceae / CS061	ราก	เย็น	0.22	Sf01
250	ผักทงแดง	ผักเป็ดแดง	<i>Alternanthera bettzickiana</i> (Regel) G.Nicholson / Amaranthaceae	ราก	ขมเย็น	0.22	Sf02
251	ตุ๊กไส	ขันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflora</i> (A.Juss.) Baill. / Euphorbiaceae / CS062	ราก	เมาเบื่อร้อน	0.22	-

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ในลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
252	ถอก	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz / Anacardiaceae / CS166	T	แก่น เปลือกต้น	ฝาดเย็น	0.22	De24, Sf09
253	ปุง	เครือปุง	<i>Stemona aphylla</i> Craib / Stemonaceae	HC	ราก		0.22	-
254	โจด	โจด	<i>Vietnamosa ciliata</i> (A.Camus) T.Q.Nguyen / Poaceae / CS063	B	ราก	จืด	0.22	Sf12
255	เลา	เลา	<i>Saccharum spontaneum</i> L. / Poaceae / CS194	G	หัว	จืดกร่อย	0.22	-
256	มันน้ำ	มันน้ำ	<i>Dioscorea pierrei</i> Prain & Burkill / Dioscoreaceae	HC	ราก	หวานมัน	0.22	Ru04
257	หนากุ้ง	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L. / Caricaceae	EXST	ราก	ขื่นติดอน	0.22	Ru04
258	แค	แคบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Pers. / Fabaceae / CS115	EXST	ราก	หวานเย็น	0.22	Ru04, Ru05
259	ม่วง	มะม่วง	<i>Mangifera indica</i> L. / Anacardiaceae	T	ราก	เมา	0.22	Ru07
260	สันโง	ลำโง	<i>Sterculia foetida</i> L. / Malvaceae / CS116	T	ราก	ฝาดสุขุม	0.22	Ru13
261	ตะไคร้ต้น	ตะไคร้ต้น	<i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers. / Lauraceae / CS154	ST	ราก	เผ็ดปรา	0.22	Ru11
262	เกีย	มะกาลี	<i>Diospyros mollis</i> Griff. / Ebenaceae / CS064	T	ใบ	เผื่อน	0.22	Le02
263	เดือย	เดือย	<i>Coix lacryma-jobi</i> L. / Poaceae	G	ราก	ขื่น	0.22	-
264	หาด	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i> Buchanan-Hamilton ex D.Don / Moraceae / CS117	T	ใบ	เผื่อน	0.22	Le02
265	เขือบ้า	ลำโพง	<i>Datura metel</i> L. / Solanaceae / CS118	EXS	ใบ	เมาเบื่อขม	0.22	-
266	ขี้หมู	แะ	<i>Callerya atropurpurea</i> (Wall.) Schot / Fabaceae	T	ใบ	เผื่อน	0.22	-
267	ทางซุง	บอพราน	<i>Colona auriculata</i> (Desf.) Craib / Malvaceae / CS195	S	ราก	เย็น	0.22	-
268	กำยาน	อบเขยเถา	<i>Zygotelma benthami</i> Baill. / Apocynaceae	C	ราก	สุขุมหอม	0.22	-

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (โบราณ)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
				วิสัย				
269	หมากมเหยง	ขี้ครอก	<i>Urena lobata</i> L. / Malvaceae / CS155	US	ราก	เย็นชื้น	0.22	-
270	จันทน์หอม	จันทน์ชะมด	<i>Mansonia gagei</i> J.R.Drumm. / Malvaceae	T	แก่น	หอมสุขุม	0.22	-
271	แดง	แดงกวา	<i>Cucumis sativus</i> L. / Cucurbitaceae	ExHC	เถา	เย็น	0.22	-
272	มะกอกตอน	มะกอกตอน	<i>Schrebera swietenoides</i> Roxb. / Oleaceae	T	ราก	เย็น	0.22	-
273	เหม้าคน	เหม้าหลวง	<i>Antidesma punctulatum</i> Miq. / Phyllanthaceae / CS065	T	ราก	จืด	0.22	-
274	ดอกพุด	พุด	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R. Br. ex Roem. & Schult. / Apocynaceae	ST	ราก	เผื่อน	0.22	Aw06
275	ฝิ่น	ฝิ่น	<i>Papaver somniferum</i> L. / Papaveraceae	ExH	ยาง	เมาเบื่อ	0.22	-
276	สา	จามจุรี	<i>Albizia lebbek</i> (L.) Benth. / Fabaceae / CS119	T	กิ่ง (นาง)	ฝาดเผื่อน	0.22	-
277	หมากมย	ยาบน้อย	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss. / Malvaceae	T	ใบ	เย็น	0.22	-
278	ข่าโคม	ข่าคม	<i>Alpinia macroura</i> K.Schum. / Zingiberaceae	H	หัว	เผ็ดร้อนขม	0.22	Aw17
279	หญ้าชื้อ	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L. / Fabaceae / CS162	ExS	ราก	เผื่อน	0.22	Aw18
280	หมากค้ำ	มะค้ำโมง	<i>Azela xylocarpa</i> (Kurz) Craib / Fabaceae	T	ราก	เมาเบื่อ	0.22	-
281	ผักบั้งแดง	ผักบั้ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk. / Convolvulaceae	CrH	ราก	จืด	0.22	Aw19
282	ขี้กาน้อย	กระดอม	<i>Gynopetalum chinense</i> (Lour.) Merr. / Cucurbitaceae / CS197	HC	ราก	ขม	0.22	Aw13
283	อีหนู	มันคันขาว	<i>Dioscorea pentaphylla</i> L. / Dioscoreaceae	HC	หัว	มันติดคัน	0.22	-
284	มะสัง	มะสัง	<i>Citrus lucida</i> (Scheff.) Mabb. / Rutaceae / CS120	ST	เปลือกต้น	ฝาด	0.22	Aw23
285	เครือเขาขน	เครือเขาขน	<i>Aspidopterys nutans</i> (Roxb. ex DC.) A.Juss. / Malpighiaceae	C	เถา	เผื่อน	0.22	Wo06

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
286	หนานไก่	ดำแด้งมีเยย	<i>Laportea interrupta</i> (L.) Chew / Urticaceae	H	ทั้งต้น	เผื่อน	0.22	-
287	มะตูม	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa / Rutaceae / CS122	T	ผลสุก	หวานเย็น	0.22	Cy02
288	มันอ่อน	มันอ่อน	<i>Dioscorea daunea</i> Prain & Burkill / Dioscoreaceae	HC	หัว	มันติดคัน	0.22	Cb01
289	ขี้เหล็กसान	แสมสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) H. S. Irwin & Barmeby / Fabaceae / CS121	T	ราก	ขมเผื่อน	0.22	-
290	ทูนูซ่าง	ทูนูซ่าง	<i>Cissus rheiifolia</i> Planch. / Vitaceae / CS156	C	ราก	เผื่อน	0.22	Cb15
291	ผักจับไม้โพ	กาดกอกไม้โพ	<i>Taxillus chinensis</i> (DC.) Danser / Loranthaceae	PaS	ทั้งต้น	ฝาดเย็นแฉะรีย	0.22	-
292	แคฝอย	แคฝอย	<i>Stereospermum cylindricum</i> Pierre ex Dop. / Bignoniaceae	T	ราก	หวานเย็น	0.22	Cb12
293	มะค่าแต่	มะค่าแต่	<i>Sindora siamensis</i> Miq. / Fabaceae / CS198	T	เปลือกต้น	เมาเบื่อ	0.22	Cb19
294	น้ำนมราชสีห์	น้ำนมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L. / Euphorbiaceae / CS123	H	ทั้งต้น	ฝาดติดเบรีย	0.22	Ab02
295	หนาด	หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC. / Asteraceae / CS066	ST	ราก	ร้อน	0.22	Ab03
296	ไคร้เครือ	ไคร้เครือ	<i>Aristolochia pierrei</i> Lecomte / Aristolochiaceae	C	ราก	ขมขื่นปรี่า	0.22	Ab04
297	เบญจมาศ	เบญจมาศ	<i>Chrysanthemum morifolium</i> Ramat. / Asteraceae	ExUS	ราก	ขมหอม	0.22	Ab04
298	เสลา	เสลา	<i>Lagerstroemia loudonii</i> Teijsm. & Binn. / Lythraceae	T	ราก	ขม	0.22	Ab05
299	หมากเสียว	ไคร้หางนาค	<i>Phyllanthus taxodifolius</i> Beille / Phyllanthaceae / CS124	S	ใบ	จืด	0.22	Ab08
300	จอง	ส้ารอง	<i>Scaphium scaphigerum</i> (Wall. ex G. Don) G.Planch. / Malvaceae	T	แก่น	เผื่อน	0.22	Ab14
301	น้อยหน่า	น้อยหน่า	<i>Annona squamosa</i> L. / Annonaceae / CS199	ExST	แก่น	เผื่อน	0.22	Ab15
302	หญ้าห่วย	หญ้าชันภาค	<i>Panicum repens</i> L. / Poaceae / CS125	G	เหง้า	เย็นจืดเผื่อน	0.22	Ab16

ตารางตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วัสดุ	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
303	นางแซง	โศภนงแดง	<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib / Euphorbiaceae / CS157	S	ราก	ร้อน	0.22	Ab19
304	หัตถ์คน	หัตถ์คน	<i>Micromelum falcatum</i> (Lour.) Tanaka / Rutaceae	S	ราก	ร้อนติดหอม	0.22	-
305	ย่านางต้น	สุรามริต	<i>Coccolus laurifolius</i> DC. / Menispermaceae	S	ราก	ร้อนหอม	0.22	-
306	ฮังควา	กระเจา	<i>Holoptelea integrifolia</i> Planch. / Ulmaceae / CS067	T	แก่น	เมา	0.22	-
307	จิวฝ้าย	นุ่น	<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn. / Malvaceae / CS126	ExT	แก่น	เย็นเย็น	0.22	-
308	พิพวน	พิพวนน้อย	<i>Uvaria rufo</i> Blume / Annonaceae / CS158	C	ราก	เย็น	0.22	De01
309	หมากเหล็กอม	มะกอกเกลือ	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin / Burseraceae / CS127	T	ราก	เผื่อน	0.22	De03
310	หมากบวบ	บวบหอม	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem. / Cucurbitaceae / CS181	HC	ผล	เย็น	0.22	De04
311	จิวต้อน	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre / Malvaceae / CS209	T	ราก	จืดเย็น	0.22	De26
312	เคย	เคยหอม	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb. / Pandanaceae / CS179	ExS	ราก	หวานเย็นหอม	0.22	De17
313	รางจืด	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl. / Acanthaceae / CS068	C	ราก	จืดเย็น	0.22	De18
314	ตอง	กระเทียม	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm. f.) Merr. / Meliaceae	T	เปลือกผล	เปรี้ยวเย็นฝาด	0.22	-
315	ขางคำ	ไผ่ขาง	<i>Dendrocalamus strictus</i> (Roxb.) Nees / Poaceae	B	ราก	เค็มกร่อย	0.22	-
316	ผักข่า	ขะอม	<i>Acacia pennata</i> subsp. <i>insuavis</i> (Lace) I.C.Nielsen / Fabaceae	C	เปลือกต้น	ฝาดเผื่อน	0.22	-
317	ไม้ค้อหนาม	ตะคร้อหนาม	<i>Sisyrolepis muricata</i> (Pierre) Leenh. / Sapindaceae	T	เปลือกต้น	ฝาดเผื่อน	0.22	-
318	หมากมันแลน	บุหรี่ประราม	<i>Neolalsonia sarcophylla</i> (Wall.) Hutch. / Cucurbitaceae	HC	ราก	เย็น	0.22	-

ตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
319	ก้างทอง	ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f. / Bignoniaceae / CS069	T	แก่น	เผื่อน	0.22	Ya02
320	เครือเขาปูน	เครือเขาปูน	<i>Cissus modeccoides</i> Planch. / Vitaceae	C	เถา	ฝาดเปรี้ยว	0.22	-
321	ส้มเสี้ยว	ส้มเสี้ยว	<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb. / Fabaceae / CS070	T	ใบ	เปรี้ยวติดฝาด	0.22	-
322	หมี	หมีเหม็น	<i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C. B. Rob. / Lauraceae / CS128	T	แก่น	ฝาดเผื่อน	0.22	-
323	หยั่งงวงช้าง	หยั่งงวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> L. / Boraginaceae / CS129	H	ทั้งต้น	เย็นเผื่อน	0.22	Mm13
324	ผักแว่น	ผักแว่น	<i>Marsilea crenata</i> C. Presl / Marsileaceae / CS130	AqF	ใบ	จืดเย็นฝาด	0.22	Mm15
325	หญ้าหางช้าง	वानหางช้าง	<i>Iris domestica</i> (L.) Goldblatt & Mabb. / Iridaceae / CS160	ExH	เหง้า	ขมเย็นจืด	0.22	Mm15
326	อ้อยสามสวน	ชะอมไทย	<i>Albizia myriophylla</i> Benth. / Fabaceae / CS216	C	ราก	หวาน	0.22	De16
327	ป่าง	ไผ่ข้าวหลาม	<i>Cephalostachyum pergracile</i> Munro / Poaceae	B	ราก	เค็มกร่อย	0.22	Ch10
328	ขี้ถึกดา	แมงลักดา	<i>Hypytis suaveolens</i> (L.) Poit. / Lamiaceae / CS159	S	ราก	ร้อนหอม	0.22	Ch14
329	คางข้าว	คางข้าว	<i>Uvaria fauveliana</i> Pierre ex Ast / Annonaceae	C	ราก	เย็น	0.22	-
330	จีเหม้ม	เหม้ม	<i>Coscinium fenestratum</i> (Gaertn.) Colebr. / Menispermaceae	C	เปลือกต้น	ฝาดเผื่อน	0.22	-
331	แตกน้อย	มะแตกต้น	<i>Casearia flexuosa</i> Craib / Salicaceae	S	ราก	เผื่อน	0.22	Cb07
332	ไม้หมากเฝ้าตง	มะเฝ้าตง	<i>Antidesma burius</i> (L.) Spreng. / Phyllanthaceae	ST	ราก	จืด	0.22	Ab18
333	ขะมั่ง	เล็บมือนาง	<i>Combretum indicum</i> (L.) DeFilippis / Combretaceae / CS131	C	ราก	เมาเบื่อสุขุม	0.22	Ru05

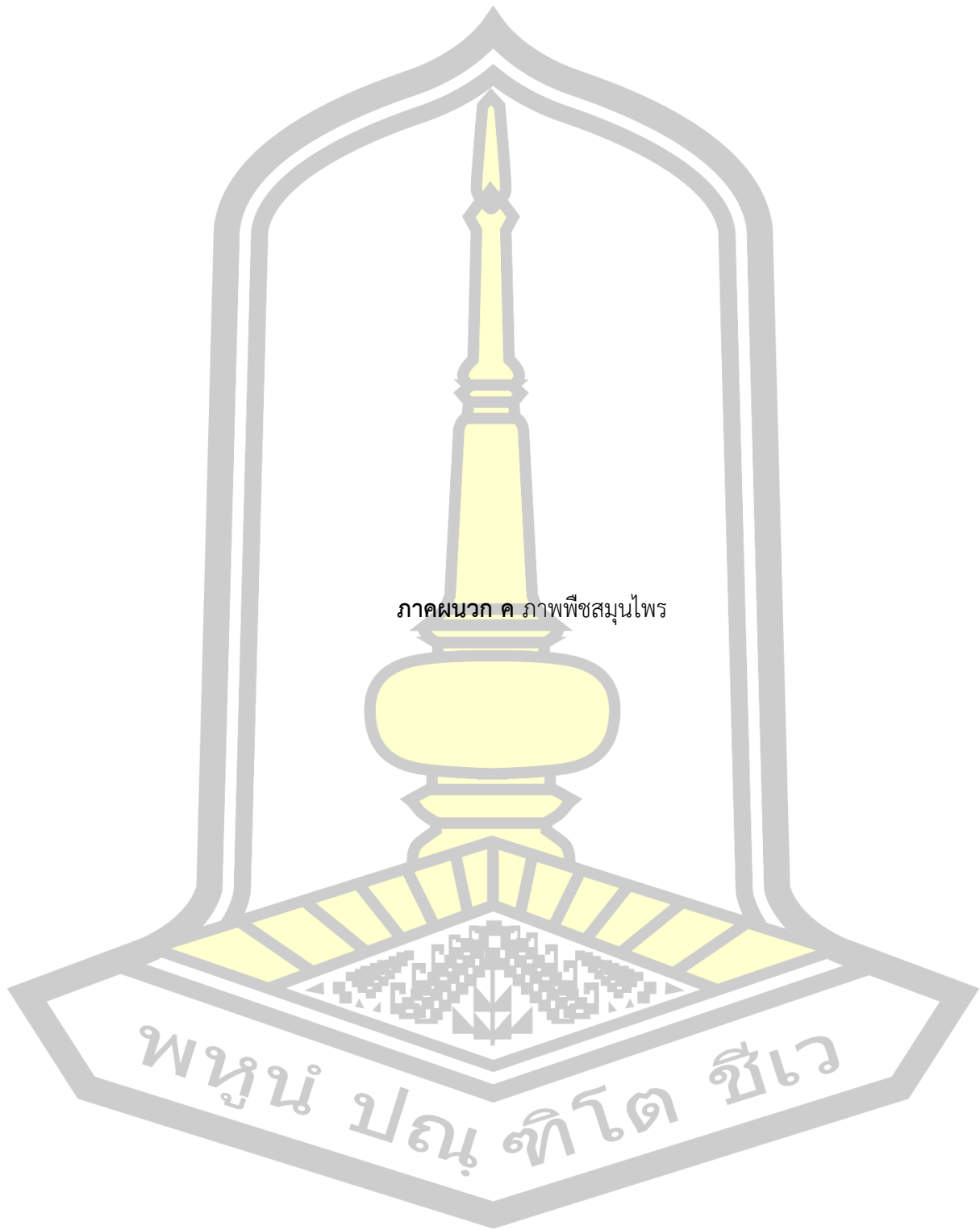
ตารางตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ใบลาน)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
334	จิ้งจอกข้าง	จิ้งจอกหลวง	<i>Argyreia capitiformis</i> (Poir.) Ooststr. / Convolvulaceae	C	ราก	ร้อน	0.22	-
335	อ้ายกำน้อย	ม้าอีเก่า	<i>Hedyotis sessilifolia</i> Geddes / Rubiaceae	H	ราก	เย็น	0.22	-
336	หมากเขนนาง	ขางนาง	<i>Homalium bhamoense</i> Cubitt & W.W.Sm. / Salicaceae	T	ราก	เย็น	0.22	-
337	หัวขี้เฒ	หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack / Rubiaceae / CS202	ES	หัว	เมาเบื่อ	0.22	De07
338	ด่างแก่น้อย	กะดิงใบแดง	<i>Leea rubra</i> Blume ex Spreng. / Vitaceae / CS071	S	ราก	เมาเบื่อเย็น	0.22	-
339	พวยพะเดียว	ข้ามน่านก	<i>Tadehagi triquetrum</i> (L.) H. Ohashi / Fabaceae	US	ทั้งต้น	ขม	0.22	Ch16
340	มะฮึก	มะฮึก	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq. / Solanaceae / CS132	EXUS	ใบ	เย็น	0.22	-
341	ไม้บง	ใบบง	<i>Bambusa tulda</i> Roxb. / Poaceae	B	ราก ตา	เค็มกร่อย	0.22	Sf21
342	หญ้าแพต	หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. / Poaceae / CS072	Wp/G	ทั้งต้น	ขมเย็น	0.22	Mm15
343	พวยสง	เถาประสังค์	<i>Streptocaulon juventas</i> (Lour.) Merr. / Apocynaceae / CS073	C	ราก	สุขุม	0.22	Wo02
344	แว้งเคือ	มะแว้งเคือ	<i>Solanum trilobatum</i> L. / Solanaceae / CS074	C	ราก	ขมเย็นเปรี้ยว	0.22	Ch16
345	อีตอง	บุกนก	<i>Amorphophallus krausei</i> Engl. / Araceae	H	หัว	เบื่อตัดต้น	0.22	Ab10
346	ผักตีนสูง	ผักตีนวาง	<i>Helminthostachys zeylanica</i> (L.) Hook. / Ophioglossaceae	TerF	ราก	เย็น	0.22	Ch15
347	ลูกใต้ใบ	ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumacher & Thonn. / Phyllanthaceae / CS075	H	ทั้งต้น	ขม	0.22	Sm04
348	เถาอิงคทาย	เครือคทาย	<i>Dalbergia velutina</i> Benth. / Fabaceae	C	เถา	เย็น	0.22	Ab17
349	แก้มเคือ	รางแดง	<i>Ventilago denticulata</i> Willd. / Rhamnaceae / CS161	C	ราก	ร้อนชื้น	0.22	Ru11

ตารางตารางภาคผนวก ข ค่าความถี่ในการใช้ (Frequency Ratio; FR) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.22 ของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (โบราณ)	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์ / ชื่อวงศ์ / Collector No.	ลักษณะ ส่วนที่ใช้	รสยา	ค่า FR (ภาคผนวก ก)	ดัชนีตำรับยา
				วิสัย			
350	ดอกทวายเหิน	สังวาลพระอินทร์	<i>Cassytha filiformis</i> L. / Lauraceae	ทั้งเถา	ขมเย็นจัด	0.22	-
351	พุท	บุก	<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson / Araceae / CS076	หัว	เบื่อติดคัน	0.22	Aw19
352	หัวน้าขอ	ว่านน้ำทอง	<i>Ludisia discolor</i> (Ker Gawl.) A.Rich. / Orchidaceae	เหง้า	เผ็ดปรา	0.22	-
353	หมากพืด	ตะคร้ำ	<i>Garuga pinnata</i> Roxb. / Burseraceae	เนื้อไม้	เผื่อน	0.22	-
354	คางสูง	ขี้ยาย	<i>Terminalia nigrovolutosa</i> Pierre / Combretaceae	แก่น	ฝาด	0.22	-
355	เขมวาก	ของระอา	<i>Securidaca inappendiculata</i> Hassk. / Polygalaceae	เถา	ขมเผื่อน	0.22	-
356	หญ้าบิต	บอบิต	<i>Helicteres isora</i> L. / Malvaceae	ราก	เผื่อน	0.22	Mm08
357	ต้นตั่งน้อย	นมวัว	<i>Uvariá dulcis</i> Dunal / Annonaceae	ราก	เย็น	0.22	-
358	มันพร้าว	มันเส้า	<i>Dioscorea alata</i> L. / Dioscoreaceae / CS0077	หัว	มัน	0.22	Aw08
359	สมอตัน	สมอแง	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>nana</i> Gagnep. / Combretaceae	ผล	ฝาดเปรี้ยวขม	0.22	-
360	แคค่อม	แคขาว	<i>Dolichandrone serrulata</i> (Wall. ex DC.) Seem. / Bignoniaceae / CS078	ราก	หวานเย็น	0.22	Le03
361	ง้วนหมู	กระพุงหมาบ้า	<i>Dregea volubilis</i> (L.f.) Benth. ex Hook.f. / Apocynaceae / CS079	ราก	เมาเบื่อขม	0.22	Aw14

หมายเหตุ : - Ab: Abscess (ฝี), Aw: Abscess Without Apex (ฝีหัวคว่ำ), Ca: Cystic Acne (สิ่วหัวข้าง), Cb: Carbuncle (ฝีกบัว), Cy: Cysts (ฝีเมล็ด), De: Dermatitis (ผื่นคัน), Le: Leprosy (เรื้อน), Ps: Psoriasis (เรื้อนผื่นคัน), Pv: Pityriasis Versicolor (เกลื้อน), Ri: Ringworm (กลาก), Sc: Scabies (เรื้อนทืด), Wo: Wound (แผล), Ya: Yaws (คราซ), Ch: Chickenpox (ใช้สุกใส), Er: Erysipelas (ใช้ไฟลามทุ่ง), Hf: Hemorrhagic Fever (ใช้ปานดำ ปานแดง), Hz: Herpes Zoster (ใช้สุ่วัด), Me: Measles (ใช้หัด), Mm: Meningococcal Meningitis (ใช้กาฬนกกางแอน), Ru: Rubella (ใช้เหือด), Sf: Scarlet Fever (ใช้ดีอีแดง), Sm: Smallpox (ใช้ทรพิษ)

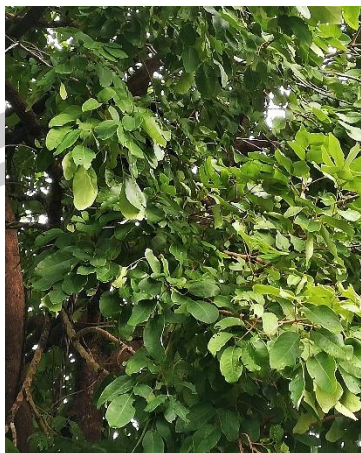

ภาคผนวก ค ภาพพิธีสมุนไพรม

พหุณํ ปณํ ทิโต ชีเว

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ภาพที่ 4

ภาพที่ 5

ภาพที่ 6

ภาพที่ 1 ก้านตง หรือคันทรง (*Colubrina asiatica* (L.) Brongn.)

ภาพที่ 2 ข่าลิ้น หรือขี้ไต้ยดง (*Walsura villosa* Wall. ex Hiern)

ภาพที่ 3 ขี้เหล็ก (*Senna siamea* (Lamarck) H.S.Irwin & Barneby)

ภาพที่ 4 ขี้แฮด หรือหนามพุงตอ (*Azima sarmentosa* (Blume) Benth. & Hook. f.)

ภาพที่ 5 คัดเค้า (*Oxyceros horridus* Lour.)

ภาพที่ 6 คันท้อง หรือลำบิตดง (*Diospyros filipendula* Pierre ex Lecomte)

ภาพที่ 7

ภาพที่ 8

ภาพที่ 9

ภาพที่ 10

ภาพที่ 11

ภาพที่ 12

ภาพที่ 7 คีไพนกุ่ม หรือโตไม่รู้ล้ม (*Elephantopus scaber* L.)

ภาพที่ 8 เครื่องตาปลา หรือเถาว์วัลย์เปรียง (*Derris scandens* (Roxb.) Benth.)

ภาพที่ 9 ค้อส้ม หรือตะคร้อ (*Schleichera oleosa* (Lour.) Merr.)

ภาพที่ 10 คอมส้ม หรือพลับพลา (*Microcos tomentosa* Sm.)

ภาพที่ 11 งา (*Sesamum indicum* L.)

ภาพที่ 12 ช้างน้ำ (*Ochna integerrima* (Lour.) Merr.)

ภาพที่ 13

ภาพที่ 14

ภาพที่ 15

ภาพที่ 16

ภาพที่ 17

ภาพที่ 18

ภาพที่ 13 ชมชื่น หรือเขยตาย (*Glycosmis pentaphylla* (Retz.) DC.)

ภาพที่ 14 ซาซู หรือชิงซี่ (*Capparis micracantha* DC.)

ภาพที่ 15 ชะมัด หรือสันโสก (*Clausena excavata* Burm.f.)

ภาพที่ 16 ต้ายแดง หรือหงอนไก่ไทย (*Celosia argentea* L.)

ภาพที่ 17 ดีปลี (*Piper retrofractum* Vahl)

ภาพที่ 18 ตูกไส หรือขันทองพญาบาท (*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.)

ภาพที่ 19

ภาพที่ 20

ภาพที่ 21

ภาพที่ 22

ภาพที่ 23

ภาพที่ 24

ภาพที่ 19 ตุ่มตัง หรือพญายา (*Hesperethusa crenulata* (Roxb.) M. Roem.)

ภาพที่ 20 ตับเต่า หรือกระทุ่มหูกวาง (*Neonauclea sessilifolia* (Roxb.) Merr.)

ภาพที่ 21 บัวจี่แบ้ หรือบัวเผื่อน (*Nymphaea nouchali* Burm.f.)

ภาพที่ 22 ปวงเขา หรือครอบจักรวาล (*Abutilon hirtum* (Lam.) Sweet)

ภาพที่ 23 ปืดปีแดง หรือเจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.)

ภาพที่ 24 เปล้า หรือเปล้าใหญ่ (*Croton persimilis* Müll.Arg.)

ภาพที่ 25

ภาพที่ 26

ภาพที่ 27

ภาพที่ 28

ภาพที่ 29

ภาพที่ 30

ภาพที่ 25 ผักกั๋ง หรือผักปลัง (*Basella alba* L.)

ภาพที่ 26 ผักดางขม หรือผักขวง (*Glinus oppositifolius* (L.) Aug.DC.)

ภาพที่ 27 ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.)

ภาพที่ 28 ฝั่เสื่อ หรือคนทีสอ (*Vitex trifolia* L.)

ภาพที่ 29 ฝาง (*Caesalpinia sappan* L.)

ภาพที่ 30 พังคิ หรือเจตพังคิ (*Croton crassifolius* Geiseler)

ภาพที่ 31

ภาพที่ 32

ภาพที่ 33

ภาพที่ 34

ภาพที่ 35

ภาพที่ 36

ภาพที่ 31 พันมหา หอนขวาน หรือดองดึง (*Gloriosa superba* L.)

ภาพที่ 32 พีแดง หรือพนมสวรรค์ (*Clerodendrum paniculatum* L.)

ภาพที่ 33 พุก หรือบุก (*Amorphophallus paeoniifolius* (Dennst.) Nicolson)

ภาพที่ 34 ย่านาง (*Tiliacora triandra* Diels)

ภาพที่ 35 ยอ (*Morinda citrifolia* L.)

ภาพที่ 36 รวงจีด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.)

ภาพที่ 37

ภาพที่ 38

ภาพที่ 39

ภาพที่ 40

ภาพที่ 41

ภาพที่ 42

ภาพที่ 37 เล็บเจือก หรือครามป่า (*Tephrosia purpurea* (L.) Pers.)

ภาพที่ 38 เล็บแมว หรือเล็บเหยี่ยว (*Ziziphus oenopolia* (L.) Mill.)

ภาพที่ 39 แลงซอน หรือเท้ายายม่อม (*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze)

ภาพที่ 40 สะค่าง หรืออีแปะ (*Vitex scabra* Wall. ex Schauer)

ภาพที่ 41 สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.)

ภาพที่ 42 สำเหล้า หรือมะกา (*Bridelia ovata* Decne.)

ภาพที่ 43

ภาพที่ 44

ภาพที่ 45

ภาพที่ 46

ภาพที่ 47

ภาพที่ 48

ภาพที่ 43 ส้มพอ หรือช้อย (*Streblus asper* Lour.)

ภาพที่ 44 ส้มมอ หรือส้มอไทย (*Terminalia chebula* Retz. var. *chebula*)

ภาพที่ 45 ส่องฟ้า หรือส่องฟ้าตง (*Clausena harmandiana* (Pierre) Guillaumin)

ภาพที่ 46 หุ่นขาว หรือเถาคัน (*Cayratia trifolia* (L.) Domin)

ภาพที่ 47 แหน หรือส้มอพิเภก (*Terminalia bellirica* (Gaertn.) Roxb.)

ภาพที่ 48 หนามโกทา หรือคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.)

ภาพที่ 49

ภาพที่ 50

ภาพที่ 51

ภาพที่ 52

ภาพที่ 53

ภาพที่ 54

ภาพที่ 49 หญ้าขี้ด หรือหญ้าขี้ดใบยาว (*Sida acuta* Burm.f.)

ภาพที่ 50 หญ้าฝักควาย หรือหญ้าปากควาย (*Dactyloctenium aegyptium* (L.) Willd.)

ภาพที่ 51 หมากแคว้ง หรือมะเขือพวง (*Solanum torvum* Sw.)

ภาพที่ 52 หมากเดื่อเกียง มะเดื่อชุมพร หรือมะเดื่ออุทุมพร (*Ficus racemosa* L.)

ภาพที่ 53 หมากทัน หรือพุทรา (*Ziziphus jujuba* Mill.)

ภาพที่ 54 หมากนมน้อย หรือนมน้อย (*Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep.)

ภาพที่ 55

ภาพที่ 56

ภาพที่ 57

ภาพที่ 58

ภาพที่ 59

ภาพที่ 60

ภาพที่ 55 หมากหวด หรือมะหวด (*Lepisanthes rubiginosa* (Roxb.) Leenh.)

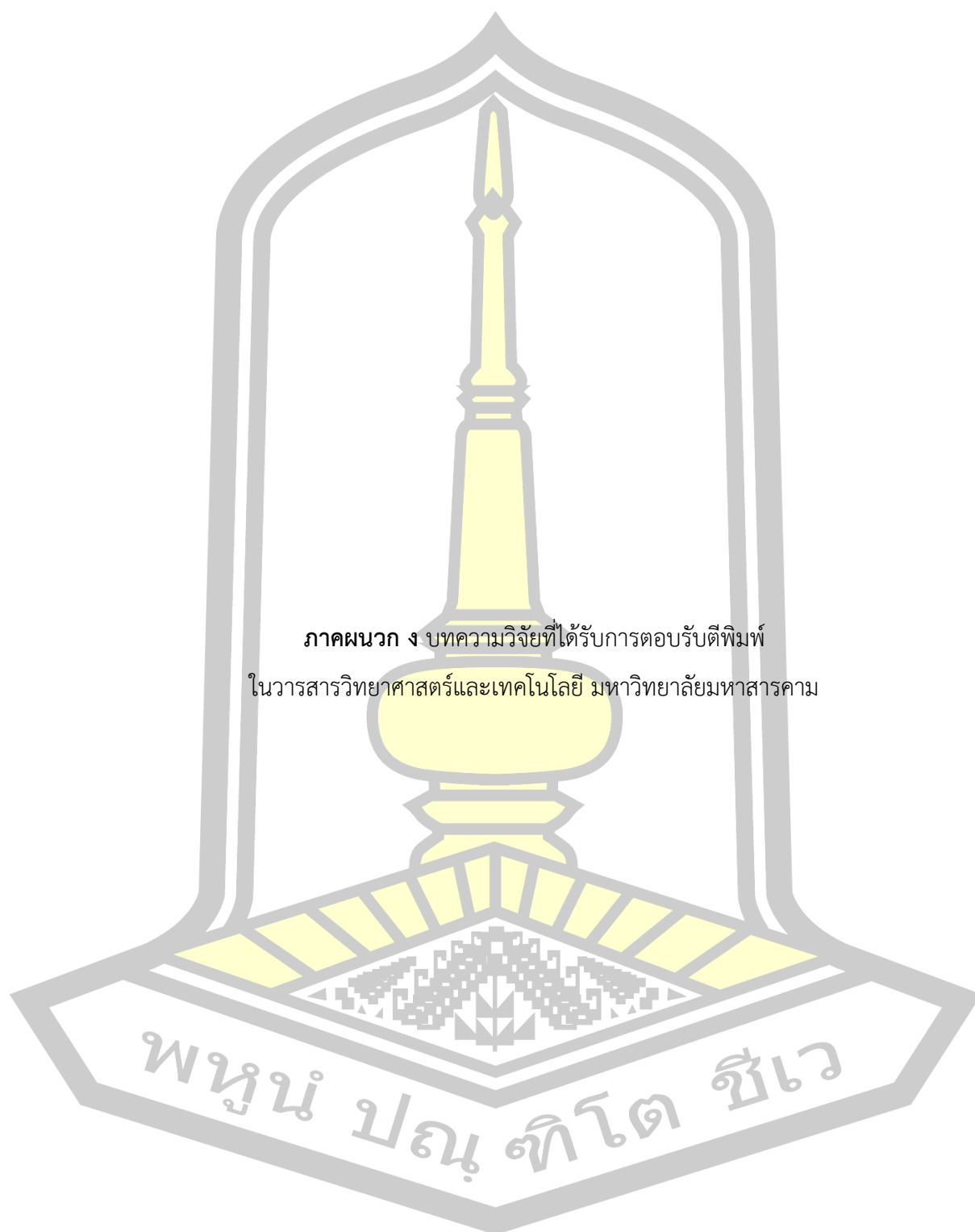
ภาพที่ 56 หมากหลอด หรือมะหลอด (*Elaeagnus latifolia* L.)

ภาพที่ 57 หมอน้อย หรือรุงเขมา (*Cissampelos pareira* L.)

ภาพที่ 58 หยิกบ่อถอง หรือปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack)

ภาพที่ 59 เหม้าคน หรือเม้าหลวง (*Antidesma puncticulatum* Miq.)

ภาพที่ 60 อ้อยดำ (*Saccharum sinense* Roxb.)

เวชกรรมพื้นบ้านในเอกสารใบลานอีสาน: กรณีศึกษาโรคผิวหนัง

Folk medicine recorded in Palm Leaf Manuscripts of Isan:

A case study of skin disorders

ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์¹, สุทธิรา เซดลัค²

Chinnaphat Chaloeamram¹, Sutthira Sedlak²

บทคัดย่อ

การศึกษาดังนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารใบลานของจังหวัดสกลนครที่ผ่านการปริวรรตกรรม จำนวน 33 ผูก ร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกข้อมูลการสนทนาในผู้ให้ข้อมูลหลัก ผลการศึกษาสามารถจำแนกกลุ่มโรคได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ และกลุ่มไข่ออกผื่น รวม 22 โรค รวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 415 ตำรับ โรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ ผื่นอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 63 ตำรับ รวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งสิ้น 454 ชนิด แบ่งเป็น พืชวัตถุ 389 ชนิด (พืช 385 ชนิดและเห็ด 4 ชนิด) สัตว์วัตถุ 48 ชนิด และธาตุวัตถุ 17 ชนิด โดยรสมเย็นเป็นรสมยาของพืชสมุนไพรที่มีการใช้มากที่สุด (31.44%) น้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน วิธีการเตรียมยาที่นิยมใช้มากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน (48.30%) และการกินเป็นวิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด (57.18%) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของหมอพื้นบ้านหรือได้เรียนรู้สืบทอดมา โดยมีแนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนังแต่ละประเภทด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรตามการวินิจฉัยจากสาเหตุและลักษณะอาการของโรค

คำสำคัญ: เวชกรรมพื้นบ้าน, โรคผิวหนัง, พืชสมุนไพร, เอกสารใบลาน

Abstract

This study is a qualitative research done by collecting, examining and analyzing the data regarding the use of medicinal plant formulas to treat skin disorders. The experiment was conducted by collecting from the Palm Leaf Manuscripts of Sakon Nakhon Province, which has been translated in 33 copies, together with the use of semi-structured interviews and focus group discussion form with key informants. The results showed that two groups of skin disorders were abnormalities of the skin and tissue group and exanthematous fever group. The total of 22 diseases, along with the 415 formulas used to treat these illnesses were collected and classified. The most frequently mentioned uses were the treatment of dermatitis (63 formulas). According to the study,

¹ นิสิตปริญญาโท, ² อาจารย์, หลักสูตรความหลากหลายทางชีวภาพ สถาบันวิจัยลุ่มรุกเขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

¹ Master degree student, ² Lecturer, Biodiversity Program Walai-Rukhavej Botanical Research Institute, Mahasarakham University, Kantharawichai District, Maha Sarakham 44150, Thailand.

* Corresponding author, Chinnaphat Chaloeamram, Walai-Rukhavej Botanical Research Institute, Mahasarakham University, Kantharawichai District, Maha Sarakham 44150, Thailand. chinnaphat.med@gmail.com

2454 medical materials were found, including animals (48 species), minerals (17 types) as well as 389 medicinal plants (385 plants and 4 mushrooms species). Medicinal plants mostly have bitter flavor (31.44%) and aqueous adjuvant are mostly rain water. Most of the medications were prepared by rubbing on stone (48.30%) and preparations are mostly administered orally (57.18%). The study indicated that the knowledge of skin disorder treatments arising from the experience of the healer or passed down through generations. This knowledge has practice guidelines for the treatment of each type of skin disease with the use of medicinal plants followed the diagnosis of the causes and symptoms of the disease.

Keywords: Folk medicine, Skin disorders, Medicinal plants, Palm Leaf Manuscripts

บทนำ

ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนในสังคมไทย เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของผู้คนในชุมชนที่ผ่านการเรียนรู้ ลองผิดลองถูก การคิดค้น พัฒนา และสั่งสม ความรู้วิธีการบำบัดรักษาหรือป้องกันโรครักษาไข้เจ็บ และ ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่าง กันไปตามแต่ละสังคมวัฒนธรรมหรือในกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้ง วิธีการวินิจฉัยโรค การเรียกชื่อโรค และการรักษาโรค¹ โดยหมอพื้นบ้านเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการรักษา โรครักษาไข้เจ็บของคนในชุมชน

ระบบการแพทย์พื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เป็นกระบวนการรักษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างสาขาศาสตร์และกระบวนการทางวัฒนธรรมผ่านหลายช่วงยุคสมัย องค์ความรู้ในการดูแลรักษาโรคต่าง ๆ จึงได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีเอกลักษณ์และมีความแตกต่างจากระบบการแพทย์ของภูมิภาคอื่น ๆ และระบบการแพทย์แผนไทย² การถ่ายทอดองค์ความรู้ของการรักษาโรคที่ผ่านการจดบันทึกนิยมบันทึกในใบลาน และส่วนมากเกิดขึ้นในชุมชนของพระสงฆ์ เนื่องจากการเรียนการสอนโดยใช้ตัวหนังสือมีปรากฏเฉพาะภายในวัด สำหรับตำรายาที่อยู่นอกวัดหรือที่เป็นตำรายาส่วนบุคคลบันทึกโดยมากเป็นบุคคลคนที่เคยบวชเรียนมาก่อนที่ได้มีโอกาสใช้ความรู้ทางด้านสมุนไพรหรือได้รับความรู้จากผู้อื่น³

เอกสารใบลานเป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการจารตัวหนังสือลงบนใบของต้นลาน มีชื่อท้องถิ่นว่า ลานบ้าน ลานวัด และ ลานหมิ่งเหิง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Corypha*

umbraculifera L. เป็นพืชในวงศ์ปาล์ม (Arecaceae)⁴ จึงเรียกโดยทั่วไปว่า เอกสารใบลาน หรือหนังสือใบลาน แต่เนื่องจากคนในอดีตนิยมจารเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาจึงนิยมเรียกเอกสารใบลานว่า คัมภีร์ใบลาน โดยเอกสารใบลานเป็นเอกสารโบราณที่พบมากและแพร่หลายที่สุดในภาคอีสาน ทั้งนี้ยังเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่คนอีสานสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน นับเป็นหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคดีทางโลกและคดีทางธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ ไทโรศาสตร์ วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ คทาอาคม และตำรายา เป็นต้น⁵

โรคผิวหนังเป็นปัญหาด้านสุขภาพที่สำคัญและพบบ่อย เนื่องจากโรคผิวหนังสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับบุคลิกภาพและความวิตกกังวลที่ส่งผลต่อสุขภาพทางจิต โรคผิวหนังมีหลายประเภท โดยมีสาเหตุและปัจจัยที่ต่างกัน เป็นกลุ่มโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อ บางชนิดเป็นโรคที่รุนแรง และบางชนิดสามารถรักษาให้หายขาดได้⁶ นอกจากนี้ยังเป็นโรคที่พบได้บ่อยสามารถเกิดในผู้คนทุกเพศทุกวัย ทั่วโลกมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคผิวหนังประมาณ 900 ล้านคนหรือประมาณร้อยละ 30-70 ในประชากรทั่วไป⁷ ในประเทศไทยมีผู้ป่วยเป็นโรคผิวหนังมากถึงปีละ 6 ล้านคน⁸ โรคผิวหนังหลายชนิดเป็นโรคเรื้อรังที่ต้องรักษาเป็นเวลานาน การใช้ยาทั่วไปต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีความเสี่ยงที่จะสะสมความเป็นพิษ และเกิดผลข้างเคียงต่อร่างกายได้ การใช้ตำรับยาสมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่ง

เนื่องจากมีต้นทุนที่ต่ำ มีความเป็นพิษและผลข้างเคียงน้อยกว่าสารเคมี⁹

อย่างไรก็ตามการศึกษาการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในประเทศไทยที่ผ่านมาและการให้ความสนใจเกี่ยวกับตำรายาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณมีน้อยมาก อีกทั้งหมอพื้นบ้านที่มีความรู้และประสบการณ์ในการรักษาโรคผิวหนังในปัจจุบันมีจำนวนน้อยและการรักษาโรคผิวหนังโดยใช้สมุนไพรยังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ทั้งนี้ตำรายาในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนครได้ผ่านการปริวรรตกรรมหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบันโดยงานแพทย์แผนไทย กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ร่วมกับคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร และหมอพื้นบ้านในเขตจังหวัดสกลนคร จำนวน 3 เล่ม ซึ่งมีเนื้อหาที่สมบูรณ์และประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคผิวหนังเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ของหลักเวชกรรมโรคผิวหนังโดยการศึกษาหลักการตรวจวินิจฉัย และหลักการรักษาโรคผิวหนังด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรที่ปรากฏในเอกสารโบราณอีสานของจังหวัดสกลนคร เพื่อชี้ให้เห็นถึงกระบวนการรักษาโรคผิวหนังด้วยพืชสมุนไพรตามหลักการแพทย์พื้นบ้านสำหรับเป็นแนวทางในการรักษาผู้ป่วยตามกระบวนการแพทย์แผนไทย สนับสนุนในการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ และต่อยอดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเชิงพาณิชย์หรือสร้างนวัตกรรมจากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้ภูมิปัญญาที่มีการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารโบราณ จำนวน 33 ผูก (ฉบับ) เป็นตำรายาที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคผิวหนังเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้รับการปริวรรตกรรมหรือแปล

เป็นภาษาปัจจุบันจากหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญแล้ว ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 1 จำนวน 11 ผูก¹⁰

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 2 จำนวน 12 ผูก¹¹

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 3 จำนวน 10 ผูก¹²

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูล

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณ โดยหลักพิจารณา ดังนี้

ชื่อตำรับยา ชื่อโรค และหรือลักษณะอาการของโรคที่ปรากฏในตำรับยา

ชื่อและส่วนที่ใช้ของเภสัชวัตถุในการประกอบตำรับยา

วิธีการเตรียมยา และวิธีการใช้ยา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview form) และแบบบันทึกข้อมูลการสนทนา (Focus group discussion form) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

4. การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปองค์ความรู้หลักการตรวจวินิจฉัย และหลักการรักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณสำหรับเป็นแนวทางในการรักษาผู้ป่วยโรคผิวหนังตามกระบวนการแพทย์แผนไทย และการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์ มีวิธีดำเนินงานดังนี้

ข้อมูลโรคผิวหนัง

ตรวจสอบชื่อโรค และลักษณะอาการของโรคที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ดารณี อ่อนชมจันทร์ (2549)² อุษา กลิ่นหอม (2552)¹³ ปรีชา พิณทอง (ม.ป.ป.)¹⁴ และหมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

เทียบเคียงชื่อโรคและลักษณะอาการของโรค ผิวหนังในทางแพทย์แผนไทยและทางแผนปัจจุบัน โดยอ้างอิงตามหนังสือศัพท์แพทย์ไทย¹⁵ และได้รับการยืนยันความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีการแพทย์แผนไทย คือ ปิยาภรณ์ แสนศิลา สาขาวิชาแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ รสมน เฟ็งสิงห์ แพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลสังคม จังหวัดหนองคาย

ข้อมูลพืชสมุนไพร

ตรวจสอบชื่อท้องถิ่นของพืช ที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ดารณี อ่อนชมจันทร์ (2549)² อุษา กลิ่นหอม (2552)¹³ ปรีชา พิณทอง (ม.ป.ป.)¹⁴ และหมอบ้านในพื้นที่ยังคงมี สกลนคร

ตรวจสอบชื่อเครื่องยาสมุนไพร สรรพคุณ และ รสยา โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ชัยนัต พิเชียรสุนทร และคณะ (2560)¹⁶ วุฒิ วุฒิธรรมเวช (2558)¹⁷ วิทย์ เทียงบูรณธรรม (2548)¹⁸ และฐานข้อมูลสมุนไพร

ตรวจสอบชื่อพื้นเมืองของพืช โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ราชันย์ ภูมา และสมราน สุดดี (2557)⁴ และ วิทยา ปองอมรกุล และสันติ วิมลฐานะ (2553)¹⁹

ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช (Plant Identification) โดยใช้หนังสือพรรณพฤกษชาติแห่งประเทศไทย (Flora of Thailand) และหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศใกล้เคียง เช่น Flora Malesiana, Flora of China และ Flora of British India เป็นต้น

เก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรที่สำคัญ สมุนไพรที่หมอบ้านเก็บเองจากป่าตามธรรมชาติ หรือที่ปลูกตามบริเวณบ้าน โดยขอความร่วมมือจากหมอบ้าน ออกร่วมเก็บสมุนไพร และใช้วิธีการเก็บตัวอย่างตามหลักพฤกษศาสตร์ของ Bridson and Forman (1992)²⁰ สมุนไพรที่รวบรวมได้นำมาทำเป็นตัวอย่างอ้างอิง (Voucher Specimens) จัดเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยวลัยรุกชเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่วนสมุนไพรที่ไม่สามารถเก็บตัวอย่างได้ เช่น พืชหายาก พืชที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ หรือต่างท้องถิ่น ชิ้นส่วนของสัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ ใช้วิธีการถ่ายภาพตัวอย่างจากหมอบ้าน

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

1. หลักการวินิจฉัยโรคผิวหนัง

1.1 สาเหตุของการเกิดโรค

จากการศึกษาพบว่าโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ โดยมีสาเหตุของการเกิดโรคที่ต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น สาเหตุจากภายในร่างกาย ได้แก่ กรรมพันธุ์ การเรื้อรังจากรอยโรคอื่น ความเครียด พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และพฤติกรรมการใช้ชีวิต สาเหตุจากภายนอกในร่างกาย ได้แก่ เชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย การติดต่อจากผู้อื่น และสารพิษหรือสารเคมี เป็นสาเหตุให้ผิวหนังเป็นผื่นแดง เป็นจุดหรือวง เป็นผื่น เป็นตุ่มนูน เป็นตุ่มพอง เป็นแผล และเป็นหนอง ในขณะที่หลักแนวคิดแพทย์แผนไทยระบุว่า มูลเหตุการเกิดโรคต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกในร่างกาย เป็นเหตุให้ธาตุทั้งสี่ คือ ปรอท (ดิน) อาโป (น้ำ) วาโย (ลม) และ เตโชธาตุ (ไฟ) ในร่างกายเกิดความแปรปรวนหรือเสียสมดุล โดยธาตุหลักที่กระทบ คือ ธาตุดิน เป็นสมุฏฐานที่โรคแสดงออกทางตะโจ (ผิวหนัง) และมั่งสัง (กล้ามเนื้อ) ให้แห้ง หยาบด้าน สาก แสบคัน หนึ่งแตกมีเลือดออกเป็นแผล และผิหนอง เป็นต้น^{21, 22}

1.2 การตรวจวินิจฉัยโรค

การวินิจฉัยแยกโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ มีหลักสำคัญประกอบด้วย สาเหตุและอาการ ลักษณะ รูปร่าง การเรียงตัวของโรค และการกระจายตัวหรือตำแหน่งของโรคผิวหนังแต่ละประเภทที่อธิบายถึงกลไกการเกิดโรคประกอบตำรับยาที่ใช้รักษาตามองค์ความรู้ของผู้บันทึกที่ได้รับจากประสบการณ์ตรงหรือเรียนรู้จากผู้อื่น โดยการเรียกชื่อโรคเป็นการใช้ชื่อตามลักษณะอาการหรือโรคที่หมอบ้านตั้งซึ่งมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถแยกได้ 22 โรค และแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ (Abnormalities of the skin and tissue group) ได้แก่
 - ผี (Fee) ตุ่มมีหัว บวม แดง มีหนอง และปวดแสบ
 - ผีหัวคว่ำ (Fee hua kwum) ตุ่มที่มีหัวอยู่ลึก บวม แดง และปวดแสบ

ผีสำบาย (Fee sam bai) ตุ่มเป็นก้อนไม่มีหัว และไม่มีอาการปวดแสบ

ผีปะอาก (Fee pa ak) ตุ่มเกิดที่บริเวณหลัง และต้นคอมีหลายหัวติดกัน บวม แดง มีหนอง และปวดแสบ

สิ่วหัวข้าง (Siw hua chang) ตุ่มบวมแดง มีหนอง และแข็ง

กาก (Kak) เกิดเป็นวงมีเม็ดตรงกลาง ขอบเป็นขุย และมีอาการคันมาก

เกื้อน (Kuen) เกิดเป็นดวงขาว และมีอาการคัน

บาดเชื้อ (Bad hue) แผลลามจากโรคอื่น หรือแผลจากของทิ่มแทง เปื่อยเน่า และหายช้า

เอื้อน (Huen) ผื่นขึ้นเป็นวง หรือผุดเป็นแผ่น ตุ่ม ผิวหนังหนา เปื่อยเน่า และเหม็น

เอื้อนกวาง (Huen kwang) ผื่นผุดขึ้นเป็นดวง เป็นวง สีขาวนูน คันมาก และลามไปทั้งร่างกาย

ชีไม้ (Khi mo) ตุ่มนูนแล้วเป็นแผลเปื่อยเน่า แดงออกเป็นหนอง และเหม็น

หิด (Hid) ผื่นเป็นตุ่มสีแดงใส คันมาก และยิ่งเกา ยิ่งคัน

ออกตุ่มออกคาย (Òk tum òk kai) ผื่นขึ้นตามร่างกาย เป็นตุ่ม และแสบคัน

2) กลุ่มไข่ออกผื่น (Exanthematous fever group) ได้แก่

ออกแงน (Òk ngain) มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดศีรษะมาก คอแข็ง ศีรษะหงาย หลังแอ่น มีผื่นจุดสีแดงเกิดตามหน้าอก ท้อง แขน และขา

ออกหัด (Òk had) มีไข้ ปวดศีรษะ และมีตุ่มกลมแดงยอดแหลมขึ้นแล้วยุบไป

ออกเหือด (Òk hue) มีไข้ ปวดศีรษะ ผิวหนังแดง และมีตุ่มกลมแดงเล็กไม่มียอดแล้วยุบไป

ออกไฟลามโกน (Òk fai lam kon) มีไข้ ปวดศีรษะ มีอาการซึม มีผื่นแดงขึ้นเป็นแผ่นตามร่างกาย และแสบร้อน

ออกปานดำปานแดง (Òk pan dam pan daeng) มีไข้ตัวร้อนมาก ปวดศีรษะ มีอาการซึม มือเย็นเท้าเย็น ลิ้นกระด้างคางแข็ง และผื่นขึ้นท่าผลสะบ้ามอยสีแดงหรือดำ

ออกตำแดง (Òk dam daeng) มีไข้ตัวร้อนมาก ปวดศีรษะ มือเย็นเท้าเย็น และผื่นขึ้นเป็นแผ่นสีแดงหรือดำ

ออกสุกใส (Òk suk sai) มีไข้ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย มีผื่นขึ้นแล้วเป็นตุ่มนูนๆ ขึ้นตามลำตัวแล้วลามไปแขน ขา และใบหน้า

ออกหมากสุก (Òk mak suk) มีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน ปวดเมื่อยบั้นเอว แขนขา และมีผื่นแดงขึ้นกลายเป็นตุ่มใส ต่อมากลายเป็นหนองแล้วตกสะเก็ด

วัต (Wad) มีไข้ ปวดศีรษะ มีตุ่มคล้ายเม็ดทราย พองเป็นเงา และเรียงเป็นแถวคล้ายงู

จากการศึกษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ จำนวน 22 โรค สามารถเทียบเคียงโรคกับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน ตามชื่อและลักษณะอาการ (Table 1) โดยกลุ่มโรคความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ ได้แก่ กาก เกื้อน เอื้อน เอื้อนกวาง ชีไม้ หิด และออกตุ่มออกคาย สามารถเทียบเคียงและพบในคัมภีร์วิภิกฤตโรค²¹ ผี และบาดเชื้อ สามารถเทียบเคียงและพบในคัมภีร์ไพจิตรมหาราช²¹ สำหรับกลุ่มโรคไข่ออกผื่นทุกโรคเป็นโรคที่สามารถเทียบเคียงและพบได้ในคัมภีร์ตักศิลา²² ในขณะที่ ผีสำบาย ผีปะอาก และสิ่วหัวข้าง พบเพียงชื่อโรคในหนังสือศัพท์แพทย์ไทย แต่ไม่พบในคัมภีร์โรคของแพทย์แผนไทย แสดงให้เห็นว่าการรักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณเกิดจากองค์ความรู้ของหมอหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย โดยการตรวจวินิจฉัยแยกโรค ผู้รักษาต้องมีความเข้าใจในเรื่องโรค รวมทั้งลักษณะอาการของโรค เพื่อเป็นแนวทางในการรักษา และบรรเทาความทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ผู้ใช้ได้ตามควรแก่อัตภาพวิสัย

2. หลักการรักษาโรคผิวหนัง

2.1 แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนัง

จากการศึกษาสามารถสังเคราะห์แนวทางเวชปฏิบัติในการรักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการรักษาด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพร ซึ่งพบว่าการรักษาโรคผิวหนังมีการใช้ตำรับยาสมุนไพรที่จำเพาะต่อโรคตามสาเหตุ และลักษณะอาการของโรค โดยกลุ่มโรคความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อมีการวิธีการรักษา ประกอบด้วยยา

Table 1 Comparison of skin disorders recorded in Palm Leaf Manuscripts

Diseases name recorded in Palm Leaf Manuscripts	Comparable to traditional Thai medicine ¹⁵	Comparable to modern medicine ¹⁵	Acronym
Abnormalities of the skin and tissue group			
Fee	Fee	Abscess	Ab
Fee hua kwum	Fee hua kwum	Abscess without apex	Aw
Fee sam bai	Fee pluad	Cysts	Cy
Fee pa ak	Fee fak bua	Carbuncle	Cb
Siw hua chang	Siw	Cystic acne	Ca
Kak	Klak pan ra nai	Ringworm	Ri
Kuen	Kluen	Pityriasis versicolor	Pv
Bad hue	Phlae	Wound	Wo
Huen	Ruen	Leprosy	Le
Huen kwang	Ruen mun nok	Psoriasis	Ps
Khi mo	Kod cha rad	Yaws	Ya
Hid	Ruen hid	Scabies	Sc
Òk tum òk kai	Phuen kan	Dermatitis	De
Exanthematous fever group			
Òk ngain	Khai gala nok nang an	Meningococcal meningitis	Mm
Òk had	Khai had	Measles	Me
Òk hued	Khai hued	Rubella	Ru
Òk fai lam kon	Khai fai lam thung	Erysipelas	Er
Òk pan dum pan daeng	Khai pan dam pan daeng	Hemorrhagic fever	Hf
Òk dam daeng	Khai idam idaeng	Scarlet fever	Sf
Òk suk sai	Khai suk sai	Chickenpox	Ch
Òk mak suk	Khai thora phit	Smallpox	Sx
Wad	Khai ngu sa wad	Herpes zoster	Hz

สำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ยาชำระล้าง ยาพอก และยารม สอดคล้องกับคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรคและคัมภีร์ไพจิตรมหาราชของแพทย์แผนไทยที่มีวิธีการรักษาด้วยการใช้ยากินและยาสำหรับใช้ภายนอก²¹ สำหรับกลุ่มโรคไข่ออกผื่นมีวิธีการรักษาประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ยาอาบ ยาพ่น ยาพอก และยารม ซึ่งเป็นแนวทางการรักษาความผิดปกติของผิวหนังที่เกิดแทรกซ้อนจากไข้ติดเชื้อ สอดคล้องกับคัมภีร์ตักศิลาของแพทย์แผนไทยที่มีวิธีการรักษาความผิดปกติของผิวหนังจากไข่ออกผื่นด้วยการใช้ยากิน ยาประสะผิวภายนอก และยาพ่นภายนอก²² ทั้งนี้ในโรคที่ใช้ตำรับยาไม่ได้ผลหรืออาการของโรคไม่ดีขึ้นมีแผนการรักษาโดยการเปลี่ยนวิธีการรักษาและตำรับยาที่จำเพาะ

ต่อโรคมากขึ้น (Figure 1) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของหมอในชุมชนของภาคอีสานในอดีตที่มีแนวทางการปฏิบัติต่อการรักษาผู้ป่วยที่ต้องอาศัยประสบการณ์และความแม่นยำในการใช้ตำรับยาสมุนไพร

2.2 การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง

การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง เป็นวิธีการปรุงยาทั้งการใช้ยาสมุนไพรเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดรวมกันอยู่ในตำรับที่มีสรรพคุณหรือมีผลต่อการรักษาคล้ายกันที่จำเพาะต่อโรคตามองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของหมอหรือได้เรียนรู้สืบทอดมาซึ่งมีความแตกต่างจากการตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมของแพทย์แผนไทยที่มุ่งเน้นเรื่องโครงสร้างของตำรับยา รสยาของสมุนไพร และรสยาประธานให้ครอบคลุมถึงสมุฏฐานของโรค และแก้ไขป้องกันโรค

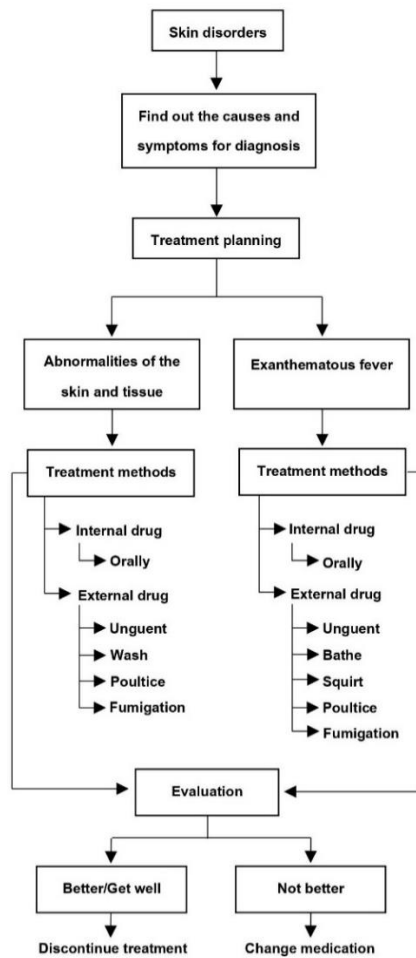

Figure 1 Practice guidelines for treatment of skin disorders recorded in Palm Leaf Manuscripts.

แทรกโรคตามไว้พร้อมกัน^{17, 23} จากการศึกษา รวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 415 ตำรับ ประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน 232 ตำรับ และยาสำหรับใช้ภายนอก 178 ตำรับ โรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ ออกตุ่มออกคายน

หรือผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 61 ตำรับ รองลงมาคือ ผีหัวคว่ำ (Abscess without apex) 56 ตำรับ ไข้อีต้ายแดง (Scarlet fever) 41 ตำรับ อีสุกอีใส (Chickenpox) 40 ตำรับ ผีฝักบัว (Carbuncle) 31 ตำรับ ผี (Abscess) 25 ตำรับ (Meningococcal disease) 23 ตำรับ แผล (Wound) 22 ตำรับ ไข้กาพหลังแอนเหือด (Rubella) 21 ตำรับ ไฟลามทุ่ง (Erysipelas) 13 ตำรับ ไข้ปานดำปานแดง (Hemorrhagic fever) 13 ตำรับ ไข้ทรพิษ (Smallpox) 13 ตำรับ เรื้อน (Leprosy) 11 ตำรับ งูสวัด (Herpes zoster) 9 ตำรับ หัด (Measles) 8 ตำรับ กลาก (Ringworm) 8 ตำรับ เกื้อน (Pityriasis versicolor) 8 ตำรับ ฝีปลูด (Cysts) 4 ตำรับ สิวหัวช้าง (Cystic acne) 3 ตำรับ คุดทะราด (Yaws) 3 ตำรับ หิด (Scabies) 3 ตำรับ และสะเก็ดเงิน (Psoriasis) 1 ตำรับ ในขณะที่เดียวกันข้อมูลทางสถิติของสถาบันโรคผิวหนังในปี พ.ศ. 2561 ที่รายงานว่า โรคผื่นผิวหนังอักเสบ เป็นโรคผิวหนังที่มีความชุกมากเป็นอันดับที่ 2²⁴ แสดงให้เห็นว่าโรคผื่นผิวหนังอักเสบเป็นปัญหาด้านสุขภาพที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้สามารถคัดเลือกตำรับยาที่สำคัญได้ 52 ตำรับ (Table 2) โดยส่วนมากเป็นตำรับยาสำหรับใช้ภายนอกที่ไม่มีการใช้แร่ธาตุ และสัตว์วัตถุประกอบตำรับยา และมีจำนวนพืชสมุนไพรที่เหมาะสมต่อการนำไปประยุกต์ใช้รักษาผู้ป่วย และศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพ และจากการตรวจสอบชื่อเครื่องยาที่ปรากฏในเอกสารโบราณพบว่าหมอยาพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนครมีการใช้เครื่องยาบางชนิดที่ได้จากพืชมากกว่าหนึ่งชนิด (Species) โดยมีชื่อเรียกในท้องถิ่นอย่างเดียวกัน ได้แก่ อ้อยดำในตำรับ Ya-1 ลำดับพืชที่ K4 ได้จากชนิด *Saccharum sinense* Roxb. แต่เนื่องจากในปัจจุบันเป็นพืชที่หาได้ยากจึงอาจใช้อ้อย (*Saccharum sinense* Roxb.) สายพันธุ์ที่เปลือกลำต้นมีลักษณะสีน้ำตาลอ้อยดำ

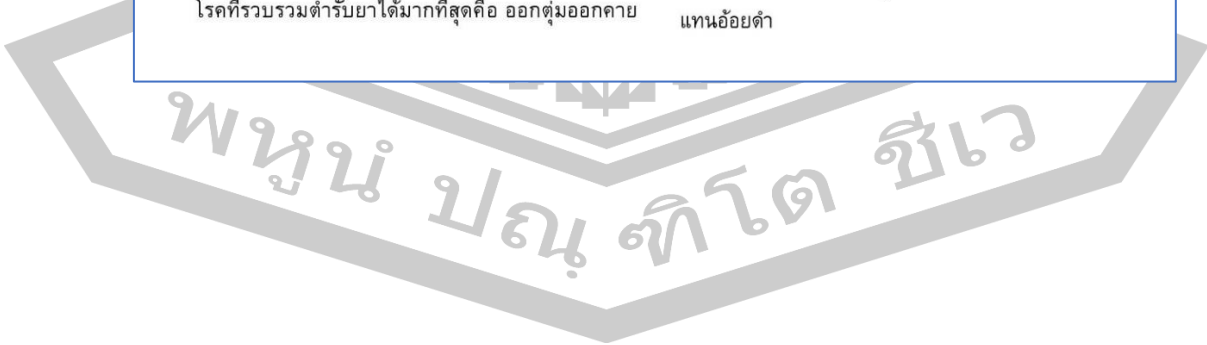

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts.

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
Ab-1	<i>Panicum repens</i> L. /Poaceae /CS125	Ya wai	R/G	A1	Use the equal A1 – A3 are rubbed on stone, dissolves with water and taken orally.
	<i>Amphineurion marginatum</i> D.J.Middleton /Apocynaceae /CS148	Deu din	R/C	A2	
	<i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill. /Phyllanthaceae	Meud lot	R/ST	A3	
Ab-2	<i>Antidesma bunius</i> (L.) Spreng. /Phyllanthaceae	Mao dong	R/ST	A4	Use the equal A4 and A5 are rubbed on stone, dissolves with water and taken orally.
	<i>Ficus hispida</i> L.f. /Moraceae /CS133	Deu pong	R/ST	A5	
Ab-3	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe. /Zingiberaceae	Khing	Rh/H	A6	Use the equal A6 – A8 are simmered and topically applied.
	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle /Rutaceae /CS009	Manaw	Fj/ST	A7	
	<i>Sesamum indicum</i> L. /Pedaliaceae /CS082	Nga	So/H	A8	
Aw-1	<i>Capparis siamensis</i> Kurz /Capparaceae	Sasu keu	R/S	B1	Use B1 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
Aw-2	<i>Cissampelos pareira</i> L. /Menispermaceae	Moh nio	R/C	B2	Use the equal B2 and B3 are rubbed on stone, dissolves with water and taken orally.
	<i>Capparis micracantha</i> DC. /Capparaceae /CS001	Sasu ton	R/ST	B3	
Aw-3	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler /Fabaceae	Kajai	R/C	B4	Use the equal B4 – B6 are boiled and taken orally.
	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr. /Rutaceae /CS145	Kontha	R/ScS	B5	
Aw-4	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd. /Zingiberaceae /CS002	Kha	Rh/H	B6	Use the equal B7 – B9 are immersed in water and taken bathe.
	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill /Loganiaceae	Tumka	B/ST	B7	
	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng. /Cucurbitaceae /CS106	Mak khao	R/HC	B8	
	<i>Mimosa pudica</i> L. /Fabaceae /CS162	Ya yue	R/US	B9	
Cy-1	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack /Simaroubaceae /CS043	Yik bo thong	R/S	C1	Use C1 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
Cb-1	<i>Clausena excavata</i> Burm.f. /Rutaceae /CS039	Chamat	R/S	D1	Use the equal D1 – D4 are rubbed on stone, dissolves with water and topically applied.
	<i>Clausena hamandiana</i> (Pierre) Guillaumin /Rutaceae /CS036	Songfah	R/S	D2	
	<i>Amphineurion marginatum</i> D.J.Middleton /Apocynaceae /CS148	Deu din	R/C	D3	
	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch. /Rubiaceae	Khai nao	R/T	D4	
Cb-2	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam. /Fabaceae	Phak kaya	R/C	D5	Use the equal D5 and D6 are rubbed on stone, dissolves with water and topically applied.
	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L. /Lamiaceae /CS042	Phidaeng	R/S	D6	
Cb-3	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd. /Celastraceae /CS136	Mak tak	R/C	D7	Use the equal D7 – D11 are rubbed on stone, dissolves with water and topically applied.
	<i>Microcos tomentosa</i> Sm. /Malvaceae /CS147	Mak khom	R/T	D8	
	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill. /Rhamnaceae /CS013	Mak than	R/ST	D9	
	<i>Piper betle</i> L. /Piperaceae /CS094	Phlu	R/WC	D10	
	<i>Glochidion coccineum</i> (Buch.-Ham.) Müll.Arg. /Phyllanthaceae	Tana	R/S	D11	

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts. (Cont.)

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
Ca-1	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L. /Rubiaceae /CS042	Phidaeng	R/S	E1	Use E1 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
Ca-2	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. /Phyllanthaceae <i>Curcuma longa</i> L. /Zingiberaceae /CS021	kang pla Khaomin	R/ST R/H	E2 E3	Use the equal E2 and E3 are rubbed on stone, dissolves with water and topically applied.
Ri-1	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht /Costaceae /CS023 <i>Senna tora</i> (L.) Roxb. / Fabaceae /CS018 <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe /Zingiberaceae /CS027 <i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle /Rutaceae /CS009	Ueang Lub luen Khaomin kuen Manaw	R/H L/US Rh/H Fj/ST	F1 F2 F3 F4	Use the equal F1 – F3 are grinded, mix with F4 and topically applied.
Ri-2	<i>Cassia fistula</i> L. / Fabaceae /CS044 <i>Hydnocarpus castanea</i> Hook.f. & Thomson /Achariaceae	Lomlang Krabao	Sm/T So/T	F5 F6	Use F5 is rub on stone, mix with F6 and topically applied.
Pv-1	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker /Meliaceae <i>Plumbago indica</i> L. /Plumbaginaceae /CS031	Taseu Pippi daeng	L/T L/US	G1 G2	Use the equal G1 and G2 are grinded, mix with water and topically applied.
Wo-1	<i>Cassia fistula</i> L. / Fabaceae /CS044 <i>Memecylon edule</i> Roxb. /Melastomataceae /CS135	Lom lang Meud ae	B/T L/ST	H1 H2	Use the equal H1 and H2 are boiled and taken wash.
Wo-2	<i>Dillenia aurea</i> Sm. /Dilleniaceae	San	B/T	H3	Use H3 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
Wo-3	<i>Ficus hispida</i> L.f. /Moraceae /CS133 <i>Sesamum indicum</i> L. /Pedaliaceae /CS082	Deu pong Nga	L/ST So/H	H4 H5	Use the equal H4 and H5 are simmered and topically applied.
Wo-4	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers. /Lythraceae	Kalao	B/T	H6	Use H6 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
Le-1	<i>Plumbago indica</i> L. /Plumbaginaceae /CS031 <i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle /Rutaceae /CS009	Pippi daeng Manaw	L/US Fj/ST	I1 I2	Use I1 is crush, mix with I2 and topically applied.
Le-2	<i>Artocarpus lacucha</i> Buch.-Ham. /Moraceae /CS117 <i>Diospyros mollis</i> Griff. /Ebenaceae /CS064 <i>Senna siamea</i> (Lamarck) H.S.Irwin & Barneby /Fabaceae /CS163 <i>Sesamum indicum</i> L. /Pedaliaceae /CS082	Ma hat Mak kia Khi lek Nga	L/T L/T L/T So/H	I3 I4 I5 I6	Use the equal I3 – I6 are simmered and topically applied
Ps-1	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. /Fabaceae /CS087 <i>Gossypium herbaceum</i> L. /Malvaceae /CS088 <i>Sesamum indicum</i> L. /Pedaliaceae /CS082	Sompoi Fai Nga	Pd/ScS F/S So/H	J1 J2 J3	Use the equal J1 – J3 are simmered and topically applied.

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts. (Cont.)

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
Ya-1	<i>Bombax ceiba</i> L. /Malvaceae /CS081	Ngew	W/T	K1	Use the equal K1 – K4 are boiled, taken orally and bathe.
	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f. /Bignoniaceae /CS069	Kang khong	W/T	K2	
	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr. /Malvaceae	Thong lang	W/T	K3	
	<i>Saccharum sinense</i> Roxb. /Poaceae /CS012	Oi dam	Sm/G	K4	
Sc-1	<i>Cocos nucifera</i> L. /Arecaceae /CS164	Ma phraw	Pc/P	L1	Use the equal L1 and L2 are crushed, simmered and topically applied.
	<i>Tamarindus indica</i> L. /Fabaceae /CS165	Ma kham	B/T	L2	
Sc-2	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. /Meliaceae /CS033	Sa dao	Sm/T	L3	Use the equal L3 and sugar are pounded and topically applied.
De-1	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm. /Polygalaceae	Sang	B/ST	M1	Use the equal M1 – M6 are immersed in water and taken bathe.
	<i>Catunaregam tomentosa</i> Tirveng. /Rubiaceae /CS144	Nam thaeng	B/ST	M2	
	<i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz /Anacardiaceae /CS166	Ma kok	B/T	M3	
	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. /Fabaceae /CS087	Sompoi	Pd/ScS	M4	
	<i>Streblus asper</i> Lour. /Moraceae /CS022	Sompoh	L/T	M5	
	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr. /Rhizophoraceae	Bong nung	B/T	M6	
De-2	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl. /Acanthaceae /CS068	Rang chuet	R/C	M7	Use M7 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
De-3	<i>Sapindus rarak</i> DC. /Sapindaceae	Mak sak	R/T	M8	Use the equal M8 and M9 are rubbed on stone, mix with M10 and topically applied.
	<i>Phyllanthus emblica</i> L. /Phyllanthaceae /CS055	Khampom	B/T	M9	
	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle /Rutaceae /CS009	Manaw	Fj/ST	M10	
De-4	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet /Fabaceae	Mak pap	L/C	M11	Use M11 is pound, mix with alcohol and topically apply.
	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb /Pandanaceae	Toei	R/S	M12	
De-5	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC. /Fabaceae /CS087	Sompoi	R/ScS	M13	Use the equal M12 and M13 are boiled and taken bathe.
De-6	<i>Ficus racemosa</i> L. /Moraceae /CS091	Deu kiang	B/T	M14	Use M14 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.
De-7	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. /Rubiaceae /CS024	Somkob	R/T	M15	Use the equal M15 – M17 are immersed in water and taken bathe.
	<i>Millettia velutina</i> (Dunal) Hook.f. & Thomson /Annonaceae	Teang saeng	R/T	M16	
	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack /Rubiaceae	Hua khimod	Sm/ES	M17	

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts. (Cont.)

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
De-8	<i>Hura crepitans</i> L. /Euphorbiaceae /CS053	Phosi	L/T	M18	Use M18 is boil and taken bathe.
Mm-1	<i>Tiliacora triandra</i> Diels /Menispermaceae /CS019	Yanang	L/C	N1	Use the equal N1 – N6 are pounded, immersed in water, taken orally and squirt on body.
	<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb. /Fabaceae	Mun gaew	L/HC	N2	
	<i>Marsilea crenata</i> C. Presl /Marsileaceae /CS130	Phak waen	L/AqF	N3	
	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. /Poaceae /CS072	Ya pad	Wp/G	N4	
	<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) Willd. /Poaceae /CS085	Ya pak kway	Wp/G	N5	
	<i>Iris domestica</i> (L.) Goldblatt & Mabb. /Iridaceae	Ya hang chang	Wp/H	N6	
Me-1	<i>Ficus hispida</i> L.f. /Moraceae /CS133	Deu pong	Sm/ST	O1	Use the equal O1 – O5 are immersed in water and taken orally.
	<i>Elaeagnus latifolia</i> L. /Elaeagnaceae /CS100	Mak lod	R/C	O2	
	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. /Phyllanthaceae /CS080	Phakwan ban	R/S	O3	
	<i>Sida acuta</i> Burm.f. /Malvaceae /CS010	Ya khad	R/US	O4	
	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. /Poaceae /CS017	Ya kha	R/G	O5	
Ru-1	<i>Prismatomeris sessiliflora</i> Pierre ex Pit. /Rubiaceae	Siaw ngoen-liang	R/S	P1	Use the equal P1 – P3 are rubbed on stone, mix with P4 and taken orally.
	<i>Streblus asper</i> Lour. /Moraceae /CS022	Sompoh	R/T	P2	
	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb. /Lamiaceae /CS083	Dok son	R/S	P3	
	<i>Oryza sativa</i> L. /Poaceae	Khao chao	Wr/G	P4	
Ru-2	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill. /Rhamnaceae /CS013	Mak than	R/ST	P5	Use the equal P5 – P10 are immersed in water and taken orally.
	<i>Streblus asper</i> Lour. /Moraceae /CS022	Sompoh	R/T	P6	
	<i>Vitex trifolia</i> L. /Lamiaceae /CS025	Phiseu	R/S	P7	
	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. /Fabaceae /CS092	Thua phu	R/HC	P8	
	<i>Indigofera suffruticosa</i> Mill. /Fabaceae	Kham	R/US	P9	
	<i>Mangifera caloneura</i> Kurz /Anacardiaceae	Muang kasoh	R/T	P10	
Er-1	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe /Zingiberaceae /CS027	Khaomin kuen	Rh/H	R1	Use the equal R1 – R3 are rubbed on stone, mix with R4 and topically applied.
	<i>Thespesia lampas</i> (Cav.) Dalzell /Malvaceae	Lompom	R/S	R2	
	<i>Vitex pinnata</i> L. /Lamiaceae /CS167	Teen nok	B/T	R3	
	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. /Cucurbitaceae	Mak fak	Fj/HC	R4	
Hf-1	<i>Exacum tetragonum</i> Roxb. /Gentianaceae	Chat phra in	R/H	S1	Use the equal S1 – S3 are rubbed on stone, dissolves with water and taken orally.
	<i>Ardisia aprica</i> H. R. Fletcher /Primulaceae	Teen jam	R/S	S2	
	<i>Indigofera tinctoria</i> L. /Fabaceae	Sa kham	R/S	S3	
Sf-1	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff. /Celastraceae	Mak duk	R/T	T1	Use the equal T1 and T2 are immersed in water, taken orally and bathe.
	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr. /Ochnaceae /CS035	Chang naw	W/ST	T2	

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts. (Cont.)

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
Sf-2	<i>Amphineurion marginatum</i> D.J.Middleton / Apocynaceae /CS148	Deu din	R/C	T3	Use the equal T3 – T8 are rubbed on stone, dissolves with water and taken orally.
	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr. /Phyllanthaceae /CS080	Phakwan ban	R/S	T4	
	<i>Thunbergia similis</i> Craib /Acanthaceae	Nam nae	R/C	T5	
	<i>Solanum torvum</i> Sw. /Solanaceae /CS020	Mak khaeng	R/S	T6	
	<i>Solanum virginianum</i> L. /Solanaceae /CS168	Mak khue	R/US	T7	
	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i> /Combretaceae /CS038	Sa moh	F/T	T8	
	Sf-3	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. /Rubiaceae /CS024	Somkob	R/T	
<i>Millettia velutina</i> (Dunal) Hook.f. & Thomson /Annonaceae		Teang saeng	R/T	T10	
<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. /Phyllanthaceae		Kang pla	R/ST	T11	
<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch. /Rubiaceae		Khai nao	R/T	T12	
Ch-1	<i>Azima sarmentosa</i> (Blume) Benth. & Hook.f. /Salvadoraceae /CS034	Khi haed	R/C	U1	Use the equal U1 and U2 are immersed in water and taken bathe.
	<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn. /Rhamnaceae /CS029	Kan tong	R/C	U2	
Ch-2	<i>Piper betle</i> L. /Piperaceae /CS094	Phlu	L/WC	U3	Use the equal U3 and U4 are pounded, mix with U5 and topically applied.
	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson /Menispermaceae /CS095	Keu khao hoh	Sm/C	U4	
Ch-3	<i>Oryza sativa</i> L. /Poaceae	Khao jao	Wr/G	U5	Use the equal U6 – U10 are immersed in water and taken orally.
	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet /Malvaceae /CS084	Puak khao	R/US	U6	
	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb. /Fabaceae /CS018	Lub luen	R/US	U7	
	<i>Sida acuta</i> Burm.f. /Malvaceae /CS010	Ya khad	R/US	U8	
	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. /Poaceae /CS017	Ya kha	R/G	U9	
	<i>Morus alba</i> L. /Moraceae /CS086	Mon	R/ST	U10	
Hz-1	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet /Fabaceae	Mak pap	L/C	V1	Use V1 is pound, mix with alcohol and topically apply.
Hz-2	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep. /Annonaceae /CS054	Mak nomnoi	R/T	V2	Use V3 is rub on stone, dissolves with alcohol and topically apply.
Hz-3	<i>Salacia chinensis</i> L. /Celastraceae /CS111	Takai	L/ScS	V3	Use the equal V3 and V4 are pounded, dissolves with water and topically applied.
	<i>Oryza sativa</i> L. /Poaceae	Khao jao	Sd/G	V4	
Sx-1	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng. /Cucurbitaceae /CS106	Mak khao	R/HC	X1	Use X1 is rub on stone, dissolves with water and topically apply.

พหุ ประโยชน์พืชสมุนไพร

Table 2 Important medicinal plants formulas recorded in the Palm Leaf Manuscripts. (Cont.)

Category No.	Plants species / Family / Collector No.	Local name	Parts Used/ Habit	Code No.	Preparation and application
Sx-2	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn. /Phyllanthaceae /CS075	Luk tai bai	Wp/H	X2	Use the equal X2 – X4 are immersed in water and taken orally.
	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff. /Celastraceae	Mak duk	R/T	X3	
	<i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson /Annonaceae	Nam tao noy	R/C	X4	
Sx-3	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb. /Rubiaceae /CS024	Somkob	R/T	X5	Use the equal X5 and X6 are boiled and taken bathe.
	<i>Milium velutina</i> (Dunal) Hook.f. & Thomson /Annonaceae	Teang saeng	R/T	X6	

B = bark, F = fruit, Fj = fruit juice, L = leaves, Pc = pericarp, Pd = pod, R = root, Rh = rhizome, Sd = seed, Sm = stem, So = seed oil, W = wood, Wp = whole plant, Wr = water from immersing rice, AqF = Aquatic Fern, C= Climber, ES = Epiphytic Shrub, G = Grass, H = Herb, HC = Herbaceous Climber, P = Palm, S = Shrub, ScS = Scandent Shrub, ST = Shrubby Tree, T = Tree, US = Undershrub, WC = Woody Climber, Category No. is a sequence of formulas in each disease.

2.3 เกษษัตถ์

จากการศึกษา รวบรวมเกษษัตถ์ได้ทั้งสิ้น 454 ชนิด แบ่งเป็น พืชวงศ์ 389 ชนิด (พืช 385 ชนิด และเห็ด 4 ชนิด) สัตว์วงศ์ 48 ชนิด และธาตุวงศ์ 17 ชนิด พืชวงศ์สามารถระบุชนิดได้ 365 ชนิด และไม่สามารถระบุชนิดได้ 24 ชนิด พืชที่มีความถี่ในการใช้ประกอบตำรับยาสูงสุด คือ ข้าวเจ้า (*Oryza sativa* L.) รองลงมาคือ หม่อนน้อย หรือหมาน้อย (*Cissampelos pareira* L.) อ้อยดำ (*Saccharum sinense* Roxb.) และล็บลิ้น (*Senna tora* (L.) Roxb.) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่ไม่พบการใช้ตามคัมภีร์ของแพทย์แผนไทย อาทิเช่น เล็บเจือก (*Tephrosia purpurea* (L.) Pers.) หนาด้า (*Milium thorelii* Finet & Gagnep.) ตานา (*Glochidion coccineum* (Buch.-Ham.) Müll.Arg.) ชี่หนู (*Diospyros borneensis* Hiem) เสี้ยวเงินเสี้ยง (*Prismatomeris sessiliflora* Pierre ex Pit.) คันจ้อง (*Diospyros filipendula* Pierre ex Lecomte) ห่าอาว (*Pterospermum littorale* Craib var. *littorale*) ผักตมฮุ้ง (*Helminthostachys zeylanica* (L.) Hook.) เสี้ยง (*Ficus albipila* (Miq.) King) ซ้อ (*Gmelina arborea* Roxb.) และสะค่าง (*Vitex scabra* Wall. ex Schauer) เป็นต้น

2.4 รสยาของสมุนไพร

จากการตรวจสอบรสยาของพืชสมุนไพรตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย พบว่ารสขมเย็น เป็นรสยาที่มีการนำมาใช้มากที่สุด 31.44% รองลงมา คือ รสเมาเบื่อ (22.30%) รสฝาด รสเผ็ดร้อน รสจืด รสหวาน รสเปรี้ยว รสหอมเย็น รสเค็ม และรสมัน ตามลำดับ (Figure 2) แสดงให้เห็นว่าตัวยาดตรงที่จะใช้รักษาอาการหลักมีรสยาที่สอดคล้องกับสรรพคุณตามหลักสรรพคุณเภสัชของเภสัชกรรมไทยคือ รสขมเย็นมีความสำคัญต่อการลดความร้อนและการอักเสบในร่างกาย รสเมาเบื่อมีความสำคัญต่อการรักษาโรคผิวหนังและนำเหลืองเสีย รสฝาดมีความสำคัญต่อการสมานแผล และรสยาอื่น ๆ มีความสำคัญต่อการช่วยปรับสมดุลในร่างกาย^{17, 23}

2.5 น้ำกระสายยา

การใช้น้ำกระสายยา เป็นการใช้น้ำที่ได้จากพืชสัตว์ หรือแร่ธาตุ รวมถึงน้ำสะอาด และแอลกอฮอล์ ที่ผ่านวิธีการต้ม ผ่น บีบ แช่ว และคั้น ละลายเอาน้ำมาผสมยา เพื่อให้ยามีฤทธิ์ที่ตรงต่อโรค เพิ่มสรรพคุณของยา และเพื่อให้ง่ายต่อการรับประทานหรือการใช้ โดยน้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน รองลงมา คือ สุรา น้ำพังกา น้ำไล่เดือน น้ำแช่ข้าว น้ำมันงา น้ำสังน้อย น้ำมัน น้ำมันาว น้ำเช็ดข้าว น้ำดอกคำไทย น้ำรากกล้วยตียบ และน้ำมูตร ตามลำดับ ทั้งนี้ น้ำพังกา น้ำไล่เดือน และน้ำสังน้อย ไม่พบการใช้เป็นน้ำกระสาย

ยาในเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย^{17, 23} โดยน้ำพังคานเป็นน้ำที่กรองได้จากการหมักข้าวเหนียวหนึ่งด้วยราและยีสต์ก่อนการเป็นสาโท หรือแอลกอฮอล์ นำใส่เต็อนเป็นน้ำที่กรองได้จากการใช้ไส้เดือน (Earthworm) แชน้ำสะอาดและน้ำสำงน้อยเป็นน้ำที่ซึมออกจากการขุดห่างจากบริเวณน้ำคร่ำหรือน้ำใต้ถุนเรือนประมาณหนึ่งศอก²⁵

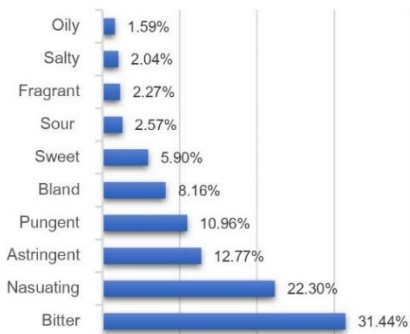

Figure 2 Flavors of medicinal plants.

2.6 วิธีการเตรียมยา

วิธีการเตรียมยาที่พบมากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน (48.30%) รองลงมาคือ การแช่ การบด การต้ม การเคี้ยว การเผา และการคั้น ตามลำดับ (Figure 3) ซึ่งการฝนเป็นวิธีการเตรียมยาที่ไม่พบในวิธีการปรุงยา 28 วิธี ตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย²³ ในขณะที่ Abbasi *et al.* (2010)²⁶ รายงานว่า การคั้นเป็นวิธีการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุดในการใช้รักษาโรคผิวหนัง ทั้งนี้การฝนด้วยหินเป็นภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านในการเตรียมยาเพื่อใช้รักษาผู้ป่วย เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว และใช้ต้นทุนที่ต่ำในการเตรียม

2.7 วิธีการใช้ยา

วิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด คือ การกิน (57.18%) รองลงมา คือ การทา การอาบ การพอก การรม การล้าง และการพ่น ตามลำดับ (Figure 4) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Abbasi *et al.* (2010)²⁶ พบว่า การกินเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง เนื่องจากร่างกายสามารถดูดซึมยาได้โดยตรง ส่งผลให้ยาออกฤทธิ์ได้ดีและมีประสิทธิภาพในการรักษาโรค ในขณะที่ Bhat *et al.* (2014)²⁷ รายงานว่า การพอกเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง

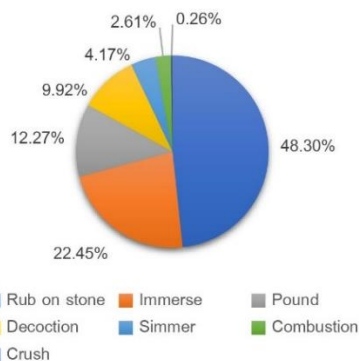

Figure 3 Methods of preparation of the medicinal plant formulas.

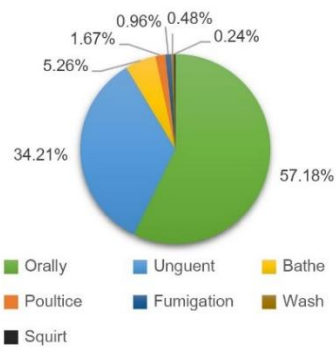

Figure 4 Modes of administration of the medicinal plant formulas.

3. ตำรับยาที่น่าสนใจ

จากการศึกษาการใช้ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณส่วนใหญ่เป็นตำรับยาที่ใช้รักษาผู้ป่วยแล้วมีผลดีต่อการรักษาที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของหมอหรือได้เรียนรู้สืบทอดมา การศึกษารังนี้พบตำรับยาที่น่าสนใจชื่อ ตำรับยารักษาประดง หรือ De-1 เป็นตำรับที่ใช้รักษาโรคผื่นผิวหนังอักเสบ ซึ่งเป็นโรคที่มีจำนวนตำรับยามากที่สุด อีกทั้งเป็นตำรับยาสำหรับใช้ภายนอกด้วยการแช่อาบ และมีจำนวนพืชสมุนไพรที่เหมาะสม ประกอบด้วยพืชสมุนไพร 6 ชนิด ได้แก่ ชุมแสง มะเค็ด มะกอก ส้มป่อย ข่อย และเจียงพรัางนางแอ พบว่ามีการศึกษาฤทธิ์ทาง

เภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรที่เกี่ยวข้องโรคผิวหนัง ได้แก่ ขุมแสง (*Xanthophyllum lanceatum* J.J.Sm.) มีฤทธิ์ต้านโรคเรื้อรังชนิดที่ 1²⁸ มะเค็ด (*Catunaregam tomentosa* Tirveng.) มีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Staphylococcus aureus* ที่ก่อโรคบนผิวหนัง²⁹ มะกอก (*Spondias pinnata* (L. f.) Kurz) มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ³⁰ และมีฤทธิ์ลดอาการปวด³¹ ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อราที่ก่อให้เกิดโรคผิวหนัง³² ข่อย (*Streblus asper* Lour.) มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ³³ และเฉียงพ้านางแอ (*Carallia brachiata* (Lour.) Merr.) มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ³⁴ และมีฤทธิ์ต่อการรักษาแผล³⁵ เป็นต้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สรรพคุณของตำรับยา พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ ใช้ในการยับยั้งเชื้อที่ก่อให้เกิดโรคผิวหนัง ลดอาการปวด และทำให้ลดการอักเสบของผิวหนัง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพของตำรับนี้ ซึ่งเป็นตำรับที่น่าสนใจและควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การรักษาโรคผิวหนังที่ปรากฏในเอกสารโบราณอีสานของจังหวัดสกลนคร เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของหมอพื้นบ้านหรือได้เรียนรู้สืบทอดมา โดยมีแนวทางการรักษาโรคผิวหนังแต่ละประเภทด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรตามการวินิจฉัยจากสาเหตุและลักษณะอาการของโรค จากการศึกษาสามารถจำแนกกลุ่มโรคได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ และกลุ่มไข่ออกผื่น รวม 22 โรค รวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 415 ตำรับ โรคที่รวบรวมตำรับยาได้มากที่สุดคือ ออกตุ่มออกคาย หรือผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) จำนวน 61 ตำรับ รวบรวมเภสัชวัตถุได้ทั้งสิ้น 454 ชนิด การศึกษารังนี้สามารถคัดเลือกตำรับยาที่สำคัญ จำนวน 52 ตำรับ เนื่องจากส่วนมากเป็นตำรับยาสำหรับใช้ภายนอก ไม่มีการใช้แร่ธาตุและสัตว์วัตถุประกอบตำรับยา และมีจำนวนพืชสมุนไพรที่เหมาะสม อีกทั้งตำรับยาเหล่านี้ยังไม่มีการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนำไปศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อสนับสนุนการใช้รักษาโรคผิวหนังและต่อยอดในเชิงพาณิชย์ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณงานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร และสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ที่สนับสนุนข้อมูลในการวิจัย ขอขอบคุณพ่ออาณ อุทโท พ่อพรมา จันทะเสน อาจารย์ ดร.อุษา กลิ่นหอม อาจารย์ปิยาภรณ์ แสนศิลา พท.ป.รสมน เพ็งสิงห์ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ และหมอพื้นบ้านทุกท่าน ที่กรุณาเสียสละเวลาแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีคุณค่า ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2563 และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้

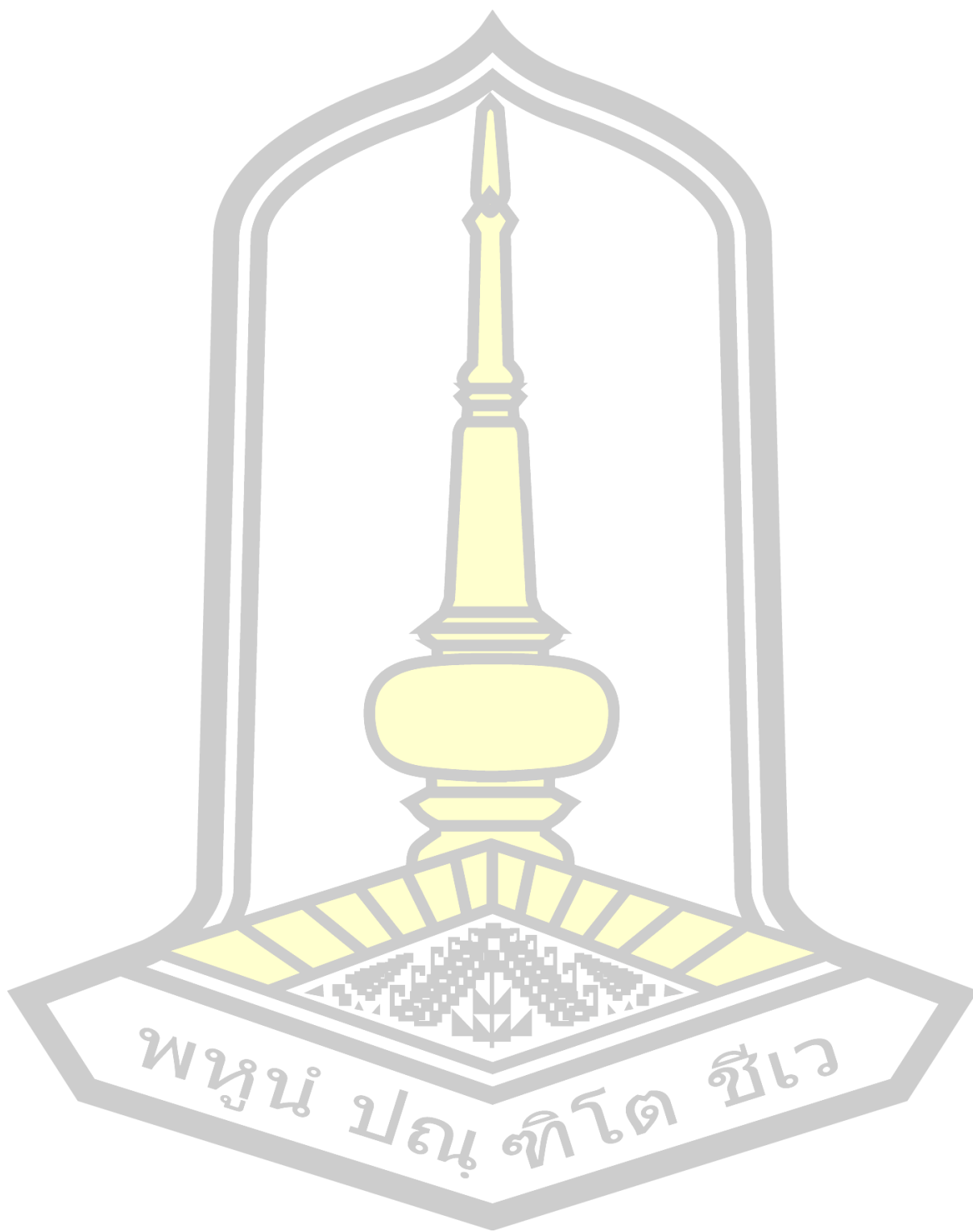
เอกสารอ้างอิง

1. วิญญู วงศ์วิวัฒน์. ภูมิปัญญาการรักษาโรคสะเก็ดเงินของหมอพื้นบ้านในจังหวัด สงขลา พัทลุง ตรัง และสตูล. ปริญญาานิพนธ์การแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์; 2556.
2. ดารณี อ่อนชมจันทร์. บรรณานุกรม. ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2549.
3. วิชัย โชควิวัฒน์, สุวิทย์ วิบูลผลประเสริฐ, ประพจน์ เกตุรากาศ. รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2553.
4. ราชันย์ ภูมา. สมราน สุดดี. บรรณานุกรม. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช; 2557.
5. สมัย วรรณอุตร. แบบเรียนอักษรธรรมอีสาน: ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม: อภิศาดการพิมพ์; 2557.

6. Hay RJ, Bendeck SE, Chen S, Estrada R, Had-dix A, McLeod T *et al.* Disease control priorities in developing countries. In: Jamison DT (Eds.), *Skin Diseases* (pp. 707-721). 2nd ed. New York: Oxford University Press; 1993.
7. Sharma J, Gairola S, Sharma YP, Gaur RD. Ethnomedicinal plants used to treat skin diseases by Tharu community of district Udham Singh Nagar, Uttarakhand, India. *Journal of Ethnopharmacology* 2014;158(PART A):140-206.
8. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. จำนวนผู้ป่วยนอก จำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย 21 โรค จากสถานบริการสาธารณสุข ของกระทรวงสาธารณสุข ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2552 - 2560. [serial online] 2557. สืบค้นจาก: <http://statbbi.nso.go.th> 9 มีนาคม 2562.
9. จีรนนท์ อันทะชัย. ประสิทธิภาพของสมุนไพรพื้นบ้านในการยับยั้งการเจริญของเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2561.
10. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. งานแพทย์แผนไทย. ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 1. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร; 2554.
11. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. งานแพทย์แผนไทย. ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 2: สมบัติพ่อพรหมมา จันทะเสน. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร; 2554.
12. งานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร และสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร. ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 3. สกลนคร: สกลนครการพิมพ์; 2556.
13. อุษา กลิ่นหอม. การสังคายนาตำรายาพื้นบ้านอีสาน: กรณีไขหมากไม้. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์; 2552.
14. ปรีชา พิณทอง. ตำรายาโบราณอีสาน. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต; ม.ป.ป.
15. นันทวัน บุญยะประภัศร. บรรณานุกรม. ศัพท์แพทย์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์; 2551.
16. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ชวลิต, วิเชียร จีรวงส์. คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์: ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชชา 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์; 2560.
17. วุฒิ วุฒิธรรมเวช. คัมภีร์เภสัชรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรณกิจและการพิมพ์; 2554.
18. วิทย์ เทียงบูรณธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา; 2548.
19. วิทยา ป่องอมรกุล และ สันติ วัฒนฐานะ. หนังสือชุดพรรณไม้เมืองไทย: พืชสมุนไพร 1. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์; 2553.
20. Bridson D, Forman L. *The herbarium handbook*. 3rd ed. UK: Royal Botanic Garden; 1992.
21. มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายูรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ). ตำราการแพทย์แผนไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2558.
22. โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. ตำรายาติลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ.2375 ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย; 2537.
23. ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์. บรรณานุกรม. ตำราเภสัชกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์; 2559.
24. สถาบันโรคผิวหนัง. สถิติโรคผู้ป่วยนอกที่พบตามลำดับ 10 อันดับกลุ่มโรค ปีงบประมาณ 2561.

- [serial online] 2562. สืบค้นจาก: <http://inderm.go.th> 29 มิถุนายน 2562.
25. อาน อูทโท. สัมภาษณ์. 19 กรกฎาคม 2562.
 26. Abbasi AM, Khan MA, Ahmad M, Zafar M, Jahan S, Sultana S. Ethnopharmacological application of medicinal plants to cure skin diseases and in folk cosmetics among the tribal communities of North-West Frontier Province, Pakistan. *Journal of Ethnopharmacology* 2010 ; 128(1):322-335.
 27. Bhat P, Hegde GR, Hegde G, Mulgund GS. Ethnomedicinal plants to cure skin diseases - An account of the traditional knowledge in the coastal parts of Central Western Ghats, Karnataka, India. *Journal of Ethnopharmacology* 2014;151(1):493-502.
 28. พรรณรัตน์ ออกนิษฐาภิชาติ, อารี วังมณีรัตน์, นงนิตย์ วีระวัฒน์สุข. ฤทธิ์ต้าน Herpes Simplex Virus Type 1 ของพืชผักท้องถิ่นในภาคอีสาน. *Thai J. Pharm. Sci.* 2005;29(3-4):137-145.
 29. Thimabut K, Keawkumpai A, Permpoonpattana P, Klaiklay S, Chumkaew P, Kongrit D *et al.* Antibacterial potential of extracts of various parts of *Catunaregam tomentosa* (Blume ex DC) Tirveng and their effects on bacterial granularity and membrane integrity. *Tropical Journal of Pharmaceutical Research* 2018 ;17 (5):875-882.
 30. Rao BG, Nath MS, Raju NJ. Investigation of anti-inflammatory activity of stem heart wood of *Spondias pinnata*. *International Journal of Chemical Sciences* 2009;7(1):294-298.
 31. Panda BK, Patra VJ, Mishra US, Kar S, Panda BR, Hati MR. Analgesic activities of the stem bark extract of *Spondias pinnata* (Linn.f) Kurz. *Journal of Pharmacy Research* 2009;2(5):825-827.
 32. Natarajan V, Natarajan S. Antidermatophytic activity of *Acacia concinna*. *Global Journal of Pharmacology* 2009;3(1):06-07.
 33. Sripanidkulchai B, Junlatat J, Wara-aswapati N, Hormdee D. Anti-inflammatory effect of *Streblus asper* leaf extract in rats and its modulation on inflammation-associated genes expression in RAW 264.7 macrophage cells. *Journal of Ethnopharmacology* 2009;124(3):566-570.
 34. Krishnaveni B, Neeharika V, Venkatesh S, Padmavathy R, Madhava RB. Wound Healing activity of *Carallia brachiata* Bark. *Indian J Pharm Sci.* 2009;71(5):576-578.
 35. Krishnaveni B, Neeharika V, Srikanth AV, Madhava RB. Anti-inflammatory activity of *Carallia brachiata* bark. *International Journal of Pharmaceutical Sciences and Nanotechnology* 2009;1(4):375-378.

พหุณฺ์ ปณฺุ ทิโต ชีเว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์
วันเกิด	วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2537
สถานที่เกิด	อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	16 หมู่ 9 ตำบลตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2550 ประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนหนองโคง "สุรวิทยาคม" จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2553 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนหนองโคง "สุรวิทยาคม" จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2556 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสิรินธร จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2560 ปริญญาการแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิต (พทป.บ.) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2563 ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	พ.ศ. 2563 ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อพัฒนานิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563
ผลงานวิจัย	ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์, ฌภัทร แสนวงษ์ และ ปรกช จิตต์อำมาตย์. (2559). การพัฒนาตำรับยาสมุนไพรเล็บบุหรี่ในรูปแบบลูกอม. ปริญญาการแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (55). นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและเลขานุการโครงการ โครงการศึกษาผลกระทบและติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำในแม่น้ำโขงสายประธาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและเลขานุการโครงการ โครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ 8 จังหวัด ริมแม่น้ำโขง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์. (2563). การศึกษาหลักการใช้พืชสมุนไพรในคัมภีร์วิถี

กฤษฏ์โรค. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 18(1), 147-165.

ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์ และ สุทธิรา เซดลัค. (ระหว่างตีพิมพ์). เวชกรรมพื้นบ้านในเอกสารโบราณอีสาน: กรณีศึกษาโรคผิวหนัง. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์ และ สุทธิรา เซดลัค. (ระหว่างตีพิมพ์). การศึกษาองค์ความรู้ของตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบที่บันทึกในเอกสารโบราณอีสาน. วารสารวิทยาศาสตร์ มข.

